

Türk Dünyası Kültür Başkenti
2022 yılında Türk Dünyası'nın
buluşma noktası Bursa oldu

Bursa Yangınları
Tanpınar'ın kaleminden
Bursa'yı değiştiren yangınlar

Bursa Günlüğü

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Hizmetidir / Sayı: 18 / Ekim-Kasım-Aralık 2022

Kadim Şehir Bursa

- › Cemal Nadir Güler
- › Bursa Mevlevihanesi
- › Bursa'da Hayat Kurtaranlar

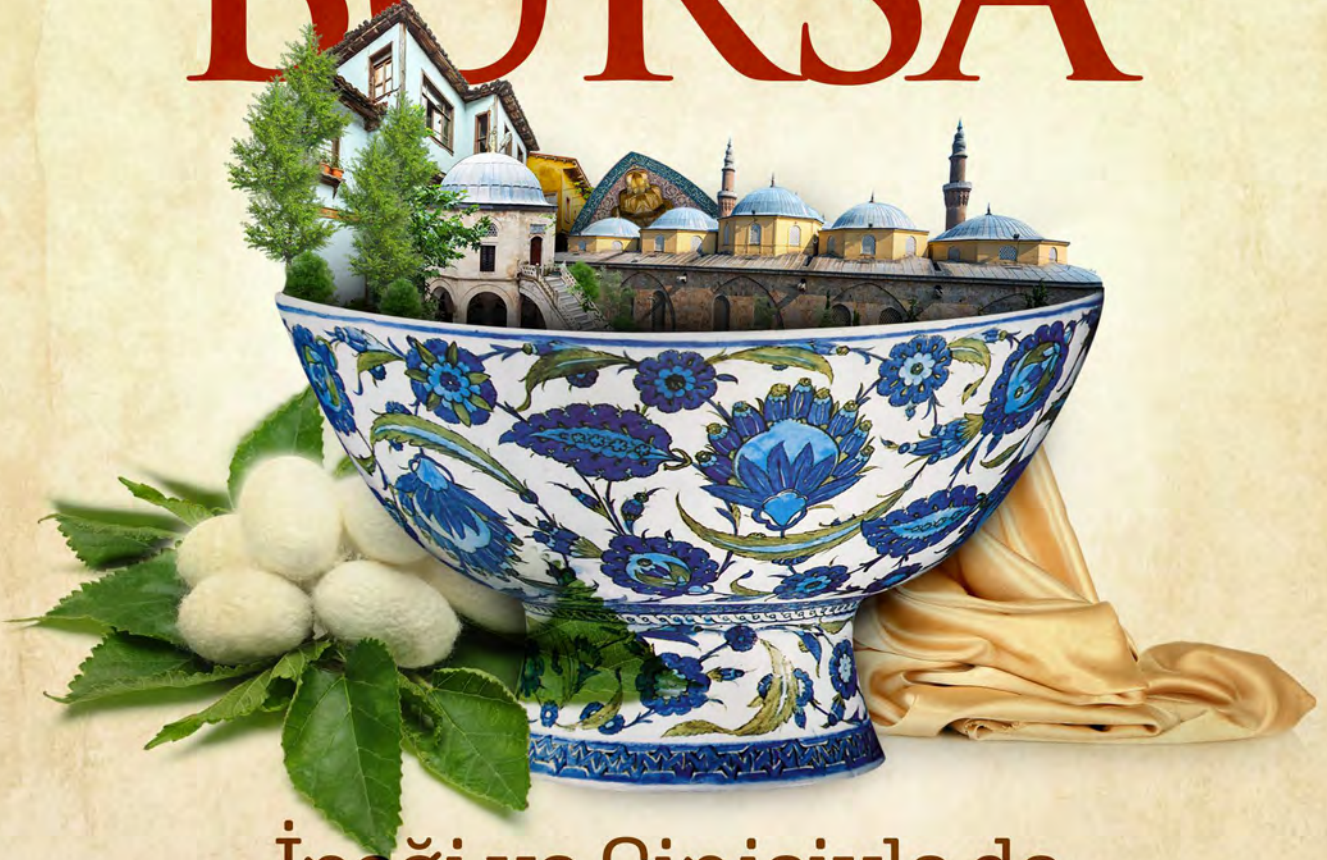

BURSA

UNESCO
Yaratıcı Şehirler Ağı
2021 üyesi

BURSA

İpeği ve Çinisiyle de UNESCO'da

Bursa 'zanaat ve halk sanatları' dalında
UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dahil oldu.

Hayırlı Olsun

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

**ALINUR
AKTAŞ**
BURSA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYE BAŞKANI

merhaba

merhaba...

Bursa Günlüğü dergimizin 18. sayısı ile merhaba...

Şehir tarihine ve kültürüne önemli katkılar sunan dergimiz yılın son sayısında da yine dolu dolu bir içeriğe sahip.

2022 yılında Bursa, Türk Dünyası Kültür Başkenti olarak birçok faaliyetle hafızalarda yer edindi. Türk Dünyası'nın buluşma noktası olan Bursa'ya farklı ülkelerden akın akın soydaşımız geldi. Ev sahibi olarak biz de Türk misafirperverliğini en iyi şekilde göstermeye gayret ettik.

Yakın süre önce vefat eden, hemşehrimiz Ömer Tuğrul İnançer ile yine yakın süre önce vefat eden, şehrimizin önemli simalarından Leyla İlova hakkında Prof. Dr. Mustafa Kara vefa yazısı yazdı.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Bursa'ya zarar veren yangınlar hakkındaki düşüncelerini Beşir Ayvazoğlu'nun titiz kaleminden okuyacağız.

Bursa'da bir süre bulunan ve eserlerinde Bursa'yı iş-

leyen Sait Faik Abasıyanık'ı Kerim Bayramoğlu'nun, Bursa'nın önemli karikatüristlerinden Cemal Nadir Güler'i Tahsin Yıldırım'ın kaleminden okuma imkânı bulacaksınız.

Yeniden ayağa kaldırdığımız Bursa Mevlevihanesi'ni Mevlüt Çam, Bursa Vefatnameleri'ni Dr. Özlem Güngör, Bursa'da hayat kurtaranları Ömer Faruk Dinçel bizler için yazdı.

30 yıl önce Bursa'da gerçekleşen Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni, tekrar bu yıl şehrimizde edebiyatseverlerle buluştu. Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın önde gelen şairlerinin Bursa buluşmasını Nevzat Çalığışu kaleme aldı.

Dergimize kıymetli yazılarıyla katılan yazarlarımıza şükranlarımı sunuyor, dergimizin sizlere ulaşmasını sağlayan arkadaşlarımızı tebrik ediyorum.

Cumhuriyetimizin 100. yılını kutlayacağımız 2023'ün hayırlı olmasını temenni eder, önümüzdeki sayıda görüşmek ümidiyle bereketli okumalar dilerim.

Alinur AKTAŞ
Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı

Bursa Günlüğü

Ekim - Kasım - Aralık 2022, Sayı: 18

Ücretsizdir

Yerel Süreli Yayın

Üç ayda bir yayınlanır

İMTİYAZ SAHİBİ

Bursa Büyükşehir Belediyesi Adına
Alınur Aktaş

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (SORUMLU)

Ahmet Bayhan

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Sefer Göltekin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

M. Sedat Sert

EDİTÖR

İbrahim Büyükkurban

KATKIDA BULUNANLAR

Ekrem Şahin, Ömer Kır, Selçuk Salih Başhan,
Nesrin Alemdar, Halil Anbaratepe

FOTOĞRAFLAR

Nilay Şahinkanat İlçebay, Adem Akçora,
Mustafa Kara, Nevzat Çalılıkuşu, Salih Erol,
Beşir Ayvazoğlu, Ömer Faruk Dinçel,
Uğur Ozan Özen, Tahsin Yıldırım, Mevlüt Çam,
Kerim Bayramoğlu, Doğan Yavaş, Ebiha Abak,
Behima Asan, Yasemin Akgün, CBMK, SALT Arşivi,
SFAM Arşivi, AA, İSAM, ATASE, BOA, IRCICA, VGM,
YEK, BUFSAD, BBB Arşivi

KAPAK GÖRSELİ

Sonbahar sabahında Koza Han
(Fotoğraf: Ahmet Çetin)

GRAFİK TASARIM

Bursa Kültür A.Ş.

İLETİŞİM

Bursa Büyükşehir Belediyesi
Zafer Mah., Ankara Yolu Cad., No: 1
P.K. 16270, Osmangazi / Bursa
Tel: 444 16 00
iletisim@bursagunlugu.com
www.bursagunlugu.com
www.bursa.bel.tr

BASKI

Anadolu Mah., Karlıdağ Cad., No: 32
Yıldırım / Bursa
Tel: 0224 251 04 14
www.renkvizyon.com.tr

Bu dergide yer alan yazı ve görsellerin tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

İçindekiler

4 ► Ömer Tuğrul İnançer
Prof. Dr. Mustafa Kara

8 ► Rıza İlova ve Kızı Leyla İlova
Prof. Dr. Mustafa Kara

10 ► Tanpınar'ın Yangını
Beşir Ayvazoğlu

20 ► Antik Hadrianoi Kenti ve
Romalı Hatip Alius Aristides
Doç. Dr. Celil Bozkurt

26 ► Keles Kemaliye Köyü Camii
Dr. Öğr. Üyesi Doğan Yavaş

32 ► İşgalden Kurtuluşunun Ertesinde Bursa
Dr. Salih Erol

38 ► Bazı Bursa Vefeyâtnâmeleri ve Müellifleri -1-
Dr. Özlem Güngör

56 > Cemal Nadir Güler'in Bursa Günleri Tahsin Yıldırım

Çizer ve yazar kimliğiyle bilinen Cemal Nadir, 13 Temmuz 1902'de, Bursa'da Hoca İlyas Mektebi Çıkmazı, 17 Numara'da doğmuştur. Annesi ev hanımı Bursalı Nuriye Hanım, babası adliyede küçük bir memur olan Bursa'nın işgali sırasında işgalcilerin baskısı ile işten çıkarılan Bulgaristan göçmeni Şevket Bey'dir...

64 > Bursa'da Hayat Kurtaranlar Ömer Faruk Dinçel

68 > Bursa'nın Matbaacıları -2- Uğur Ozan Özen

42 > Türk Coğrafyasından Türkçe Şiirler Nevzat Çalikuşu

72 > Sait Faik Abasıyanık Kerim Bayramoğlu

78 > Türk Dünyası Kültür Başkenti Bursa Dr. Yakup Ömeroğlu

80 > "Eylül ve Bursa" ve Bir "Esinlenme Denemesi" Prof. Dr. İsmail Doğan

90 > Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı Ebiha Abak

92 > Bursa'da Edebiyat Zamanı Behima Asan

95 > Edebiyatın Kıyısında Bir Hafta Yasemin Akgün

46 > Banış Mızrağın Ucunda Hasan Erdem

52 > Bursa Mevlevihanesi Mevlüt Çam

Ömer Tuğrul İnancı'ne İthaf Edilen Bir Eser: “Bir Ruh Macerası”

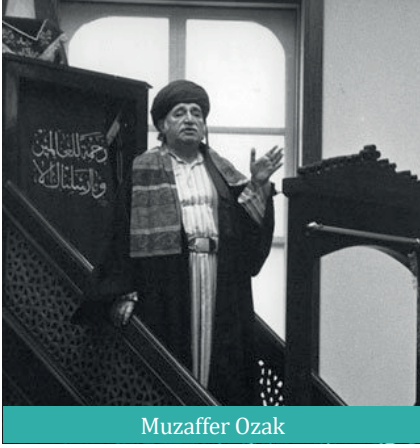
Bazı insanların hayatı baştan sona ibret, baştan sona dersi. Hele bu insan, hayatının bütün kılcal damarlarında olup biteni anlatmış, çocukluğuyla birlikte gençlik yıllarının bütün iniş çıkışlarını kaleme almış, geçirdiği yoğun bunalımların sebeplerini seneler sonra -kınayanın kınamasından korkmadan- bir bir tahlil etmişse konu tam bir “ibretlik” sahneye dönüşüyor. Bu sahneyi bütün detay ve dekorlarıyla anlatan ise altmışlı, yetmişli yıllar Türkiye’sinin ünlü senaristi Ayşe Şasa olursa daha farklı yorumlarla karşılaşacaksınız demektir. Onu önce gıyaben tanıdım, yazılarını/ ruh macerasını anlatan röportajlarını okudum. Vicahen ilk defa nerede ve ne zaman karşılaştığımı tam olarak

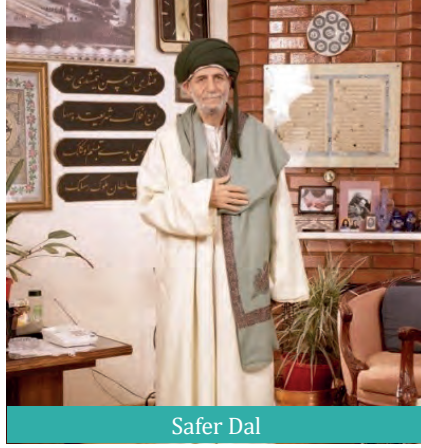
Ayşe Şasa

hatırlayamıyorum. Bu Karagümrük Dergâhı veya Dergâh Yayınları olabilir. Ama zaman zaman telefon açtığını ve sorduğu sorular sebebiyle uzun uzun konuştuğumuzu hatırlıyorum. Hafif bir sesle, arayış içinde biraz da yorgun olan tatlı bir ses tonuyla

sorularını soruyor, cevapları dikkatle dinliyor, söylediklerimden yeni sorular çıkarıyor, tekrar soruyor... Hediye olarak gönderdiği ilk kitap Muhyiddin İbn Arabî’nin hizib/dua kitabı. Oxford İbn Arabî Derneği’nin 1981 tarihli bir yayını. Orijinal yazma nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde bulunan metnin transliterasyonu da var. Muhyiddin İbn Arabî ile zaman içinde öyle bir gönül bağı kurdu ki İngiltere’de yayınlanan bu kitabı dostları için getiriyor ve onlara armağan ediyordu. İkinci imzalı kitap ise 2010 tarihini ve kendisiyle yapılan röportajları ihtiva ediyor: *Bir Ruh Macerası*. Önümüzdeki yazıda iktibas edilen bütün cümleler bu kitaptan alınmıştır. Takdim yazısı şöyle başlıyor: “Bundan yedi sekiz yıl önce (yaklaşık

Muzaffer Ozak

Safer Dal

Ömer Tuğrul İnançer

(d. 5 Mayıs 1946, Bursa -
v. 4 Eylül 2022, İstanbul)

1946 yılında Bursa'da Karabaş Der-
gâhı'nın olduğu mahallede doğdu.
Bursa'daki eğitimden sonra İstanbul
Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden
mezun oldu. Hukuk müşavirliği yaptı.

Sahaflar Çarşısı'nda Muzaffer Ozak
Efendi ile altmış yıllarda başlayan
sohbetler onu tasavvufi hayatın içine
çektii. Üsküdar Musiki Cemiyeti ve bu
cemiyetle özdeşleşen Emin Ongan ile
tanışması ise musiki âleminin güzel-
likleriyle buluşturdu. Tasavvuf kül-
türü, klasik ve tekke musikisi ile ya-
kından ilgilendi, öğrendiklerini farklı
ortamlarda talip olanlara öğretmeye
gayret etti. Türk Tasavvuf Musikisini
ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma
Vakfı'nı 1981'de kuranlar arasında
yer aldı. Daha sonra Kültür ve Turizm
Bakanlığı'na bağlı faaliyete
geçen İstanbul Tarihî Türk Müziği
Topluluğu'nda uzun yıllar yöneticilik
ve rehberlik yapan İnançer, bu sahada
birçok insanın yetişmesine vesile
oldu. Yurt içinde ve yurt dışında, özel-
likle Balkanlarda ve Türk cumhuriyet-
lerinde birçok faaliyetin en önünde
yer aldı. Tasavvuf ve musiki konuları
ile ilgili konuşmalar yaptı; kitaplar,
makaleler yazdı; radyo ve televizyon
programlarına katıldı.

Kısa süren bir rahatsızlıktan sonra 4
Eylül 2022 tarihinde İstanbul'da vefat
etti. Cenaze namazı Fatih Cami'nde
kıldıktan sonra yıllarca hizmet
verdiği Karagümrük Cerrahî Asita-
nesi'nin haziresinde sınırlandı. 1999
tarihinde Safer Efendi vefat edince
İnançer görevi üstlenmişti. Şimdi ise
görev İnançer'in elli yıllık arkadaşı
muhterem Ahmet Özhan'ın.

2001-2002 MK) bir gün kendisine
derin saygı beslediğim bir Allah
dostu bana, hatıralarımı kayda geçir-
memi buyurunca bir an irkilmiş, dü-
şüncelere dalmıştım. Nasıl olacaktı?
Geriye dönüp ağır sıkıntılarla dolu
çocukluk ve gençlik yıllarımı hatırla-
mak bile bana bunalım ve daralma
veriyordu. Ancak bana bu ödevi ve-
ren kişinin sözü benim için buyruktu.
Bir süre sonra genç bir arkadaşın
yardımıyla anılarımı teybe kaydet-
meye başladım." Kitabın oluşmasında
emeği olan dört isim ise şöyle: Mer-
yem Atlas, Leyla İpekçi, Berat Demirci,
Elif Betül Demirci.

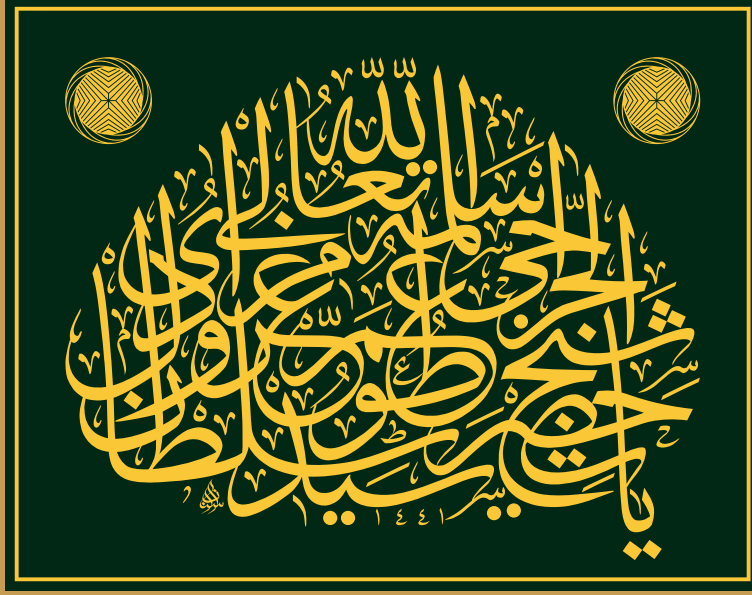
Ders Başlıyor

Öncelikle para kazanmak, spor yap-
mak ve eğlenmenin dışında bir ideali
olmayan zengin bir anne babanın,
çocuklarını mürebbiyelere, hem de
gayrimüslim mürebbiyelere teslim
edişi... Batı dilini ve kültürünü öğren-
sin diye Protestan misyoner okulu
Robert Kolej'in kollarına teslim edili-
şiyle birlikte oluşan büyük bir başka
"boşluk"... Lise çağlarında Hümanist,
egzistansiyalist, sosyalist bir çizgi...
Kırkı yıllarda yaşayan ve dinî değer-
lerle herhangi bir alışverişi olmayan
anne babanın çocuğu olmak da başlı
başına bir çıkmaz sokak... O yıllarda
insana lazım olan bazı "şeyler" ailede
yok, okullarda da yok. Olan tek şey
hümanist eğitim... Yıllar sonra kuru-
lan cümleler şöyle: "Altmış sekiz ya-
şındayım. Tasavvuf edebiyatının bü-
yük ürünlerine göz gezdirirken esef
ediyorum. Yetişme çağıma bu büyük
ihtişamin bir katresi bile ulaşmadı.
Mesela şimdi elimde Ahmed Ga-
zalî'nin *Aşkın Halleri* adlı olağanüstü
bir eseri var. Bunu okurken hayranlık
içinde kalıyorum." (s. 81)
"İslâm bizi geri bıraktı, Batı karşısın-

da yenilgilerimizin sebebi İslâm'dır
hükümü giderek bir inanç, bir yaşama
biçimi hâlini aldı. Bunu da modernlik
kisvesi altında hınç ve taassupla dolu
telkinler hâlinde yaydılar. Bu tür ideo-
lojilere ve akımlara neredeyse meşru-
riyet kazandırıldı. Bu yanlışların orta-
sında doğdum ve yetiştim. Gerçeğin
ise tam tersi olduğunu pek çok bedel
ödeyerek idrak ettim." (s. 158)

Dayısı Rauf Orbay, ailenin büyüğü.
İstiklâl Mücadelesi'nin en büyük ko-
mutanlarından biri. Mustafa Kemal
ve Fevzi Çakmak'tan sonra ülkenin
üçüncü Başbakanı. Fakat ilk muhale-
fet partisi Terakkiperver Cumhuriyet
Fırkası'nın kurucularından olması
hayatının en büyük "günah"ı. Bundan
dolayı "gerici" damgası hatta idam
cezası yemiş bir zat. Bu partinin ger-
rici olarak isimlendirilmesi ve Şeyh
Sait Olayı'ndan sonra apar topar
kapatılmasının ana sebebi parti tüzü-
ğünün altı kelimelik altıncı maddesi:
"Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
itikâdât-ı diniyeye hürmetkârdır."
Genç Şasa, dayısının fikirleriyle de
akılınca dalga geçiyor. "Ben karşısında
oturur, dayımı kızdırmak için çiğ çiğ
solculuk numaraları yapardım. O ise
büyük bir ümitte, büyük bir şefkat ve
merhametle bakar, tebessüm ederdi.
Hiçbir şey empoze etmeye çalışmaz-
dı... Bu kez ben öfkelenirdim. Karam-
sarım ve nihilistim... Onu ancak şimdi
anlıyorum." (s. 156-157)

Senaristimiz, lise son sınıfta ilk oyu-
nunu yazıyor: Yaşadığımız Odalar.
"Aynı dönemde Selahattin Hilav ve
Atilla Tokatlı adında iki arkadaşım
beni Kemal Tahir diye adını bilmedi-
ğim bir yazarın evine götürüyorlar.
Konuşması ilk andan başlayarak
çok ilgimi çekiyor. O güne kadar hiç
bilmediğim sorunlardan bahsediyor.

meşgul ve Osmanlı tarihinden çıkarıldığı fikirlerle Türk insanının psikolojisini tespit etmeye çalışıyor. Kemal Tahir bakış açısıyla, kuramsal yaklaşımlarıyla sinemacıları da etkiliyor. Tarihi bilmenin gerekliliği, kendi kültürümüze dönük araştırmaların yapılması konusunu sık sık vurguluyor. Fakat büyük bir eksiklik var: İslâm'a yeterince atıfta bulunmaması... Bu medeniyetin temelinde malumdur ki güldür güldür İslâm var. İslâm'ı çekince, İslâm'ı bilmeyince, İslâm'a atıfta bulunmayınca tamamen seküler bir planda Türk tarihini tahlil yetersiz kalıyor. İslâm medeniyetinin derunî akışıyla tam bir bağ kurulamıyor." (s. 99-100)

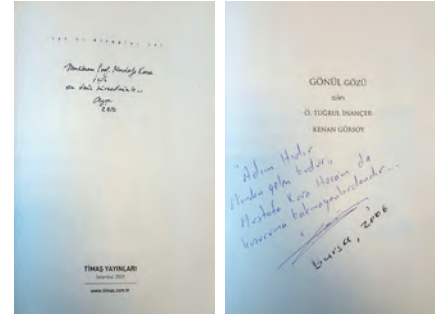
Yetmişli yıllarda şizofren teşhisiyle birlikte tedaviler başlıyor. Yurt içinde, yurt dışında doktorlar ve ilaçlar.. Bir müddet sonra uyku haplarına bağımlılık problemi başlıyor. Anne ve babanın ilgi ve yakınlığı ise aynen eskisi gibi...

Ve Muhyiddin İbn Arabî

"Bir kitap kataloğunda Muhyiddin İbn Arabî'nin ismine rastlıyorum. Bunun bir İslâm büyüğünün, velisinin eseri olduğunu anlıyorum. *Fusûsu'l-hikem*, benim o güne kadar bu konularla ilgili kitaplar okumadığım malum. Sebeplendiremediğim bir arzuyla bu kitabı İngiltere'den getirtmeye karar veriyorum. Başlığı beni cezbediyor. Kitabı getirince bir kenara koyuyo-

rum. *Fusûs* ismini hiç duymamışım. Türkiye'de bu kitaba ulaşmam, bu kitabı bulmam mümkün değil. Bu tarz neşriyattan tamamıyla habersizim. Ne İslâmî bir referansa sahibim ne tasavvufla bir bağlantım var ne de Türkiye'de bu tip faaliyetlerin varlığından haberdarım..." (s. 120)

"81 veya 82 yılı... Hayatımdaki büyük değişim vuku buluyor. İdrakimin diri olduğu bir zamanda *Fusûs*'u okumaya başlıyorum. *Fusûs* çok ağır bir eser, kolay bir eser değil. Az çok bir felsefe temelimi olduğu için o derinlikli kavramları birazcık idrak edebiliyorum. *Fusûs*'u okumaya başladıktan bir müddet sonra mantıkla, akılla izah edilemeyecek bir olay vuku buluyor. Önümde sanki büyük bir sevinç ışığı, bir aydınlık deniz beliriyor. İçimden 'Ayşe, bugüne kadar hiç bilmediğin bir kaynakla karşı karşıyasın, bu okuduğun hiçbir şeye benzemiyor.' diyorum. Hazret, *Fusûs*'ta hep Allah'ın Rahman sıfatını öne çıkararak kâinatın, âlemlerin tasvirini yapıyor, manalandırıyor. Ve orada tasavvuf adamlarının çok sevdiği o meşhur hadisi zikrediyor: "Ben gizli bir hazinedim, bilinmeyi sevdim." Bu hadis-i kudsi sarıp sarmalıyor beni. Kendi kendime 'Ayşe bugüne kadar okuduğun, öğrendiğin, sana yapılan her türlü telkin, öğretilen her şey yanlıştı. Şimdi yepyeni bir şey var, gözünü dört aç, bu kapıdan girmeye çalış. Bugüne kadar

taşıdığın bilgileri toptan sil.' diyorum. "*Fusûs*'la şerefleşimin tamamen ilâhî bir tasarruf olduğunu düşünüyorum. Hz. Allah, gençliğimde düşüğüm küfürden dolayı beni cehennemine batırdı batırdı çıkardı, şimdi de al sana cennete giden yol diyor. Zira *Fusûs*'la birlikte önümde açılan gerçek bir cennet görüntüsü. Geçirdiğim hastalığın tam anlamıyla kahırdaki lütf olduğunu şimdi daha iyi anlıyorum. Bu hastalığın çöküntüsü ve acıları içimde batıla dair her şeyi yıkmasaydı ben halâ gençliğimdeki o yanlış ve zelil noktada olacaktım." (s. 127-128)

"Öğrendikçe İslâm'ın bana söylendiği gibi olmadığını anlıyorum. İslâm, gençliğimde bana seyrettirilen 'Vurun Kahpeye' filminden ibaret değilmiş. Benim bütün bilgim orada gördüğüm yobazlar ve softalara dayanıyor çünkü. Çocukluğumda içinde yaşadığım muhitin dinle diyanetle pek ilgisi yok. İslam, müstahdemin dini gibi telakki ediliyor. Bu telkinlerde dışladığım dinin ne kadar muhteşem bir din olduğunu Muhyiddin İbn Arabî'nin muhteşem eserinden öğrenirken kendi kendime 'İslâm müthiş bir şey ama Müslümanlar nasıl kimseler acaba? diye sormaya soruşturmaya başlıyorum... Müslümanlar kafamda halâ bir soru işareti..." (s. 133)

İsmet Özel'in *Mataramda Tuzlu Su* şiirini okuduktan sonra onunla hemen irtibat kurmaya çalışıyor. Telefonla onu ararken Sezai Karakoç'a ulaşıyor, İsmet Özel'i ondan soruyor. Görüşmek talebine İsmet Bey, bizzat Ayşe Şasa'yı evinde ziyaret ederek karşılık veriyor. İsmet Bey'in namaz kıyışları başka bir soruyu gündeme getiriyor: Ben neden namaz kılmıyorum? "Bu çok acayip bir süreç. Bülent benimle alay ediyor. Çünkü *Namaz Hocası* kitabını adeta bir nota defteri gibi (hâşâ) tutarak namaz kılıyorum, abdestimi de o şekilde alıyorum."

Daha sonra ikinci soru: Namaz kılıyorum, peki başımı niçin örtmüyorum? Özkul Eren, Mustafa Kutlu derken Mahmut Erol Kılıç... Sorular, sorular ve sohbetler, sohbetler... Bir gün Mahmut Erol ona şöyle dedi: "Tasavvufa çok meraklısınız, sorular var kafanızda. Galiba sırası geldi. Siz bir Allah dostu ile tanışın. Filan yerde bulunur kendisi."

Ve Karagümrük... Ve Safer Efendi...

Ve Muzaffer Baba... Ve dervişliğe kanat çırpma...

"Mürşide, insan-ı kâmile rastlamadan önce ihtida etmişim. İslam'ı kabul bir devrim... Ama bu devrimin büyüklüğünü insan-ı kâmile rastladığımda idrak ettim. Kâmil insana rastlayışımı anlatmak, tarif etmek çok zor... Mükemmel bir ayna var karşınızda, sonsuz bir merhamet kaynağı var. Mürşidlerin, insan-ı kâmilin en büyük özelliği Allah'ın ahlakını ve Peygamber'in sünnet-i şerifelerini yansıtır olmaları. Yani feyiz çok yüksek bir kaynaktan geliyor. Onlar Allah için konuşuyor, Allah için davranıyorlar. Özel bir nur üzerlerinde. Bu nuru tarif etmek; yaşamayanlara tarif etmek çok zor." (s. 141)

"Mürşidle karşılaşmamla beraber adeta yeniden sıfırdan başladım. Zaten kabul edilmek büyük bir lütuf, o kapıdan girmek lütufların en büyüğü... Ama mürşidimle, Muhibbî Efendi ile tanışmamı satırlara aktarmak mümkün değil." (s. 144)

Safer Dal Efendi'nin âlem-i cemale intikalinden sonra ikinci mürşidi Muradî mahlaslı Ömer Tuğrul İnançer.

Safer Dal'ın vefatı 21 Şubat 1999

Ayşe Şasa'nın vefatı: 16 Haziran 2014

Ömer Tuğrul İnançer'in vefatı: 04 Eylül 2022

Ayşe Şasa kitapta anlattığı mürşidlerinin adını vermiyor. Safer Efendi yok, mahlası Muhibbî Efendi var. Ömer Tuğrul İnançer yok, mahlası Muradî var. Bu onun tercihi mi mürşidlerinin tavsiyesi mi şimdilik bilinmiyor.

Tuğrul Efendi ile ilgili cümleler:

"Hazret, memuriyeti de olan bir zattır. Onu zaman zaman memuriyetini sürdürdüğü makamda ziyaret ederim. Küçük bir odası vardır. Orada bir vakfa ait hesaplarla uğraşır. Kimsenin hakkı kalmaması diye küçük küçük kâğıtlara yazılmış notları tek tek elden geçirir. Daima yoğundur. Ama 'zaman

Ömer Tuğrul İnançer, Mustafa Kara ve Ahmet Özhan, Afganistan'ın Kabil şehrinde

Ömer Tuğrul İnançer ve Mustafa Kara, Afganistan'ın Kabil şehrinde

içinde zaman vardır' der dervişler. Zaman içinde zaman açarlar. Orada o hesap yaparken ve ben konuşmayı beklerken o sessizlikle kalbime müthiş bir feyz dolar. Karşıda bir pencere vardır. Sağ tarafta o oturmaktadır ve pencereden onun ekmiş olduğu bir gül fidanı gözükmektedir. Sanki zihnimdeki videoda o gül fidanı kayda geçmiş, korku anlarında gül fidanı karşımda duruyor ve endişelerimi kaldırıyor. Müthiş bir şey... Sanki o odada oturuyorum ve o gül fidanı üstümdeki korkuyu kaldırıyor. Sanki gül konuşuyor, sanki telkin yapıyor,

irşad ediyor... Birilerine tuhaf gelebilir ama sıradan olayların çok üstünde bir hâl... Zaman zaman yaptığımız sohbetlerde, zamanında sosyoloji ve felsefe yüzünden karışmış kavramları kafamda sadeleştirdi. Mesela modernitenin vazgeçilmez ve zamanüstü bir yenilik ideolojisi olmadığını, benzer asırların tarihte çokça yaşandığını bugün modern denilen şeylerin de öncekilerden baskın hiçbir özelliği olmadığını anlatmıştır. Bu büyük bir sadeleşme." (s. 150-151)

"Yine bu zat-ı şerifin himmetleriyle sağlığını tam anlamıyla kazandım. Çocukluğumda yüzde yüz küsmüş olduğum tabiatla yüzde yüz barıştım. Tam bir neşe ve saadet hâli... Hayatım boyunca sürmüş bir kabz hâlinde bast hâline geçiş. Sosyal ilişkilerde tam bir verimlilik, tam bir bereket. Evet, bütün bunlar himmetle oluyor. Hayatımda kadife bir elin sihirli etkisini kademe kademe hissediyorum. Âlemdeki güzellikleri her an yeniden keşfetmek sonsuz bir neşe veriyor." (s. 151)

Dua

"Hayatımın ilk yarısı bir korku filmi gibi geçti. Varoluşuna sahip bir neden bulamayan insan, bilsin yahut bilmesin korku endişe ve vehim içindedir. Ben bu marazî hâli bir imtihandan geçiyor gibi ve en ağır derecelerde yaşadım. Allah hepimizi ve özellikle yeni nesilleri böyleli azaplardan esirgesin!" (s. 158)

Leyla İlova

Bursa-Bosna Kültür Elçileri: **Rıza İlova ve Kızı Leyla İlova**

Cumhuriyet devrinde Bursa'nın tarihî dokusunu koruyan ve kollayan insanların dökümü çıkarılırsa ilk yazılması gereken isimlerden biri Kâzım Baykal'dır. Baykal'ın bir grup idealist ve cesur arkadaşıyla birlikte yetmiş yıl önce; 1946'da kurduğu Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu'nda canla başla çalışan insanlardan biri de Rıza İlova'dır. 1904 te Kâzım Baykal ile aynı yılda doğdu. Babası Hersekli, Annesi İnegöllüdür. 26 Aralık 1966 tarihinde Bursa'da vefat etmiş ve Pınarbaşı

Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

Dedesi Haydar Bey, 1910'da vefat etmiştir. 1856 yılında doğan babası İsmail Yümni Bey 1913 yılında ahirete intikal etmiştir. Rıza-Eşref İlova çiftinin iki kızı oldu. 1932 doğumlu Selma Hanım 1990 yılında vefat etmiştir.

Rıza Bey, 1921'de o günkü adıyla Yugoslavya'da kalan baba mallarının tasfiyesi amacıyla Saraybosna'ya gitti. Orada kalmaya karar verince Bosna Belediye Başkanı'nın da aralarında bulunduğu bir düğün alayı ile eşi İnegöl'den Bosna'ya intikal etti. Ente-

resan bir tecellidir ki bu belediye başkanının oğlu Niyazi Mütevellîğ daha sonraki yıllarda Saraybosna Eskişehir Belediye Başkanı olmuş ve 1972'de Bursa'ya gelerek iki kentten kardeşlik sözleşmesini imzalamıştır.

Rıza İlova 14 sene sonra ana memleketi Bursa'ya dönerek çiftçilik ve ticaretle hayatını sürdürmeye başladı. Bu arada siyasi, sosyal ve kültürel hayatın önde gelen şahsiyetlerinden biri oldu. Ömrünün geri kalan 30 yılında omuz verdiği sivil toplum kuruluşlarından bazılarını sıralamak onun hizmet anlayışı hakkında bize ipucu verebilecek güçtedir:

1. Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu
2. Bursa Mûsikî Cemiyeti
3. Çocuk Esirgeme Kurumu
4. Bursa Avcılar Kulübü
5. Belediye Meclisi
6. İl Genel Meclisi
7. BTSO Meclis Başkanlığı

Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu çatısı altında bu şehrin tarihî varlıklarını korumaya çalışırken tarihî çınarlarına özel bir dikkat ve titizlik göstermiştir. Bunun için dostları ona "Çınarların Babası" unvanını vermiştir.

Aileden intikal eden çok değerli koleksiyonların bir kısmını kızı Leyla İlova Hanımefendi birkaç yıl önce Bursa Kent Müzesi'ne bağışlamıştır. Bu eşyalar Eylül 2013 - Mayıs 2015 tarihleri arasında Bursa Kent Müzesi'nde sergilenmiştir. Titizlikle hazırlanan sergi kataloğu da yayınlanmıştır: *Bosna'dan Bursa'ya Çengîç Beyleri*, Bursa, 2015.

Bu kitapta Kanunî Sultan Süleyman devrinde devlet politikasının gereği olarak Diyarbakır'dan Balkanların serhat şehri Bosna'ya görevlendirilen bir ailenin hizmetlerle dolu tarihi, çok değerli bilgi, belge ve fotoğraflar eşliğinde tanıtılmaktadır. Mehmet Esen'in editörlüğünde hazırlanan eserde Yusuf Oğuzoğlu, Ömer Turan, Bilge Zafer, Hülya Tezcan, Amina Şiljak-Jesenković gibi yazarların konu ile ilgili araştırma ve incelemeleri vardır.

Yüzyıllara dayanan büyük ve geniş bir ailenin bütün yadigârlarını titiz bir şekilde koruyan bu aile, dünyada eşi benzeri çok az olan ve bize örnek olması gereken bir "kahramanlığa" da böylece imza atmış oldu.

Bu kültür/tarih "ders"inin son öğretmeni ise Rıza İlova'nın muhterem kızı Leyla İlova'dır. 8 Haziran 1938'de Nalbantoğlu, Taşkapı Sokağı'ndaki konakta dünyaya gelmiş, Bursa Kız Lisesi'ni tamamladıktan sonra Ankara Hukuk Fakültesi'ne öğrenci olmuştur. Bir yıl sonra İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nü kazanan İlova, bir yandan da İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'ne devam etmiştir. Bursa'ya döndükten sonra memuriyetle birlikte bazı mahalli gazetelerde değişik konularda yazılar da yazmıştır.

Süleyman Çelebi Türbesi bugünkü hâlini 1948-1952 yıllarında, yukarıda adı geçen Kurum'un aracılığı ile almıştı. Kazım Baykal bu dört yılın macerasını ayrı bir broşür olarak yayınlamıştı. Leyla Hanım'ın babası Rıza Bey bu broşürü yetmiş yıl önce şu ifadelerle kızına imzalamıştı:

"Kızım Leyla,

Babanın sana verebileceği ve kendince en kıymetli hediye budur. Onun en çok iftihar ettiği başarısı bu olmuştur. Bana layık bir evlat olmak istersen gücüne göre benim gittiğim yoldan git. Mükâfatını benim gibi alırsın. 14.12.1952"

Bu kitapçığı, bir ziyaretimde bendene hediye etmişti. Ben de konu ile ilgili bir yazımı ona ithaf etmiş, eseri de geçen ay takdim etmişim. (*Bir Peygamber Âşığı* Süleyman Çelebi ve *Mevlid* kitabı içinde. s. 55)

Uzun zaman önce gözleri görme kudretini kaybetmişti. Birkaç yıldan beri de esir-i firâş idi.

İngilizce ve Boşnakça bilen İlova, babaannesi Hayriye Hanım'ın 1914'te satın aldığı konakta, annesi Eşref Hanım'ın kendisini dünyaya getirdiği karyolada uyurken 10 Kasım 2022 Perşembe günü hayatını sessizce sahibine teslim etti.

Ertesi gün Ulu Cami'de kılınan namazdan sonra vasiyeti gereği tekbirlerle Pınarbaşı mezarlığında anne ve babasının kucagina tevdi edildi.

Allah rahmet eylesin!

Vefatına Tarih:

Çengîç kızı heybetli

Fani dünya zahmetli

Çıktı üçler Hû ile

"LEYLA HANIM RAHMETLİ" 1444

Eşref ve Rıza İlova

Leyla İlova'nın yaşadığı ve hayata gözlerini yumduğu aile yadigârı konak, Bursa

1958 Bursa Yangını'nda zarar gören Kapalı Çarşı

Tanpınar'ın Yangını

Tanpınar, 1958 Kapalıçarşı yangını hakkındaki yazısında, 1855 yangınına da *Tezakir*'den hareketle özetlemiştir.

I
Bursa, tarihinin büyük felaketlerinden birini de 1958 yılında yaşadı. Kapalıçarşı'da, 24 Ağustos Pazar günü öğleden sonra dükkânların birinde gaz ocağının devrilmesi yüzünden çıkan ve çok kısa bir sürede bütün çarşığı saran yangın, Bursa itfaiyesinin bütün imkânları seferber edilmiş olmasına rağmen gece sabaha karşı kontrol altına alınabildi. Bin beş yüz civarında dükkân ve evi içlerindekiyle birlikte küle çeviren bu yangında Ulucami büyük bir gayretle kurtarılmış olsa da başta hanlar olmak üzere çevresindeki tarihî yapılarda büyük bir tahribata yol açmıştı. "Sanatının ve iç hayatının bütün bir tarafını borçlu" olduğunu söylediği Bursa'yı aşk derecesinde seven Ahmet Hamdi Tanpınar, *Cumhuriyet* gazetesinde neşredilen "Bursa Yangını"¹ başlıklı yazısında 1958 yangınına "millî bir felaket" olarak gördüğünü ifade etmiş ve bir gün böyle bir felaketin yaşanacağı bilindiği hâlde hiçbir tedbir alınmamış olmasını eleştirmişti.

Yangın, özellikle İstanbul yangınları

Tanpınar'ın eserlerinde önemli bir temadır. *Beş Şehir*'in "Bursa'da Zaman" bölümünde de 1855 depremi ve hemen ardından çıkan yangınlar yüzünden çehresi tamamen değişen klasik Bursa'ya adeta ağıt yakar:

"Bu güzel devirden ve onu takip eden asırlardaki Bursa'dan birkaç büyük mimarî eserinden, türbe ve camiler ve bir de içinde Fatih'in doğduğu söylenen, fakat bütün bilenlerin 18. asırdan daha gerisine götürmekte tereddüt ettikleri evin bir kısmından başka hemen hiçbir şey kalmadı. Keçeci[zade] Fuad Paşa'nın 'Osmanlı tarihinin dibacesi yandı!' diye ağladığı 1271 yangını, Sarayı'ni ve bütün Bursa'yı âdeta süpürdü. Bütün o eşraf ve âyan konakları, beş asırlık tarihin yığıldığı hazineler, hepsi kayboldu."²

Tanpınar, 1958 Kapalıçarşı yangını hakkındaki yazısında, 1855 yangınına da *Tezakir*'den hareketle özetlemiştir. Cevdet Paşa'nın kendisine anlatılanlara dayanarak tasvir ettiğine göre, 1855 yılının 20 Ocak günü öğleden sonra hava gayet açık olduğu hâlde birden beliren bulutlarla gökyüzü kararır, dört taraftan rüzgârlar esip şimşekler çakar ve ardından şiddetli bir yağmur başlar. Bu arada batıdan

1 Ahmet Hamdi Tanpınar, "Bursa Yangını", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1958, s. 2. Ayrıca bkz. *Yaşadığım Gibi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 249-255.

2 *Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 99.

Bursada büyük yangın felâketi Cumhurbaşkanı Bayar Bursa'da, Menderes bekleniyor, Şehir derhal imar, inşa edilecek

HAFTANIN VE HAFTESİNİN
M. Feriit GÖRTÜNCA
15
1958

YILLIK NO: 25
Her Gün
HALK VE HAK İÇİN ÇALIŞIR GÜNLÜK MUSTAKİL GAZETE

Hükümet Harekete GEÇİYOR

Bursa valisi "hasar çok büyüktür,, dedi

MAKİNEYE VERİRKEN

Yangın nasıl çıktı, bir Felâket halini aldı?

Amerikanın 5. nci suni Peyki kayıp

14.45 de başlayan yangın kontrol altına alınamıyor, Halkın perişanlığı, Camiler tehlikede, Kuyumcular çarşısının eriyen altınları akıyor

Sapan Taşı
Bir ibret levhası

imralı kaçakları bu sabah tutuldu
Yenikapı açıklarında tutulan sabıkaklar "şöyle bir dolaşıp imralıya dönecektik,, dediler

Karaçarsafa karşı mücadele açıldı

Londra'dan bir soğuk dalgası gelmek üzere
Dün dört kişi denizde boğuldu

BUGÜN
Yazın Ülkü Gürünce Çıkanı

- Okullar Açılıyor -
Okulların açılmasıyla birlikte şehirde bir hareketlilik gözlemlenmektedir. Okulların açılmasıyla birlikte şehirde bir hareketlilik gözlemlenmektedir.

1958 Bursa Yangını'ndan bahseden Her Gün gazetesi

1958 Bursa Yangını'nın görünüşü

da kara bir bulut peyda olmuş ve ortalık gece gibi kararmıştır. Bundan on dakika kadar sonra başlayan ve otuz saniye süren yer sarsıntısı o kadar şiddetlidir ki insanlar düz yolda kaçarken dik bir yokuşa tırmanıyor-muş gibi zorlanırlar. Sultan Osman ve Orhan türbelerini, İkinci Murad ve Yıldırım Bayezid camilerinin minarelerini, Ulucami'nin yedi kubbesiyle iki minaresini yıkan bu ilk sarsıntıda köprüler geçer, ipek fabrikaları yıkılır, çok sayıda mahalle büyük ölçüde hasar görür. Kale duvarlarından biri Yahudi mahallesinin üzerine göçtüğü için yüzlerce insan ölür ve o gece aynı yerde çıkan yangın bir hayli evin yanarak yok olmasına yol açar. Sarsıntılar devam etmektedir; kaplıcaların bazılarında suların çekilirken bazılarında çoğalmıştır. Artçı depremler iki aydan fazla devam eder; bir müddet açık alanlarda kurdukları çadırlarda yatıp kalkan Bursalılar, bu sarsıntıların fazla etkili olmadığını görünce evlerine dönerler. Fakat iki buçuk ay kadar sonra, 12 Nisan Perşembe günü akşamı, bir "güherçile buharı" belirir ve ardından başlayan korkunç depremler şehir fırtınada iki büyük dalga arasında kalan bir gemi gibi sallanmaya ve binalar bir-iki arşın ileri geri gidip gelmeye başlar. İki dakika süren bir depremin ardından çıkıp kol kol yayılan yangın ise Bursa'nın asıl felaketi olur ve klasik Bursa adeta haritada silinir. Cevdet Paşa, bunları anlattıktan sonra Keçecizade Fuad Paşa'nın Tanpınar tarafından "Osmanlı tarihinin dibacesi yandı!" diye naklettiği sözünü hatırlatır: "Osmanlı tarihinin dibacesi zayi oldu."³

Osman ve Orhan Gazilerin gömülü olduğu Gümüşlü de 1855 depreminde yerle bir olmuştu. Beş Şehir'de "Gümüşlü adı, bugün sadece tarih bilenler için bir hâtıradır ve Osman Gazi ile Orhan Gazi, Tanzimat devrinin o gülünç şekilde resmî üslûbuyla yapılmış, hiçbir ruhaniyeti olmayan binalarda, başlarının ucunda -talihin korkunç istihzası- Sultan Aziz'in ihdas ettiği birer Osmanlı nişanı, âdeta gurbette gibi yatıyorlar," cümleleriyle Bursa'da depremden sonra imar adına yapılanları incelikli bir şekilde eleştirir. Emir Sultan Camii'nden söz ederken ve "Bursa Yangını" başlıkla

3 Cevdet Paşa, *Tezâkir 1-12* (haz. Cavit Baysun), TTK Yayınları, Ankara 1986, s. 35.

1958 Bursa Yangını sonrası

*Mahur Beste'*de de Arif Bey, Behçet Bey'e muhteşem kütüphanesini kastederek "Bu kadar serveti böyle kav gibi binada, bu kibrit kutusunda saklıyorsun; maazallah bir yangın, bir şey oluverir, mahvolursun!" diye nasihat eder. Bu nasihate kulak asmayan, hatta baba ocağı olan o koca konaktan "kibrit kutusu", "kav" gibi aşağılayıcı sıfatlarla söz ettiği için Arif Bey'e gücenen Behçet Bey, gūnaşırı tekrarlanan bu nasihat yüzünden konağa daha da bağlanır. Sonunda olan olur, konak yanar ve "dört bin ciltlik *kütüb-i nefise*, o kadar *faire à main*,

ten sonra 1 Nisan 1948 tarihinde çıkan bir yangında kullanılamaz hâle gelmişti. Tanpınar'ın da belirttiği gibi tam bir felaket olan bu yangın yüzünden Akademi, önce İnönü İlkokulu'na, daha sonra Yıldız Sarayı müstemilatından olan Sağır ve Dilsizler Okulu binasına taşındı. Akademi binası uzun yıllar harabe hâlinde kaldıktan sonra onarıldı ve 23 Nisan 1953'te yeniden öğretime açıldı.

çekmeceler dolusu evrak" yanıp kül olur. Behçet Bey, yangını ahşap evin ateşe dayanıksızlığına ve tedbirsizliğe değil, nazara bağlayacak, "Elbette yanar," diyecektir, "üzerinde bu kadar göz kaldıktan sonra... Nazara taşlar bile dayanmaz!"⁵

Ahşap evlerde hiç şüphesiz kolay kolay vazgeçilemeyecek bir yaşama kültürü teşekkül etmişti. Malzemesinin daha ucuz, depreme daha dayanıklı ve rutubete engel olması, pen-

cere açma imkânları dolayısıyla daha aydınlık ve ferah mekânlar elde edilebilmesi, ayrıca sokaklarda son derece güzel görüntüler ve manzaralar yaratılabilmesi mesken mimarisinde ahşabın tercih edilmesini sağlıyordu. Zamanla bu tercihe dinî ve tasavvufî gerekçeler icat edilmesi son derece tabiidir. Küçük bir arsanın üzerine bile kâgir zemin kat inşa edildikten sonra ahşabın imkânları kullanılarak çıkmalarla masal mimarisi güzelliğinde köşkler inşa etmek mümkündü. Kâgir ev yaptıranların "dünyaya kazık kakmak" istedikleri mülahazasıyla ayıplanması ve böyle evlere "Şeddâdî" denmesi, hatta yangın sırasında ağaçların yana yana dua ederek şehir üzerine Allah'ın rahmetinin inmesini sağladığına inanılması, bu yaşama kültürünün inanç kökleri hakkında çok açık bir fikir vermektedir.

Şu hususu da belirtmekte fayda vardır: Ahşap evlerde yaşayanlar, hiç şüphesiz nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduklarını iyi biliyor, bunun için son derece müteyakkız davranı-

5 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 12-13. Behçet Bey'in konağının Çırçır Yangınında yandığını da *Sahnenin Dışındakiler*'den öğreniyoruz: "Behçet dayım, karısının öldüğünden, daha iyisi Çırçır yangınında kitapları yandığından beri -'dört bin ciltlik el yazısı âsâr-ı nefise, o kadar üstat levhası, fermanlar, hatt-ı hümayunlar, hepsi birden kül oldu.'- durmuş bir saate çok benziyordu." Bkz. *Sahnenin Dışındakiler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 114.

yorlardı. Hemen herkes Tanpınar'ın Nuri Bey'i gibi, paranoya derecesine varan bir titizliğe sahipti, her gece ocağı ve mangalları kontrol eder, bir kaza çıkmaması için hassasiyet gösterirlerdi. Yangınların daha çok Cibali gibi semtlerde çıkmış olması bunu gösterir. Tanpınar, *Mahur Beste*'nin "Eski Bir Konak" başlıklı son bölümünde tasvir ettiği yangını Cibali'de başlatmıştır. "İstanbul'un beşte birini birkaç saat içinde kül eden, binlerce insanı yersiz yurtsuz, gecelik kıyafetiyle sokak ortasında bırakan, her otuz yılda bir şehrin manzarasını değiştiren, eski devirlerde hemen arkasından kanlı ihtilâller getiren o büyük afetlerden biri..."⁶

Nergis Ayşe'nin Laleli'deki sefahat evinde günah işlerken apansız yakalanan ve Ali adında bir tulumbacı tarafından son anda kurtarılan Nuri Bey'in kendine gelip yaşadığı felaketin büyüklüğünü idrak ettikten sonraki psikolojisi *Mahur Beste*'de iyi anlatılmıştır:

"Yangın onu çok sarsmıştı. Bütün neşesini kaybetmişti. Ne merdiven sahnesini ne de genç kızın ölümünü unutabiliyordu. Sık sık rüyasına giriyordu. Uyumaktan korkacak hâle geldi. İki de bir olduğu yerden kalkıyor, eliyle bir şey kurtarmak ister gibi müphem hareketler yapıyor, sonra alındaki terleri silerek yerine oturuyor, işine veya sözüne başlıyordu. Ayrıca âdeta deliliğe varan bir yangın korkusu başlamıştı. Nerdeyse evin içinde bir çubuk ateşine bile dayanamayacaktı. Her gece küçük evi Ali ile birlikte dolaşırlar, ocağa, mangallara bakarlar, közleri söndürürler, sıcak külün üzerine ağır bakır eşya korlardı. Artık eskisi gibi eğlenmek de istemiyordu. Ten hazlarını insan ruhuna lâyık bulmuyordu. Ölümü yakından görmüştü. Küçük Adalı kızın kökünden biçilmiş bir zambak gibi alev, duman içinde hâlâ kulaklarında cınlayan feryatla gözlerinin önünde devrilişinde yavaş yavaş bütün hayatı için bir ders bulmağa başlamıştı."⁷ İstanbul yangınlarının bazıları da

6 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, s. 136-137. Tanpınar'ın "Abdullah Efendi'nin Rüyaları" ve "Yaz Yağmuru" adlı hikâyelerinde de çarpıcı yangın sahneleri vardır.

7 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, s. 141-142.

1958 Bursa Yangını sonrası

kundakçılar tarafından çıkarılırdı. 19. yüzyılın sonlarından itibaren muhtemelen bir çeşit terör metodu olarak kullanılan kundakçılığa yeniçerilerin de zaman zaman amaçlarına ulaşmak için tevessül ettiklerini biliyoruz. Tanpınar, *Beş Şehir*'de "Bazen de ocaklı yangın çıkarıyordu. 1826 tenkilini takip eden bir iki yangın böyle idi. 1650 tarihindeki isyanda Samsoncu Ömer şehrin yakılmasını ocak elebaşları-

na açıkça teklif etmişti," diyerek bu gerçeğe de işaret eder. Samsoncubaşı Ömer, "Ağalar Saltanatı" diye anılan ve 1651'de Esnaf İhtilâli'yle sona eren kaotik dönemde ismi öne çıkan Yeniçeri zorbalarından biridir. Kellesini kurtarmayı başaran Ömer, Ağakapısı'na koşup Kösem'in öldürüldüğünü haber verir ve kendi taraftarlarının da sancak altına koştuğunu görünce şehrin yakılmasını teklif eder. Nai-

1958 Bursa Yangını sonrası Ulu Camii civarı

ma'nın anlattığına göre Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa, Samsoncu Ömer'i büyük bir öfkeyle "Bre Ömer! Bre eşek! Bu senin söylediğin söz nasıl sözdür? Sus!" diyerek azarlamış ve şehrin yakılmasına mâni olmuştur.⁸

Tanpınar, "Yaz Yağmuru" isimli hikâyesinin kadın kahramanı Fatma, Sabri'ye çocukluğunu ve sahibi oldukları yalıda bir gece yarısı birdenbire çıkan büyük yangından mucizevi kurtuluşlarını anlatırken dedesinin Çavuş ismini verdiği kedilerinden de söz açar. Yalı sakinleri büyük bir telaş ve korkuyla kapıdan çıkar çıkmaz o korkunç hengâmeye rağmen Çavuş'u hatırlamış, çok sevdikleri ve "evin masalı" olarak gördükleri bu güzel kediyi kurtarmak için seferber olmuşlardır. Çavuş ne yazık ki kurtarılamayacak ve günlerce Fatma'nın rüyalarına girerek alevler içinde bağıracaktı.⁹ Tanpınar'ın rüyalarında yangın gö-

rüp görmediğini bilmiyoruz; ancak *Abdullah Efendi'nin Rüyaları* isimli hikâyesinde kahramanına büyük bir yangını yaşattırır. Gece, kötü aydınlatılmış sokaklarda kaldırım taşlarına çarpa çarpa yürüyerek asıl hüviyetini, kendi varlığını arayan ve sonunda bir caddeye çıkan Abdullah Efendi kalabalığı görünce şaşırır. Biraz sonra itfaiyenin bir yangını söndürmeye çalıştığını fark eder ve nerenin yandığını merak ederek kalabalığa doğru koşmaya başlar. Bakar ki az önce beş arkadaşıyla yiyip içtikleri, konuşup güldükleri lokantanın kepenkleri arasından ve çatısından kızıl alevler ve dumanlar fışkırmaktadır. Asıl hüviyetini orada bırakmış olacağını düşünerek dehşet içinde "Ah Yarabbi, ne yapmalı, nasıl kendi kendimi kurtarmalıyım?" diye ovunarak ileriye atılır, fakat bir polis neferi tarafından engellenir:

"Ve Abdullah Efendi gözleri yaş içinde, olduğu yerde kalıverdi. Filhakika müthiş bir homurtu içinde çöken duvarların arasından fırlayan büyük, muazzam, devkâri bir alev sütunu her şeyin bittiğini açıkça gösteriyordu.

Evet, her şey bitmiş, asıl hakikati ve büyük varlığı orada alevler içinde belki de kül olmuştu. Alnından ölüm terleri fışkıran Abdullah Efendi olduğu yere çöktü ve sahibinin ölümünü için ağlayan sadık bir köpek gibi orada kendi varlığının ölümüne ağladı. Artık hiçbir şey onu teselli edemezdi. Bu vücut, o kadar kahrını çekmiş olan bu vücut, orada alevler içinde bir kül yığını olmuştu ve bu kendi hatası yüzündendi. Onu nasıl oraya bırakıp gitmeğe razı olmuştu?"¹⁰

III

TANPINAR'IN yangın meselesine çağdaşlarından çok farklı baktığı bir gerçektir. Mesela *Sahnenin Dışındaki* isimli romanında İstanbul yangınlarından söz ederken atalarımızın ahşap ev denen şeyi icat ederek bizi geleceğe son derece imarçı bir millet olarak hazırladığını söyler. Çünkü İstanbul mahalleleri yangınlar yüzünden "yirmi-otuz senede bir çehre değiştire değiştire yaşar", başka bir ifadeyle her nesil için adeta yeni baştan inşa edilir ve bir gün birinde

8 *Târih-i Naimâ*, III (haz. Mehmet İpşirli), TTK Yayınları, Ankara 2007, s. 1339.

9 Tanpınar, *Hikâyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 202-203.

10 *Hikâyeler*, s. 32-34.

1958 Bursa Yangını sonrası harap olan Kapalı Çarşı ve civarı

bir parka, bulvara yahut bir caddeye dönüşmek üzere birdenbire ortadan kaybolurlardı.¹¹ Modern imarcıların da yangınları bir fırsat olarak gördüklerini hatırlamakta fayda vardır. Mesela Divanyolu, 1865 yılında çıkan büyük Hocapaşa yangınından sonra Keçecizade Fuad Paşa tarafından kestirilip biçtirilerek “modern” bir cadde hâline getirilmek istenmiştir.

Yangınların Tanzimat’tan sonra İstanbul’da şehirli arasında bir çeşit zevk yarattığından söz eden Tanpınar’ın anlattığına göre, kırmızı ceketli, yarı çıplak köşklülerin o korkunç “Yangın var!” sesi duyulur duyulmaz tanınmış bazı beyler ve paşalar yangın seyrine çıkarılmış. “İçlerinde arabasını koşturarak gidenler, mevsim kışsa üşümek için yanlarında sırtlarındaki kürkten başka battaniye götürenler, kamineto denen ispirto lâmbalarıyla seyir esnasında kahve pişirtenler bile varmış. “Çocukluğumda Şehzadebaşında epeyce itibarlı bir paşa böyle atı ve arabasıyla yangına gidenlerdendi. Yalnız paşa, kahve değil çay

meraklısı olduğu için arabasında semaver bulunmuş,” diye devam eden Tanpınar’a göre, bir gazeline “Eyledim icâd bin yangın bir âteşpâreden” diyen ve şiir kitaplarına *Ateşpâre*, *Şerâre* gibi isimler veren Muallim Nâci de yangın meraklılarından biri olabilir. Bu meraklıların Abdülhamid devrinde en tanınmış olanları Nabizade Nâzım ve İsmail Safa imiş; hatta İsmail Safa, Recaizade Ekrem Bey’e İstinye’deki yalısında misafir olduğu bir gece böyle bir yangına gitmek için ev sahibini epeyce zorlamış. Tanpınar, onun bu zevkinden geriye sadece “Karşımda yangın olsa ısıtsam vücudumu” mısraının kaldığını söyler. Bu mısra, İsmail Safa’nın çok soğuk bir kış günü sokakta kalmış bir ihtiyarın duygularını anlattığı “Sefâlet-i Bâride” şiirinin son mısraıdır.¹² Tanpınar, Safa’nın şiirinde Abdülhak Hâmid’in “Bir Sefilenin Hasbihali”nden “Âh, bir yangın olsa da biraz aydınlık görsem”¹³ cümlesinin epigraf

¹² *Hissiyat*, İstanbul 1328, s. 55-56.

¹³ Abdülhak Hâmid Tarhan, *Bütün Şiirleri* (haz. İnci Enginün), Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 294.

olarak kullanıldığına nedense işaret etmemiştir.

İstanbul yangınlarına şahit olan bazı yabancılar da bu yangınların ihtişamından ve yarattığı seyir zevkından utanarak söz etmişlerdir. Mesela Edmondo de Amicis, İstanbul 1874 isimli eserinde, 1870 yılında Beyoğlu’nda çıkan büyük yangını şahitlerinden dinleyerek çok canlı bir şekilde tasvir eder.¹⁴ Bu yangını anlatmasına vesile olan küçük yangını arkadaşlarıyla birlikte seyretmeye giderken hissettiklerine dair yazdıkları dikkat çekicidir:

“Dört yıl önceki korkunç yangına benzeyen, İstanbul’un o müthiş yangınlarından biriyle karşı karşıya olduğumuzu anladık, dehşet ve acımayla karışık bir his içinde kaldık. Fakat hemen sonra -itiraf ederken yüzüm kızarıyor- bencil ve zalim başka bir his, bir ressam ve yazar tecessüsü galip geldi ve yine itiraf ederim, Dan-

¹⁴ Edmondo de Amicis, *İstanbul 1874* (çev. Beynun Akyavaş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 241-256.

¹¹ *Sahnenin Dışındakiler*, s. 14-15.

te şeytanlarından birinin suratına basmak için Doré'nin bir anda yakalayabileceği bir tebessümle birbirimize baktık. Bu anda biri yüreğimizi açsaydı içinde ancak bir kalemle bir palet bulabilirdi.”¹⁵

Amicis'in hissettiklerinin bir benzerini, ondan seksen yıl önce (1794) İngiltere'nin İstanbul elçiliğine hekim ve papaz olarak tayin edilen James Dallaway de hissetmiştir; *Constantinople, Ancient and Modern* adlı eserinde şahit olduğu bir yangının ihtişamından -üzüntüsünü de belirterek- şöyle söz etmektedir:

“Yanardağ patlaması müstesna, gösterişli manzara olarak hiçbir şey İstanbul'daki büyük yangınla yarışmaz. Evler tahtadan ve çoğunlukla ambarlarla bitişik olarak yapıldıkları ve bu ambarlar yanıcı maddelerle dolu olduğu için merkezden çok parlak alevler saçan devasa bir ateş sütunu yükselir. Bu camileri ve tutuşmaya hazır servilikleri ışıldatan ateş sütunu her şeyi aşan bir ihtişam etkisi yaratır. Binaların taştan olduğu başka şehirlerde alevler ya kısmen görülür ya da kesif dumanda boğulur.”¹⁶

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*'in İstanbul bölümünde Dallaway'in bu cümlelerine, bazı ecnebi seyyahların yangın meraklısı olduklarını, hatta III. Selim devrinde İstanbul'a gelen Dallaway'in bunu açıkça itiraf ettiğini söyleyerek atıfta bulunmaktadır. Akademi yangınından söz ederken de “İşin içindeki trajik tarafı düşünmeden konuşmak imkânı varsa başta Neron olmak üzere bütün bu acayip zevkin amatörlerini pek de haksız bulmadım diyebilirim,” diyerek Amicis ve Dallaway gibi samimi bir itirafta bulunur. *Mahur Beste* romanında da Halit Bey'i yangın seyretmeye meraklı bir karakter olarak tasvir etmektedir. Onun bu tuhaf merakına dair anlattıkları *Beş Şehir*'de yazdıklarının bir tekrarı gibidir:

“Yangın seyrini estetik bir örf gibi benimseyen, her sınıftan yığınlarca

15 Edmondo de Amicis, *age*, s. 241.

Amicis'in adını zikrettiği Gustave Doré (1833-1883) bir Fransız ressamıdır ve resimlediği kitapların arasında en meşhuru Dante'nin *Cehennem*'idir.

16 James Dallaway, *Constantinople*.

Ancient and Modern with Excursions to the Shores and Islands of Archipelago and to the Troad, Londra 1797, s. 74.

1865 Hocapaşa Yangını'nı gösteren bir gravür

insan vardı. Zenginlerin alelacele hazırlattıkları arabalarıyla, ihtiyaçların sırtlarında ağır kürkleriyle, tiryakilerin içinde küçük ispirto lambası ve kahve takımları bulunan sepetleriyle, hatta ufak tefek kahvaltı nevaleleriyle gittikleri bu alevli eğlenceye Halit Bey de dumanlı olmayan bir kafayla gitmek itiyadında idi.”¹⁷

17 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, s. 108. Yangın seyretme merakı

IV

TANPINAR, Yahya Kemal'in şiirlerini analiz ederken kullandığı *Ateşin Psikanalizi*'ni okuduktan sonra kendi eserlerindeki yangınlara ve ateşli,

pyromania'nın, yani kundakçılığın bir çeşidi olarak yorumlanabilir; ancak edebiyatımızda tespit edebildiğim tek *pyromaniac*, Hüseyin Rahmi'nin *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?* isimli romanındaki Saffet Avni Bey'dir.

alevli, kıvılcımlı imajlara da Bachelard'ın gözüyle bakmayı denemiş midir? Bu sorunun cevabını bulmak için şiirlerini taradım: *Yangın 1, ateş 8, alev 12, kıvılcım 3, kül 2*...

Tanpınar, 20-21 Ekim 1961 gecesi kaleme aldığı günlük notlarında, *Yahya Kemal* kitabını yazarken acayip bir sıkıntıya düştüğünü belirttikten sonra, onun imajlarını analiz etmenin iki yolundan söz eder: Bu imajları ya Gaston Bachelard meto-

duyla *su, alkol, kana* inhisar ettirmek yahut formel *imagination*'a karar verip dört unsurun da kendisinde dengeli şekilde bulunduğunu göstermek. İkinci hâlde Yahya Kemal'in, muhayyilesiz, sadece ses ve saz vasıtasıyla konuşan bir şair olduğunu söylemesi gerekecektir. Daha sonra Yahya Kemal bu iki yoruma da az çok müsait olduğuna karar kılan Tanpınar, "Ölüm, içki, kaçış ve ideali, hülyayı nasıl birleştirmeli. Muhakkak ki

su unsuru galip," demektedir.¹⁸ Kendisine gelince: Bana sorarsanız, Tanpınar, hayatını ve elbette eserini "Eşik" şiirinde şöyle özetlemiştir:

*Hülyam o kıvılcım ve kül yağmuru
Çırpınır bu beyaz mahşere doğru!*

¹⁸ *Günlüklerin Işığında*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 327.

Antik Hadrianoi Kenti ve **Romalı Hatip Alius Aristides**

Antik Hadrianoi Kenti

Bursa'nın Dağ Yöresi, tarihte farklı medeniyet ve kültürlerle ev sahipliği yapmış önemli bir yerleşim sahasıdır. Dağlık yapısı ve ulaşım yollarının zorluğu, yöreyi adeta güvenli bir kale durumuna getirmiştir. Bu topografik avantaj, burada meskûn medeniyetlerin uzun süre varlığının korumasına yardımcı olmuştur. Antik Çağ'da Dağ Yöresi, Mysia Bölgesi'nin doğusunda yer alıyordu. Mysia, doğusunda Frigya, kuzey doğusunda Bitinya, güneyinde Lidya, batısında Troya ve kuzeyinde Marmara Denizi'yle çevrili bir medeniyet sahasıydı. Geçmiş Paleolitik devirlere uzanan Dağ Yöresi, Antik Çağ'da Frigya, Lidya, Bitinya, Pers ve Roma gibi büyük medeniyetlere şahit olmuştur.

Son yıllarda yaptığımız saha araştırmaları Dağ Yöresi'nin erken dönem Frigya bölgesi olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bölgede tespit ettiğimiz taş dolgulu tümülüs ve altınlar, yörede derin bir Frig kültürünün varlığına işaret etmektedir. Bu konudaki keşif ve bulgularımızı ilgili kurumların tescil işlemlerinden sonra kamuoyuyla paylaşacağız. Yine bölgede ele geçen altın ve gümüş Lidya sikkeleri, yörenin Lidya döneminde canlı bir ticaret merkezi olduğunu göstermektedir. Frigya ve Lidya kültürü üzerine yükselen yöre, Roma-Bizans döneminde tapınak ve

kiliseleriyle dikkat çekmiş ve önemli bir dinî merkez hâline gelmiştir.

Dağ Yöresi'nin Antik Çağ'da en önemli kenti, bugün Orhaneli'nin bulunduğu yerleşkede konumlanan Hadrianoi kentidir. Kent, Roma İmparatoru Hadrianus'un (117-138) Mysia Bölgesi'ni ziyaretinin ardından kurduğu Hadrianeaia (Dursunbey) ve Hadrianotharai (Balıkesir) ile birlikte üç önemli kentten birisiydi. Hadrianus, kendi adıyla onurlandırdığı bu kentlere büyük yardım-

Antik Çağ'da Mysia ve Hadrianoi kenti

lar yapmış ve gelişmesini sağlamıştır. Hadrianoi kenti, zaman içinde Hadrian olarak da anılmıştır. Hadrianoi ve çevresi, Osmanlı kayıtlarında İkinci Meşrutiyet Dönemi'ne kadar Adranos olarak yer almıştır. Günümüzde Orhaneli halkı, hâlâ kendisini tarihsel bir retorikle Adırnazlı olarak tanımlamaktadır. Bizans döneminde de varlığını sürdüren Hadrianoi, Orhan Gazi'nin 1326'da Orhaneli'yi fethetmesine kadar bir tekfurluk olarak idare edilmiştir.

Hadrianoi kenti, günümüzde Olimpos (Uludağ) Dağı'nın güneyindeki Orhaneli'nin 2-3 km kuzey batısında bir sahada konumlanmaktadır. Kentin, 30 km güney doğusunda Keles'e bağlı Belenören köyünde bulunan Zeus Kersullos kutsal alanla bağlantısı bilinmektedir. Fakat kentin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatına dair elimizde tatmin edici bilgiler yoktur. Kusumlar köyü yolunda bulunan harabe kalıntıları ve Orhaneli Belediyesi'nde sergilenen bazı mezar stelleri, kentin tarihine katkıda bulunabilir. Bölgede yapılacak arkeolojik çalışmaların kentin karanlık tarihine ışık tutacağı kanaatindeyiz.

1836 Mart'ında Orhaneli'yi ziyaret eden İngiliz jeolog ve seyyah William

Aristides'in hocası Herodes Atticus

John Hamilton, Hadrian harabeleri hakkında şu bilgileri vermektedir: "Sabah saat dokuzda çiftlikten başlayarak güneydoğu istikametinde solumuzda eski Hadrian kentinin kamu binaları için mermer teminini sağlayan ağaçlık tepe ile yaklaşık iki mil kadar yol aldıktan sonra aradığımız harabelere geldik. İlk önce kentin başka herhangi bir duvar izi görüle-

mese de tarihî giriş gibi görülen bir yere ulaştık. Üç kemerden oluşuyordu. Mimarisi iyi bir tarza sahip olmayan merkezdeki, diğerlerine göre biraz daha büyük. Biraz daha ileride özelliği başkasıyla karıştırılmayacak ve onu çevreleyen mimari heykel parçaları ve bina temelleriyle birlikte bölgenin modern ismine benzeyen Hadrian'dan başkası olamayacak antik bir şehrin mevkiini belirgin bir şekilde işaretleyen büyük ve muazzam bir binanın kalıntılarını bulduk.

Bu yatık araziye tarım amaçlı kullanmak üzere bu parçalardan arındırmak için pek çok girişimde bulunulmuş. Güzelce konulmuş büyük korniş blokları ve kırık sütunlar bu yüzden aşırı büyümüş, bitkilerle kaplanmış, büyük harabe yığınları etrafa ağzına kadar doldurulmuş. Yukarıda bahsedilen büyük yapının bir spor salonu olduğu gözüküyor. Tabanları her yanında görülebiliyor ki bu 88'e 65 adım ölçüsünde bir paralelkenar olduğunu kanıtıyor. Ancak güneybatı yanındaki daha büyük kısmı haricinde duvar, yerden üç dört fitten yukarıya çıkıyor, o da ufak ağaç ve çalılarla gizlenmiş durumda. Bununla birlikte güneybatısında yaklaşık otuz fit yüksekliğine kadar çıkıyor ve ol-

Hadrianoi Harabeleri'nde bulunan kerpiç kalıntıları (Fotoğraf: Celil Bozkurt)

dukça uzak bir mesafeden bir yolcu tarafından görülebilir. Bir fitten dört fite kadar değişiklik gösteren beyaz mermerle düz bir yönde güzelce inşa edilmiş. Duvarın kendi kalınlığı sadece üç fit olması çimentosuz inşa edildiği için blokların düzleştirme ve uydurma konusunda duyulmuş olacağını düşündüğüm endişenin bir kanıtı. İç duvarların temelleri de muhtelif küçük daireler gibi görülebilir ve ayrıca meydanın ortasında yaklaşık dört fit kare ve içine kapı milinin

yuvası gibi iki delik açılmış büyük bir mermer bloğu da göze çarpıyor. Bu binanın yanında uzanan kırık sütun ayakları dikkate alındığında ibadet yerleri olduğu anlaşılabilir iki tanesinin daha temelleri bulunuyor. Birinin tarzı Dor diğerininki İon idi. Ayrıca birçok yuvarlak kenarlı başlıklı ve kenger yaprağı kabartmalarıyla bezemeli korniş örnekleri bulunuyor. Bunlardan birinde aynı doğrultuda yer değiştirmiş üç küçük sütun

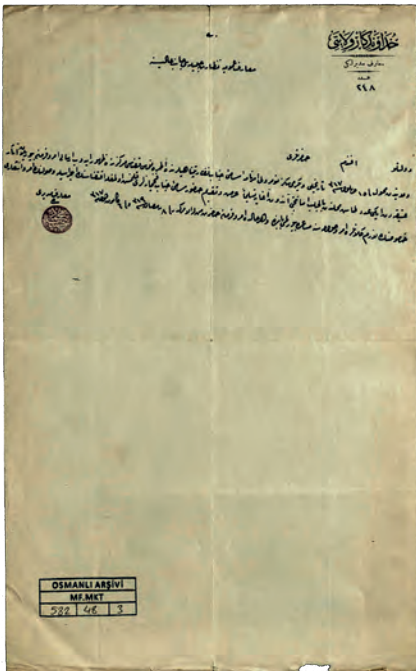
muhtemelen bir kemer altını işaretliyorlar. Diğer yandan çevredeki tarla duvarlarına çokça kırık sütun ayakları inşa edilmiş. Burada herhangi bir yazıt yoktu ama komşu köy Beycik'te (Orhaneli) camii duvarında birkaç tanesine rastladık. Bazıları yakın geçmişe ait gibi görünüyorsa da tamamı Yunan. Biri kırık direk üstünde Hadrain'ın evlatlığı Aelius Verus'a adanmış bir heykele destek vermiş olmalı.

Hadrian kenti, gözlemlenebildiği üzere Rhyndacus (Orhaneli çayı) kaynaklarından oldukça uzaklaştırılmış coğrafik yapısı hakkında bazı bilgiler sunan, ikinci asırda parlamış hitabet ustası Aristides'in doğum yeri olmasıyla ilgi çekiyor."

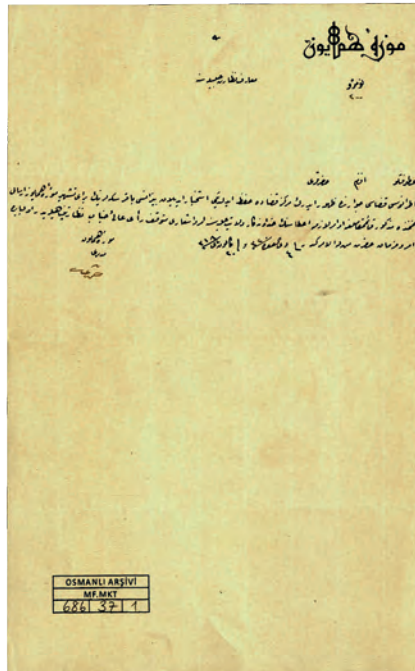
Antik Hadrianoi kentinin, izlerine Osmanlı arşiv belgelerinde de rastlamak mümkündür. Adranos kazası merkezinde yapılmakta olan bir hamamın hafriyat çalışmasında üzerinde yazıt ve resim bulunan iki mermer taş bulundu. Hükümet binasına alınan taşlar, Müze-i Hümayun'a verilmek üzere İstanbul'a gönderildi. Yapılan incelemede taşların Roma Dönemi'ne ait olduğu tespit edildi. Yine kaza merkezinde bulunan Bizans dönemine ait bakır sikkeler, sergilenmek üzere Müze-i Hümayun'a gönderildi. Sikkelerin 80 kuruş değerinde olduğu anlaşıldı.

Aelius Aristides

Hadrianoi antik kentinin en ünlü siması hiç şüphesiz 2. yüzyılın en

Hadrianoi'den kalma yazıtlar (BOA.MF.MKT. 582-48)

Hadrianoi'den kalma bakır akçeler BOA.MF.MKT.686-37

Hadrianoi Harabeleri'nde bulunan mermer kalıntı (Fotoğraf: Celil Bozkurt)

önemli sofistleri arasına giren ünlü hatip Aelius Aristides idi, Aristides, (MS. 117-181) Mysia'nın Hadrianoi kentinde dünyaya geldi. Aristides'in babası Eudaimon, Zeus Tapınağı'nın rahibiydi. Aile, Hadrianoi ya da Hadrianotherai vatandaşlığı yanında Smyrna vatandaşlığı hakkına da sahipti. Ayrıca İmparator Hadrianus, 123 yılındaki seyahati sırasında aileye Roma vatandaşlığı hakkı tanıdı. Bundan dolayı aile, Hadrianus'un ön adı olan "Aelius"u aldı. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Aristides; Smyrna, Pergamon ve Atina'da zamanın önemli filozoflarından dersler aldı. Eğitiminin geri kalan kısmını yine Smyrna'da Antonius Polemo, Pergamon'da Claudius Aristocles ve Atina'da Herodes Atticus gibi devrinin en ünlü sofistlerinin derslerini alarak tamamladı. Aristides, üstün hitabet ve belagat yeteneğiyle 2. yüzyılın önde gelen hatiplerinden biri oldu. Hitabetteki şöhreti, Antik Çağ'ın Atina ve İskenderiye gibi farklı merkezlerine yaptığı yolculuklardan sonra daha da arttı. Aristides, 141 yılında çağın önemli eğitim merkezi olan Mısır'ı ziyaret etti. Nil Nehri boyunca gezilerine devam etti. Sağlığı, daha yirmi dört yaşındayken Mısır ziyaretinde bozulan Aristides, hem sağ salim yurduna döndüğü için hem de hastalığına bir çare olur ümidiyle Mısır Tanrısı Serapis'e bir dua metni kaleme aldı. Söz konusu metin, Aristides'in günümüze gelen en eski eseri olma özelliğine sahiptir. Aristides, 143 yılında eski hocaları

Alexander ve Herodes'in bulunduğu Roma'yı ziyaret etmek için yola çıktı. Henüz yola çıkmadan soğuk algınlığı, nefes darlığı ve kulak ağrısı gibi şikâyetleri olan Aristides, yoluna devam etti. Aristides, Roma'da Roma hâkimiyetini öven bir söylev verdi. Fakat hastalığının ağırlaşması üzerine tedavi altına alındı. Romalı hekimlerin türlü tedavi yöntemlerine rağmen Aristides'in hastalığına çare bulunamadı. Hekimler, Aristides'in

özellikle sıcak su kaynaklarında tedavi olması yönünde telkinde bulundu. Bu nedenle Aristides, Roma dönüşünde Batı Anadolu'da bulunan sıcak su kaynaklarına tedavi amaçlı ziyaretlerde bulundu.

Kyzikos Yolculuğu

Aristides'in tedavi amaçlı yolculuklardan birisi 161 veya 169 yıllarında gerçekleşen Smyrna'dan Kyzikos'a olan yolculuğudur. Aristides'in bu yolculuğu onun rüyalarını konu edinen

Hadrianoi Harabeleri'nde bulunan mermer kalıntı (Fotoğraf: Celil Bozkurt)

Hadrianoi'den kalma bir küp-pitos (Fotoğraf: Celil Bozkurt)

Hadrianoi'den kalma bir mezar steli
(Fotoğraf: Celil Bozkurt)

Hadrianoi'den kalma bir yazıt
(Fotoğraf: Celil Bozkurt)

Hadrianoi'den kalma semboller
(Fotoğraf: Celil Bozkurt)

Hieroi Logo'nun V. kitabında ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Buna göre Aristides'in Pergamondan baba ocağının bulunduğu Hadrianoi'ye kadar olan yolculuğu 2-3 gün sürdü. Burada sindirim sorunları artan Aristides, gördüğü bir rüyanın etkisiyle tapınak festivalinde bir söylev vermek üzere Kyzikos'a gitmeye karar verdi. Aristides, maceralı bir yolculuktan sonra Kyzikos'a ulaştı. Burada Hadrian Tapınağı hakkında hazırladığı söylevini sundu. Fakat Aristides'in Kyzikos'taki diğer faaliyetlerine dair bilgiler mevcut değildir. Yine tanrısal

işaretler üzerine başlayan Aristides'in dönüş yolculuğu, 75 km mesafede bulunan memleketindeki bağ evinde son buldu.

Aristides'in yolculuğunu konu edinen eserinde dile getirdiği Zeus Olympos Kutsal Alanı, Aristides'in baba ocağı, popüler olduğu anlaşılan kaplıca ve Aristides'in Laneion yakınlarında bulunan bağ evinin yeri tartışma konusudur. Bizim fikrimiz, Zeus Olympos Kutsal Alanı olarak belirtilen yerin günümüzde Keles ilçesine bağlı Akçapınar ve Belenören köyleri

arasında Tazlak Tepe'de konumlanan Zeus Kersullos Tapınağı olduğu yönündedir. Yine Aristides, Mısır gezisi esnasında ailesinin kendisine aldığı Laneion'un Zeus Tapınağı'na yakın bir yerde olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayı Laneion'u Keles yakınlarında bir yerlerde aramak gerekmektedir. Aristides'in babasının Zeus Tapınağı'nın rahibi olması bu ihtimali güçlendirmektedir. Buradan hareketle Aristides'in bağ evinin yine Keles yakınlarında aranması mümkündür. Ayrıca metinde belirtilen kaplıcanın da günümüzde Orhane-

Hadrianoi'den kalma çeşitli kalıntılar (Fotoğraf: Celil Bozkurt)

Hadrianoi Harabeleri'nde bulunan mermer kalıntı (Fotoğraf: Celil Bozkurt)

li'ye 13 km mesafede bulunan Sadağı Kanyonu'ndaki antik kaplıca olma ihtimali yüksektir.

Asklepion Tapınağı'nda

Aristides, hastalığının ilerlediği günlerde rüyasında Yunan şifa tanrısı Asklepios'tan bazı mesajlar almaya başladı. Yazdığına göre Asklepios, ona ilk olarak sıcak su kaynaklarında yalınayak yürümesini ve Pergamon'daki tapınağa gelmesini öğütledi. Eski çağda rüyalar, insanları yönlendirme gücüne sahipti. Asklepios Tapınağı'nda iki yıl kalan Aristides, uyguladığı reçeteye banyo ve beslenme alışkanlığını yeniden düzenledi. Bazen kendisine gündüz oruç tutması ve besin olarak sadece süt içmesi öneriliyordu. Asklepios, bir ara Aristides'e hiç yıkanmaması gerektiğini söylemişti. Diğer taraftan soğuk bir havada ona buz gibi suya girmesini emretmişti. Aristides, meraklı bir kalabalığın önünde vücudunu hiç alıstırmadan buzlu suya dalarak yüzmüştü. Başka bir tedavi seansında Asklepios, burun ve göz akıntısı olan, damaklarında ağırlı bir yara ve mide sancıları çeken Aristides'e dirseğinden kanının bir kısmını boşaltmasını (hacamat) istedi. Bu esnada Aristides'in o kadar kanı aktı ki alındaki damarları bile açıldı. Bir defasında tanrı ona Smyrna'da kış mevsiminde üç defa yıkanmasını emretti. Yağmurdan sıırsıklam olan Aristides, şiddetli akıntıya rağmen nehre atladı ve keyifle yüzdü. Nehirden çıktığı zaman Aristides'in bedeni ateşler içinde yanıyordu. Dö-

nüş yolunda tekrar yağmurla ıslanan Aristides, böylece iki defa yağmurla bir defa da nehirde olmak üzere üç defa yıkanarak tanrının emrini yerine getirmiş oldu. Aristides'in rüya yorumlarına dayalı olarak uyguladığı alternatif tıp metotları Antik Çağ'ın tıbbına ışık tutması bakımından önemlidir.

Smyrna'yı Kurtaran Adam

Aristides, Asklepion Tapınağı'nda bulunduğu esnada Yunan ve Roma seçkinleriyle tanışma fırsatı buldu. Ardından 147 yılında kamusal alandaki hatipliğe geri döndü. Aynı yıl Asia Eyaleti Yüksek Meclisi tarafından başrahipliğe layık görülerek Smyrna'da vergi denetmenliğine atandı. Fakat Aristides, bunun gibi kendisine önerilen birçok görevi reddederek ömrünü hitabete ve öğrenci yetiştirmeye adanmıştı.

Roma İmparatoru Marcus Aurelius, Avidius Cassius isyanını bastırdıktan sonra doğuya yönelerek 176 yılında Smyrna'ya uğradı. İmparatora çok değer veren Aristides, onunla tanışmak için Smyrna'ya geldi. Fakat 177 yılında Smyrna'da korkunç bir deprem meydana geldi ve şehir neredeyse harabeye döndü. Bunun üzerine Aristides, iki söylev hazırlayarak bunları İmparator Marcus Aurelius ile Commodus'a gönderdi. Bunlardan ilki Smyrna'ya yazılmış bir ağıttı. Ağıt, Attika lehçesiyle yazılmış mensur bir şiirdi. Diğer, Roma'ya yazılan ve kentten yeniden inşası için gerekli para ve

yardımların yapılmasını talep eden bir mektuptu. Söz konusu ağıt ve mektuptan etkilenen Marcus Aurelius, gerekli yardımı yaparak Smyrna'nın yeniden inşasını sağladı. Böylelikle Aristides, Smyrna'yı yok olmaktan kurtaran adam olarak halkın kahramanı oldu.

Aristides'in Eserleri

Aristides'in tüm eserleri Charles A. Behr tarafından İngilizceye çevrildi ve iki cilt olarak yayımlandı. Aristides'in eserleri arasında en dikkat çeken 130 rüya metninden oluşan ve tedavi sürecinde tanrı Asklepios ile kurduğu irtibatı anlatan Hieroi Logoi'dir. Altı kitap veya bölümden oluşan kitabı Aristides, iyileştikten yaklaşık yirmi yıl sonra Hadrianoi'deki mülkünde temize çekti. Hieroi Logoi, Antik Çağ'da yaşamış bir entelektüelin şifa arayışının ve o dönemki tapınak tıbbına ait uygulamaları yansıtmaya bakımından dikkat çekicidir. Aristides'in günümüze ulaşan 55 söylevi arasında Smyrna için kaleme aldığı üç söylev de mevcuttur.

Kaynaklar

1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BOA. MF.MKT. 582-48.
BOA. MF.MKT. 686-37.
2. Ayşe Yakut, "Smyrna'yı M.S. 177 Yılı Depreminden Kurtaran Aelius Aristides'in 18. 19. ve 20. Söylevleri", *TAD*, C. 34/ S. 58, 2015, s. 489-506.
3. Elmar Schwertheim, *Antikçağda Anadolu*, (Çeviri: Nuran Batu), Kitap Yayınevi, İstanbul 2009.
4. Mustafa Türk, "Aelius Aristides'in Kyzikos Yolculuğu", *Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı I*, 2019, s. 29-37.
5. Turhan Kaçar, "Eskiçağda Tapınak Tıbbı Bir Tedavi Yöntemi Olarak Aelius Aristides'in Rüyalari", *Toplumsal Tarih*, 170, Şubat 2008, s. 72-76.
6. William John Hamilton, *Küçük Asya*, (Çeviri: Kasım Toraman), Midas Kitap, Ankara 2013.

Keles Kemaliye Köyü Camii

Arşivlerde, Hüdavendigâr vilâyeti, Kite kazası, Cebel-i Atik nahiyesine bağlı olarak geçmekte olan Kemaliye köyünün asıl adı Kızıl ya da Kızılkilise'dir. 1922 yılında adı değiştirilerek Kemaliye olmuştur. Günümüzde Keles'e bağlı olan köy, ilçenin güneyinde ve 11 km. uzaklıkta yer almaktadır. 1630 yılına ait bir mühime defterine göre Polamur ve Akçavıran köyleri de Kemaliye'ye bağlı imiş. 1927 yılında 297, 1990'da da 520 kişinin yaşadığı

bildirilen köyde 1874 tarihli bir camii mevcuttur. Eski bir Yörük köyüdür. Köy, H. 937/M. 1530 tarihli muhasebe defterinde "Kızıl" olarak Atranos kazasına bağlıdır. Ayrıca, 1908 Salnamesi'ndeki mülki taksimatta «Kızıl Kilise» adıyla, 1927 Salnamesi'ndeki köyler haritasında da "Kemaliye" adıyla kayıtlıdır ve 1908 yılında 86 haneden oluşmaktaydı.

Köyün girişinde yer alan Korubaşı Mahallesi 5. Gelemit Sokak'ta bir

düzlük üzerine inşa edilen caminin yerinde, aslında daha eski bir camii vardı. Hüdavendigâr valisi Ahmet Vefik Paşa zamanında bu civardaki pek çok caminin yıkılıp yerlerine yenileri inşa ettirildiği sırada bu da ortadan kaldırılarak 1874 (H. 1291) senesinde günümüzdeki yapı inşa edilmiştir. Kare plânlı, kârgir duvarlı ve kırma ahşap çatılı olarak inşa edilen caminin üzeri de alaturka kiremit kaplıdır **(Resim 1)**.

Resim 2. Caminin harim kapısı üzerindeki kalem işi içinde yer alan inşa tarihi

Caminin kapısı üzerindeki kitabelerinden H. 1291/M. 1874 tarihinde yapıldığı öğrenilmektedir. Banisi belli değildir. Camii, dikdörtgen planlı olup, üzeri çatı ile örtülüdür. Güney duvarında yarım yuvarlak mihrap nişi vardır. İçerisi mihrabın iki yanındaki birer; doğu, güney, batı ve kuzey yönlerindeki duvarlardaki birer pencere ile aydınlatılmıştır. Caminin içerisinde kalem işleri ve ahşap süslemeleri bulunmaktadır. Özellikle tavan çıtalarla bölümlere ayrılmış ve içerisi çeşitli motiflerle süslenmiştir. Aynı bezemeler ajur tekniği ile yapılmış minberde de görülmektedir. Caminin duvarlarında, pencere kenarlarında ve mihrapta başta selvi olmak üzere çiçek motifleri, kıvrık dallarla bezeli kalem işleri dikkati çekmektedir.

Son cemaat yeri doğu-batı yönünde düzensiz beşgen planlıdır. İbadet mekânı ve son cemaat yeri çeşitli dönemde yapılan onarımlarla orijinalliğinden uzaklaşmıştır. Bu arada camiye 3-4 m. uzaklıkta yeni bir minare yapılmıştır.

Caminin inşa tarihi 1271 Hicri olarak, harim kapısı üzerinde yer alan Barok stildeki kalem işi süslemesinin ortasında okunmaktadır (Resim 2).

Kare plânlı, kârgir duvarlı ve alaturka kiremit ile kaplanmış ahşap kırma çatı ile örtülü olan yapı, yöredeki pek çok camii ile aynı karakteristik özelliklerdedir. Dışa kapalı son cemaat yerinden ikinci bir kapı ile harime girilir. Harimde ahşap maksureler ve yine ahşap mahfil bulunmaktadır (Resim 3).

Mihrabı yuvarlak kemerli bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Barok kalem işi süslemelere sahip olan mihrapta, perspektifi bozuk, iki adet akantus başlıklı kare sütuna oturan yuvarlak kemer resmedilmiştir. Süs-

Resim 3. Caminin ahşap mahfil

Resim 4. Caminin mihrabı ve kalem işi süslemeleri

Resim 5-6. Caminin minber ve vaaz kürsüsü

lemde kahverengi ve tonları hakimdir (Resim 4).

Caminin minberi ve vaaz kürsüsü yine ahşaptan yapılmıştır, gayet basit işçiliğe sahip olan bu iki kült eşyasının dönemlerine ait oldukları düşünülmektedir. Hem minberin hem de vaaz kürsüsünün korkulukları yine Barok üslupta oymalarla donanmıştır. Korkulukların donanımları kalem işi motiflerin ahşaba uyarlanmış şekilleridir. Kâbe ve Mescid-i Haram'ın perspektifli bir resminin bir köy camiinde yer alması çok dikkat çekicidir (Resim 5-6).

Yapıyı örten ahşap çatının ortasındaki ahşap tavan göbeği camiye muhteşem bir görünüm vermektedir. Kare bir çerçeve içine yerleştirilmiş dairesel formdaki göbek, on beş dilimli olarak düzenlenmiştir (Resim 7).

Kemaliye Camii'nin içi adeta bir hat müzesi şeklindedir. Son cemaat yerinde ve harimde gayet yoğun olarak kullanılmış olan bu yazıların bazıları daha acemice olup başka bir elden

Resim 7. On beş dilimden oluşan dairesel formlu ahşap tavan göbeği

Resim 8. Mâşâallah ve 1291 tarihi

Resim 9. Hz. Ebubekir'in adı

Resim 10. Hz. Osman'ın adı

Resim 11. Hz. Hasan'ın adı

Resim 12. Sülüs yazı ile müsenna yazılmış Fetih Sûresi'nin ilk âyeti

Resim 13. Allah Celle Celâluhu ismi

Resim 14. Muhammed Aleyhisselâm yazısı

Resim 15. Mihrabın üzerindeki Kelime-i tevhid ve mihrap âyeti

çıktığı belli olmasına rağmen bir köy caminde rastlanamayacak kadar kaliteli. Tamamına yakını Celî Sülüs ve Celî Muhakkak üslubunda yazılmış olan yazıların içinde bir tane de Kûfî stilde yazı vardır. Esmâ'ül-Hüsna'dan bazı örnekler, Kur'ân-ı Kerim'den bazı âyetler ve dört halifenin isimlerinden oluşan bu yazılar, camiye apayrı bir hava katmaktadır. Sıva üstüne yazılmış olan bu yazılarda, zaman içinde yapılan müdahalelerle bazı bozulmalar oluşmuştur.

Son cemaat yerinden harime geçişi sağlayan kapının üzerindeki Barok kalem işi motifin ortasında Ta'lik yazı

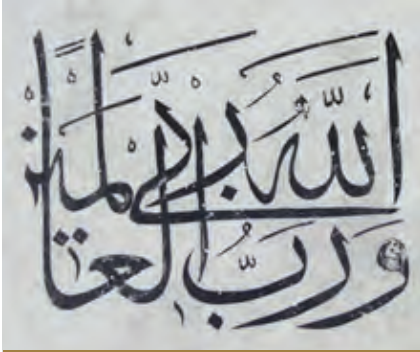
ile "Mâşâallah" ile "1291" tarihi göze çarpmaktadır (Resim 8). Harimin batı duvarında, çatının alt seviyesinde ilk İslâm halifesinin adı "Ebubekir radiyallâhu anh" (Resim 9), ortada üçüncü halifenin adı "Osman radiyallâhu anh" (Resim 10), daha geride ise "Hasan radiyallâhu anh" ismi yer almaktadır (Resim 11).

Caminin batı duvarında, diğerlerinden daha aşağıda yer alan diğer hat örneği de Müsenna yazı ile yazılmış olan Fetih Sûresi 1. Âyet'idir: "İnnâ fetahnâ leke fethan mübînen" (Muhakkak ki biz sana apaçık bir fetih verdik) (Resim 12).

Caminin kible duvarında yukarıda iki yazı panosu yer almaktadır. Birinde "Allah Celle Celâluhu" (Resim 13), diğerinde ise "Muhammed Aleyhisselâm" (Resim 14) yazılıdır.

Mihrabın üzerinde ise üstte "Lâ ilâhe illallah Muhammedün rasûlullah" şeklinde Kelime-i tevhid, alt tarafında da mihrap âyeti olarak "Küllemâ dehalé aleyhâ Zekeriyya'l-mihrâb" (Zekeriya (a.s.) mihraba her girdiğinde) şeklinde Âl-i İmrân Sûresi 37. Âyet'ten bir parça yazılıdır (Resim 15).

Mihrap duvarının doğusunda alt kısımda ve vaaz kürsüsünün arkasında

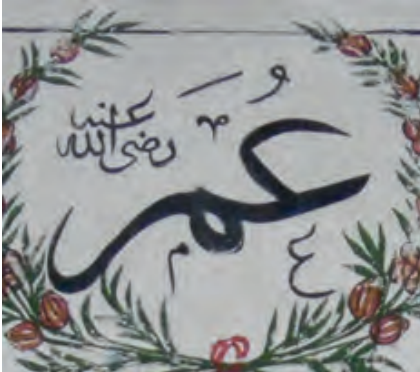
Resim 16. Mihrabın alt bölümünde yer alan yazı

Resim 18. Hz. Ali'nin adı

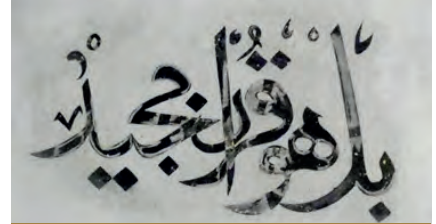
Resim 22. Müsenna şeklinde "Vemâ tevfikî illâ billâh" yazısı

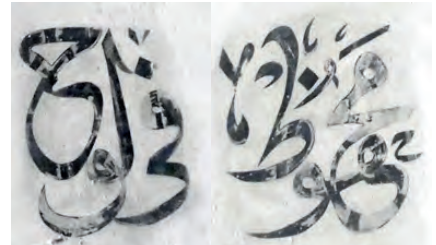
Resim 17. Hz. Ömer'in adı

Resim 19. Hz. Hüseyin'in adı

Resim 23. Burûc Sûresi'nin 21. Âyeti

Resim 24-25. Burûc Sûresi'nin 22. Âyeti

Muhakkak yazı stilinde yazılmış "Al-lâhu rabbî ve rabbu'l-âlemîn" (Allah benim ve âlemlerin Rabbi'dir) şeklinde kompozisyon yer alır (**Resim 16**).

Caminin doğu duvarında üst sırada ikinci halifenin adı "Ömer radiyallâhu anh" (**Resim 17**), geride dördüncü halifenin adı "Ali radiyallâhu anh" (**Resim 18**), en arkada da "Hüseyin radiyallâhu anh" (**Resim 19**) yazılıdır.

Yine doğu duvarının alt kesiminde, vaaz kürsüsünün yanında Muhakkak yazı stilinde yazılmış "Muhammed nebiyyün rahmeten li'l-âlemîn" (Muhammed nebîdir, âlemlere rahmettir) ibaresi bulunmaktadır (**Resim 20**).

Bundan sonra, camideki tek kûfî yazı olan pano bulunmaktadır ki bu panoda "Bismillâhirrahmanirrahim" yazılıdır (**Resim 21**). Bu panonun hemen altında da Müsennâ yazı stilinde yazılmış "Vemâ tevfikî illâ billâh" (Allah'tan başka yardımcı yoktur) ibaresi bulunmaktadır (**Resim 22**).

Doğu duvarının en sonunda ve müezzin maksuresinin önünde, üçlü yazı programı şeklinde "Bel hüve Kur'ânun mecîd" (Bilakis o şerefli Kur'ân-ı Kerîm'dir), "Fî levhin mahfûz" (Levh-i mahfûzda korun-

Resim 20. "Muhammed nebiyyün rahmeten li'l-âlemîn" yazısı

maktadır) şeklinde Burûc Sûresi 21.-22. Âyetleri işlenmiştir (**Resim 23-24-25**).

Kemaliye köyü caminin Barok kalem işleri 19. yüzyıl son çeyreğine aittir. Harim kapısı üzerinde yer alan açık mavi, gri ve siyah konturlarla derinlik kazandırılmış olan kalem işi panoda bulunan 1291 (M. 1874) tarihi bu tahmini doğrulamaktadır. Zaman

Resim 21. Kûfî yazı ile yazılmış Besmele

içinde bu süslemelere acemice yapılan müdahaleler, motiflerin detaylarına zarar vermiş ve sanatsal kalitelerini bozmuşsa da üslubunu kaybettirmemiştir.

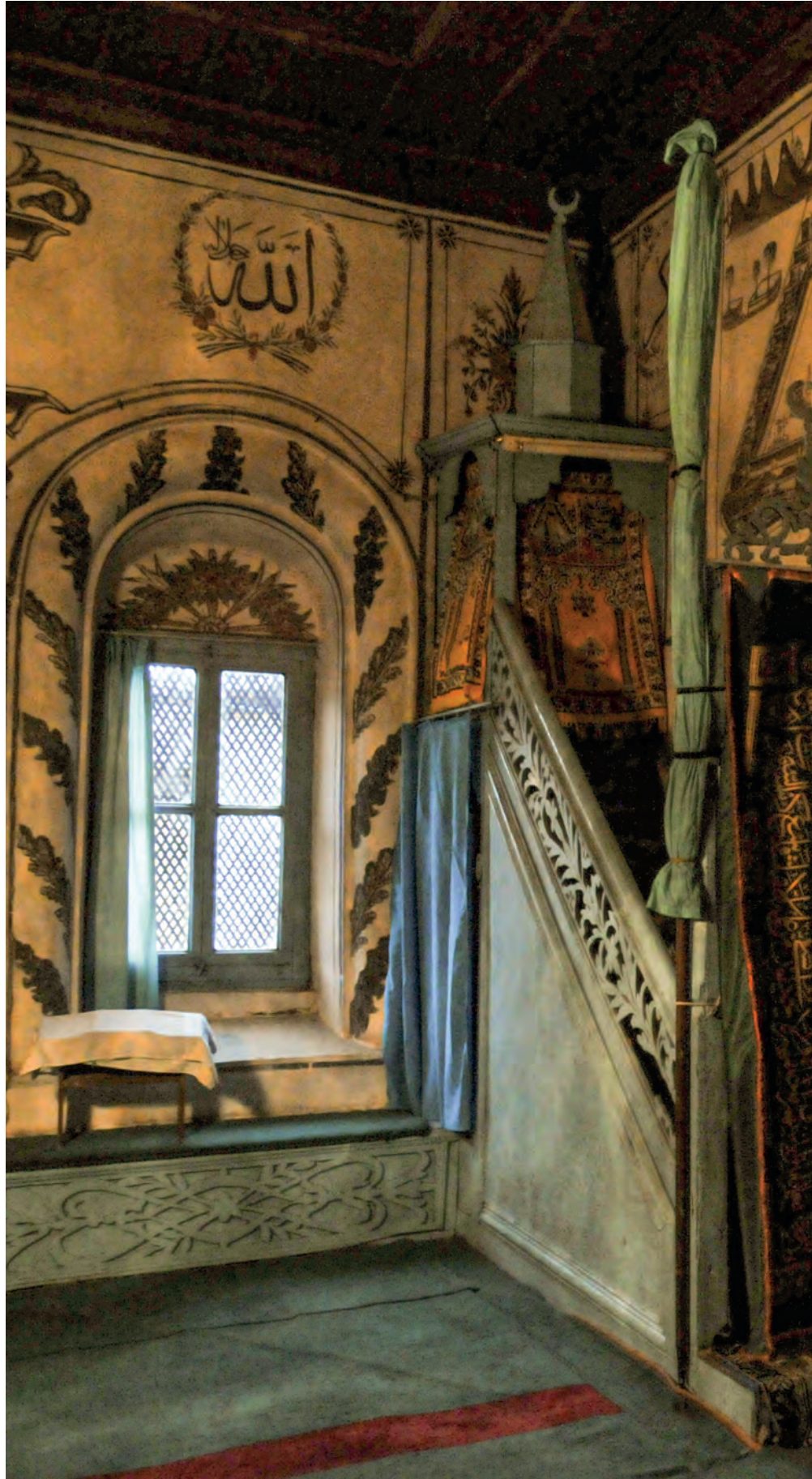
Mihrapta işlenmiş olan mimari süslemelerin perspektifleri bozuk olup Bursa Ulu Cami'nin payelerindeki Barok tarzında mimari kalem işlerini andırmaktadır, renkler burada da gayet zevksiz tonlardan seçilmiştir. Mihrabın taç kısmındaki süslemeler ve nişteki perdenin kıvrımları birçok camide aynı tarzda olmakla beraber en çok da Cumalıkızık Cami'nin mihrabındaki perde motifine benzemektedir. Mihrabın orijinal hâline en uygun bölümü, taç kısmındaki mihrap ayetinin yazılı olduğu muhakkak üslubundaki yazıdır.

Gerek dört halife isimlerinin yazılı olduğu buketler ve gerekse bunların aralarında yer alan motifler Lale Devri üslubunu yansıtmaktadır ve renkleri ile çizimleri gayet başarılıdır (**Resim 26**). Ahşap tavan göbeğinin süslemeleri de aşı boya tekniğinde yapılmıştır ve yine Barok üslubundadır.

Resim 26. Lale Devri üslubunda süslemeler

Bursa civarında, tarihçeleri bilinen en eski Türk yerleşim birimlerinden olan Kemaliye, Demirci ve Cumalıkızık gibi köylerin camilerindeki yazı ve süsleme programları ile bu tezyinatın bugüne taşıdığı kültürel miras son derece önemlidir. Bir dönemin köy cami tipolojisini, yazı ve süslemelerini günümüze taşıyan, elimizde kalan son örneklerle acilen müdahale edilerek gelecek nesillere aktarılması bir anlam ifade edecektir. Yapılar korunurken folklorik malzeme de korunmalı ve mekânlar daha anlaşılır hâle getirilmelidir. Ve son olarak unutmamalıdır ki tarihî mekânlara hayat veren, onları hayatta tutan, insan faktörüdür. Eğer bu son kalanlar da elden giderse yerine hilkat garibeleri binalar geleceğine hiç kuşumuz yoktur.

İşgalden Kurtuluşunun Ertesinde Bursa (1922 Yılı'nın Sonbaharı)

İşgalden kurtuluşunun ertesindeki Bursa'nın durumunu dönemin basın organları olan gazete ve dergilerden takip ederek ortaya koymaya çalışacağız. Böylelikle 1922 yılı sonbaharını merkeze alarak dönemin bir tür Bursa günlüğünü yeniden yazmak ve yorumlamak istiyoruz. Bir önceki asrın istiklâl ve istikbâl ruhu ve geleceği yeniden inşa etmek konusundaki samimi azim ve heyecanı bizlere her zaman model olacak kıymettedir. Yaşadığımız zamanda ve gelecekte daha sağlam adımlarla ilerlemek, her halükârda geçmişî iyi tahlil etmekle ancak mümkün olabilecektir.

Bursa; iki yıl, iki ay ve iki gün süren işgal zulmünden 11 Eylül 1922 tarihinde kurtulmuştur. Bu kurtuluşla beraber, o yılın sonbaharını -adeta ilkbahara çeviren- müthiş bir heyecan, coşku ve sevinç hâli yaşanmıştır. Denilebilir ki, Bursa şu son yüzyılının hiçbir mevsiminde böyle olağanüstü bir durum yaşamamıştır. 12-13 Ey-

lül'den başlayarak Bursa'nın kurtuluşu ile ilgili manşetler atan, haberlere yer veren gazetelerde: "İstiklâlimizin beşiği, ilk payitahtımız, sevgili Bursa'mız, en kıymetdâr ve en mukaddes beldemiz..." gibi ifadelerle anılan Bursa, uzunca bir süre gündemden düşmemiştir.

Gazete ve dergiler, arşivlerindeki Bursa manzaralı fotoğraflarını çıkarıp birinci sayfalarında, kapaklarında bu fotoğraflara yer vermişlerdir. Bursa'nın kurtuluşu, Ankara'da yirmi bir pare top atışıyla, eşsiz bir sevinçle kutlanmıştır. Artık "Pûside-i siyah"ı kaldırıp yeşil Bursa'ya gitmek vakti gelmiştir.

Kurtuluşun ertesindeki günlerde Bursa ve çevresinde bir yandan hummalı bir çalışmayla işgalin yaraları, yıkımları sarılıp onarılırken öbür taraftan şehir, bilhassa İstanbul ve Ankara'dan, akın akın gelen misafirlerini ağırlamıştır. Bursa kurtuluşunun üzerinden tam bir ay geçtikten sonra, 11 Ekim 1922'de, Mudanya'da tarihî

önemi hâiz Mütareke (ateşkes antlaşması) metni dört devletin temsilcisi arasında imzalanmıştır. Bir haftadan fazla süren bu önemli müzakere sebebiyle Bursa ayrıca dikkatlerin odağında yer almıştır.

Mütareke'nin imzalanmasından bir hafta sonra Bursa'mız büyük misafirlerini; bir başka deyişle İstiklâl Harbi'mizin baş komuta heyetini ağırlamıştır. Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere, Kazım Karabekir, Fevzi, İsmet, Kemalettin Sami, Şükrü Nâili, Asım, Kazım paşaların hepsi Bursa'yı topluca ziyaret etmiş ve günlerce bu mübarek beldede ikamet etmiş; Bursalılarla ve Bursa'yı Bursa yapan tarihî mekânlarla hasret gidermişlerdir.

Teşrinievvel 1338 ya da daha anlaşılır eş anlamlı tarihlendirmesiyle Ekim 1922'de Bursa'da kimler yoktur ki? Hamdullah Suphi, Türk(ün) Ocağı(nı) Bursa'da yeniden açmakla şehrin hasret kaldığı millî kültür damarlarını tazelerken; Yahya Kemal, uzunca bir

süredir gelemediği Bursa'nın tarihî iklimini teneffüs ediyor. Öte yandan Darülfünun'un (İstanbul Üniversitesi) meşhur hocalarından Şekib Bey (Tunç) ruhiyat konferanslarını veriyor. Ruşen Eşref (Ünaydın) şehre gelen başkumandan ve diğer büyük kumandanlarla söyleşi yapmak fırsatını kollarken, Halide Edib, Yakup Kadri ve Falih Rıfkı gibi ünlü gazeteci ve yazarlar yolculuk gözlemlerini; Bursa'dan kaçıp giden Yunan'ın sebep olduğu faciayı rapor hâline getiriyorlar. En zor zamanlarda (1920-1923) Bursa mebusluğu yapmış olan Şeyh Servet Efendi, Ulu Cami'de halkın anlayabileceği şekilde ama son derece tesirli Türkçe vaazlar verirken; bir diğer mebus Muhiddin Baha (Pars), türbelerin önünde toplanan kalabalıklara duygusal nutuklar çekiyor. Bütün bunlar ve daha fazlası Ekim 1922'nin bilhassa ikinci yarısında Bursa'da gerçekleşiyor.

Şimdi, bu olağanüstü anların, dönemin basınına yansımış haberlerinden derlediğimiz izlenimleri sunalım:

Bursa Yurdu Cemiyeti, Osman Gazi'nin Huzurunda (1 Ekim 1922)

İlk TBMM'de çok zor bir süreçte Bursa'yı temsil eden mebuslar (milletvekilleri), işgalden kurtulan Bursa'yı kalkındırmak, perişan durumdaki Bursalılara yardım etmek maksadıyla "Bursa Yurdu" adında bir cemiyet (dernek) kurdular. Bu dernek, kurtuluşun ertesinde Bursa'ya hareket etti ve orada bir dizi etkinlikler düzenledi.

Adı geçen cemiyet, 1 Ekim 1922 Pazar günü Tophane'de Osman ve Orhan Gazi türbelerinin arasında büyük bir kalabalık eşliğinde bir anma töreni gerçekleştirdi. Dikkat çekici konuşmaların yapıldığı; duygusal anların yoğun yaşandığı bu etkinliği, *İkdam* gazetesi, 7 Teşrinievvel (Ekim) 1338/1922 tarihli sayısında: "Osman'ın Huzurunda" başlığıyla şöyle vermiştir:

"Bursa mebuslarının teşkil ettikleri 'Bursa Yurdu' heyeti ahiren Ankara'dan Bursa'ya vasil olmuşlar ve Bursalılar tarafından azim heyecanlarla karşılanmışlardır. Teşrinievvel'in ilk günü bu heyet şehre dâhil olarak bütün güzergâhı binlerce temaşa-gerânın alkışları, şükranları, sürurdan mütevellid gözyaşları arasında belediye dairesine muvasalat etmişlerdir.

Belediyede ufak bir istirahatı müteakkip heyet yayan olarak Ulu Hakan Osman'ın türbesine ehda olunacak bayrağı tekbirlerle türbeye götürmüş ve türbede huzzarı sıcak gözyaşlarıyla ağlatan ilahi dakikalar yaşanmıştır. Orada mebus Muhiddin Baha Bey tarafından Hakan'ın türbesine karşı müessir bir hitabe irad olunmuştur. 'Aziz Türkler ve Müslümanlar' kelimeleriyle başlayan bu hitabede Osman Gazi evlatlarının Yeşil Bursa'yı kurtarmak için sarf ettiği mesaiden, yerlilerin mülevves düşman çizmeleri altında kalan bu memlekette çektikleri sıkıntılardan müessir bir lisan ile bahsolunmuştur.

Hatib, yine Osman Gazi'nin türbesine karşı: 'Ulu Hakan! Ulu Hakan! İşte evlatların yine bugün senin türben karşısında toplandılar; senden af diliyorlar. Evlatlarından biri filvaki sana ihanette bulundu. Senin kabrine kılıncını dayayan düşman ordusuna -hilafet ordusu- dedi. Hakiki evlatların buna dayanamadılar; senin tesis eylediğin bu mübarek devletin topraklarını kurtarmaya çalıştılar. Bunlar başlarının üzerinde bir bayrak taşırlardı; o bayrağın üzerinde: 've beşirül müminin' (müminleri müjdeleyen) yazılıydı. Çalıştılar ve müminler mübeşşir oldular. Şimdi onlar senin ruhaniyetinden gördükleri muavenetin teşekkür ediyorlar.

Ulu Hakan! Ulu Hakan! Anlıyorum, demek istiyorsun ki, daha kurta-

rılacak türbelerimiz vardır. Sultan Selim minarelerinde (Edirne Selimiye Camii) okunan ezanlar elân çan sesleriyle bastırılıyor. Anlıyorum; bunları bize söylüyorsunuz; bunları bize gösteriyorsun. Onları kurtaracak olan ordularımız işte hazır duruyor. Müsterih ol. Büyük ruh! Allah'ın büyüklüğüne, Peygamber'in ruhaniyetine sığınarak o memleketlerimizi de ıstırdad edeceğiz (kurtaracağız).'

Sürekli alkışlarla karşılanan bu nutuk üzerine Hoca Abdülkadir Efendi tarafından belîğ bir dua okunmuş; kurbanlar zebh olunmuş (kesilmiş) ve ahaliye şekerlemeler tevzi edilmiştir. Bursa medresesi talebinin dinî vecd-aver terennümleri esnasında 'Bursa Yurdu' nâmını taşıyan büyük bayrak Osman Gazi Hazretleri'nin türbesine konulmuş ve dualar edilerek bu ihtifâle (törene) nihayet verilmiştir."

Bu törenin hemen dönüşünde Ankara'da TBMM'ye Bursa mebusları Muhiddin Baha, Şeyh Servet, Operatör Emin tarafından telgraf çekilmiştir. Telgrafın ana teması, işgal sırasında Yunan askerleri tarafından Bursa'dan Yunanistan'a götürülmüş ve sayıları hayli büyük olan esirlerimizin kurtarılmasıdır. Telgraf metni şöyledir:

"Yunanlılar tarafından işgal zamanında merkez kazadan bin beş yüz ve vilayet dâhilinde tahminen üç binden fazla kadın, erkek ve çocuklar tevkif edilerek Yunanistan'a sevk edilmiştir.

Semâsında şanlı bayrağımızın hilali yeniden temevvüç eden Osmanlılığın bu en eski payitahtı Bursa (Yarın mecmuası, sayı: 42)

Mudanya İskelesi'nde murahaslar (Milli Nevsal, 1339/1923)

Bu zavallılara mensup olan binlerce kadın ve çocuk Büyük Millet Meclisi hükümet-i müşfikasının peder ve zevçlerini ve evlatlarını kurtarmasına intizâr etmektedirler. Üserânın (esirlerin) memleketlerine iadesini temin için icab eden teşebbüsât-ı seriada bulunulmasını istihâm ederiz.”

Kurtuluş Coşkusu Yaşayan Bursa'nın Muhterem Misafirleri

Bursa'ya hasret kalmış her Türk vatanseverinin, 1922 yılı sonbaharında görmek, yeniden bulunmak için can attığı yerlerin başında Bursa gelmektedir. Onun için en başta Ankara ve İstanbul'dan olmak üzere Bursa'nın misafirleri aylar boyunca hiç eksik olmadı. Kumandanlar, askerler, yazarlar, gazeteciler, öğretmenler, öğrenciler ve halk akın akın Bursa'ya aktı; hasret gidermeye çalıştı.

Gerçi işgalden kurtuluşun hemen akabinde olağanüstü hâl içindeki zaman diliminde görülen lüzum üzerine Bursa'ya giriş çıkışlar geçici olarak ki-

sıtlanmıştır. Mesela, *İkdam*'ın 7 Ekim 1922 tarihli sayısındaki bir haber bu konuyla ilgilidir. “Bursa havalisine gitmek serbesttir” başlığıyla Mudanya'daki özel muhabirin 5 Ekim'de gönderdiği habere yer verilmiştir. Gazetenin 3. sayfasındaki kısa haberin içeriği şöyledir: “Evvelce görülen lüzum üzerine Mudanya ve Bursa'ya gidip gelmek men edilmişti. Bu memnuiyet (yasaklama) bugünden itibaren ref edilmiştir (kaldırılmıştır).”

Aynı tarihli gazete, İstiklâl Mahkemesi'nin Bursa'ya gelip faaliyete başlamasını da haber vermektedir. Buna göre: “Bursa'da ahali-i İslamîyeyi (Kuva-yı milliyeci) olduğundan bahs ile ihbar edenler hakkında hükm ısdâr eylemek (karar vermek) üzere Kılıç Ali Bey'in riyâseti altındaki İstiklâl Mahkemesi Bursa'ya muvasalat etmiştir (ulaşmıştır).”

Yukarıda ifade ettiğimiz geçici kısıtlamaların dışında Bursa'ya giriş çıkışlar açılmıştır. Ekim ayının ilk yarısı Mudanya Mütarekesi'nin müzakereleri sebebiyle bilhassa yoğun geçmiştir.

İtilaf Devletleri'nin (İngiliz-Fransız-İtalyan) diplomatik temsilcileri, Avrupa ve hatta Amerika'dan gazeteciler Bursa ve Mudanya'da bulundular.

Kurtuluş Savaşı'nda önemli bir rolü bulunan Halide Edib Hanım da İzmir üzerinden Bursa'ya gelmişti. Yabancı dili, bilhassa İngilizcesi çok kuvvetli olan Halide Hanım, 11 Ekim günü Mudanya'ya ve oradan da Bursa'ya gelmiş olan Amerikan heyetine mihmandarlık, tercümanlık görevini yapmıştır. Şimdi bu heyetin Bursa ve çevresine ait kaleme aldığı rapor, işgal ertesindeki Bursa ve çevresinin durumunu göstermesi açısından önemlidir. Raporu, Halide Edib'in çevirisiyle 27 Ekim tarihli *İkdam* gazetesinden aktaralım (Bu rapor Amerika'nın *Orient News* gazetesinde de yayınlanmıştır):

“Bursa havalisi hakkında Amerikan komisyonunun raporudur ((Halide Edip Hanım'ın verdiği malumat): Teşrinievvelin on birinci günü altı kişiden mürekkep bir Amerika heyeti Bursa mıntıkasının ahvalini tedkik etmek ve muhacirinin miktarıyla Yunan harp esirlerinin hayat şartlarını ve yardıma muhtaç olanların ihtiyaç derecelerini tespit etmek ve vuku bulan tahribatı yerinde görmek üzere bir Amerikan vapuruyla İstanbul'a ve oradan da Mudanya'ya hareket etmişlerdir.

Mudanya şehri ve civarında ne tahribat ve ne de yardıma muhtaç eşhas görülemedi. Birkaç yüz Yunan esirinin sokaklarda tamirat ve sair işlerde çalıştırıldıkları görülmüştür. Bunlar silahlı Türk askerinin muhafazası altında iseler de muhafızları tarafından iyi muamele gördükleri; aç ya da susuz bırakılmadıkları anlaşılmıştır. Mudanya'da iki-üç bin kadar Türk askeri mevcut olup bunlar iyi giyinmiş ve her hâlleri mükemmeldir.

Amerikalı heyet Mudanya'dan Bursa'ya giderken tepelerde ve trene yakın birçok köy görmüşlerdir. Yaklaşık yirmi köyden ancak ikisi yakılmıştır. Heyetin Bursa'ya vardığı günün akşamı İsmet Paşa da Mudanya'dan oraya gelmiştir. Heyet Bursa'da Büyük Millet Meclisi ikinci reisinin (Adnan Adıvar kastediliyor) zevcesi hikâyecisi (yazar) Halide Edib Hanım'la görüşmüştür. Halide Hanım, henüz yeni İzmir ve Bandırma taraflarından gelmiştir. Oralandaki katli ve yangınların; yersiz yurtsuz kalanların istatistiklerini hazırlamış ve heyetin

dikkatine sunmuştur. Buna göre acil yardıma en fazla muhtaç yerler İzmir ve İzmir-Uşak arasındır. Tahribatın en büyük kısmı Türk kuvvetlerinin Uşak'tan İzmir'e ilerlediği anlarda yaşanmıştır.

Kuzey mıntokasında Bursa ile Bandırma arasında bulunan Karacabey havalisi tahribata en fazla uğrayan yerdir. Bursa'da gözetim altında tutulan birçok Yunan esirleri görülmüştür. Bunların üniformaları yırtık, sakalları tıraşsız olmakla beraber bakımları yolundadır. Bursa'da ancak yüz kadar hane, bir camii, bir Rum kilisesi ve Yunan konsolosluk binası yakılmıştır. Şehrin dışında değirmenler, ziraat mektebi, ziraat ambarları ve saire soyulmuştur.

Bursa şehrinde şiddetli bir ihtiyaç müşahede edilmemiştir. Heyetin bir kısmı Gemlik mıntokasına gitmiştir. Gemlik kasabası yakılmış olmadığı gibi kasaba içinde fazla muhacir dahi mevcut olmadığı görülmüştür. Heyet Bandırma'ya vardığında ise buradaki binaların tamamıyla yakılmış olduğu görülmüştür. Balıkesir'e giden trenin Bandırma'dan itibaren kırk kilometresi kullanılmayacak durumdadır. Bu durumun düzeltilmesi iki ile beş hafta kadar bir süreyi alabilecektir."

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa İlk Kez Bursa'da

Ordularının başında Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi'ni vermiş; muzaffer başkumandan Mustafa Kemal Paşa, Bursa'nın beklediği en büyük misafir olarak, haftalarca, hasretle bekleniyordu. Bakınız, *Akşam* gazetesinin Bursa özel muhabiri, şehirdeki bu beklentiyi "Bursalılar ve Mustafa Kemal Paşa" başlıklı, 16 Ekim tarihli yazısında ne kadar güzel anlatmış:

"Başkumandanımız (Mustafa Kemal Paşa), yanında Kazım Karabekir Paşa olduğu hâlde belki bugün Bursa'ya geliyor. Bursa bir haftadan beri adeta sıtma içindedir. Bir aydan beri şehir bir baştan öbür başa kadar tak-ı zaferler ve bayraklarla donanmıştır. Her zafer takınının kemerinde Mustafa Kemal Paşa'nın bir resmi; resmin iki tarafında gâh Namık Kemal'in, gâh İstiklâl Marşı'nın beyitleri var. Tak-ı zaferlerdeki takılan bayraklar soldu. Fakat başkumandan Bursa'yı hâlâ intizâr ateşiyle yakıyor. Üç-dört günden beri vuslat tahakkuk ettiği (kesinleş-

Kazım Karabekir Paşa (*Tevhid-i Efkar*, 16 Ekim 1922)

Mustafa Kemal Paşa (*Millî Nevsal*'in 1339/1923 kapak fotoğrafı)

tiği) için taklardaki solgun bayraklar değişiyor. Şurada bir kürsü inşa hâlidir; ötede evlerini bayraklar ve çiçeklerle donatan ahali kalabalıklarını görüyorsunuz. Ankara ile telgraf muhaberesi muntazam olmadığı için herkesten bir rivayet çıkıyor. Bugün öğleyin veya bu akşam geleceğini işitiyoruz. Halk ikide bir iç sokaklardan caddelere doğru akıyor. Kadın kabileleri yol başlarını tutuyor. Muntazam askerler o sokaktan, bu yoldan

geçiyor ve hep köylü ve asker ağzından kendi şivesine soktuğu başkumandan marşının mısralarını duyuyoruz:
Yoktan var olan ordu / Şimdi başını buldu.

Ordun ile baş başa / Yaşa Mustafa Kemal Paşa

Bu şarkı askerin ağzından değil, tıpkı Ey Gaziler türküsü gibi gönünden, yüreğinden kopuyor. Bu isim duyulduğu vakit iki taraflı halkın gözlerinden yaşlar biriktiğini görüyorsunuz. Acaba bir millet ve bir ordu tarafından bu insanın, bu insan Türk milleti tarafından sevildiği kadar sevmek mümkün müdür? Çocuklar, delikanlılar, ihtiyarlar yakalarında Mustafa Kemal Paşa'nın kartpostal büyüklüğünde fotoğraflarını taşıyor. Camekânlarda gördüğümüz resimlerin hemen hiçbiri bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın değildir. Herkes başka türlü bakış, başka türlü duruşla onun kendine mahsus bir resmini yapıyor. Zira o halkın adamıdır.

Bütün Bursa, mebuslar, muallimler, askerler bu hazırlıkla meşguldür. Zira bu ziyaretin hususi bir manası var. Osman'ın, Orhan'ın ve Çelebi'nin (Mehmed) yattığı şehirde muzaffariyetin dört büyük amili toplanıyor: Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi

Fevzi (Çakmak) Paşa, Garb Cephesi Kumandanı İsmet Paşa, Şark Cephesi Kumandanı Kazım (Karabekir) Paşa.

Program son derece alayışlıdır. Başkumandan buraya geldiği vakit, kendi kumandanlarıyla beraber Osman Gazi'nin türbesini büyük merasimle ziyaret edecektir. Şimdi bütün Bursa'ya gelenler ibtida Osman ve Orhan Gazi türbelerinin bulunduğu tepeye çıkıyor. Bu taraf adeta kudsî bir mahiyet almıştır. Osman Gazi'nin türbesinin bahçesinde yedi tane yeni ve topraktan mezar var: Bursa'ya girdiğimiz gün şehid düşenlerin mezarları! Henüz ıslaklığı duran bu topraklar, bu devleti kuran padişahla Bursa'yı fetheden padişahın arasında mütevazı ve sâkin yatıyorlar.

Hava biraz karardığı vakit herkes endişeye düşüyor: Acaba yağmur mu yağacak? Her tarafta bir mırıltı. Bursa yağmurları başlarsa bir hafta sürer ve güneş görüldüğü vakit halkın yüzü gülüyor ve gözü İnegöl yollarına dönüyor. Acaba ne zaman gelecekler? Bursa ziyareti pek müheyyic (heyecanlı) olacaktır. Size yazı ve resim yetiştirmek için şimdiden hazırlanıyorum."

Nihayet beklenen büyük misafir, 17 Ekim 1922 tarihinde saat üç dolaylarında Bursa'ya geldi. Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler ve onları görmek için gelen kalabalık heyetler, Bursa'da Ekim'in son iki haftasını, tarihinde o zamana dek belki de görmediği, olağanüstü zamanlar hâline getirdiler. Zaferin bütün kumandanları o haftalarda Bursa'daydılar. İstanbul'dan Darülfünun (Üniversite) talebe heyeti ve hocaları, İstanbul'un ibtidai (ilk) mekteplerinden gelen beş yüz on yedi muallim ve muallime; Bursa'da Türk Ocağı'nı yeniden açmak için gelen Hamdullah Suphi Bey ve ekibi, bütün bu misafirler yerel halkla bütünleşip Bursa'nın işgal yaralarına ilaç gibi geldiler. Buradaki yazımızın boyutunu çok fazla aşacağı için detayları belki bir başka sayıda verebileceğiz. Şimdilik bu yazımızı Mustafa Kemal Paşa'nın iki konuşmasından alıntı birer pasajla noktalayalım:

"(Mustafa Kemal Paşa'nın Darülfünun gençliğine hitabesinden): Sizler, vatanın ümid-i istikbâlisiniz. Biliniz ki vatani hakiki olarak kurtaracak olan sizlersiniz. Biz (askerleri kastediyor burada) bir fırtına gibi gelir, geçer, gideriz. Önümüze sürülmüş dikenleri, çalıları (düşmanı kastediyor) yakar,

شعرى فوطوالمجيدى مدنيہ آلمنى سوک وسيلدى
(مدنيہ) قونفرانى بنامى بالقوننده آسرى غزته جيلرى
اورومدى قارىن مسطى كال پادانك هيكنى پايىن ايستين اويرالى غزته مادم (شهرودن) در

Amerikan gazetecileri (Tevhid-i Efkar, 10 Ekim 1922)

سوکیلی بروسه منک منظره لری : حکومت جاده سی
Sevgili Bursa'mızın Manzaraları: Hükümet Caddesi (Akşam gazetesi, 11 Eylül 1922)

yıkarsız. Fakat arkamıza baktığımızda bizim açtığımız o sahada irfanıyla, bedeniyle çalışan sizleri, milleti görürsek, vazifemizi ifa ettiğimize ancak o vakit kani ve müfthir oluruz. Bizim zaferimiz kanlıdır; fakat sizin zaferinin şanlıdır!

İstanbul'u biz hiç unutmadık ve unutamayız! Orası bizim, yani Anadolu'nun başıdır. İrfanımız, sanatımız her şeyimiz oradadır; oradan yetiş-

miştir. İstanbul'u iyi tanırız; bilhassa orada gençlik bizimlidir.

(Bursa'da İstanbul muallim ve muallimelerine Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin bir hitabesi, 27 Ekim 1922, Setbaşı): Hanımlar, Beyler! İstanbul'dan geliyorsunuz; safa geldiniz.

Heyet-i âliyeniz karşısında duyduğum zevk bi-pâyândır (sınırsızdır). Kalplerinizdeki hissiyatı, dimağlarımızdaki fikirleri doğrudan doğruya gözlerinizden okumak benim için büyük bir saadettir. Aranızda şu an duyduğum his, bir çocuk olmak arzusudur. Evet, müsaadenizle söyleyeceğim ki şu dakikada çocuk olmayı ve sizin nur saçan eğitim çevrenizde bulunmayı pek arzu ediyorum. O zaman zannediyorum ki milletim için daha faydalı olabilirdim. Fakat maalesef bunun mümkün olmayan bir arzu olduğunu biliyorum. O zaman kendi şahsım hesabına mümkün olmayan bu arzuya karşılık sizden bir şey isteyeceğim: Bugünün çocuklarını memleket ve millet için faydalı bireyler olarak yetiştirmeye devam ediniz!"

Kaynakça

Akşam, İkdam ve Tevhid-i Efkar gazetelerinin Teşrinievvel 1338 (Ekim 1922) tarihli sayıları.

16 Ekim 1922 günü Atatürk'ü bekleyen Bursalılar

Biyografi Kaynaklarımız: **Bazı Bursa Vefeyâtnâmeleri ve Müellifleri -1-**

Evliya Çelebi'nin "ruhâniyetli şehir" olarak nitelendirdiği Bursa, yüzyıllardır pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış ulu bir şehirdir. Zaman içinde pek çok âlime, şaire ve önemli şahsiyete doğrudan veya dolaylı yollardan yurt olmuştur. Tarihteki bazı mühim kişiler ya Bursa'da doğup büyüüp burada vefat etmişler ya da farklı şehirlerde doğmuş ancak Bursa'yı kendilerine yurt edinip ömürlerini burada geçirip yine burada vefat etmişlerdir.

Edebiyat tarihimizin temelini oluşturan ilk eserler şairlerin hayatlarının, eserlerinin ve kişiliklerinin ele alındığı şuaara tezkireleridir. Bunların ilk örnekleri 15. asırda verilmiştir. Edebiyatımızda biyografik kaynakların

bir diğer kolunu ise vefeyâtnâmeler oluşturur.

Peki, vefeyâtnâme nedir? Arapça "vefeyât" ve Farsça "nâme" kelimelerinden müteşekkil bir sözcüktür. Vefeyât, vefat kelimesinin çoğuludur. Meşâyihün, ulemânın ve şuarânın ölüm tarihlerini gösteren biyografik eserlerimize "vefeyâtnâme" denmektedir. Tabii vefeyâtnâmeler bize sadece ölüm tarihlerini bildirmezler. Ölüm tarihlerinin yanı sıra kişilerin hangi sebeple nerede öldüklerini, nereye defnedildiklerini kaydeden; meşâyih, ulemâ ve şuarânın tercüme-i hâlini anlatan kıymetli eserlerdir.

H. 4. (M. 10.) yüzyılın ortalarına doğru sade bir içerikle yazılmaya başlanan ve sonraları muhtevaları genişleyen vefeyâta dair eserlerin pek çoğu

Emir Sultan

birbirinin zeyli ve tekmlisesidir.¹

Biz bu yazımızda kültür şehri Bursa'mızdaki bazı önemli vefeyâtnâmeler ve bu vefeyâtnâmelerin müellifleri üzerinde duracağız.

Ele alacağımız bu vefeyâtnâmeler genelde edebiyat tarihimiz, özelden Bursa tarihimiz için önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Bazı Bursa vefeyâtnâmeleri ve müellifleri şunlardır:²

1 TDV İslâm Ansiklopedisi, "vefeyât" maddesi.

2 Konu ile ilgili Kadir Atlansoy "Bursa Şairleri -Bursa Vefeyatnamelerindeki

Bursa (Çizim: Marie-Théodore de Bussierre, 1846)

Baldırzâde Şeyh Mehmed Selîsî Efendi (ö. 1060/1650) - Ravza-i Evliyâ

Baldırzâde Mehmed Selîsî, Bursa'da doğmuştur. Doğum yeri biliniyor olsa da doğum tarihi ile ilgili net bir bilgi mevcut değildir. Babası ise Bursa Ulu Camii vaizlerinden Mustafa Efendi'dir. Babası da müderris olan Mehmed Efendi, Osmanlı müderris ve kadınlardanındır. O, iyi bir eğitim görmüştür. Bursa'da Molla Fenârî, Bursa Yıldırım

Bayezid gibi çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır.

17. asır müelliflerinden olan Şeyh Mehmed Efendi'nin hayatına dair bilgilere bakacak olursak;

*Rızâ Tezkiresi'*nde "Selîsî" maddesinde "hâlâ Burûsa'da mesned-nişîn-i hükûmet olan Âvâre-zâde Mustafa"³ ifadesinden onun Bursalı olduğunu anlıyoruz.

Tezkire-i Mûcib ve Osmanlı Müellifle-

*ri'*nde de onun Bursalı olduğu kaydedilmiştir. *Osmanlı Müellifleri'*nde Mehmed Tahir, Selîsî'nin Bursa'da vefat ederek Abdal Muhammed Camii avlusuna defnolunduğunu söyler.

"Keremi Hakk'a mukarin ola Baldırzâde" mısraı onun ölümüne düşürülmüş bir tarihtir. Bu tarihten onun 1060/1650 yılında vefat ettiğini öğreniyoruz.

Yine Mehmed Tahir, eserine Selîsî'ye ait şu beyti kaydeder:

"Açılıp ezhâr, geldi şimdi bûy-ı nevbahâr

Var idi dillerde çoktan ârzû-yı nev-

Şairlerin Biyografileri-" adıyla 1998 yılında akademik bir çalışma yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakılabilir.

3 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Rızâ Tezkiresi*, "Selîsî" maddesi (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320,riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0>) s. 128-29.

Hüdevendîgâr Külliyesi ve Bursa Ovası

*bahâr*⁴ (C. 1, s. 288)

Baldırzâde Şeyh Mehmed Selîsî Efendi'nin en mühim eseri *Ravza-i Evliyâ*'dır.⁵ Bu eser, kendi türünün ilk ve en iyi örnekleri arasında yer almaktadır. Eserde Bursa'nın önemli isimlerinden olan Emir Sultan'dan başlayarak Selîsî Efendi'nin dönemine kadar Bursa'da yaşamış ve medfun olmuş isimler hakkında bilgi bulunmaktadır.

Bursalı İsmail Belîğ (ö. 1142/1729) - Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân

Bursalı İsmail Belîğ, 18. asırda Bursa'da yaşamış bir isimdir. 1079/1168-69'da doğan Belîğ'in iyi derece Arapça ve Farsça bildiği kaynaklara kaydedilmiştir.

Müellifin, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân* isimli eseri vefeyâtnâme türünde bir eserdir.⁶ Bir önceki asırda Bal-

Muradiye Camii, Bursa

dırzâde Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan *Ravza-i Evliyâ* isimli eserinin bir zeyli niteliğinde olup eser "gülbün" adı verilen beş bölümden müteşekkildir. Her ne kadar *Ravza-i Evliyâ*'nın zeyli niteliğinde olsa da müellif eserinde, burada yer verilmeyen ve Bursa'da medfun olmuş padişah, şehzade, vezirlere hatta farklı meslek gruplarında yer alan isimlere de yer vermiştir.

Beş bölümden oluşan eserin sınıflan-

dırılması şu şekilde yapılmıştır:

Birinci bölümde; Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'den başlayarak Bursa'da medfun olmuş padişahlar, şehzadeler ve vezirler;

İkinci bölümde; meşâyih, vaiz ve derişlere;

Üçüncü bölümde; âlim ve müderris- lere;

Dördüncü bölümde; şairlere;

Beşinci ve son bölümde ise; mûsikîşinâs, nakkaş, hattat, meddah ve hekimlere yer vermiştir.

İrfân'ı. Ankara Gece Kitaplığı.

4 Bu beytin mısraları *Rıza Tezkiresi*'nde farklı olarak verilmiştir (s. 128).

5 Bu eser çalışılmıştır. Hızlı, Mefail ve M. Yurtsever (hızl.) (2000). *Baldırzâde Selîsî Şeyh Mehmed Ravza-ı Evliyâ (Bursa Vefeyatnâmeleri - 1)*. Bursa: Arasta Yayınları.

6 Bu eser çalışılmıştır. Donuk, Suat (2016). *Türk Edebiyatında Vefeyatnâme ve İsmail Belîğ'in Güldeste-i Riyâz-ı*

İsmail Belîğ, eserinde faydalanmış olduğu kaynaklardaki bilgileri aynen almayıp onları düzeltme yoluna gitmiştir.

Her zümreden olan isimleri bir araya toplayan müellif, bir sistematik çerçeve ve takip etmiştir. Bu da eserin kıymetini arttırmıştır. Türünün en önemli eserleri arasına onu taşımıştır.

Gazzîzâde Abdullatîf Efendi (ö. 1247/1832) - Ravzatü'l-Muflihûn ve Hulâsatü'l-Vefeyât

1190/1776 yılında Bursa'da doğan Abdullatîf Efendi'nin babası Bursa Ulu Camii imamlarından olan Mehmed Esad Efendi'dir. Babasını küçük yaşta kaybeden Abdullatîf Efendi, dedesi Ahmed Gazzî'nin himayesinde büyümüştür. Bu sebeplerdir ki o da dedesinin adına nispeten "Gazzîzâde" olarak anılmaktadır. Dönemin âlimlerinden tefsir, fıkıh, hadis dersleri almıştır. Dedesinin vefatı üzerine Ahmed-i Gazzî Dergâhı'nın şeyhi olmuş ve kırk beş yıl burada şeyhlik yapmıştır. Buradaki görevinin yanı sıra Bursa Ulu Camii'de tefsir dersleri okutmuştur. Aynı zamanda velud bir isim olan Gazzîzâde Abdullatîf Efendi pek çok eser kaleme almıştır. Hatta öyle ki, Bursa'da İsmâil Hakkı Bursevî'den sonra en fazla eser vücuda getiren isim olarak bilinmektedir. 1247/1832 yılında vefat eden Gazzîzâde'nin vefeyât türü ile ilgili iki eseri mevcuttur:

Ravzatü'l-Muflihûn

Müellif, bu eserinde Bursa'da yetişmiş olan âlim, sûfî, âşık ve abdalların hayatı hakkında biyografik bilgiler sunar. Birbirine zeyil olarak yazılan vefeyâtnâmeler, Bursa'daki ulemâ sınıfı hakkında bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. Gazzîzâde de bu eserini kendisinden önce kaleme alınmış olan *Gülzâr-ı Sulehâ ve Vefeyât-ı Urefâ* isimli esere zeyil olarak yazmıştır. İsmail Belîğ'in "gülbün" adını verdiği bölümlere Gazzîzâde, "ravza" adını vermiş ve eserini yedi bölüm ve hatmeden oluşturmuştur.

Birinci bölümde; şeyhlerin;

İkinci bölümde; müderrislerin;

Üçüncü bölümde; vazilerin;

Dördüncü bölümde; âşıkların ve Üveysî tarikatına mensup olan kişilerin;

Yeşil Cami minaresinden Bursa

Beşinci bölümde; hatiplerin, hocaların ve hattatların;

Altıncı bölümde; şairlerin ve zakirlerin;

Yedinci bölümde ise; mevali ve ağaların biyografisine değinmiştir.

Hulâsatü'l-Vefeyât ⁷

Bu eser, *Ravzatü'l-Muflihûn*'un özeti mahiyetindedir. Mukaddemede kaydedilmiş bir bilgiye göre de Bursa'da yatan ulu zatları ziyaret etmek isteyen kişilere rehber olması amacıyla kaleme alınmıştır. Diğer vefeyâtnâmelerden farklı olarak öncelikle Bursa'da yaşamış önemli şahsiyetlerin hayatı hakkında bilgi verilmiş, ardından Bursa'nın güzellikleri ve tarihî hakkında mühim hususlardan bahsedilmiştir. İki ana bölümden oluşan eserin ikinci kısmı şehir monografisi niteliğindedir.

Kaynakça

Abdulkadiroğlu, Abdülkerim (1985). "Baldırzâde Mehmed Efendi." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, s. 8-9.

Abdulkadiroğlu, Abdülkerim (1996). "Güldeste-i Riyâz-ı İrfân." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C. 14,

⁷ Konu ile ilgili iki tane akademik çalışma yapılmıştır:

Demirel, Mustafa (2014). *Gazzizâde Seyyid Abdullatîf Efendi, Hulâsatü'l-Vefeyât (Bursa'da Medfun Meşâyihin Kısa Hayatı)*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Sır Dünder, Ayşe Nur (2015). *Gazzizâde Abdullatîf Efendi Hulâsatü'l-Vefeyât (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. İstanbul: Kesit Yayınları.

s. 237-38.

Aksoyak, İsmail Hakkı (2020). "Selisî Mehmed". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selisi-mehmed-baldirzade-seyh-mehmed>).

Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. (hzl. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), İstanbul: Meral Yayınevi. C. 1. s. 288.

Çıpan, Mustafa (1992). "Belîğ, İsmail." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C. 5, s. 415-416.

Donuk, Suat (2016). *Türk Edebiyatında Vefeyatname ve İsmail Belîğ'in Güldeste-i Riyaz-ı İrfan'ı*. Ankara, Gece Kitaplığı.

Ekinci, Ramazan (2020). "Belîğ, İsmail Bursalı", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/belig-ismail-bursalı>).

Güzel, Bilal (2022). "Ravzatü'l-Muflihûn (Abdullatîf Efendi)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü* (<http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/ravzatu-l-muflihun-abdullatîf-efendi>).

Hızlı, Mefail ve M. Yurtsever (hzl.) (2000). *Baldırzâde Selisî Şeyh Mehmed Ravza-ı Evliyâ (Bursa Velayetnâme-leri)*. Bursa: Arasta Yayınları.

Sır Dünder, Ayşe Nur (2021). "Hulâsatü'l-Vefeyât (Gazzizâde Abdullatîf)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü* (<http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hulasatul-vefeyat-gazzizade-abdullatîf>),

Türer, Osman (1996). "Gazzîzâde Abdullatîf Efendi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C. 13, s. 540.

Zavotçu, Gencay (hzl.). *Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Tezkiresi* (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320,riza-tezkire-si2020pdf.pdf?0> s.128-29)

Bir Edebiyat Mekânı Olarak **Tayyare Kültür Merkezi** -Türk Coğrafyasından Türkçe Şiirler-

Bursa Tayyare Kültür Merkezi bir edebiyat etkinliğine daha sahne oldu: “15. Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni” Tayyare Kültür Merkezi salonlarında 13-15 Ekim 2022 tarihleri arasında yapıldı. Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) ve Türkiye Yazarlar Birliği işbirliğiyle kotarılan şölen, 16 Ekim günü Konya Selçuklu Belediyesi ve TYB Konya Şubesi’nce organize edilen etkinliklerle sona erdi.

Bilindiği gibi “Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni” etkinlikleri iki yılda bir, farklı ülkelerde düzenlenmektedir. Şölen; halen kırk beş yıllık bir yazar örgütü olan TYB’nin, gelenek hâline getirdiği faaliyetlerden biridir. 1992’de Bursa’da başlayan “Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni”, şimdiye kadar Kazakistan / Almatı, Türkmenistan / Aşkabad, Kıbrıs /

Girne, Fransa / Strazburg, Kırım / Akmesjid, Kuzey Makedonya / Üsküp, Azerbaycan / Bakü, Kosova / Prizren, Tataristan / Kazan, Kırgızistan / Bişkek, Türkiye / Edirne, Yunanistan / Gümölcine, Yunanistan / İskeçe, Bulgaristan / Kırcaali ve Türkiye /

İstanbul’ da yapılmıştır.

Bu yılki şölene de çeşitli ülkelerden şairler katıldı. Şairler; daha önce bu şölenlere katılmış şairlerden vefat etmiş olanların adlarına düzenlenen muhtelif fasıllarda şiirlerini okudular. İlki 1992 yılında yine Bursa ve Konya’da gerçekleştirilen “Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni”nin otuzuncu yılında bu ilk şölene katılan şairlerden hayatta olanlar şölene doğal olarak davetliydi. Ayrıca çeşitli şairler de bu ilk toplantıya katılan şairlerle beraber şölenin coşkulu akışına katıldılar.

İlk şölene katılan şairlerden 15. Şölen’e de katılan şairleri şöyle sıralayabiliriz: Özbekistan’dan Hurşit Devran, Azerbaycan’dan Firuze Memmedli, Kosova’dan İskender Muzbeğ, Altay Suroy, Kazakistan’dan Akuştap Baktıgeryeva ve Türkiye’den Nevzat Çalığışu, Müştehir Karakaya, Turan

Koç, Mehmet Atilla Maraş, Metin Önal Mengüşoğlu, Adnan Özer'dir.

"15. Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni"ne Türkiye'den katılan diğer şairler şunlardır: Türkiye'den A. Ali Ural, Mehmet Aycı, Sıtkı Caney, Mehmet Kurtoğlu, Mustafa Muharrem, Leylâ Arsal, Nazım Payam, Kenan Erdoğan, İdris Ekinci, Seyfettin Ünlü, Mustafa Sarı, Tayyip Atmaca, Gökhan Akçiçek, Vural Kaya, Mehmet Baş, Enver Çapar, Halil İbrahim Özdemir, M. Hanifi İspirli, Olgun Albayrak, Kamuran Tuna, Mücahit Ocakden, Mahmut Bıyıklı Cem Yavuz, Ali Akmanlar, Mustafa Baki Efe, Ali Bal, Hacı Mahmut Erdemir, Abdurrahman Karakaş. Ayrıca Azerbaycan'dan Ülker Piriyeva, Güney Azerbaycan'dan Ahmetzadeh Gerami Hamit, Moldova'dan Maria Mercanka, Kırgızistan'dan Atakhan Kozhogulov, Altınbek İsmailov, Özbekistan'dan Zebo Mirzayeva, Shuhrat Orif, Nazire Baymuradov, Türkmenistan'dan Arazgül Recepova, Irak'tan Şemsettin Küzeci, Ali Yağmuroğlu, KKTC'den Arif Ali Albayrak, Makedonya'dan Mehmed Arif, Romanya'dan Hayat Memiş, Bulgaristan'dan Bayram Kuşku. Şölene davetli olduğu hâlde muhtelif sebeplerle katılamayan şairler de vardı.

Şiir Şöleni'nin açılışında Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Alınur Aktaş ve Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni Daimi Heyet Başkanı D. Mehmet Doğan konuşma yaptılar. Aktaş, konuşmasına "Şiir dostlarını şiir şehri Bursa'da ağırlamaktan mutluluk duyduklarını" söyleyerek başladı ve şunları ekledi: "Bir devletin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi ve geleceğe emin adımlarla ilerlemesi ancak kendine has edebiyat-sanat eserlerinin vücut bulmasıyla mümkün olabilir. Otuz yıl önce Bursa'da başlatılmış bir programa Osmanlı'nın dibacesi olan Bursa'da tekrar ev sahipliği yapmak mutluluk vericidir." Bu konuşmaların ardından Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği "Türk Dünyası Şiir Yarışması"nda derece alan şairlere ödülleri verildi. Şiir Şöleni daha sonra çeşitli şair fasılları ile devam etti. Süleyman Çelebi, Esrefoğlu Rumi, Niyazi Mısıri, Bahaettin-Abdurrahim Karakoç, Erdem Beyazıt, Tomanbay Moldagali şiir fasılları yapıldı. Bu fasıllarda sırasıyla Metin Önal Mengüşoğlu, Turan Koç, Adnan Özer, Hurşit Devran, A. Ali Ural, Fi-

ruze Memmedli, Müştahir Karakaya, Mehmet Aycı, Sıtkı Caney, Mehmet Kurtoğlu, Maria Mercanka, İskender Muzbeğ, Mustafa Muharrem, Atakhan Kozhogulov, Leylâ Arsal, Nazım Payam, Kenan Erdoğan, İdris Ekinci, Zebo Mirzayeva, Altınbek İsmail, Seyfettin Ünlü, Mustafa Sarı, Tayyip Atmaca, Gökhan Akçiçek, Vural Kaya, Mehmet Baş, Altay Suroy, Mehmed Arif, Enver Çapar, Halil İbrahim Özdemir, M. Hanifi İspirli, Kamuran Tuna, Nevzat Çalikuşu, Mücahit Ocakden, Ahmetzadeh Gerami Hamit, Akuştap Baktigereyeva, Shuhrat Orif, Mahmut Bıyıklı, Ülker Piriyeva, Cem Yavuz, Mustafa Baki Efe, Abdurrahman Karakaş, Hacı Mahmut Erdemir, Bayram Kuşku, Arif Albayrak, Hayat Memiş, Arazgül Recepova, Şemsettin Küzeci,

Ali Yağmuroğlu ve Bayram Kuşku şiirlerini okudular. Fasılların sonunda şiirlerini takdim eden şairlere anı berati verildi.

İkinci gün yine Tayyare Kültür Merkezi'nde sabahdan öğleye kadar Mehmet Akif İnan, Rauf Parfi ve Ragıp Karıcı şiir fasılları yapıldı. Bu fasıllarda da sırasıyla Mehmet Aycı, İdris Ekinci, Mehmet Kurtoğlu, Mustafa Muharrem, Mustafa Sarı, Tayyip Atmaca, Zebo Mirzayeva, Atakhan Kozhugulov, Müştehir Karakaya, Metin Önal Mengüşoğlu, Sitki Caney, Adnan Özer, Maria Mercanka, İskender Muzbeğ, A. Ali Ural, Nazım Payam, Kenan Erdoğan, Turan Koç, Firuze Memmedli, Altınbek İsmail, Seyfettin Ünlü, Mehmet Atilla Maraş, Gökhan Akççek, Vural Kaya ve Mehmet Baş şiirlerini okudular. Fasılların sonunda katılan şairlere anı berati verildi. Bu beratları otuz yıldır hazırlayan Bekir Sıddık Soysal'a da çok teşekkür edildi. Ayrıca ilk şöleden bu şölene kadar etkinliğe katkıda bulunan medya çalışanı Alparslan Baha Yılmaz'a da anı berati verildi. Öğleden sonra konuk şairler şehir turu yaptılar. Bu tur dâhilinde ilk şiir şöleninin şiir okuma mekânlarından biri olan İnkaya Çınarı'na da uğranıldı ve burada şiirler okundu. Akşam İbrahim Paşa Kültür Merkezi'ndeki Türk musikisi konseriyle gün tamamlandı.

Üçüncü gün yine Tayyare Kültür Merkezi ana salonu ve Süleyman Çelebi salonlarında Hamit Nutki, Memmed Aslan, Osman Türkay şiir fasılları yapıldı. Bu fasıllarda sırasıyla Ali Bal, Mücahit Ocakden, Ahmetzadeh Gerami Hamit, Mahmut Bıyıklı, Cem Yavuz, Abdurrahman Karakaş, Arif Albayrak, Mehmed Arif, M. Hanifi İspirli, Bayram Kuşku, Altay Suro, Leylâ Arsal, Enver Çapar, Arazgül Rejebova, Akuştap Baktıgerayeva, Shuhrat Orif, Halil İbrahim Özdemir, Ülker Piriyeve, Olgun Albayrak, Şemsettin Küzeci, Mustafa Baki Efe, Kâmuran Tuna, Nevzat Çalığışu, Hayat Memiş, Ali Yağmuroğlu, Bayram Kuşku şiirlerini okudular. Fasılların ardından gerçekleştirilen "Bursa'nın Şiiri-Şiirin Bursa'sı" başlıklı şiir atölyesinde; Olcay Kocatürk, Ali İhsan Akçay, Mustafa Baki Efe ve Nevzat Çalığışu konuştu. Son olarak "15. Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni"nin büyük ödülleri açıklandı. "Süleyman Çelebi" adına konulan ödül Kosova'dan İskender

Muzbeğ, “Eşrefoğlu Rumi” adına konulan ödülü Kırgızistan’dan Akuştap Baktıgereyeva ve “Niyazi Mısırî” adına verilen ödülü de Özbekistan’dan Hurşit Devran aldılar. “15. Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni”nin Bursa bölümü, şair Metin Önal Mengüşoğlu’nun yaptığı değerlendirme konuşmasıyla tamamlandı.

Şölenin dördüncü günü Konya’daki etkinliklerle devam etti. Konya Selçuklu Belediyesi ve TYB Konya Şubesi’nin organize ettiği etkinlikler arasında Mevlâna Hazretleri’ni ziyaret, Kelebekler Vadisi gezisi ve Sille yerleşiminin ziyareti vardı. Akşam da Selçuklu Belediyesi’nin yeni yaptırdığı Kültür Merkezi’nde özellikle Konyalı şairlerin katıldığı şiir okumaları gerçekleştirildi. Aralarında Konya eski Belediye Başkanı Halil Ürün’ün de bulunduğu Konyalı şairlere anı beratı takdim edildi. Türkiye dışından gelen şairler de Konya’daki şiir okuma faslına renk kattılar. Moldova’dan gelen şair Maria Mercanka yerel giysisiyle katıldığı gecede şiirin yanı sıra türkü de seslendirerek ilgi topladı. Ayrıca Kosovalı şair Altay Suroy’a da özel ödül takdim edildi. Türkiye’den şölene katılan Mahmut Bıyıklı ve şair olarak Kırgızistan adına katılımcı olan Altınbek İsmail de yazdığı dörtlülüklerle şairleri şiir okumaya davet ederek gönüllü sunuculuk yapmış-

lardır. Özbekistan’dan gelen fotoğraf sanatçısı Nazire Baymuradova da şairlerin fotoğraflarını ve videolarını çekerek şöleni belgelemiştir. Şöleni

belgeleyerek omuzlayanlar arasında Ankara’dan katılan Mehmet Ekici’nin emeğini de mutlaka belirtmeliyim. Keza şair olarak katılan Kerküklü Şemsettin Küzeci de organizasyonda emeğini esirgemeyenlerdendi.

Bu şölen vesilesiyle konuk şairlerin konakladığı Gönülferah Oteli de tekrar bir edebiyat mekânı olarak hafızalarda yerini aldı. Ete ailesinin ardından Akbaşlar şirketine geçen otel, bu yeni döneminde de çeşitli şairleri ağırlayarak bir edebiyat mekânı olmayı sürdürmektedir. “15. Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni”nin katılımcıları serbest anlarında, bilhassa akşam yemeklerinin ardından otele geldiklerinde dinlenme anlarını geçirdikleri lobide çok tatlı sohbetler gerçekleştirdiler. Anlatılan hatıralar ve fıkralar bu edebî sohbetlerin lezzetini arttırdı. Yepyeni dostluklarla yeni hatıralar oluştu. Bir edebiyat mekânı olarak Gönül Ferah Oteli yukarıda adlarını saydığımız bütün edebiyatçıları ağırladı.

Bursa Büyükşehir Belediyemizin Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Şube Müdürlüğü’nün idarecileri ve personeli bütün enerjileriyle organizasyonun kusursuz gerçekleşmesine azami gayret sarf ettiler. Bunun için bütün hepsine sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Barış Mızrağın Ucunda

Osmanlı Devleti'nin altıncı padişahı ve Osmanlı hanedanına ait türbe topluluğunun yer aldığı Bursa, Muradiye Külliyesi'ne defnedilen son Osmanlı padişahı olan II. Murad, daha on yedi yaşında iken Osmanlı tahtına çıkmış ve aradan geçen yirmi iki yıl boyunca da huduttan hududa koştuktan atından yere inecek, durup dinlenecek fırsat bulamamıştı.

1443 yılı ortalarında Karamanoğlu İbrahim Bey'in Anadolu'da başlattığı isyanı bastırmaya uğraşan Sultan Murad'ın Tuna boylarından gelen haberler yüzünden, aklı Balkanlarda kalmıştı. Gelen haberlere göre Hermanşad'da iki ateş arasında kalan Mezit Bey, kalenin imdadına koşan Transilvanya Voyvodası Hunyadi Yanoş'a yenilmiş ve oğlu ile birlikte şehit düşmüştü. Macarlara esir düşen Türk akıncıları, geceleyin düzenlenen şölende teker teker yemek salonuna alınmışlar ve Yanoş'un gözleri önünde korkunç işkencelerden geçirildikten sonra vahşice katledilmişlerdi.

Zafer sarhoşu Hunyadi, o kanlı şölenin sabahında da barbarlığını sürdürmüş, Türklerden ele geçirdiği ganimetleri altı atın çektiği bir

arabaya yükletmişti. Ganimetlerin üzerine akıncıların cesetlerini üst üste yığıp bir piramit yaptırmış ve Mezit Bey'in kesik başını da piramidin üstüne oturtmuştu. İhtiyar bir akıncının hayatını bağışlayan ve arabaya koşulu atların dizginlerini eline veren Hunyadi, bu iğrenç armağanı müttefiki olan Sırp Despotu'na yollamıştı. Macar zırhlı süvarilerinin korumasındaki bu öç arabası, korkudan sinmiş halkın gözleri önünde bütün Transilvanya'yı katederek Sırbistan'a ulaşmıştı.

Hermanşad'da kesin bir zafer kazanan Hunyadi Yanoş, bu zaferle yetinmemiş, ordusunun başında, Tuna Nehri'nin iki kıyısındaki yerleşim alanlarını yakıp yıkarak Eflak'a girmişti.

Balkanlardaki casusları vasıtasıyla olup bitenlerden günü gününe haberdar olan Sultan Murad, Mezit Bey'in öcünü almak için, Balkanları kan ve ateşe boğan şöhet düşkünü Yanoş'un üzerine Rumeli beylerbeyi Kula Şahin Paşa'yı gönderdi. Şahin Paşa ve Yanoş, Vazağ Ovası'nda karşı karşıya geldiler. Tecrübeli akıncı beylerinin tavsiyelerini dinlemeyen ve tedbirsizce saldırıya geçen Kula Şahin Paşa da savaşın

sonunda Mezit Bey gibi büyük bir bozguna uğradı. Osmanlılar bu kanlı boğuşmanın sonunda Vazağ Ovası'nda on bin şehit ve sekiz bin tutsak bırakarak çekilmek zorunda kaldılar. Sultan Murad, savaş alanından kaçan ve Tuna'yı geçerek canını kurtaran Kula Şahin Paşa'yı derhâl görevinden aldı ve yerine Kasım Paşa'yı atadı.

Hermanşad ve Vazağ'da kazandığı zaferlerle Avrupa'da adını duyuran Yanoş'un şöhetinden etkilenen ve Osmanlıların nefes almasına fırsat tanımak istemeyen Papa Öjen, Türkleri Avrupa'dan sürmek için Hıristiyan milletlerini kışkırttı ve çarçabuk büyük bir Haçlı ordusu oluşturarak Hunyadi Yanoş'un buyruğuna verdi.

Romen kökenli bir soylu olan Yanoş, giderek sayıları artan askerleri ile yürüyüşe geçti ve Morava Nehri'nin geçitlerine egemen olan Niş kentini istila etti. Türk garnizonunu kılıçtan geçirdi ve şehri bir uçtan diğer uca yaktı. Osmanlı topraklarını çiğneyip Sofya'ya doğru yürüyüşünü sürdüren Haçlıları Morava Nehri kenarında durdurmak isteyen Rumeli Beylerbeyi Kasım Paşa da yenilgiye uğradı. Osmanlılar bu savaşta da dört bin tutsak ve iki bin şehit verdi.

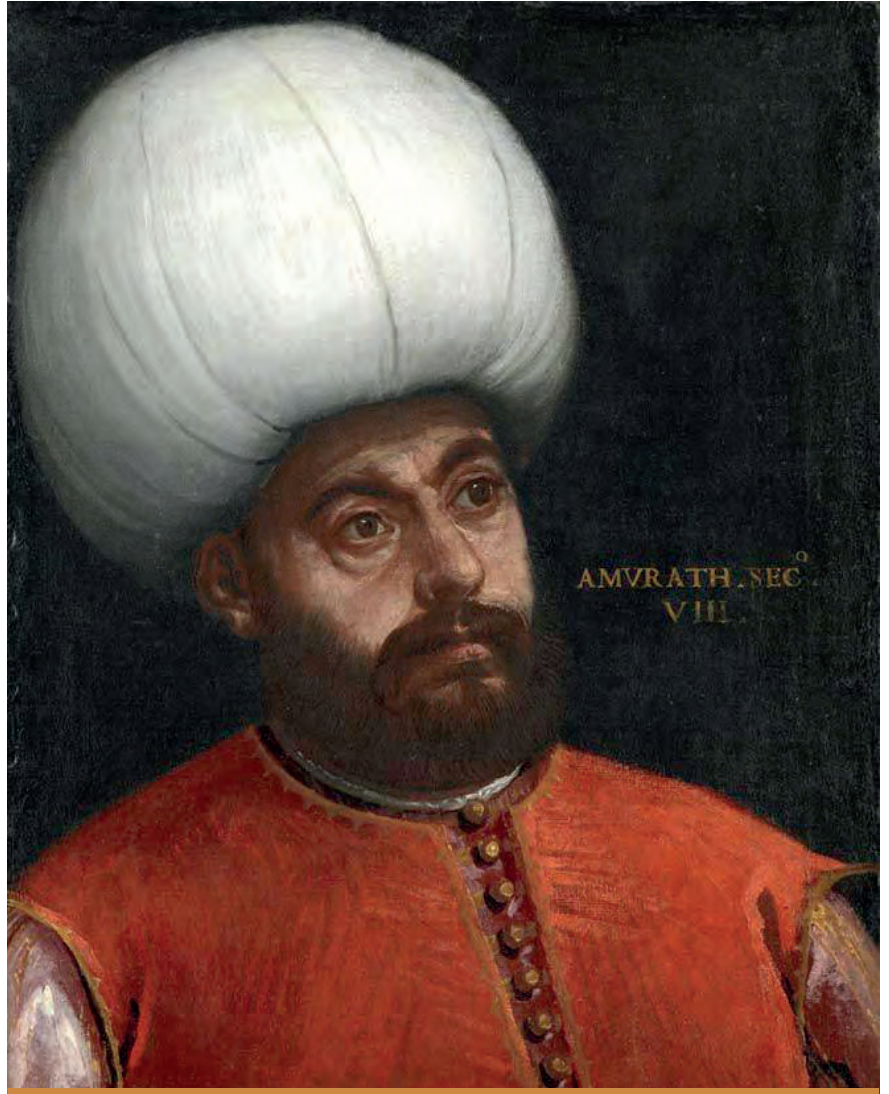
Ardı ardına yenilgiye uğrayan Osmanlılar geri çekilirken Haçlılar güneye indiler, Bulgaristan'a girdiler ve Sofya'yı istila ettiler.

Anadolu egemenliği için yıllardır Osmanlı Türkleri ile rekabet eden, sürekli yenildiği hâlde bulduğu her fırsatta isyana kalkışan ve Osmanlıları sırtından vurmaktan çekinmeyen Karamanoğlu İbrahim Bey ile Konya önlerinde alelacele bir anlaşma yapan Sultan Murad, Balkan geçitlerine dayanan ve Edirne'ye doğru hızla ilerleyen Haçlı ordusunu durdurmak için Anadolu'dan Rumeli'ye geçti. Zorlu kış şartlarına rağmen çok az dinlenerek gece gündüz at süren Sultan Murad, İzladi Derbendi önüne geldi. Dinlenme gereği duymadan derhâl savaş meclisini topladı. Sultan Murad, Haçlı ordusunun önünden sürekli çekilen ordu komutanlarından son durumla ilgili bilgileri aldıktan sonra onların fikirlerini öğrenmek istedi. Kasım Paşa, Balkan geçitlerini aşmaya çalışırken yorulan Haçlı ordusuna derhâl saldırılmasını, Akıncı beyi Turahan Bey, geri çekilip daha uygun bir yerde düşmanın karşılanmasını, Evrenosoğlu İsa Bey ise savunmada kalınmasını söyledi. Neticede İsa Bey'in tavsiyesi kabul edildi.

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte gürlemeye başlayan Haçlı toplarının ağzından alevler fışkırmaya başladı. Türk topçuları üzerlerine dolu gibi yağın gülle yağmuruna aldırılmadan telaşsız hareketlerle toplarını hazırladılar. Kar yağışı tipi hâlinde yağmaya devam ederken Türk topları da gürlemeye başlayınca İzladi Derbendi'ni çevreleyen karla kaplı tepelerin altı yoğun duman bulutlarıyla kaplandı.

Kulakları sağır eden top ateşi kesilmiş, her iki taraftan da yüzlerce asker toprağa düşmüştü. Mağrur bakışlı Hunyadi Yanoş, ağır zırhlar kuşanmış süvarilerini hücumla kaldırdı.

24 Aralık 1443 yılında İzladi Derbendi önünde yapılan savaşta savunmada kalan Osmanlı ordusu yine yenildi. Macarların dışında Leh, Eflak, Sırp ve Alman İmparatorluğu içindeki milletler, Fransa ile Belçika gönüllülerinden oluşan Haçlı ordusu karşısında, aylardır durmadan dinlenmeden savaşan yorgun askerlerini daha fazla kırdırmak istemeyen Sultan Murad, ordusunu vuruşa vuruşa Filibe Ovası'na çekti. Takibi sürdüren Haçlı ordusuyala Yalvaç kırlarında yapılan savaşta da

2. Murad'ın ressam Paolo Veronese tarafından çizilmiş portresi, 1560'lar

Osmanlı kuvvetleri mağlup oldu.

Osmanlıların, kendilerinden sayıca çok üstün olan müttefik ordusuna karşı sert direnişi ve kışın şiddeti Osmanlıları inatla takibe devam eden Haçlı askerlerini de bir hayli yıpratmıştı. Roma İmparatoru Trajanus'un barbar diye nitelediği milletlerin istilalarını önlemek için yaptırdığı Trajanus Kapısı ile Suluderbent Geçidi'ne çekilen Sultan Murad, yitirdiği yiğit askerlerinin acısını yüreğine gömüp Balkan dağlarının eteklerinde bitkin ordusunu toparlamayı başardı ve hazırlıklarını tamamlayıp Haçlı ordusunu beklemeye başladı.

Kış iklimi kar ve buzla kaplı Balkan dağlarında etkisini iyice arttırmaya başlamıştı. Çocukluğundan beri eski Haçlı seferlerinin kahramanı Godefroi de Bouillon'a benzemek isteyen Yanoş, dünyanın en iyi hafif süvarileri

olan Türklere karşı tarihte ender rastlanan askeri başarılarından birini gerçekleştirdikten sonra, tam bir savaş kurdu olan, mağlubiyeti bir türlü kabul etmeyen ve inatla savaşmayı sürdüren Sultan Murad'a yenilmek istemiyordu. Kısa sürede elde ettiği şöhreti kaybetmekten korkan Yanoş, Osmanlıları kendi başkentlerinde yok etme hayallerinden vazgeçti.

Son bir saldırı başlatan ve Türklerin son derece sert direnişi ile karşılaşan Haçlı ordusu Trakya ovalarından geri çekilmeye başlayınca Türk kuvvetleri de takibe başladılar. Türklerin teslim olmak nedir bilmeyen keskin kılıçları karşısında bozguna uğrayarak çekilen ordusunu Balkan geçitlerinde pusuya yatıran Yanoş, takipçilerini kurduğu tuzağın içine çekti ve bir kısmını esir aldı. Esir edilenlerin arasında Sultan Murad'ın eniştesi,

2. Murad Türbesi, Bursa

Sadrazam Halil Paşa'nın kardeşi Bolu Sancakbeyi Mahmud Bey de vardı. Hunyadi Yanoş'un pususundan kurtulmayı başaran Rumeli Beylerbeyi Kasım Paşa, kendisini mesuliyetten kurtarmak için Sultan Murad'a akıncı beyi Turahan Bey'in kendisine yardım etmediğini söyleyince Turahan Bey tutuklanarak Tokat Kalesi'ne gönderilip oradaki meşhur Bedevi Çardak Zindanı'na konuldu. Edirne'yi düşman işgalinden kurtaran Sultan Murad, üzgün ve son derece kızgın olarak başkentine döndü.

Çekilirken bile zafer kazanmayı başaran Hunyadi Yanoş ise ordusunu Sofya ve Niş'te bırakıp, Tuna kıyılarına döndü. Hıristiyan kiliselerini Osmanlılardan ele geçirilmiş bayraklar ve ganimetlerle süsleyen Yanoş, genç Kral Ladislas ile buluştu. Kral Ladislas, Hunyadi Yanoş'u ve aklıktan iskelete dönmüş askerlerini ayakta karşıladı. Macar halkının muzaffer bir komutan olarak başına bastığı, görkemli törenlerle karşıladığı Hunyadi, son anda atlattığı olağanüstü tehlikeden kurtulduğu için katedrale koşup dualar etti.

Savaşların yorgunluğu ve Sadrazam

2. Murad'ın üstü açık kabri, Bursa

Halil Paşa'nın öğütleri Sultan Murad'ı, yıpranan ordusunu güçlendirmek için uzun bir barış dönemine zorluyordu. Kendisi, her savaş alanında başarılı olmuştu. Fetret Devri'nin verdiği zararı düzeltilmiş, Anadolu'yu barışa kavuşturmuş, Selanik ve Epir'i fethetmiş, doğuda gücünü arttırmıştı. Barış adamı olan Sultan Murad, batıda ve Tuna boylarında Osmanlıların Avrupa

topraklarının güvenliğini sağlamak için yapılması gereken her özveriyi göstermeye hazır. Yüce gönüllü Sultan Murad için Osmanlı egemenliğinde yaşayan halkların mutluluğu kendisi için en büyük zaferdi.

Sırp Despotu'na krallığını; Romanya Prensi Drakul'a eski topraklarını veren Sultan Murad, Sırp Despotu Jorj Brankoviç aracılığıyla Macaristan kralına da müracaat edip barış istedi. Macar kralı Ladislas, Sırp Despotu'nun ısrarlarına birkaç hafta direndikten sonra Macar Konseyi üyelerinin ve ülkesinde yaşayan insanların barış isteğine boyun eğmek zorunda kaldı. Ladislas, Edirne'ye bir heyet gönderdi. Anlaşmayı Edirne'de imzalayan Sultan Murad, buna karşılık olarak Baltaoğlu Süleyman Bey'in başkanlığında yüz kişilik bir heyeti Macaristan'a gönderdi. Macar kralı Osmanlı elçiler heyetinin huzurunda, 12 Temmuz 1444 yılında Edirne-Segedin Anlaşması'nı imzaladı. Böylece her iki hükümdar, biri İncil, diğeri Kur'an üzerine ant içerek şahitlerin gözleri önünde anlaşmayı imzalamış oldular. Aynı günlerde fide karşılığında Bolu Sancakbeyi Mahmud Bey de esaretten kurtarıldı.

O günlerde çok sevdiği oğlu Alaeddin'in genç yaşta ölmesi 2. Murad'ı çok üzmüştü. İlk oğlunu kaybeden Türklerin Sultanı, henüz çocuk yaşta bulunan oğlu Manisa Valisi Mehmed'i Edirne'ye getirtti. Sultan Murad, velihaht şehzadeyi bizzat kendisi yetiştirmeyi ve daha sağlığında iken ona Osmanlı tahtını teslim etmeyi planlıyordu. Ama Edirne'ye gelen oğlunun eğitimindeki yetersizliğini gözleriyle görünce şaşakaldı. Hocaları, Sultan Murad'a Mehmed'in öğrenmeye isteksiz, özellikle dinî eğitimde başarısız, zor bir öğrenci olduğunu bildirdiler. Sultan Murad, devlet işleri hakkında bizzat eğitime başladığı oğlunu *Kur'an* ve dinî konularda eğitmesi için, Kahire'de şeriat ve ilahiyat eğitimi görmüş olan Ahmed Gürani'yi Bursa'dan Edirne'ye getirtti. Oğlunun kısa sürede *Kur'an*'ın tamamını öğrendiğini ve büyüklerine saygıda kusur etmediğini gören Sultan Murad, sadık vezirlerinin korumasındaki biricik oğluna devleti emanet ederek Bursa'ya çekildi.

Böyle buhranlı bir zamanda Sultan Murad gibi son derece tecrübeli bir kumandanın saltanattan çekilmesi Edirne'de büyük bir heyecan uyandırdı. Edirne'nin etrafına hendekler kazılmış, siperler yapılmıştı ama Haçlıların önceki başarılarından haberdar olan Edirne halkının varlıklı olanları can ve mal derdine düşüp Anadolu'ya göç etmeye başladılar.

On yıl süreli Edirne-Segedin Barış Anlaşması Bizans'ı da endişelendirmişti. Harekete geçen Bizans İmparatoru Yuannis, Avrupa'daki Hıristiyan milletleri ve Papa'yı kıskırtmaya başladı. Tahriklere kapılan Papa Öjen, Kardinal Julien Cesarini'yi huzuruna çağırdı. "Özel elçim olarak derhâl Macaristan'a gideceksiniz ve benden habersiz olarak İncil üzerine yapılan yeminin geçersiz sayılacağını anlatacak, Ladislas'ın kaygılarını giderecek, onu ikna edecek ve yemininden dönmesini sağlayacaksınız."

Kardinal Cesarini, Macar kralının İncil üzerine yemin ettiğini hatırlatmak istediğinde Papa Öjen, Kardinal'in sözünü kesti ve "Ne kadar kutsal olursa olsun benim iznim olmadan inançsız Türklere edilen yeminin bir hükmü yoktur. Kardinal, Türkleri bir daha bu kadar güçsüz yakalayamayız. Sultan Murad Anadolu'da, Osmanlı tahtında ise tecrübesiz bir çocuk oturuyor ve

Fatih Sultan Mehmed'i temsil eden madalyonun ön ve arka yüzü

Hunyadi János

biz bu fırsatı iyi kullanmalıyız. Kral Ladislav yemininden dönsün ve Balkanlarda at oynatan kâfir Türkleri yok etmek için vakit geçirmeden harekete geçsin. Macar Kralı'nı ikna etmekte zorlanırsanız Hunyadi Yanoş'u ikna etmeye bakın. Hırslı bir insan olan Hunyadi Yanoş'a Bulgaristan krallığını teklif edin. Önerilen ganimetin görkemi Macar kahramanını bizim yanımıza çekecektir. Genç Macar Kralı, koruması altında olduğu Yanoş'un sözünden çıkamaz." dedi. Papa'nın emri ile Macaristan'a geçen Julien Cesarini'nin çabaları sonuç verdi. Kardinalin safsatalarına kanan Ladislav, biraz da kolay kazanılacak bir zafere duyduğu aşırı istek yüzünden kutsal yeminini unutup anlaşmayı bozdu. Edirne-Segedin Anlaşması'nın bozulması üzerine Macar, Bohemya, Hırvat, Polonya, Eflak, Alman ve

Venedikliler, Osmanlı Türklerini Balkanlardan çıkarmak için birleştiler. Anlaşmanın bozulduğundan haberi olmayan Osmanlı hükümeti ise anlaşmanın şartlarına uydu ve Sırbistan'a vaat ettiği yerleri geri verdi. Macarlar, Sırp Despotu'nu ittifaklarına dâhil edebilmek için çok uğraştılar ama Sırp Despotu onlara yeminini asla bozmayacağını söyledi. Müttefik kuvvetlerinin Tuna boylarında toplanmaya başladığını gören Türk casusları Edirne'ye durumu bildirdiler.

Hunyadi ve Kral Ladislav'ın komutasındaki müttefikler savaşa katılmayan Sırp Despotu'nun topraklarına girmediler, dağların etrafından dolaştılar ve sazdan yapılmış salların üzerinde Orsova'dan Tuna Nehri'ni geçtiler. Vidin'e ulaşan Haçlılar savunmasız kent halkını katlettiler ve binaları ateşe verdiler.

Sultan Murad'ın oğlunu emanet ettiği Çandarlı Halil Paşa, bütün devlet işlerini tam bir bağımsızlık ile yürütecek kadar padişahın güvenini kazanmış bir yöneticiydi. Yaklaşan kasırganın büyüklüğünü sezen tecrübeli sadrazam, genç padişahının huzuruna çıktı ve "Hazırlıklarını tamamlayan ve yürüyüşe geçen düşmana karşı koyma imkânı yok, meğer baban Sultan yerine dönerse bu mümkün." dedi. Gururlu ve yaşlılarına göre ileri olan 2. Sultan Mehmed, sadrazamına "Meğerki bu ihtimaller vardı, evvelce düşünülmeliydi." dedi. Çandarlı'nın "Bütün beylerin ittifakı bunun üzerinedir." demesi ve düşman tehlikesi savuşturulduktan sonra kendisinin yine tahta kalacağını vaat etmesi üzerine 2. Mehmed yaşından beklenmeyecek bir üslupta babasını ordularının başına geçmeye davet eden iki

Hunyadi Yanoş [solda] ile II. Murad'ın [sağda] Varna Muharebesi

satırlık bir mektup yazdı.

“Baba, eğer Padişah siz iseniz geliniz ordunun başına geçiniz. Yok, eğer Padişah ben isem, size itaat etmenizi hatırlatıyorum ve emrediyorum. Gelip ordunun başına geçiniz.”

Cebe Ali Bey'in Bursa'ya getirdiği o tarihî mektubu okuyan Sultan Murad, kırk bin kişilik Anadolu ordusunu derhâl topladı. Çanakkale Boğazı, Haçlı donanması tarafından tutulduğu için düşmanı şaşırtmak isteyen Sultan Murad, o tarafa az bir kuvvet sevk edip süratle Güzelcehisarı'nın karşısındaki sahile geldi. Venediklilere karşı hareket eden Osmanlılara hizmet etmekten son derece mutlu olan Ceneviz gemileriyle Rumeli kıyılarına geçti. Bu geçiş sırasında iki Bizans gemisi Türk askerlerini taşıyan Ceneviz gemilerini durdurmak istedilerse de kıyı bataryalarının desteği ile gemilerden biri top atışlarıyla batırıldı, sıkıyı gören diğer gemi de hasarlı olarak kaçmak zorunda kaldı. Hızlı bir yürüyüşle Edirne'ye ulaşan Sultan Murad, Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'dan en taze bilgileri aldıktan sonra Osmanlı devlet yöneticilerine döndü ve sert bir ses tonuyla “Kutsal kitapları üzerine el basarak yemin ettikleri hâlde yeminlerini bozanlar, günü geldiğinde öfkeli kılıçlarımızın gazabından kurtulamayacaklar. Geç-

tikleri yollarda bulunan müdafaasız Osmanlı köyleri ile Ortodoks kentlerini yakıp yıkan, yoksul köylüleri, camileri ve kiliseleri bile yağmalamaktan çekinmeyerek Edirne'ye doğru ilerleyen Haçlı askerlerini, Tuna ile Balkanlar'ın birleştiği Varna'da kıştırarak ve son askerine kadar yok edeceğiz. Derhâl Selanik, Epir ve Trakya garnizonlarını toplayın ve birkaç gün içinde orduyu sefere hazırlayın. Tokat kalesine de bir haberci göndererek zindandaki akıncı beyi Turahan Bey'in salıverilmesini ve derhâl orduya katılmasını sağlayın.” dedi.

Sultan Murad'ın Anadolu'dan Rumeli'ye geçtiğini haber alan Haçlı komutanları telaşa kapıldılar. Tanrı'ya karşı verdiği yeminden dönmenin huzursuzluğundan kurtulamayan Eflak Voyvodası Vlad Drakul ile Hunyadi arasında, konsey toplantısı sırasında şiddetli bir tartışma patlak verdi. Hunyadi'nin sözlerine içerleyen Drakul, kılıcını çekerek Haçlı ordularının başkomutanını teke tek vuruşmaya çağırdı. Araya girenler öfkeli Voyvoda'nın elinden kılıcı almayı başardılar. Konsey üyelerinin baskısıyla her iki savaşı da birbirine söylediklerini unutacaklarına dair ant içtiler.

Tuna'nın sağ kıyısını izleyen Haçlı ordusunun en seçme birliğini oluşturan üç bin Macar süvarisinin başında

önden ilerleyen Hunyadi, Balkan dağlarının çevresini dolaştıktan sonra Karadeniz'e ulaştı ve iki burun arasında kalan körfezde kampını kurdu. İki burundan biri Varna, diğeri Kalliakra olan bu eski Bizans kentleri, birbirinden geniş ve derin bir bataklık ile ayrılmıştı. Balkan dağlarının denizle birleşen bu son ucunda süvarilerini dinlendiren Hunyadi, Komutanı olduğu müttefik Haçlı ordusu geldikten sonra deniz kıyısını izleyerek İstanbul'a kadar ilerlemeyi, Bizans başkentini soluna alarak Trakya'ya girmeyi, daha sonra da Edirne'yi kuşatmayı planlıyordu. Osmanlı Türklerini silahların gücü ile yeryüzünden silmek niyetindeki Hunyadi Yanoş; Gelibolu, Selanik ve Epir'deki Türkleri sürüp atmak ve nihayet Macaristan ile Polonya gibi kendi egemenliği altına girecek olan Bulgaristan'ın üzerine, kral olarak yürümeyi düşünüyordu. Ama Osmanlı casusları da Haçlı ordusunu, Tuna Nehri'ni geçtiği andan beri adım adım takip ediyor ve raporlarını günü gününe Osmanlı hükümetine gönderiyorlardı.

Atası Yıldırım Bayezid kadar hızlı davranan kahraman Sultan Murad, hazırlıklarını tamamladıktan sonra savaşlarda pişmiş ve devleti kurtarmak için ölümü göze almış savaşçıların önüne düşüp Edirne'den ayrıldı. Varna'ya ulaşan Sultan Murad, Haçlı ordusunun önünü kesmek için çok stratejik bir yerde karargâhını kurdu. Sağ tarafı denizle çevrili, solu kayalık Balkan dağlarına yaslanmış ovanın ortasına derin hendekler kazdırdı.

Ağır zırhlar kuşanmış Haçlı süvarilerine meydan okurcasına açılan bu derin hendeğin başına da Hıristiyanların yeminlerine ihanetlerini gösteren Edirne-Segedin Antlaşması'nı içeren anlaşma metninin ucuna takılı olduğu uzun bir mızrak yere saplandı.

Sultan Murad, ordusunun sağ kanadının komutasını zindandan çıkardığı Turahan Bey'e, sol kanadın komutasını da yine Balkan geçitlerini savunurken büyük deneyim kazanan yaşlı savaşçısı Karaca Paşa'ya verdi. Düşman saldırısına daha açık olan merkezin yönetimini bizzat kendisi üstlendi. Yeniçeriler onun komutası altında çarpışacaktı.

10 Kasım 1444 Salı günü Osmanlı ordusunu hiç ummadığı bir yerde karşısında bulan Hunyadi, bir an şaşmıştı. Ama çabuk toparlanarak or-

dusunu savaş durumuna geçirdi. Sol tarafını Varna bataklığına ve on bin erzak arabasına yasladı. Merkeze Kral Ladislas ile Papa'nın elçisi Kardinal Cesarini'yi, Venedik elçilerini ve Leh, Ulah ve Almanlardan oluşan kırk bin askeri yerleştirdi. Sağ kanatta görevlendirilen Macar atlılarının başında bulunan Hunyadi saldırı işaretini verdi ve atlılarını Karaca Paşa'nın piyadelerinin üzerine sürdü. Hunyadi, Karaca Paşa'nın birliklerini dağıttıktan sonra Osmanlıları denize doğru sürüp yok etmeyi tasarlıyordu.

Tiz bir boru sesi ovada cınladıktan sonra davullar dövülmeye, borular çalınmaya, silahlar şangırdamaya başladı. Hunyadi, toz bulutu ile kaplanan Osmanlı piyadelerinin hatlarını kolayca yardı ve onları denize doğru sürmeye başladı. Aynı anda Kral Ladislas'ın ağır zırhlar kuşanmış kırk bin savaşçısı Sultan Murad'ın başında bulunduğu merkez kuvvetlerinin üzerine yüklendi. Delici bakışlarıyla savaş alanını tarayan ve durumu tartan Sultan Murad, hemen eline Hıristiyanların andı takılı mızrağı aldı, kılıcını kınından çıkardı ve "Allah devletimize zeval vermesin, mübarek sancaklarımız kıyamet gününe kadar zaferle dalgalansın." diye mırıldandıktan sonra yalın kılıç düşman hatlarına daldı ve bir er gibi dövüşmeye başladı.

Osmanlı ordusunun sağ ve sol kanatlarının bozulduğunu, merkez kuvvetlerini oluşturan yeniçerilerin gerilemeye başladığını gören Kral Ladislas, Hunyadi Yanoş'un tavsiyelerini unuttu ve savaşın başarısını tamamen Yanoş'a bırakmamak için yerinden ayrılarak kendisini korumakla görevli Polonya kuvvetlerini de ardına takip Sultan Murad'ın üzerine yöneldi.

Padişahlarının bir er gibi aralarında savaştığını gören yeniçeriler şahlandılar ve savaş atları dâhil tepeden tırnağa kalın zırhlarla donatıldıkları için Türklerden daha az kayıp veren Haçlıların üzerine yüklendiler. Kılıçlar şakırdamaya, çift ağızlı, uzun saplı savaş baltaları yılan hızıyla hareket etmeye başladı. Göğüs göğse gelen Türkler ve Haçlılar acımasızca birbirlerini doğramaya giriştiler. Varna önlerinde ölüm, kılıçlarla, palalarla, baltalarla, oklarla, mızraklarla ve gürzlerle iki ordunun askerleri arasında hızla yayıldı. Ölüm, yaralanıp atından yere düşenleri atların demir

nalları altında yakaladı. Toynak yığınları altında kalanların kafaları patladı, kemikleri dışarı fırladı. Kalabalık Haçlı ordusunun ilk saldırısının şiddetine dayanan Osmanlı ordusunun sağ ve sol kanatları, komutanlarının çabalarıyla toparlandılar ve Haçlı ordusunu hırpalamaya başladılar.

Aylar önce Haçlı kılıçlarıyla şehit düşen yoldaşlarının intikamını almak isteyen Turahan Bey komutasındaki akıncılar, Haçlı ordusunun merkezinden ayrı düşen ve kendi erzak arabalarıyla bataklığın arasında sıkışıp kalmış olan Haçlı ordusunun sol kanat askerlerini, zümrüt gibi parıldayan keskin kılıçlarıyla kesip biçtiler.

Genç ve deneyimsiz Kral Ladislas, Polonyalı korumalarıyla savaşın göbeğindeki yeniçerilerin arasına dalınca, yeniçeriler taktik gereği sağa sola açılarak krala yol verdiler. Önünden geçen ve sancakların bulunduğu yere kadar ulaşan Macar Kralı'nın atına doğru sokulan yeniçeri Timurtaş, bir balta darbesiyle kralın atının ayaklarını biçti ve atıyla birlikte kralı yere düşürdü. Yayabaşı Koca Hızır hemen atıldı, yaralı atının ayakları dibinden doğrulmaya çalışan genç kralın göğsüne çöktü ve hançeriyle başını kesti. Genç kral, kutsal kitapları İncil üzerine el basarak ettiği yemininden dönmenin cezasını canıyla ödemişti.

Uzun saçlı, seyrek sakallı genç krallarının kesik başını gören Haçlı askerleri arasında tam bir bozgun başladı. Hırsı yüzünden ölümüne neden olduğu genç kralının cesedini almak isteyen Hunyadi Yanoş, üç kere Osmanlı hatlarını yarıp cesede ulaşmak istedi ama her seferinde geri püskürtüldü.

Osmanlı askerlerinin öfkeli ve aman vermez kılıçlarına karşı koyamayan Haçlı askerlerinin hayatta kalanları ikinci saatlerinde bölük bölük teslim olmaya başladılar. Macar kralının dışında savaş alanında can verenlerin arasında barışın bozulmasında en etkili rolü oynayan Papa'nın elçisi Kardinal Cesarini de vardı. Venedik elçisi Erlau ve Varadin piskoposları, Papa'nın danışmanları teslim olarak canlarını kurtardılar ve savaş alanında zincire vuruldular.

Dokuz saat süren kanlı boğuşmanın sonunda hayalleri suya düşen Hunyadi Yanoş, kendi canını kurtarabilmek için karınları deşilmiş, kolları, bacakları kopmuş yaralı askerlerini

Türklerin insafına bıraktı ve kralının cesedini bile alamadan, er meydanını Türklerin muzaffer silahlarına terk ederek, maiyeti ile birlikte kaçmak zorunda kaldı.

Sultan Murad, ülkesini şeref ve adaletle yönetmiş; Türk milletince dindar, lütufkâr, haktanır ve iyiliksever bir sultan olarak anılıyordu. Savaşta olduğu gibi, barışta da sözünün doğru, gerçekçi bir eriydi. Ancak sözünü bozanların korkunç bir düşmanı ve öç alıcısı olmaktan çekinmeyen Sultan Murad, Varna Savaşı'nda ülkesinin ve oğlunun düşmanlarını ezdikten sonra savaş alanında dolaşarak yaralılarla ve şehitlerin definleri ile ilgilenmeye başladı.

Savaş kazanılmasına karşılık Osmanlılar için çok zor geçmişti. Savaş alanında gezisini sürdüren Sultan Murad, gölgesinden ayrılmayan Azap Bey'e dönerek "Biz bu savaşı nasıl kazanabildik? Hıristiyan ordusunda tek ihtiyara rastlamamış olmamız, ölüle- rin hep genç olması biraz garip değil mi?" diye sordu. "Hayır," diye cevap veren Azap Bey sözlerini sürdürdü ve "Han'ım, eğer Haçlı ordusu içinde saçı ağarmış bir baş olsaydı, böylesi- ne adaletten uzak ve anlamsız bir işe kalkışmazlar, barışı bozmazlardı. Biz ihtiyarlarımız sayesinde kazandık, onlar ise ihtiyatsızlıkları yüzünden kaybettiler." dedi.

Not 1: Türbenin duvarları kesme taş, tuğla ve horasan harcıyla örülmüş, kubbesi kurşun kaplıdır. Türbenin kündekâri tekniğinde eşsiz ve muhteşem bir saçağı vardır. II. Murad'ın türbesi, kare şeklinde ve üzerine yağmur yağması için üstü açık olarak inşa edilmiş, Sultan'ın naaşı doğrudan toprağa gömülmüştür.

Not 2: Tarihçilerin yazdıklarına göre Hıristiyan ordusunun geçişini görenler Tuna'nın karşı yakasının boşaldığını sanmışlardı.

Kaynaklar

Ord. Prof. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *Büyük Osmanlı Tarihi*.

Baron Joseph Von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*.

Alphonse de Lamartine, *Osmanlı Tarihi*.

Lord Kinross, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükselişi ve Çöküşü*.

Bursa Mevlevihanesi

Genel olarak kötü ve zemmedilen fiillerin terk edilerek, iyi ve övülen ahlakın hayat tarzı hâline getirilmesi anlamında değerlendirilen tasavvuf; farklı tarz, ezkar ve usulleri ile Anadolu ve Müslüman coğrafyada adeta kök salmıştır. Bu sebeple doğudan batıya, kuzeyden güneye coğrafyamızın her bir yanında ilim merkezleri haricinde irfan ocaklarına da rast geliriz. Bu sebeple hakiki manevi irfan merkezleri ahalinin nazarında daima kıymet bulmuş, şerefini muhafaza etmiş, irfan ocaklarının manevi erleri ve dervişleri madden ve manen desteklenmiştir. Zira bu ocakların en önemli vazifeleri İslam'ın hakikatlerine dayanan, iyi ahlak sahibi, her biri hazine kıymetinde insanlar yetiştirmektir.

Bu manada Anadolu'ya manevi ruh veren ilim ve irfan merkezlerinden birisi de Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasının hemen her tarafına yayılan ve Anadolu'dan neş'et edip bütün coğ-

rafyada etkili olan Mevlevihanelerdir.

Bursa Mevlevihanesi

Anadolu'da XIII. yüzyılda neşet ederek hızla Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasına yayılan Mevlevilik, tasavvuf tarihine damgasını vurmuş ana tasavvuf kollarındandır. Bursa'da ise ilk dönemlerde Çekirge ve Ulu Camii civarından bazı binalar mevlevihane olarak kullanılmış (Kara, 1993: 130), XVII. yüzyılın başlarında ise Larendeli Cünûni Ahmet Dede, Pınarbaşı semtinde büyük bir Mevlevihane inşa ettikten sonra bu mevlevihane Bursa'nın en önemli tekkelerinden biri hâline gelmiştir.

Cünûni lakabıyla şöhret bulmuş olan Ahmed Efendi bin Süleyman'ın 1026 (1617) tarihli vakfiyesine göre¹ Pınarbaşı'nda Vezirî Mahallesi'nde, bünyesinde üç pir evi, bir yüksek ev (konak), iki fırın, beş yerde suyu

olan, tuvaleti ve içerisinde meyveli ve meyvesiz ağaçlar bulunan büyük bir bahçe ile bunun etrafında bulunan ve şahıslardan satın aldığı ve bünyesinde evler, kenifler, bahçeler, fırınlar bulunan bahçe ve menziller ile bu taşınmazların orta yerine inşa eylediği semahane ve derviş odalarını mevlevihane ve müstemilatı olarak vakfetmiştir.

Evliya Çelebi'nin "Cümleden mükellef, âsitâne-i Hazret-i Mevlânâ Celâled-din-i Rûmî'dir. Pınarbaşı râhu üzere yetmiş seksen hücreli ve semâ' meydanıyla âraste, bağ ve bahçe ile pırastedir." (Öcalan, 2004: 36) ifadesinden ve vakfiyede verilen bilgilerden mevlevihânenin oldukça geniş, bağ ve bahçesi bulunan sulak mevkide bulunduğu ve içerisinde çok sayıda yapının yer aldığı anlaşılmaktadır.

Tarihî süreçte tekkeye ve tekkedeki yerine getirilen hizmetlere destek amacıyla vakıflar kurulmuştur. Bu va-

1 SK. Lala İsmail. No: 737. sh. 81-86.

kıflardan birisi, tekkenin taamiye ve aşure giderleri için Mevâli-i İzamdan es-Seyyid el-Hac Ahmed Ragıb Efendi bin Mehmed Efendi'nin nükudu vakfidır. 1261 (1845) tarihli vakfiyeye göre² mütevellî tayin ettikleri Kasımpaşa Mevlevihanesi şeyhi Seyyid, Şeyh Mehmet Şemseddin Efendi ve şahitlerin huzurunda mensubu olduğu mevlevî tarikatına ait Bursa Mevlevihanesi'nde kullanılmak üzere altı adet Mushaf-ı şerif, yüz on cilt muhtelif kitap, büyük bir kazan, iki meydan sinisi, iki leğen, iki ibrik, üç bakır su kabı, kırk karavana, bir büyük karavana, bir çamaşır leğeni ile geliri Bursa Mevlevihanesi'nin yeme, içme ve Muharrem ayında, Regaib gecesinde ve muayyen günlerde aşure pişirilip, Mevlevihane görevlilerine, dervişlere, misafirlere ve fukaraya ikram edilmesi masraflarına sarf olunması şartıyla 18.000 akçe nakit parasını

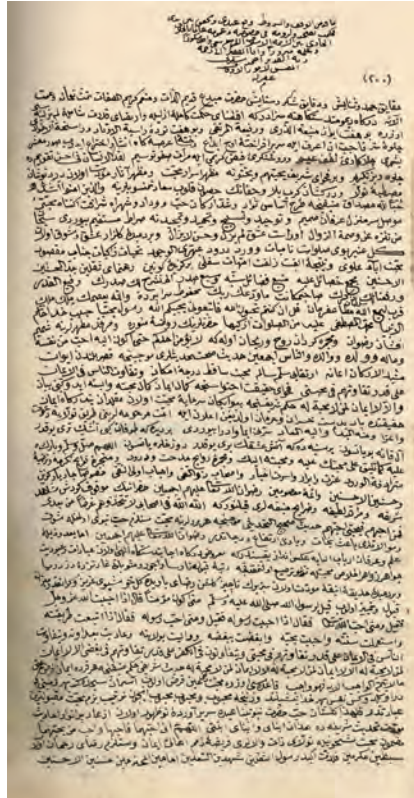

Bursa Mevlevihanesi'nin eski hâli

2 VGMA. D. 581/1, sh. 194, sr. 200.

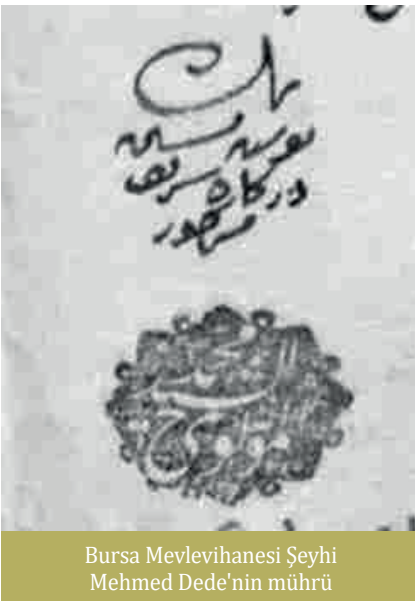
Bursa Vilayet Meclisi'nce Mevlevihane'nin tamir edilmesi ile ilgili olarak Sadaret makamına yazılan arıza örneği

Bursa Mevlevihanesi taamiye ve sair giderleri için Ahmet Ragıb Efendi Vakfiyesi'nin giriş sayfası

Bursa Vilayet Meclisi'nce yazılan arıza örneği

Bursa Mevlevihanesi Şeyhi Mehmed Dede'nin mührü

vakfetmiştir. Vakıf kurucusu vakfiyesinde vakfettiği mushaf ve kitapların Cününi Ahmed Efendi Mevlevihanesi'nde muhafaza edilmesini ve dışarı çıkarılmadan herkesin istifadesine sunulmasını da şart kılmıştır.

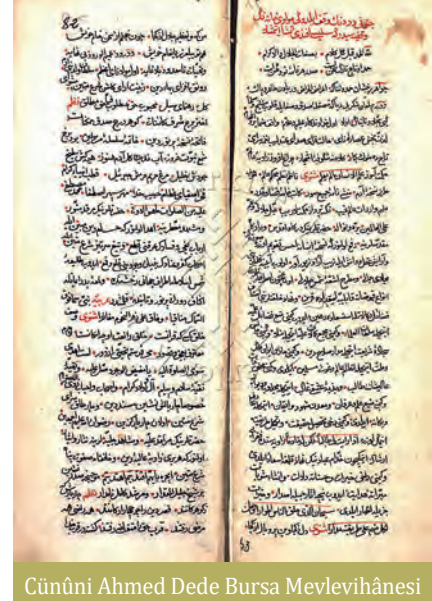
Çeşmeci Nasuh³ adlı kişi 1089 (1678) tarihli vakfiyesinde³ 150 kuruşunu usulü dairesinde nemalandırılıp geliri mevlevi fukarası taamiyesine ve mevlevihanenin görevli giderlerine sarf edilmek üzere vakfetmiş ve mütevel-

3 BŞS. Mikrofilm no: 3565, sh. 51, hük. Sr. 287.

liligi dergâhın o tarihte şeyhi olan Şeyh Mehmed bin Şeyh Salih'e onun vefatından sonra her kim post-nişin olursa ona tevdi etmişti.

Şam ve Bağdat Valisi, Baruthane Nazırı Mehmed Necib Paşa⁴ 1256 (1840) tarihli zeyl vakfiyesinde⁵ bin on dört yılında Cününi Ahmed Dede tarafından yaptırıldığı belirttiği Bursa Mevlevihanesi'ne bir adet "Lihye-i Saadet" hediye ettiğini ve söz konusu lihyenin Şeyh Efendi'nin uygun gördüğü mübarek gün ve gecelerde ahaliye gösterilmesini arzu ettiğini ve mütevelliligi şeyh efendinin yapmasını şart kıldığını⁶ belirtmektedir. Ayrıca Mehmed Necip Paşa, zeyl vakfiyede mevlevihanenin yeme-içme giderleri için vakfından aylık doksan kuruş

4 Mehmed Necib Paşa, Tire'de, oldukça önemli bir kütüphane vakfetmiş olup Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan kütüphane, orijinal binasıyla ve kitaplarıyla hizmet vermeye devam etmektedir. Ayrıca vakfiyesine göre Mehmed Necib Paşa'nın Nakşibendi tarikatına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.
5 VGMA. D. 1606, sh. 17.
6 BOA. EV. MKT. CHT. 813/98.

Cününi Ahmed Dede Bursa Mevlevihanesi Vakfiyesi giriş sayfası

tahsis edilmesini de şart kılmıştır⁷. Ahkâm-ı Adliye Reisi Abdurrahman Nafiz Paşa 1259 (1844) tarihli zeyl vakfiyesinde⁸ vakfın gelir fazlasından aylık yüz altmış iki kuruş tahsis edilmesini şart kılmış olup 1261 (1845) tarihli zeyl vakfiye⁹ ile buna yüz altmış iki kuruş daha ekleyerek der-

7 BOA. EV. MKT. 1881/61.
8 VGMA. D. 100, sh. 294.
9 VGMA. D. 100, sh. 295. BOA. EV. MH. 124/19.

Bursa Mevlevihanesi semahane kısmı

gâhın taamiye giderleri için toplam aylık üç yüz yirmi dört kuruş tahsisat ayrılmasını belirtmiştir.

Yine tespit edilen bir arızada¹⁰ Bursa'da bulunan Tahtakale Hanı'yla eklentilerinin Mevlevi Dergâhı için Nurullah Paşa tarafından teberru edildiği belirtilmektedir.

Zaman içerisinde tekkenin gelirleri azalıp ve giderleri karşılamadığından ve gelen gidenin yoğunluğundan İhtisab Mukataasından yeme içme giderleri için günlük üç vukıyye lahm (et) tayin edildiği,¹¹ Mevlevihane şeyhine, fukarasına ve Mevlevihane'nin yeme içme giderlerine Bursa Mukataasından tahsisat ayrıldığı¹², bu talebin arzuhâllere yansıdığı¹³, Sultan Murad Han-ı Sanî Vakfı fazlasından Mevlevihane'nin yeme-içme giderleri için aylık altmış kuruş tahsisat yapıldığı¹⁴ belgelerden anlaşılmaktadır.

17 Şaban 1271 (5 Mayıs 1855) tarihli arıza kaydında¹⁵ 1266 tarihinde vuku bulan şiddetli yağışta zarar gören tekkenin harem tarafının ivedilikle tamirinin gerektiği, 19 Şaban 1290 (12 Ekim 1873) tarihli arızada¹⁶ tekkenin meydana gelen deprem sonucunda harap olduğu, vakfın hiçbir gelirinin

olmadığı belirtilerek Mühendis Mös-yö Batyono tarafından hazırlanan keşif defterine göre tekkenin 47.295 kuruşla tamir edilebileceği belirtilerek, fukara ve dedegâni çok olan dergâhın belirtilen miktarla Maliye Hazinesi'nce yapılması Vilayet İdare Meclisi'nce talep edilmiştir. Talep üzerine keyfiyetin değerlendirildiği ve tamirin yapılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir¹⁷. Zaman içerisinde yıpranan tekke ve sair binaların keşfinin yapılarak yıllarda bakım onarımın yetmiş bin kuruşla yapılabileceği¹⁸ ifade edilmiş olup, tekkenin 1270-1280'li yıllarda tamir edildiği değerlendirilmektedir.

Sonuç

Vakfiyeler ve diğer arşiv belgeleri Bursa Mevlevihânesi'nin tarihte oldukça önemli hizmetler icra ettiğini göstermektedir. Ancak zaman içerisinde diğer vakıf eserlerinin başına gelen kaçınılmaz sonun maalesef Bursa Mevlevihanesinin başına da geldiği görülmektedir.

Tarihî süreçte vakıfların iyi yönetilememesi, çıkarılan kanun ve nizamlar, ahâlîde vakfa karşı oluşan ilgisizlik Mevlevihane gibi birçok âsâr-ı atfakanın yok olmasına sebep olmuştur. Şehirlerin nüfuslarının artması, ticaret ve metanın her şeyin önüne geçmesi şehirlerin eski yüzlerinin değişmesine sebep olmuştur.

Bütün bunlara rağmen şehirlere ayrı bir revnak veren bu eserlerin tarihî süreçteki yerine getirdikleri hizmetlerin tespit edilerek doğru bir şekilde aktarılmasının önemi de yadsınamaz bir gerçektir. Şehrin manevi dinamiklerinden olan irfan ocaklarının insanlara tanıtılması aynı zamanda şehre bir vefa örneğidir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi de Bursa Mevlevihanesi'ni aslına uygun olarak yeniden ihya ediyor. Yakında bu güzel ecdad yadigarı eser, aynı yerinde bütün ihtişamıyla yükselecek.

Kaynakça

- Cünûnî Ahmed Dede Vakfiyesi (SK. Lala İsmail. No: 737. Sh. 81-86).
- Çeşmeci Nasuh! Vakfiyesi (BŞS. Mikrofilm No: 3565, sh. 51, hük. Sr. 287).
- Ahmed Ragıb Efendi bin Mehmed Efendi Vakfiyesi (VGMA. D. 581/1, sh. 195, sr. 200).
- Mehmed Necip Paşa Vakfiyesi (VGMA. D. 1606, sh. 17).
- Ahkâm-ı Adliye Reisi Abdurrahman Nafiz Paşa Vakfiyesi (VGMA. D. 100, sh. 294).
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 2, (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1314).
- Kara, Mustafa. (1993). Cünûni Ahmet Dede. *TDVİA*. Cilt. 8 sh. 130.
- Öcalan, Hasan Basri. (2004). *Seyahatnamelerde Bursa Mevlevihânesi*. U. Ü. Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 7, sh. 35-48.

10 BOA. EV. MKT. 2257/32.

11 BŞS. Mikrofilm no: 3513, sh. 183, hüküm no: 1319.

12 VGMA. D. 263, sh. 194.

13 VGMA. D. 280, sh. 275.

14 BOA. EV. MKT. CHT. 722/47.

15 BOA. EV. MH. 583/3.

16 BOA. EV. MKT. 1723/43.

17 BOA. EV. MKT. 1723/43.

18 BOA. EV. MKT. 1683/98

Cemal Nadir Güler'in Bursa Günleri

“Kahkahanın Ardındaki Gözyaşı”: Cemal Nadir’e Dair

Çizer ve yazar kimliğiyle bilinen Cemal Nadir, 13 Temmuz 1902’de Bursa’da Hoca İlyas Mektebi Çıkmazi 17 Numara’da doğmuştur. Annesi ev hanımı Bursalı Nuriye Hanım¹ (1887-13 Nisan 1946), babası adliye de küçük bir memur olan Bursa’nın işgali sırasında işgalcilerin baskısı ile işten çıkarılan Bulgaristan göçmeni Şevket Bey’dir.² Önce iki çocuklu kızını sonra da Cemal Nadir’i kaybeden baba, kısa bir süre sonra vefat etmiştir.³ Cemal Nadir, ilkokulu Bursa’da, ortaokulu Bilecik’te okumuştur. Girdiği bir sınavdan sonra mühendislik eğitimi görmek üzere Almanya’ya gitme hakkını kazandıysa da imkânsızlıklar yüzünden gidememiştir.⁴ Cemal Nadir, kızı Gönül’ün annesi Melahat Hanım’la, 13 yıl evli kaldığı Müzehher Hanım’la,⁵ Ayşe Hanım’la ve iki yıl evli kaldığı avukat Melike Hanım’la olmak üzere dört evlilik yapmıştır.⁶

Çizgiyi konuşurma sanatı olan karikatürün duayen ismi Cemal Nadir Güler, 27 Şubat 1947’de vefatında İstanbul’da o güne kadar pek görülmemiş bir şey olmuş, adeta hayat durmuştur. Dönemin gazeteleri büyük sanatkârın, İstanbul’u 25 senede ne kadar çok güldürdü ise bugün o kadar çok ağlattığını yazmıştır. İstanbul halkı Cemal Nadir’in cenazesine koşmuştur. Cenazesinin kalkacağı gün Babîâlî’deki kitapçılar “Cemal Nadir’in ölümü münasebetiyle müessesemiz 12’den 15’e kadar kapalıdır.” yazısını asarak dükkânlarını kapatmıştır.⁷ O

Cemal Nadir çalışırken

güne kadar, bir “sanatçı” cenazesinde görülmemiş bir insan seliyle, onu çok sevmiş İstanbul halkının gözyaşları içerisinde 28 Şubat 1947’de Zincirlikuyu Mezarlığı’nda “Amcabey”in gölgesinde toprağa verilmiştir. İstanbul Çağaloğlu’nda yıllarca çalıştığı *Akşam* gazetesinin bulunduğu Acımusluk Sokağı’na ve Bursa’da bir caddeye Cemal Nadir adı verilmiştir.⁸

Cemal Nadir’in ruhunda bütün güzelliklere karşı engin bir hayranlık vardı. Güzel, temiz ve zarif giyinirdi. Sakal tıraşını hiç ihmâl etmezdi. Lükse, saltanata, şatafata hiç özenmezdi. Oturduğu evin, tabiatın güzel bir köşesini görmesini, hem de sevdiği tabiatın evinin içinde olmasını çok isterdi. Sabah gün doğuşunu, akşam gün batışını, mehtabı seyretmekten büyük zevk duyardı. Hayatı gayet düzgün ve programlıydı. Gece erken yatar, sabahları erkenden kalkar, sabah gazetelerine bir göz attıktan sonra çalışma odasına, kendi deyimiyile “kuluçka odası”na çekilirdi. Çalışmaya başlar, öğleye kadar karikatürlerini orada çizerdi. Öğleden sonra ise Babîâlî’ye giderek karikatürlerini teslim ederdi.⁹

Cemal Nadir’e Şiir

Birçok süreli yayında çizgileri, yazıları neşredilen Cemal Nadir, *Akşam* gazetesinin desteği ile *Amcabey* isimli bir mizah dergisini 5 Aralık 1942 ilâ 25 Mart 1944 tarihleri arasında 69 sayı çıkarmıştır. Derginin bir nevi patronu sayılan Necmettin Sadak, *Amcabey*’in ilk sayısında çıkış gerekçesini şöyle açıklamıştır: “Son yılların bu derin halk filozofuna hemen her gün rastlarız. O hep bizimle beraberdir. Bizi olup bitenlere dair tek cümlelik cevaplarıyla bazen güldüren, ekseriya tebessümle düşündüren, fakat hiçbir defasında soğukluğa ve bayağılığa düşmeyen bu rint, babacan şahsiyet, sanmayınız ki resimdir. O, bütün bir devrin, nükteli yani en anlayışlı ve iyi anlatışlı psikolojik tarihidir. Sahifelerini millete daha geniş açmak istedi.”¹⁰

Soğukluğa ve bayağılığa düşmeyen, tebessümle düşündüren *Amcabey*’in sayfalarında Abdülhak Hamit Tarhan, Faik Ali Ozansoy, Mehmet Akif Ersoy, Mehmet Emin Yurdakul, Yahya Kemal Beyatlı gibi şairler taklit edilerek *Amcabey* ve onunla ilişkili kişiler hakkın-

- 1 Şahin Özgür, Türk Sanat Dünyası Büyük Bir Boşluk İçindedir, *Uludağ* dergisi, Mart-Nisan 1948, S. 88, s. 21’de bu isim Nadire olarak verilmiştir.
- 2 M. Kemal Özerin, Ölümünün 10. Yılında Cemal Nadir Güler, *Bilgi* dergisi, Şubat 1957, S. 119, s. 11.
- 3 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir’den Hatıralar 1, *En Son Dakika* gazetesi, 3 Mart 1947, S. 2673, s. 2.
- 4 Cemal Nadir Güler, Kendi Kalem ile Hayatım ve Sanatım, *Cumhuriyet* gazetesi, 28 Şubat 1947, S. 8094, s. 2.
- 5 Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966, s. 195.
- 6 Şahin Özgür, Türk Sanat Dünyası Büyük Bir Boşluk İçindedir, *Uludağ* dergisi, Mart-Nisan 1948, S. 88, s. 21.
- 7 Kamil Yavuz, *Cemal Nadir Caddesi*, 100. Yaşında Cemal Nadir Hayatı, Anıları,

Karikatürleri ve Görüşler, Kendimin Yayınları, İstanbul, 2020, s. 155.

- 8 Naci Önsal, Emek ve Karikatür, *Karatahta, İş Yazıları* dergisi, Ağustos 2021, S. 20 s. 16-17.
- 9 Şule Çetin, Mizah Edebiyatımıza Katkısı Bakımından *Amcabey* Der-

gisi Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 38.

- 10 Necmettin Sadak, Yola Çıkarken, *Amcabey* dergisi, 5 Birincikânun 1942, S. 1, s. 1.

da mizahi şiirler yayınlanmıştır. Onu anlatan başka şiirler de yayınlanmıştır.¹¹ Bunlardan biri de Cemal Nadir ve *Amcabey* dergisi hakkında yazılan ve aşağıda naklettiğimiz şiirdir:

"*Bay Amca'yı Amcabey eden yâr
Koydu şu Cemal'i de 'Güler'siz;
Taktirize bu olmasın zevvâr
Tenkidi fakat olur mu yersiz?*

*Şimdi geçiyor önümde tabût
Nakletmede maderi mizahı;
Nükte nazarımda oldu nabût
Güşeyle felekte ahu vahı.*

*Erbabı kalem ki olmamıştır.
İhyasına gün gelip de kadir.
Sinemde ümit solmamıştır.
Meydana çıkıp Cemal Nadir.*

*Nadir o ise güler biz olsak,
Neşe o ise keder biz olsak,
Can verse o maderi mizaha
Bari ona da peder biz olsak."*¹²

Karikatürist Cemal Nadir

Karikatür çizimine olan merakı çocukken başlayan Cemal Nadir, memuriyetten gönderilince Bursa'nın Sahaflar Çarşısı'nda işyeri açan babası Hattat Şevket Bey'in civar esnafa çizimler ve yazılar yazdığı tabelalardan çok etkilenecek 1919 yılında ilk karikatür denemelerine başlamıştır. Cemal Nadir çocukluğunda başlayan resme ilgisini şöyle açıklamıştır: "Ressamlığa hevesim haddizatında ressamlığa heves değil de resme heves olarak başlar. Küçükken bir resim seyretmek benim için en doyulmaz bir zevk ve heyecan idi.

Evimizde resim namına görebildiğim şey haminnemin *Muhammediye*'sindeki Cennet, Cehennem resimlerinden ibaretti. Bunlar bile benim resim zevk ve merakımı tavsatmadılar!..

Zannediyorum ki resim yapmak merakı resim görmek arzumu bol bol tatmin edemeyişimden doğmuş olacak. Zahir, seyretmek için resim bulamayınca, odunları biri birine sürtüp ateş çıkaran ilk insanlar gibi, kendim resim yapıp seyretmek mecburiyetinde kalmışım!

İlk resimlerimi muntazam kalem ve fırçalarla kâğıt üzerine yapabilmek bahtiyarlığına eremediğim için mahal-

11 Hilmi Yücebaş, *Cemal Nadir: Hayatı, Karikatürleri, Hatıraları*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1957, s. 9, 111.

12 Aptülhak Hamit Gibi, *Amcabey* dergisi, 26 Birincikânun 1942, S. 4, s. 3.

Amcabey tiplemesi

Cemal Nadir'in portreleri

*lemizin bütün beyaz duvarları mangal kömürleriyle yaptığım resimlerle dolup taşardı."*¹³

13 Yürük Çelebi, *Cemal Nadir'in Çocukluk*

Sanayi-i Nefise Mektebi sınavlarını kazandığı hâlde, okula alınmayan Cemal Nadir'e kaderi nadiren güldüğü için hayal kırıklığı içinde kasnakçının ve makine tamircisinin yanında çırak olarak çalışmış, tabela ressamlığı yapmış, bir süre de Köy Okulları'nda öğretmenlik yapmıştır. Türk karikatürlerinde yerli, toplumun hemen yanı başında gördüğü tipleri ve bu tiplerin sosyolojisine uygun bir dil ve mizah anlayışı ile mesajlarını aktarması yönüyle çizerler arasında nevi şahsına münhasır bir yer edinmiştir. Karikatür, kişi ya da olayların gülünç ve çelişkili yanlarını yakalayıp bazen yazıyla da desteklenen abartılmış çizgilerle mizaha dönüştürme sanatıdır.¹⁴ Karikatür ve mizah sanatının kendisi için ne ifade ettiğini 15 Ekim 1942'de kaleme aldığı bir yazısında şöyle açıklamıştır: "Ben karikatürü bir güzel koku gibi insana bir an zevk verdikten sonra elde bir boş şişe veya sarı bir leke bırakıp havaya karışan bir marifet olmaktan başka türlü anlıyorum. O, ne palyaçoluktan ne de göbek atıran çeneleri ağrıtan kakkahadır. Bence karikatür, insan beyninin muhtaç olduğu tebessüm ve tefekkürü temin eden bir güzel sanat olmalıdır."¹⁵

Bu sanatı icra eden Türk karikatüristleri arasında adını bu sanata ve tarihe altın harflerle yazdıran, karikatürü resmin etkisinden uzaklaştıran, çizgileriyle yerli tipler oluşturmasını sağlayan bir öncü olan Cemal Nadir Güler, ortaya koyduğu tiplerle sosyal mesajlar vermiş, devri ve insanları tahlil etmiştir. Edebiyatçıları karikatürleriyle birlikte, adeta kelimelerle de çizen Cemal Nadir, bir nükte ve çizgi sanatkârı olarak sanatında farklı bir arayış ve bakış açısına sahip olduğu da gözler önüne serilmiştir.¹⁶ Ünlü karikatürist Necmi Rıza'ya göre en iyi

Evi, Ailesi ve Hâtıraları, *Akşam* gazetesi, 14 Ağustos 1937, S. 6762, s. 7.

14 Önder Şenyapılı, *Karikatür ve İletişim*, Karikatür Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 3.

15 Kamil Yavuz, *Cemal Nadir Caddesi, 100. Yaşında Cemal Nadir Hayatı, Anıları, Karikatürleri ve Görüşler*, Kendimin Yayınları, İstanbul, 2020, arka kapak yazısı.

16 İbrahim Öztürkçü, *Cemal Nadir'in "Fotoğraf Tahlilleri" ne Göre Şair ve Yazarlar*, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Güz, 2017, S. 16, s. 129.

Cemal Nadir, karikatür üzerinde çalışırken

Cemal Nadir, Bursa'da doğduğu evin önünde, 1930

karikatür espiyle çizginin atbaşı git-tiği karikatürdür. Bundan dolayı çizgi ve yazıyı ihmâl etmemiştir. Çizgileri kadar esprileri de güçlü olan "Cemal Nadir, neden hâlâ belleğimizde iyi bir yerde? Çünkü karikatürlerinde, ne yazı öne çıkar ne de çizgi."¹⁷

17 Banu Şenel, Bir Karikatür Ustası, Cumhuriyet Kitap, 5 Ocak 1997, S. 563,

İlk karikatürü 1920 yılında Sedat Sımavi'nin (1896-1953) *Diken* dergisinde yayımlanmıştır.¹⁸ 1924 yılında *Ayine* ve *Zümrüdüanka*, 1926 yılında *Akbaba*, *Guguk*, *Resimli Dünya* ve *Pa-*

s. 10.

18 Cemal Nadir Güler, Hayatım ve Sanatım, Cumhuriyet gazetesi, 28 Şubat 1947, S. 8094, s. 2.

pağan dergilerden iş teklif edilmiştir. Cemal Nadir, bu muvaffakiyetlerin verdiği güç ile çalışmalarına devam etmeyi düşünüp 1925 yılında İstanbul'a gelip Ortaköy'de ev tutmuştur. Fakat kazandığı para ile geçinememiştir. Cemal Nadir'in ikinci eşi ile evlilik yapmasından dolayı aralarının hiç iyi olmadığı Vala Nurettin'e göre parası olmadığı için Ortaköy'den Babiali'ye yürüyerek gelip giderken ayağında çorabı olmayıp, iskarpinleri de deliktir. Ayak parmakları delikten görünmesin diye çini mürekkebiyle boyamıştır.¹⁹ Bu sırada hayatının en üzüntülü ve en buhranlı bir devresini geçirmiştir. İstanbul'da ilk çocuğu bir gece kucığında, bakımsızlıktan vefat ettiğinde ölü çocuğunu mindere koyarak çalışmaya devam etmek zorunda kalmış, bu hâlde iken para almak için karikatür çizmiş ve çocuğunu öyle defnetmiştir.²⁰ Hikmet Feridun Es'e göre Cemal Nadir, "Kahkahanın ardındaki gözyaşı"dır.²¹ İstanbul'da geçim sıkıntıları onu yalnız bırakmamıştır. Yaşadığı sefaletle daha fazla tahammül edemeyerek aynı yıl Bursa'ya dönmüş, bildiği işleri yapmaya devam etmiştir. Karikatür çizmeyi de bırakmadığından Bursa'da çıkan mecmualara karikatür çizmeye devam etmiştir. Babiali'den ümidini kesip Bursa'da tabelacılık yapan, karikatür çizen Cemal Nadir ve Bursa'da harika bir mizah yazarı, fıkra ve "Vilayet Mektupları" muharriri olan Rıza Ruşen, *Akşam* gazetesinin gerek baskı kalitesinin artırılması gerekse yeni yazarlarla kadronun zenginleştirilmesi sürecinde Necmettin Sadak'tan aldıkları teklifle *Akşam* gazetesine dâhil olmuştur.²² Cemal Nadir 1926 yılında, bu vesile ile İstanbul'a dönmüş ve burada *Türkiye Salon ve İlanat* gazetesini çıkarmıştır. Amcabey tipine dair ilk karikatürünü 13 Ağustos 1929 ta-

19 Va-Nu, Mesleğinin İlk Senelerinde Cemal Nadir, *Akşam* gazetesi, 28 Şubat 1947, S. 10189, s. 3.

20 M. Kemal Özergin, Ölümünün 10. Yılında Cemal Nadir Güler, *Bilgi* dergisi, Şubat 1957, S. 119, s. 11.

21 Hikmet Feridun Es, *Kaybolan İstanbul'dan Hatıralar*, Açıklama ve Notlarla Hazırlayan: Selçuk Karakılıç, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 143.

22 Hikmet Feridun Es, *Kaybolan İstanbul'dan Hatıralar*, Açıklama ve Notlarla Hazırlayan: Selçuk Karakılıç, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 400.

rihli *Akşam* gazetesinin 3. sayfasında yayımlayarak başladığı işini 1943'e kadar devam ettirmiştir. 1941 yılında Vedat Günyol'la birlikte çocuklara yönelik *Arkadaş* dergisini çıkarmıştır. Gündelik çizdiği gazete karikatürlerinin yanı sıra *Akbaba*, *Köroğlu*, *Yedigün* ve *Yücel* gibi haftalık ve aylık dergilerde de karikatürleri neşredilmiştir.²³ Uzun yıllar *Akşam*'da çalışan Cemal Nadir, gazetede yayımlattığı bir ilanın parasının kendisinden istenmesinden rahatsız olup gazeteden ayrılmış ve *Cumhuriyet* gazetesinde çizmeye devam etmiştir.²⁴ 1942-1944 yılları arasında *Amcabey* isimli mizah dergisini yayımlamıştır. Karikatürlerini *Amcabey'e* Göre (1932), *Karikatür Albümü* (1939), *Akla Kara* (1940), *Dalkavuk Karikatür Albümü* (1946), *Amcabey Albümü* (1946) gibi her biri topluma tutulmuş ayna olan on albümde toplamış, beş karikatür sergisi açmıştır. İyiyi, doğruyu, güzeli seçmek için vasatın altına hiç düşmeyen Cemal Nadir, esprilerinde daima yapıcıydı "onda taş vardı fakat çamur yoktu." Nükteleri de çizgileri kadar zarif ve yumuşaktı. Bu sebeptendir ki tenkidin, hicvin, taşlamanın hatırı sayılır bir şekli olan karikatürle meşgul olduğu hâlde herkes onun fırçasına, hükmüne saygı göstermiştir.²⁵ Toplumda gördüğü aksaklıkları ya da dikkat çekilmesi gereken hususları çizgisine, yazısına malzeme yapan Cemal Nadir'in karikatürlerini dört grupta toplamak mümkündür. 1. Kendi kendine komikleşen olayları saptayanlar. 2. Söz ve düşünce özgürlüğüne dayanarak olayların bozuk ve çarpık yönlerini belirtenler. 3. Sanatçının kendi kültür seviyesine uygun önem atfettiği ve elitin dikkatine hitap edenler. 4. Politik ve sosyal olayların sanatçının kafasında bıraktığı izlenimleri, onda oluşan düşünceleri, duyguları yansıtanlar.²⁶

23 Yürük Çelebi, Cemal Nadir'in Çocukluk Evi, Ailesi ve Hâtıraları, *Akşam* gazetesini, 14 Ağustos 1937, S.6762, s. 13.

24 Semih Balcıoğlu, *Memleketimden Karikatürcü Manzaraları*, İstanbul, Can Yayınları, 2003, s. 156.

25 Enver Naci Gökşen Cemal Nadir Güler, *Son Saat* gazetesi, 27 Şubat 1952'den nakleden Hilmi Yücebaş, *Cemal Nadir: Hayatı, Karikatürleri, Hatıraları*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1957, s. 18.

26 Erhan Turgut, "Türkiye'de Karikatür Sanatının Basındaki Yeri", İstanbul Üni-

Cemal Nadir'in *Akşam* gazetesinde çalıştığı yıllardan, 1936

Çizgiler ile toplumsal eleştiri yapan Cemal Nadir, bilgi ile cehaleti, yeni ile eskiyi, toplumdaki çarpıklıkları, çıkarıcı tipleri, ikiyüzlülükleri alaya alırken, Dalkavuk tiplemesiyle çıkarıcıları peşinde koşanları, yeni zengin tipini; sonradan görmeliği, gördüğü aksaklıkları Amcabey ile eleştirmiştir. Onun adıyla anılan bazı tipler: Amcabey (prototipi Efruz Bey), Dede ile Torun, Ak'la Kara Dalkavuk, Salamon, Yeni Zengin'dir. Cemal Nadir, radyo için skeçler yazmış ve kaleme aldığı *Yüzkarası* adlı oyunu 1939 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sergilenmiş ancak seyirciden beklenen ilgiyi görmemiştir.²⁷

Cemal Nadir'in Bursa'sı

Bütün insanlığa ve gelecek nesillere ibret dersi verecek mahiyette olan renkli ve renksiz karikatürlerinin yanı sıra yağlıboya tabloları, gravürleri, yazı levhaları bir müzeyi rahatlıkla dolduracak kadar çok olan Cemal Nadir, adını Bursa tarihine yazdırmıştır.²⁸ Daracık ve bakımsız bir Bursa sokağında, 2022 yılı itibarıyla Zafer Plaza arkasındaki yangın merdiveninin olduğu yerde kalan evinin bahçesinde, sürekli sallanan tahta bir masada ilk resimlerini yapan Cemal, dedesinin "Gene ne karagözler çiziyorsun?" demesine aldırmadan çizmeye devam etmiştir. Yakın arkadaşı, gazeteci Rıza Ruşen Yücer ilk çizimlerini yaptığı evi şöyle anlatmıştır: "Bu ev Bursa'nın münhatça bir semtinde; kapıları, ikisi de çıkmaz sokağa açılan, ufak bahçeli, loş, ahşap bir bina idi. Bahçesinde birkaç ağacı, bir iki gülfidanı, bir de küçük bir kameriyenin altında fıskiyesi ufak bir mermer havuzcuğu vardı. Cemal Nadir çoğu vaktini burada geçirirdi. Odası üst kattaydı."²⁹

Yeşil Bursa'nın bu nahif, zarif, tabiat âşığı çocuğu Cemal Nadir, Bursa'da Kız Lisesi'nin karşısında bulunan, bir süre okuduğu Nalbantoğlu Mektebi'ni

versitesi, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Okulu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1986, s. 13.

27 Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966, s. 196.

28 Önder Şenyapılı, *Karikatür ve İletişim*, Karikatür Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 22.

29 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir'den Hatıralar 2, *En Son Dakika* gazetesi, 4 Mart 1947, S. 2674, s. 3.

Bursalı Gazeteciler: R. R. Bey (Rıza Ruşen Yücer), M. Ş. Bey (Mümtaz Şükrü Eğilmez), Altın Işık Bey (?), Melal Bey (Münir Melal Bey)
(Bursalı Gazeteciler, *Akbaba* dergisi, 5 Mayıs 1340 / 1924, S. 148, s. 2)

Cemal Nadir'in oluşturduğu tipler

ve o günleri şöyle anlatmıştır: "Bursa gibi mezarlıklar, türbeler arasında binbir azap içerisinde yetişen benden hiç şüphesiz bedbinlik beklersiniz. Nasıl beklemezsiniz ki birader, mezarlıklar arasında bulunan ilk mektebimizin köşesinde meşhur bir evliya yatıyordu ve biz talebeler her gün sıra ile onun kabrinin başında ezan okuyorduk."³⁰ Bursa'nın tanınmış

gazetecisi Rıza Ruşen (Yücer), "Ben de -sözüm ona- bir vakitler resim meraklısı olduğum ve öteberi karalayıp boyamaya özendiğim için -zaten bir avuç içi kadar küçük olan Bursa'da- birbirimizi kolayca bulup tanışmıştık." diyerek onunla tanışıklığın ortak meraklarından kaynaklandığını yazmıştır. Cemal Nadir'e ilk olarak bir mesirenin pembe boyalı küçük karakol binasının arkasında, metruk mezarlığın kabir taşları arasında, yağlı boya resim yaparken rastlayışına dair izlenimlerini şöyle nakletmiştir: "Onu

30 Hilmi Yücebaş, *Cemal Nadir: Hayatı, Karikatürleri, Hatıraları*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1957, s. 21.

18 yaşında iken tanıdığım vakit, ben 21 yaşında idim. Dostluğumuzun şeridi, zaman zaman onu Bursa dışına çıkararak hadise ve zaruretlerle koptu. Fakat arkadaşlık ve kardeşliğimiz, hemen hemen hiç arasız, hiç kopuksuz devam etti. Bu bakımdan diyebilirim ki Cemal Nadir'in sayısız dostları ve tanıdıkları arasında -*çünkü hiç düşmanı yoktu*- en eski, yakın ve sürekli dostu, ben olsam gerektir...³¹ Rıza Ruşen yazısının devamında Onun Bursa'ya, Uludağ'a bakışını ise şöyle ifade etmiştir: "Bursa'nın meşhur bir Temenye'si vardır. Uludağ'ın en yüksek yamaçlarına yaslanan bu inişli yokuşlu mesireden bütün Bursa Ovası, kuşbakışı ile görünür. Cemal Nadir'in çok zaman ince ve şairane hislerle bir yavuklunun gözüne bakar gibi dalarak, kendinden geçerek seyrine doyamadığı ova ve şehrin buradan görünüşü gerçekten muhteşemdir. Bu manzarayı onunla kaç defa sessiz, yan yana seyretmiştik." O zamanların yıkık dökük ahşap evleri, bakımsız binalarıyla kocaman Uludağ'ın altında ezilen yoksul Bursa'nın bu hâlini neye benzetmek lazım gel-

31 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir'den Hatıralar 1, *En Son Dakika* gazetesi, 3 Mart 1947, S. 2673, s. 1, 2.

diğini konuşurken, "Şairliği bir yana bırakırsak, Uludağ'dan dökülmüş bir çöp tenekesi!" demişti."³²

Cemal Nadir, çalışmalarıyla Bursa tabelacılığına ilk defa resmi sokan sanatkar olmuştur.³³ Bursa'da sinemaya gidenler onun cam üzerine yazılı olan "Hattatların meraklısı, meraklıların hattatı" reklamının film arasında perdeye aksedilmiş hâlini görmeye başlayınca Cemal Nadir ismi halkın malumu olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yılları itibarıyla Ünlü Cadde denilen ve Setbaşı'na giden caddede bulunan dönemin tanınmış berberi Mehmet'in karşısına yani Millî Sinema'ya çok yakın bir yerde ilk dükkânını açmıştır.³⁴ Dükkânının ünü o kadar çabuk duyulur ki küçük küçük dükkânı baştan ayağa sipariş tabelalarla dolup taşar. Bundan dolayı durmadan dinlenmeden çalışmış, konuşurken bile işini bırakmamıştır. O zamanlar kumaş üzerine,

32 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir'den Hatıralar 2, *En Son Dakika* gazetesi, 4 Mart 1947, S. 2674, s. 3.

33 Hüsamettin Bozok, Güler, Cemal Nadir, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul, Nisan 1947, s. 172.

34 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir'den Hatıralar 3, *En Son Dakika* gazetesi, 5 Mart 1947, S. 2675, s. 3.

yağlıboya çiçekler, kuşlar, manzaralar yaptırmak moda olduğundan, yaptığı işlerin kahir ekseriyeti bunlarla doludur. Tabeladan fırsat buldukça bu siparişlerle uğraşmış, müsait vakitlerinde de Bursa'nın eski bir köşesinin, bir mezarlığın, bir caminin, sulu veya yağlı boya resmini yapmıştır.³⁵

Bursa'da dikkat çeken eğitim kurumlarından olan, bir süre okuduğu, talebesi olmaktan mutluluk duyduğu Bizim Mektep'te de çalışmıştır. Yeterli talebesi olmadığından, maddî sıkıntılar yaşadığı için maaşların gününde ödenemediği kurumda müdür yardımcılığı ve resim öğretmenliği yapmıştır.³⁶ 1946 yılındaki milletvekili seçimlerinde CHP tarafından Bursa'dan aday gösterilmek istenmiş ancak kendisi "Partili olursam karikatür çizemem" diyerek reddetmiştir.³⁷

35 Şule Çetin, "Mizah Edebiyatımıza Katkısı Bakımından Amcabey Dergisi Üzerine Bir İnceleme", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 35

36 Mine Döğür, "Osmanlıdan Cumhuriyete Bursa'da Öncü Bir Kadın: Zehra Budunç", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2019, s. 13.

37 Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş*, Akbaba

Cemal Nadir'in cenazesi

Bursa'da başladığı mandoline sonraları devam etmemiş, plak merakıyla farklı dans ve folklor türlerine ilgi duysa da bu ilgileri İstanbul'da devam etmemiştir.³⁸ Öldüğünde mezar taşının bile Bursa'dan gelmesini isteyecek kadar Bursa'ya bağlı olan Cemal Nadir, Bursa'yı son kez görmek arzusunda olmasına rağmen bu temennisi gerçekleşmemiştir.³⁹

Cemal Nadir'in Bursa Halkevi'ndeki Sergisi

İstanbul'da eserlerini farklı zamanlarda sergileyen Cemal Nadir'in diğerlerinden farklı heyecan duyduğu sergisi, doğduğu şehir Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Kolu tarafından 24 Mayıs 1936 Pazar günü, saat: 17.00'de bugünkü Tayyare Kültür Merkezi'nde bulunan Halkevi salonunda açılmıştır. Açılıştan sonra Cemal Nadir, Vefa Lisesi tarih muallimi İlhan Şevket ve Kazım Nami Duru bir konuşma yapmıştır.⁴⁰ Karikatüre yüklenen mizah vazifesi dışında topluma ayna tutma özelliğini de önemseyen Bursa'nın has evladı Cemal Nadir'in bir hafta açık kalan sergisi Bursalılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır.⁴¹ Sergi açılışında: "Bugün Halkevimizin kıymetli yardımıyla ve yüksek huzurunuzla açılan bu sergi, büyük noksanları itibariyle Bursa için belki bir kazanç değildir. Fakat sanat hayatımın en şerefli ve büyük bir hâdisesini teşkil ediyor. Bana bu imkânı veren sayın Halkevimize ve aziz hemşehrilerime en candan teşekkürlerimi ön söz olarak arz ede"rim diyen Cemal Nadir'in, "Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri" üzerine yaptığı konuşması da Bursa'da çıkan *Türk'ün* dergisinde yayınlanmıştır.⁴² Bu serginin bir diğer

Cemal Nadir Caddesi'ndeki büstü, Bursa

Cemal Nadir'in mezarı

ve önemli tanığı olan Nazım Hikmet, sergiyi ve sergi sonrası *Akşam* gazetesinde Orhan Selim takma adıyla yazdığı yazısına konu etmiştir. Bursa'da açılan Cemal Nadir Karikatür Sergisi'nde, şimdiye kadar hiçbir sanat sergisinde görülmeyen bir kalabalığın toplandığını bu kalabalığın gerek nicelik gerek nitelik olarak dikkate değer olduğunu yazan Nazım Hikmet'e göre: "Sayı bakımından kalabalık müthişti.

Keyfiyet bakımından: Bu müthiş kalabalığın müthiş bir ekseriyeti talebeler, esnaf, üstü başı işten yeni çıktığını belli eden 'halk'tı.

Cemal Nadir, sergisine böyle bir kalabalığı çekebildiği için bahtiyar olsun ve yarı yolda durmadan sonuna kadar götürsün işini."

Serginin açılışında ilk sözü alan Cemal Nadir: "Karikatür, dedi, tıpkı öteki sanat dalları gibi sadece eğlenmek, eğlendirmek ve sadece 'artistik bir tezahür' diye yapılmaz. Karikatür de tıpkı öteki sanat dalları gibi ciddi bir iştir. Yalnız sosyal bir verim değil, aynı zamanda sosyete de faal bir rol oynayan, belirli bir vazife gören artistik bir faaliyettir' dedi.

Tabii, Cemal Nadir sade bu sözleri söylemedi. Karikatürün dünyadaki ve bizdeki tarihini yaptı. Oynadığı faal, sosyal rol ve tarih bakımından vesikalık değeri üstüne misaller getirdi.

Cemal Nadir'den sonra İlhan Şevket'in konferansını dinledik.

İlhan Şevket 'düşünce ile gülmek ve ağlamanın' muhteva bakımından tarihini, sosyal karakterini çok güzel anlattıktan sonra Cemal Nadir'in eserindeki hassasiyet üzerinde durdu. Bizzat karikatüristin yetmiş olduğu sosyal, tarihî muhiti anlattı. 'Cemal Nadir antiklerikol, antikodal ve antiemperyalist bir karikatüristtir. Biz antiklerikol, antikodal ve antiemperyalist olduğumuz için onu seviyoruz. Ve yine bundan dolayıdır ki böyle olmayanlar ona kızıyorlar!' dedi. Bu görüşünü misallerle anlattı ve ispat etti.

İlhan Şevket'ten sonra Kazım Nami'yi dinledik. O, karikatürün sadece güldüren değil, çok defa derin düşündürdüren ve hatta ağlatan bir sanat olduğunu söyledi. Mizahla karikatürü, bilhassa Cemal Nadir gibi sosyal ve tarihî davasını apaçık ortaya atan bir karikatüristin eserlerini mizahtan ayırmak lazım geldiğini anlattı.⁴³

Bursa sevdalısı olan Cemal Nadir, eserleriyle Bursa'ya hizmet etmiş, yaptığı bazı yağlıboya tabloları Halkevi'ne, bir kısmını da bir dönem birlikte çalıştıkları Zehra Budunç'a, müteferrik olarak da Bursalı arkadaşlarına hediye etmiştir.⁴⁴

43 Orhan Selim, Cemal Nadir Sergisi, *Akşam* gazetesi, 27 Mayıs 1936, S. 6324, s. 5.

44 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir'den Hatıralar 4, *En Son Dakika* gazetesi, 6 Mart 1947, S. 2676, s. 3.

Yayınları, İstanbul, 1966, s. 196.

38 Rıza Ruşen Yücer, Cemal Nadir'den Hatıralar 5, *En Son Dakika* gazetesi, 7 Mart 1947, S. 2677, s. 3.

39 Sadun Tanju, Cemal Nadir Güler'in Hatırası Önünde, *Vatan* gazetesi, 27 Şubat 1953, S. 4235, s. 5.

40 Cemal Nadir Bursa'da bir Sergi Açtı, *Cumhuriyet* gazetesi, 28 Mayıs 1936, S. 4323, s. 6.

41 Güney Özkılınç, *Nazım'ın Bursa Yılları*, Kor Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 45.

42 Cemal Nadir Güler'in Verdiği Konferans I, *Türk'ün* dergisi, Temmuz 1936, S. 7, 41-44 / Cemal Nadir Güler'in Verdiği Konferans II, *Türk'ün* dergisi, Birinciteşrin 1936, S: 8, s. 41-44.

Osmanlı devri Bursa İtfaiye teşkilatı

Bursa'da Hayat Kurtaranlar

Kahramanlık, cesaret, olağanüstü gayret ve üstün başarı sadece savaşlarda gösterilmez. Kahramanlık; yangın, deprem, sel felaketi, dağda mahsur kalma, boğulma, trafik kazası, cinayet anı vb. birçok hâlde, yani hayatın birçok anında insanların hayatlarının kurtarılmasını da ifade eder.

İnsanlığın ve sosyal sorumluluğun bir gereği olarak yapılan ve yapılması gereken bu davranışın mutlaka ödüllendirilmesi ve devlet tarafından da teşvik edilmesi gerekir.

Osmanlı Devleti'nde Sultan Abdülmecid döneminden itibaren canını hiçe sayarak hayat kurtaranlara "Tahlisiye Madalyası" da denilen "Cankurtaran Madalyası" verilmiştir.

Tahlis: Arapçada kurtarma anlamına gelir. Bu madalya, boğulma, yangın vb. afetler sırasında hayatını tehlikeye atarak cankurtaran kişilere verilir. Kurtarıcı kişinin üstün gayreti ve hayatını tehlikeye atarak kurtarma işini yapması ve hadiseye şahit olanların verdiği bilgiler çok önem arz etmekteydi. Bu nedenle madalya herkese verilmezdi. Madalyanın farklı afet durumlarında da verildiği olmuştur. Örneğin; 1892 yılında Sultan II. Abdülhamid'in Romanya velihaht prensinin kardeşi Prens Charles onuruna yemekli konser vermesi sırasında padişahın üzerine düşmekte olan paravanı tutan prens, Tahlisiye Madalyası verilmiştir(1). Yine 1888 yılında Çatalca'da ortaya çıkan hayvan hastalığına sebep olan kuduz kurdu

öldürdüğünden dolayı bir çobana Tahlisiye Madalyası verilmiştir(2). Tahlisiye Nizamnamesi, bu madalyanın kimlere verileceği hakkında bilgi verir. Buna göre nizamnamenin ilk maddesi şöyledir: "Can kurtarmak hususunda bil-fiil gayret ve insaniyet gösterenlere mahsus olarak ihdas buyurulmuş olan tahlisiye madalyası, gümüşten imal edilmiş olup sahipleri, istedikleri zaman göğüslerine takabilirler." Nizamnamenin üçüncü maddesinde ise madalyanın kimlere, hangi hâllerde verileceği belirtilir: "Yangın sırasında nefislerini kurtarmayı başaramayıp ateş içinde kalanların, kaza ile deniz, nehir ve göllere düşüp tehlikede bulunanların, ansızın bina ve duvarların altında kalıp bizzat kurtulamayanların ve bu türden sair afetler

meydana geldiğinde tehlikeye maruz kalanların canını kurtarmak maksadıyla kendilerini tehlikeye atarak gayret ve başarı gösterenler tahlisiye madalyasıyla taltif edilirler(3).

Devlet görevlileri ve memurlar, kurtarma işinde üstün gayreti olan şahısla ilgili elde ettikleri bilgileri gerekli mercilere yazıyla bildirirler ve devlet kurumları arasında yazışmalar yapılarak ilgili kişiye madalyası verilir.

Tahlisiye Madalyası dört çeşitti: İlk defa hayat kurtarana yeşil kurdeleli bir madalya verilir. İkincisi kırmızı, üçüncüsü beyaz, dördüncüsü de üç renkli bir kurdeleden oluşurdu. Madalyanın bir yüzünde "Halka düşükçe edenler imdâd, olunur midhat ü tahsîn ile yâd" (İnsanlara tehlikeye düştüğü zaman yardım edenler, övgü ve takdirle anılırlar) yazısı bulunurdu.

Osmanlı döneminde Bursa ve bazı ilçelerinde yaşanan yangın, boğulma vb. çeşitli afetlerde hayat kurtarmış olanlara da bu madalyadan verilmiştir. Müslüman olanların haricinde gayr-i Müslimlerden de bu madalyayı alanlar olmuştur.

Bursa'dan Cankurtaran Madalyası Alanlar

Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve tasnif edilen mevcut vesikalara göre Bursa'da ilk tahlisiye madalyasının 1893 yılında Derviş Bey tarafından alındığı anlaşılmaktadır. Bursa'da çıkan bir yangında fedakârlığından dolayı Hüdavendigâr Vilayeti Alaybeyi Derviş Bey, tahlisiye madalyası ile ödüllendi-

Tahlisiye Madalyaları

rilmıştır(4).

Mekteb-i İdadî-i Harbiye-i Şahane birinci sınıf talebelerinden Eskizağralı Mustafa Efendi, Mekteb-i İdadî-i Askerî'ne nakli sırasında Bursa İdadî-i Askerî zabitlerinden Mehmet Halid Efendi tarafından vapura gönderilmekte iken Çengelköy iskelesinde intihara kalkışarak kendisini denize atmıştır. Boğulmak üzereyken kendisini tehlikeye atan Mehmet Halid Efendi tarafından kurtarılmıştır. Can kurtarma hususunda güzel hizmetinden dolayı Bursa İdadî-i Askerî zabitlerinden Mehmet Halid Efen-

di'ye 1903 yılında Tahlisiye Madalyası verilmiştir(5).

1913 yılında yedi muhacir çocuğu yangından kurtaran Bursa Jandarma Taburu Merkez Piyade Karakolu askerlerinden Bartınlı Hüseyin oğlu Mehmed ile Avram oğlu Yorgi'ye Tahlisiye Madalyası verilmiştir. Vesikanın altında Sadrazam Mahmut Şevket ve Dâhiliye Nazırı Adil Bey'in isimleri bulunmaktadır(6).

Mudanya'dan Cankurtaran Madalyası Alanlar

7 Mayıs 1890 tarihinde Mudanya Reji Kâtibi Ahmed Efendi'nin dört yaşındaki kızı Hanife, kazayla denize düşmüş ve boğulmak üzereyken Mudanya Telgraf ve Posta Kavaşı Muhsin Efendi tarafından kurtarılmış ve sahile selametle çıkarılmıştır. Muhsin Efendi'ye Tahlisiye Madalyası verilmesiyle ilgili çeşitli yazışmalar yapılmıştır(7).

Özel İdare'ye ait olan ve Mudanya'da karaya oturarak salimen kurtarılmış olan Necid Vapuru'nun kurtarılması sırasında Mudanya halkından Ömer Reis oğlu İsmail ve Helvacıoğlu Ahmed reislerle Hamallar Kethüdası Ali Bey ve Siği köylü Panayot veledi Yani'nin fevkalade ve cansiperane hizmeti, yardım ve gayretleri nedeniyle Tahlisiye Madalyası'yla ödüllendirilmesi için yazışmalar yapılmıştır(8).

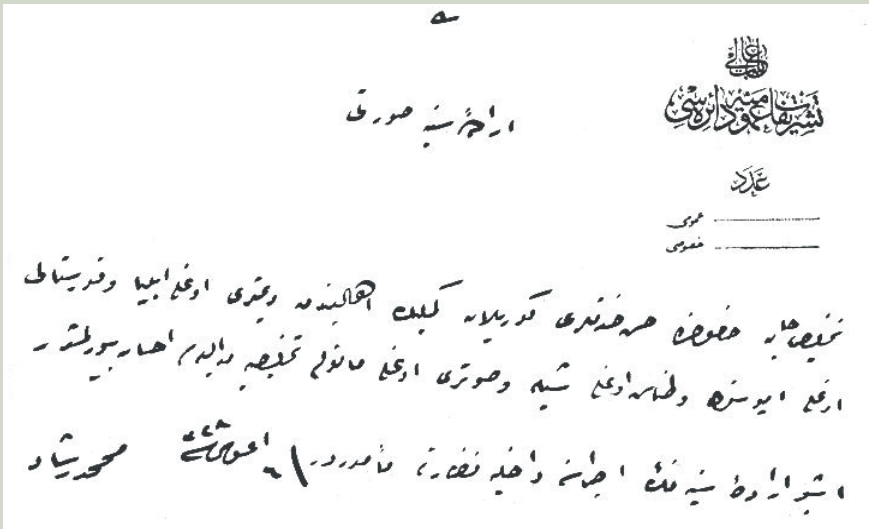
Mudanya Bursa Demiryolu Osmanlı Şirketi'nde müstahdem olan Osmanlı vatandaşı tren başmemuru Leon, İhsan Efendi ve Makinist Hacı İzzet Ağa

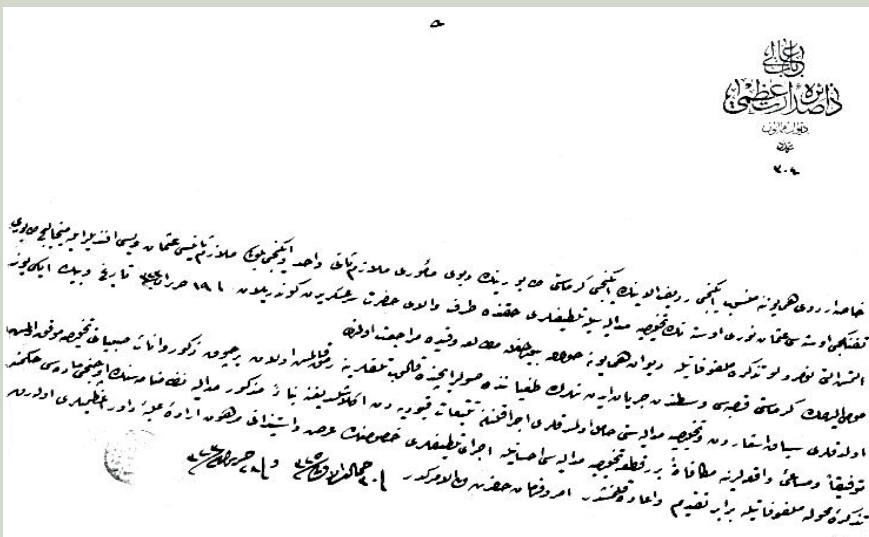
Yeşil Külliyesi, Bursa

Bursa İdadi-i Askeri zabiti Mehmed Halid Efendi'ye Tahlisiye Madalyası verilmesi

Gemlikli olup Tahlisiye Madalyası alan gayrimüslimler

Kiramastı'da Vahit Efendi'ye Tahlisiye Madalyası verilmesi

da bu madalyayı alanlar arasındadır. Bu şahıslar, 16 Ağustos 1896 tarihinde Pazar günü Mudanya'dan Bursa'ya gelen Bursa treninde kaza sonucunda vagonlar arasında düşüp tekerlekler altında kalmaya ramak kalmış olan, Bursa'nın pazar yerinde kantarcı olduğu söylenen bir genci kendi canını tehlikeye atarak kurtarmışlardır. Yine makinist Hacı İzzet Ağa da tren rayları üzerinde ayak üstünde durmakta olan mecnun bir adamın çekilip kaçmadığını görünce hemen makinenin üstüne fırlamış ve o şahsı şiddetle iterek yolun hendeğine yuvarlamış, böylece adamın kurtulmasını sağlamıştır. Konuyla ilgili Mudanya Demiryolu memuru tarafından 25 Temmuz 1896 tarihinde bu şahıslara birer İftihar Madalyası verilerek ödüllendirilmesi yönünde bir rapor hazırlanmıştır(9).

Ordu adına satın alınmış olan hayvanların Mudanya iskelesinde vapura bindirilmesi sırasında denize düşen Boşnak Mehmed Ali'yi kurtaran Mudanya polis memurlarından İbrahim Efendi'ye 1913 yılında Tahlisiye Madalyası verilmiştir(10).

28 Nisan 1913 tarihinde Mudanya'nın Ömer Bey Mahallesi'nden sandalacı asker Mahmud'un oğlu Recep, kullanmakta olduğu sandalla Mudanya'nın Hasan Bey Mahallesi'nden İbrahim, Hacı Velioglu Zekeriya, biraderi Şevki'yi ve iki müşteriyi de alarak karşı sahile götürmüş, dönüşünde poyraz rüzgârının şiddetinden alabora olarak batmaya başlamıştır. Sandalda bulunanlar can havliyle kendilerini kurtarmaya uğraşırken sandalacı Raşid ve arkadaşı Vahid, canlarını tehlikeye atarak batmakta olan sandala yetişerek boğulmakta olanları sandallarına alarak kurtarmışlardır. Konuyla ilgili Mudanya Belediye Reisi (Mehmed Cemal) ve Mudanya Liman Reisi Yüzbaşı tarafından 17 Mayıs 1913 tarihinde zabıt varakası hazırlanmış ve yapılan yazışmaların neticesinde Raşid ve Vahid adlı sandalcılara Tahlisiye Madalyası verilmiştir(11).

Gemlik'ten Cankurtaran Madalyası Alanlar

1894 yılında Gemlik Vapur-u Hümayunu efradından Akköylü Hürşid'in oğlu Abdullah'ın Tahlisiye Madalyası'nın kaybolması üzerine diğer madalya, bir adet mecdî bedeli karşılığında verilmiştir(12).

1905 yılında Gemlik'te Bakkal Nuri

Efendi'nin oğlu Fahri, Naib Efendi'nin (ismi yazılmamıştır) oğlunu havuzdan kurtarmasından dolayı Tahlisiye Madalyası'yla ödüllendirilmesi için yazı yazılmıştır(13).

Yine aynı yıl içinde Gemlik'in Umurbey köyünden Hacı Hüseyin Efendi'nin oğlu Tefvik Efendi'ye can kurtarma hususundaki hizmetinden dolayı Tahlisiye Madalyası verilmesiyle ilgili inceleme yapılması konusunda yazışmalar yapılmıştır(14).

Can kurtarma hususundaki gayretlerinden dolayı Gemlikli sandalacı Apostol veledi Manos, 1906 yılında Tahlisiye Madalyası'yla ödüllendirilmiştir(15).

Can kurtarma hususunda güzel hizmetleri görülen Gemlik halkından Dimitrioğlu İlya, Korstalı? oğlu Apostol, Tanaşoğlu Şile? ve Sotirioğlu Manol, 1912 yılında Tahlisiye Madalyası'yla ödüllendirilmişlerdir(16).

9 Temmuz 1912 tarihinde Salı günü akşamüzeri İstanbul'dan gelen Gemlik Kapaklı köyünden Mustafa Reis'in çektiresi, hava sebebiyle Armutlu Limanı'na yanaşmak istemiştir. Çektirme, iki mil açıkta iken aniden ortaya çıkan şiddetli bir fırtınadan dolayı alabora olarak devrilip suya gömülmeye başlamıştır. On dokuz tonilatoluk bu çekirtme içinde bulunan tayfadan Armutlu'nun Kapaklı köyünden Mustafa oğlu Alişan, Hüseyinoğlu Nuri, Mustafaoğlu Ali ve Ramazanoğlu Ali adındaki kişileri boğulmak üzere iken Laz Süleyman Reis tayfasından Yusuf oğlu Maksut ve Saka oğlu İshak, Küçük Hasanoğlu Salih, Yusuf oğlu Şevki, Trabzonlu Mustafa Reis, fırtınanın şiddetine bakmadan cansiperâne bir gayretle yetişerek boğulmakta olan şahısları kurtarmışlardır. Bu nedenle Süleyman Reis ve tayfasına bu gayretlerinden dolayı Tahlisiye Madalyası verilerek ödüllendirilmiştir. Yusuf oğlu Maksud ve arkadaşlarının Trabzon vilayetinden oldukları mayıs ve temmuz aylarında balık avlamak için gelip gittikleri bildirilmiştir(17).

3 Eylül 1914 tarihinde Perşembe günü Armutlu nahiyesi sahilinde ortaya çıkan şiddetli bir rüzgâr nedeniyle batan Bayram Çavuş'un kayığında bulunan Armutlu nahiyesi halkından Kahveci Arnavut Deli Ömer oğlu Musti ve Hoca Hasan Efendioğlu Cemil, Cürm? Alioğlu Mehmed'in

kurtulmalarını sağlayan Gemlik'in Karacaali köyünden Kayıkçı Mehmed Efendioğlu Hasan ve Pilavcıoğlu Sait ve Alişahoğlu Baki, birer Tahlisiye Madalyası'yla ödüllendirilmiştir(18).

19 Mayıs 1818 tarihinde Pazar günü Gemlik'te vapur iskelesinde, vapurdan çıkan yolcuların izdihamı sırasında Gemlik'in Çukur Mahallesi'nde oturan Mariya'nın oğlu sekiz yaşındaki Hristo, kazayla denize düşmüş, boğulmak üzereyken Türkan Vapuruna başdümencisi Rizeli Tolaoğlu Şaban'ın oğlu Mehmet tarafından kurtarılmıştır. Can kurtarma hususunda güzel hizmeti görülen Şaban oğlu Mehmed, Tahlisiye Madalyası verilerek ödüllendirilmiştir(19).

Yenişehir'den Cankurtaran Madalyası Alanlar

Hüdevendigâr Jandarma Alayı İkinci Ertuğrul Taburu Üçüncü Yenişehir Bölüğü'nden piyade neferi Salih oğlu Mehmed'e Tahlisiye Madalyası verilmiştir. Vesikada Mehmed'in hangi sebepten dolayı madalya aldığı belirtilmemiştir(20).

Kirmastı'dan Cankurtaran Madalyası Alanlar

Cankurtarma hususunda gayretleri görülen Kirmastı kazasından (günümüzde Mustafakemalpaşa) kasap Hacı Alioğlu Veli'ye 1907 yılında Tahlisiye Madalyası verilmiştir(21).

1908 yılında Kirmastı kasabasının ortasından geçen nehrin coşması sırasında cıvırlı su içinde ve telef olmasına ramak kalmış olan birçok erkek ve kız çocuğunu kurtaran İkinci Redif Alayı'nın İkinci Kirmastı Taburu'nun tüfenkçi ustası Osman Nuri, Debboy memuru mülazım-ı sâni Vahid ve İkinci Bölük mülazım-ı sâni Osman Veysi efendiler, Tahlisiye Madalyası'yla ödüllendirilmiştir(22).

Kirmastı Kazası Reji Müdürü Sabri Bey, can kurtarma hususunda gösterdiği gayretten dolayı Tahlisiye Madalyası ile ödüllendirilmiştir(23).

Kaynakça

- 1-BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi). HR. SYS.186-2. M. 27 Ocak 1892.
- 2-BOA. DH. MKT.1578-104. H.22/04/1306-M. 26 Aralık 1888.

3- 15 Kasım 1892 tarihinde (H. 25 Rebiülâhir 1310, R. 3 Teşrinisani 1308) tarihinde yayımlanmış olan Tahlisiye Madalyası Nizamnamesi. Düstur, Birinci Tertib, Cilt 6, Ankara, 1939, s. 1287.

4- BOA. DH. MKT.79-11.H. 20/12/1310-M. 5 Temmuz 1893.

5- BOA. İ.TAL.298-39. R. 6 Kanunisani 1318-M.19 Ocak 1903 ve R. 16 Kanunisani 1318-M. 29 Ocak 1903. BOA. DH. MKT.644-40. H. 29/10/1320-M. 29 Ocak 1903.

6- BOA. DH. MTV.53-11.H.8 Rebiülevvel 1331-R. 2 Şubat 1328-M. 15 Şubat 1913.

7- BOA. İ.DH.1188-93020. H.06/12/1307-M. 24 Temmuz 1890. BOA. DH. MKT.1739. H.16/11/1307-M. 4 Temmuz 1890.

8- BOA. İ.DH.1263-99270. H.28/06/1309-M. 29 Ocak 1892.

9- BOA. İ.TAL.103-35. H.29/03/1314-M. 7 Eylül 1896.

10- BOA. DH. MTV.53-3. H.28/12/1330-M. 8 Aralık 1912. BOA. DH.MTV. 53-10. H.07/04/1331-M. 16 Mart 1913.

11- BOA. DH. MTV.53-36. H.19/11/1331-M. 20 Ekim 1913. BOA. İ.TAL.484-59. H.27/09/1331-M. 30 Ağustos 1913.

12- BOA. DH. MKT.208-79. H. 2 Şaban 1311- R. 27 Kanunisani 1309-M. 8 Şubat 1894 ve H.14 Şaban 1311-M. 20 Şubat 1894 tarihli yazışmalar.

13- BOA. DH. MKT.1003-20. R. 15 Ağustos 1321-M. 28 Ağustos 1905.

14- BOA. DH. MKT.1030-41. H.10/10/1323-M. 8 Aralık 1905.

15- BOA. DH. MKT.1076-53. H.11/03/1324-M. 5 Mayıs 1906.

16- BOA. DH. MTV.5-74.H. 12/11/1330-M. 23 Ekim 1912.

17- BOA. DH. MTV.13-25.H. 21/05/1331-M. 2 Mayıs 1913.

18- BOA. DH. KMS.28-52.H. 16 Eylül 1330. M. 29 Eylül 1914. BOA. İ.TAL.497-18. H. 15 Zilhicce 1332-R. 22 Teşrinievvel 1330-M. 4 Kasım 1914.

19- BOA. DH. KMS.47-82. H. 12/10/1336-M. 21 Temmuz 1918.

20- BOA. İ.TAL.491-44. H. 13 Rebiülâhir 1332-R. 26 Şubat 1329-M. 11 Mart 1914.

21- BOA. DH. MKT.1189-84. H. 13/06/1325-M. 24 Temmuz 1907.

22- BOA. İ.TAL.449-61. H. 09/04/1326-M. 11 Mayıs 1908.

23- BOA. BEO.3780. H. 11/07/1328-M. 19 Temmuz 1910. BOA. DH. MUİ.107-58. H.17/07/1328-M. 25 Temmuz 1910.

Bursa'nın Matbaacıları -2-

Bursa'nın matbaalarını yazmaya devam ediyorum. Evinizde, iş-yerinizde anı olarak sakladığınız her şeyde onların emeği var.

Semih Yiğit

Semih Yiğit, 1961 yılında Bursa'nın Çarşamba semtinde doğmuştur. Babası (rahmetli) Osman Nuri Yiğit'in ailesi Bandırma'dan Bursa'ya göç etmiştir. Semih Yiğit'in aile kökeni ise Kırım Tatarlarına dayanır. Beş kardeşidir.

1966 yılında bir Cuma günü, Merinos Fabrikası'nda satın alma memuru olan babasıyla birlikte evden çıkar. Babası, Semih Yiğit'i abisi Yaşar Yiğit'in (d. 1955) iki yıldır kalfa olarak çalıştığı Uludağ Matbaası'na vakit geçirmesi için bırakır. Matbaanın yeri Vaiziye Medresesi'dir. Matbaanın sahipleri Adem Kabakçı ve Mehmet Beytekin'dir. Matbaadaki göz göz kurşun hurufat yazılar, pirinç çizgiler, kalıplar hoşuna gider; onun için ilginçtir, oyuncak gibidir. Babası Ulu Cami'de Cuma namazını kıldıktan sonra matbaaya gelir. Oğlunu alıp eve döner.

1967 yılında Hürriyet İlkokulu'nda eğitime başlar. Birinci sınıfı bitirdikten sonra, yaz mevsiminde, babası çalışması için Özvar Matbaası'na gönderir. Abisi Yaşar Yiğit de orada çalışmaktadır. Matbaanın sahibi Hayri Varanoğlu'dur. Çırak olarak yerleri süpürür, çay söyler. Makinelerin nasıl

Semih Yiğit

kullanıldığı konusunda bilgi sahibi olur. Evi Hürriyet'tedir. Sabah vakti otobüse binip Çakırhamam'a, oradan da Tomruk Önü Caddesi'ndeki matbaaya gelir. Akşam olunca aynı yoldan eve döner. Karanlık olduğu için Sırameşeler'e kadar kendi içinde tedirginlik yaşar. Otobüs Soğukkuşu'ya gelip Nilüfer Deresi'ni geçince içi rahatlar. Haftalığı gıcır gıcır kâğıt 5 liradır. Matbaaya yakın lokantada öğle yemeğini yer. Canı soğuk bir şey çekince yine matbaanın yakınındaki çay ocağından bir şeyler içer. Pazartesi günleri babası hesabı öder.

İlkokul ikinci sınıfı bitirdikten sonra yaz mevsiminde bu sefer Bedesten'deki (Kuyumcular Çarşısı) Hüseyin Azar'ın sahibi olduğu Sanat Matbaası'nda çalışmaya başlar (Hüseyin Azar 1940'da doğmuş, 22 Ocak

2019'da vefat etmiştir. Başköy Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Sanat Matbaası'nın günümüzdeki sahibi oğlu Bülent Azar'dır). Abisi Yaşar Yiğit de bu matbaaya geçmiştir. Semih Yiğit üç yıl boyunca yaz aylarında çalışır. Matbaanın çıraqları arasında Kenan Bey ve Hüseyin Bağlar da vardır (Hüseyin Bağlar 1959 yılında Bursa'da doğmuş, Devlet Tiyatroları'nda uzun yıllar idari kadroda çalıştıktan sonra 2005 yılında emekli olmuştur. Sonrasında şenliklerde canlı Karagöz olarak sahne almış, Bursa'nın Karagöz'ü denilmiştir. 13 Eylül 2021'nde Değirmenlikızık Mahallesi'ndeki evinde kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Ertesi gün Kaplıkaya Cami'nde öğle namazından müteakip kılınan cenaze namazından sonra toprağa verilmiştir).

Orta bire geçtiğinde okul müdürü teyzesinin ve anneannesinin yanına Kastamonu İnebolu'nun Doğanıyurt bucağına gider. Bir sene sonra Bursa'ya dönüp yazın matbaada çalışır. Okulun eğitimi iyi değildir. Bu nedenle babasına orta ikiyi Kastamonu'da değil, Bursa'da okumak istediğini söyler. Babası da onu Cumhuriyet Lisesi'ne kaydeder. Başarılı olamayınca okulu 1974 yılının Mart ayında yarım bırakır. Babası bu duruma üzülür. Oğlunu eti senin kemiği benim diyerek Kadri ve Salih Koparipek'in sahibi olduğu Ak Matbaası'na (o sırada ofset değildir) verir. Matbaa Çancılar'da, ca-

minin arasında karşılıklı iki dükkân-
dadır. Aynı yıllarda abisi Yaşar Yiğit
ortaokuldan sonra eğitimine devam
etmemiş, kendi kendini geliştirmişti.
Setbaşı'nda Gezgın Bey'in Ulu Mat-
baası'nda çalışmaktadır. Matbaadan
daha fazla ajans gibidir. Gezgın Bey
takım elbise giyen, devamlı kravat ta-
kan, pipo içen, top sakallı, her zaman
traşlı, temiz ayakkabılıdır. Alışıl gel-
miş matbaacı tipinde değıldir.

Semih Yiğit, Ak Matbaası'nda haftada
50 lira haftalık kazanır. O yıllarda
matbaalarda sosyal hak diye bir şey
yoktur. Babası lokantada yediğı ye-
meğın, kahve ocaklarından içtiğı ko-
ruğun parasını verir. Matbaanın yakı-
nındaki köfteci veya kuru fasulyeciye
gidip oğlunun borcu olup olmadığını
sorar. Yeter ki kıymetli oğlu bileğine
altın bilezik takıp meslek öğrensın.

Ak Matbaası'nın ustaları arasında
Kâmil Erçetin vardır. Kadri Bey'in
yeğeni Fahri Koparıpek ile matbaada
çıraklık yapar. 1974 yılında Semih
Yiğit 13 yaşındadır. Anahtarlığa takıl-
mış küçük oyuncak tabancaya kapsül
koyarak patlatır. Kendi kendine oyun
oynar. Bir gün öğle yemeğinde mat-
baanın yanından kadınlar geçerken
tabancayı patlatır. Kadınlar korkar.
Kâmil Erçetin (rahmetli) çok kızar,
"Sen yoldan geçen kadınlara bunu
neden yaptın?" diyerek Semih Yiğit'i
döver. Kafasına tipometre ile vurur.
Sonrasında "Bir daha hep yanımda
duracaksın, yanımdan ayrılmaya-
caksın." der. Sert davranmaya başlar.
Bir gün Kâmil Erçetin kalıp yapar.
Semih Yiğit de matbaanın iki dükkânı
arasında kalıbı taşıırken yere döker.
Kâmil Erçetin buna da çok kızar. Se-
mih Yiğit'i yine döver. Bir saat daha
uğraşarak yeniden kalıp yapar. Yine
bir gün testiye verip su doldurması
istenir. Testiyi getirirken tabancayla
oynamaya devam eder. Bu sırada aya-
ğı takılıp testiye elinden düşürür. Testi
kırılınca cezalandırılır. Usta, kalfa
herkes ona kızar.

Babası matbaaya gidince oğlunu
göremeyince şaşırır. İşten ayrılığını
öğrenir. Evin yakınında sokakta "Sen
niye işe gitmedin?" diye sorar. Semih
Yiğit "Ben okula gideceğim." deyince
babası sevinir ama bu durumu oğluna
belli etmek istemez. Kızarak kula-
ğından tutar, "Hayır, sabah doğru işe
gideceksin." der. Oğlu "Gitmeyeceğim
işe!" diye diretince, okula devam ede-
ceğı için artık sevincini belli eder.

Matbaacılar Derneği'nin kuruluş toplantısı

Semih Yiğit, Eylül 1974'te evinin yakı-
nındaki Hürriyet Ortaokulu'nun ikinci
sınıfına başlar. Üçüncü sınıfı da orada
okur. Yaz aylarında abisinin çalıştığı
Ulu Matbaası'na gider. Ortaokulu bi-
tirdikten sonra Cumhuriyet Lisesi'ne
devam eder. Yaz aylarında yine Ulu
Matbaası'ndadır.

1977 yılında Lise ikinci sınıfa başla-
dığında abisi Yaşar Yiğit, Altıparmak
Ortaç Pasajı'nda kendisine matbaa
açar. Adı Ulu Matbaası'dır. Yaşar Yi-
ğit, Semih Yiğit ve kardeşi İsmail Yiğit
(d. 1966) çalışmaya başlar. Matbaa
için Eser Ofset'in kullandığı makina-
lardan birini satın alırlar.

Yaşar Yiğit birisiyle ortak olur. Dük-
kân bölünür. Bir tarafta Yaşar Yiğit'in
çizim yaptığı ofis, diğer tarafta ise
makinelere baskı yapılır. Ortak olan
kişi başka bir iş koluna geçince birkaç
ortak ile (Caner Bey, İlyas Bey) daha
çalışılır. Semih Yiğit bu matbaada
çalışan Tahir Küçükşaatçi'den cilt
yapmayı öğrenir.

1970'li yılların ikinci yarısında elekt-
rik kesintileri olur. Gündüz yapılacak
işler mecburen geceye kalır. İşler ye-
tişmeyince eve götürüp devam eder-
ler. Yaşar Yiğit zarfları cetvelle açıp
keser. Semih Yiğit tutkallar, diğer aile
üyeleri de yapıştırır.

Semih Yiğit vatani görevini 1981-
1982 yıllarında yapar. İzmir Borno-
va'da acemiliği, Gaziemir'de ise usta
askerliğini yapar. Komutanlığın mat-
baasında çalışır. Teksir baskı yapma-
yı, kitap ciltlemeyi iyice öğrenir.

Artık ustalaşmış, abisine bağımlılığı
azalmıştır. İşler yoğundur. Sabahtan
akşama kadar matbaadadır. Nefes

alacak vakit yoktur. İki gün eve git-
mediği zaman olur. Kurumların işleri,
noterlerin işleri, faturalar, adisyonlar,
perakende satış işleri... Müşterilerle
görüşüp işi bağlar. Bir matbaayı kendi
başına çevirecek kabiliyete gelmiştir.

1984 yılının sonunda Ulu Matbaası'
ndan ayrılmaya karar verir. Birkaç
matbaada kısa süre idare eder. 1985
yılında Tophane Ortopazar Caddesi'n-
de kutu imalatı yapan Servet Gezek'in
sahibi olduğu Baton Kutu'da çalış-
maya başlar. Ulu Matbaası'nda iken
Servet Gezek'in işlerini yapıyordu
zaten. 1985 yılında burada 3 kişi ça-
lışmaktaydı. Semih Yiğit 50x70 Fren-
kental marka tipo makine, motorlu
sıcak yıldız basan pedal aldırır. Tipo-
da kartonların üzerine zemin basar
ve kutu şeklinde kesip üzerine firma
baskılarını gerekirse sıcak yıldız ile
basarlar. Asetatlı kutuları kesmeyi,
üzerine sıcak yıldız veya serigrafı
firma baskıları yaparlar. Daha fazla iş
yapılmasını sağlar. Kafkas Pastane-
si'nin kutularından yüz binlerce bası-
lır. 1986 yılında evlenir. İki yıl sonra
çalışan sayısı 20'ye ulaşır. Semih Yiğit,
Servet Gezek ile Sami Kurtuluş'u ta-
nıştırır. İkisi 1987 yılında Skala Mat-
baa Malzemeleri'ni kurar.

Bütün bunlar olup biterken Yaşar
Yiğit, Ulu Matbaası'nı devreder. Aynı
yerde haftalıkla çalışmaktadır. Semih
Yiğit, abisine matbaa açmayı düşün-
düğünü ve birlikte çalışmak istediğini
söyler. Yaşar Yiğit "Biz yapamadık.
Geçti o işler." der. Sözlerinin deva-
mında "Sen yapamazsın." diye cevap
verir. Bu söze darılır. 1988 yılında
kendi matbaasını kurmak için Baton
Kutu'dan ayrılır. Skala'dan el pedalı

satın alıp akşamları arkadaşlarının matbaasında kendi bulduğu işlerini yapmaya başlar.1988 yılında büyük oğlu Melih ve 1990 yılında küçük oğlu Mert dünyaya gelir. 1988 yılında Çancılar Çamoğlu İşhanı'nda Ulus Matbaası'nı yeniden kurar. Yeniden kurulan Ulus Matbaası'nda çıkartma kâğıdına renkli etiketlerden perakende satış fişine kadar her şey basılır. Mühürlerin yapımını öğrenerek noterler için mühür yapar.

Bir gün mezbahadan birileri Semih Yiğit'in yanına gelir. Etlere üstüne basacakları mühürlerden yapmasını isterler. O da önce klişeleri, sonrasında ağaç tornacısında ağaç saplarını yaptırır. Onun yaptığı mühürlerin en önemli özelliği kalıbının alçısız olmasıdır. Alçı olduğu zaman kalıp bozulduğu için yeniden yapmak gerekir. Alçısız yaptığı için kalıp bozulmaz. Böylece çok sayıda aynı mühürden yapabilir. Bu işten matbaanın değeri kadar para kazanır.

Yine bir gün bir kuyumcu yaldızlı kartvizit basmasını ister. Az sayıda değil 500 kutu. Başka kuyumcular görünce onlar da ister. Yüksek miktarda para kazanır. Aslında bu işi Baton Ofset'te Kafkas Pastanesi'nin, Ender Baklavacısı'nın, Geye Dondurmaları'nın, kutularının ve etiketlerinin üstüne sıcak yaldız basarken öğrenmiştir. O işteki tecrübe hayatında başka bir yol açar. Bir zaman sonra sıcak yaldızcı Semih Usta denmeye başlanır.

R Ajans 1986 yılında Fevzi Zırhlıoğlu tarafından yedi ortakla kurulmuştur. O yıllarda yeri Atatürk Caddesi'ndeydi. Ajans birkaç yıl sonra Yeşil'e taşınır. Ortaklardan Adil Hamsioğlu, Semih Yiğit'in yakın arkadaşıdır. Ortak olmasını ister. Semih Yiğit bu teklifi kabul etmez. 1990 yılına gelindiğinde ajans ortak sayısı dörde düşmüştür. Semih Yiğit, Yaşar Yiğit ve İsmail Yiğit ortak olur. Semih Yiğit, Adil Hamsioğlu'nu da ortak olması için teşvik eder. Sekiz ortak olarak çalışırlar. Bu senelerde matbaacılığın hemen hemen tamamı ofset baskı olarak gerçekleşiyordu. Kalıplarını çekebilmeleri için karanlık oda kurarlar ve kendi filmlerini de çekip montajlarını yapmaya başlarlar. 1992 yılına gelindiğinde Fevzi Zırhlıoğlu, R Ajansı, Semih Yiğit'e devreder. 1995 yılında aynı adresteki Ulus Matbaası'nı kapatarak R Ajans adının altında matbaa

ve reklamcılık faaliyetine devam eder. Çeşitli ofset makinelerine sahip olur. Yatırım yaptıkça işler gelişir. Dört renkli 50x70 Mitsubishi marka ofset baskı makinası, cilt makineleri kırım katlama makineleri, iplik dikiş makineleri, poni 5 kapak takma makinaları, harman ve dikiş robotları, sıvama kaplama makinelerinin yatırımlarını yaparken bankalarla leasing sistemleri içerisinde günler geçer. Çalışan sayısı 50'ye kadar çıkar. Günümüzde Ulu Caddesi, Sezen Sokak, Gri Han, No: 51'de faaliyet göstermektedir.

Mehmet Bayram

Güven Basımevi'nin sahibi Mehmet Bayram, 1959 yılında Yenişehir'in Süleymaniye köyünde doğar. İlkokulu köyde okuduktan sonra 1972 yılının yaz aylarında Bursa'ya gelir. Eser Matbaası'nda çalışan Mehmet Durak'ın yardımıyla aynı matbaada çalışmaya başlar. İlk haftalığı 25-30 kuruştur.

Eser Matbaası'nda Öcal Elmacıoğlu ile Seyit Ahmet Ferik'in ortaklığı 1975 yılında bozulur. Seyit Ahmet Ferik, 1976 yılında Uluyol/Ulu Çarşı'da Ferik Ofset'i kurunca Mehmet Bayram da orada çalışmaya başlar. Evi Acemler'dedir. Uluyol'a otobüs yoktur. Heykel'e gelip Uluyol'a yürümektedir. Ulaşım sıkıntısından dolayı altı ay sonra Eser Matbaası'na dönmek zorunda kalır. 1979 yılında askere gidene kadar çalışır. Kütahya'da askeriyenin matbaasında askerliğini yapar. 20 ay sonra, 1981'de Bursa'ya döner.

Mustafa Ambartepe'nin Gazcılar'da Beysel İşhanı'ndaki Şafak Ofset'te işe başlar. Beş altı ay çalıştıktan sonra Ferik Ofset'e geçer. O sırada Ferik Ofset Uluyol'dan İnönü Caddesi'nden aşağıya inerken sol taraftaki matbaa çıkmasına taşınmıştır (Eskiden Ahmet Refik Basımevi ve Ant-Taşman Matbaası'nın olduğu yer. Günümüzde birahane vardır). O binanın sahibinin adı Hacı Hayrettin'dir. Matbaalar için kâğıt satmaktadır. Seyit Ahmet Ferik,

Mehmet Bayram

1984 yılında Kayhan'da bir yer satın alarak matbaasını Kayhan'a taşır. Kayhan'daki yer küçük gelince Seyit Ahmet Ferik, Ferik Ofset'i Ankara yolundaki yeni adresine taşır. Son adresi şöyledir: Anadolu Mahallesi, Yoncalı Havuz Caddesi, Numara 31 (Mehmet Bayram, Seyit Ahmet Ferik'in Bursa'daki hiçbir matbaanın kullanmadığı 'faturalar için form makinesini' İstanbul'dan 1987 yılında aldığını söyledi).

Mehmet Bayram, 1986 yılında Ferik Ofset'ten ayrılarak Gümüşçeken Caddesi'nde faaliyet gösteren Güven Basımevi'nde çalışmaya başlar. Sahibi Lütfi Çelikkale'dir (Mehmet Bayram'ın dediğine göre Lütfi Çelikkale 1990'lı yıllarda vefat etmiştir. Hayatıyla ilgili başka bilgi bulamadım). Memurdur. Çekirdekten yetişmemiş, matbaacı İbrahim Kır "Gel, matbaa açalım." deyince bu işe girer. Bu matbaada Osman Kadri Eren kalfalık yapmıştır. Güven Basımevi Gümüşçeken Caddesi'nin ilk matbaalarındandır. Yeri Simkeş Mescidi'nin karşısındaki Erten İşhanı'ndaydı (Burada günümüzde kebabçı vardır). Maaş almaz. Rahmetli Yaşar Urş ile birlikte kâr ortağı olarak çalışır. O yıllarda Mehmet Bayram'ın çırağı Selim Bey, günümüzde Emek Basımevi'nde çalışmaktadır. Yaşar Urş ise 1989 yılında Eser Matbaası'ndan yetişen Ömer Yenilmez ile Fomara'daki düğün salonunun altında matbaa açar. Üç sene sonra matbaa kapanır.

Mehmet Bayram, 1990 yılında, Güven Basımevi'ni devralır. Yanında Uludağ Üniversitesi Basımevi'nden emekli olan Orhan Kumrular 6-7 sene çalışır. 1990'lı yıllarda matbaa muhtarlığın kiracısıdır. 2005 yılında burası satılınca Mehmet Bayram matbaayı yeni yerine taşır. Matbaanın 2022 yılındaki adresi Sakarya Mahallesi, Yıldız Sokak, Numara 31'dir.

Muharrem Bayram

Atlas Ofset'in sahibi Muharrem Bayram, 1965 yılında Yenişehir'in Süleymaniye Köyünde doğar. İlkokula köyünde başlar. Ailesi Bursa'ya göç eder. İkinci sınıfta yarım dönem Fatih İlkokulu'na, sonrasında Çekirge'deki Birinci Murat İlkokulu'na gider. Bir sene Cumhuriyet Lisesi'nde ortaokula gittikten sonra eğitimi yarıda bırakır.

Muharrem Bayram, 1972 yılında Bursa'ya gelerek Eser Ofset'te çalışmaya başlayan abisi Mehmet Bayram'ı ör-

Muharrem Bayram

nek olarak 1977 yılında Çancılar'da faaliyet gösteren Çetin Matbaası'nda işe başlar. Kâmil Erçetin (Kâmil Erçetin kişiye doğrudan kötü bir şey söylemez. Kötü bir sözü dahi esprili şekilde ifade eder. "Orada ne yazıyor? Oku, sen olsun." der.) ve Mümin Durgut, Eser Ofset'ten ayrılarak bu matbaayı kurmuştur. Matbaada iki maşalı ve bıçak vardır. Ortaklık 1979 yılında sona erer. Mümin Durgut aynı yıl Atlas Ofset'i kurduğunda Muharrem Bayram onun yanında çalışmaya başlar. Muharrem Bayram da Balıkesir'de askerliği matbaacı olarak yapar.

Muharrem Bayram 1979-1995 yılları arasında Mümin Durgut ile beraber çalışır. 1990'lı yıllarda Mümin Durgut'un işleri bozulur. İflas eder. Kut-san Matbaası'nın sahibi Yusuf Kılıç ile ortak olur. Kısa bir süre sonra trafik kazası geçirerek vefat eder. Muharrem Bayram bir süre Yusuf Kılıç ile beraber çalışır. Sonrasında ayrılarak üç ortak ile (Muharrem Bayram, Matbaacı Sercan Bey, Fotoğrafçı Nihat Bey) 1996 yılında Star Ajans-Matbaası'nın yeniden yapılanmasında pay sahibi olur. Star Ajans'ın ilk yeri Demiryolu Caddesi'nde Pazar Pazarı'nın yukarısında idi. İki sene sonra buradan ayrılır.

1998 yılında, Kayhan'da ustası Mümin Durgut'tan yadigar Atlas Ofset'in isim hakkını alarak kendi matbaasını açar. Yanında iki kişi yetişmiştir. Ali Alihan hâlen Atlas Ofset'te çalışmaktadır. Okan Komuk kısa süre yanında çalışmış, sonrasında kendi matbaası Berkay Ofset'i açmıştır.

2022 yılı itibarıyla Atlas Ofset'in adresi: Duaçınarı Mahallesi, 1. Vatan Caddesi, Numara 43'tür.

Neşet Öner

Matbaanın sahibi Neşet Öner, İstanbul'un Cağaloğlu semtindeki bir matbaada 1974 yılında çalışmaya başlar. 1979 yılında askere gittikten sonra 1980 yılında Tayyare Sineması

Neşet Öner

(1995 sonrası Tayyare Kültür Merkezi) aralığındaki (Atatürk Caddesi, Orhan Sokak, Numara 6) -2021 yılında ganyan bayi- Öner Matbaası'nı açar. Matbaanın günümüzdeki adresi Sakarya Mahallesi, Sezen Sokak, Numara 30'dur. 1989 yılından beri Öner dergisi çıkarılmaktadır. 2007 yılında Bursa Gündem gazetesi kurulur. Yirmi sekiz ay çıkarıldıktan sonra basın alınmadığı için gazete kapatılır.

Matbaa ilk yıllarında tipo olarak baskı yapar. Kardeşleri Bilge Öner ve Şükrü Öner ile birlikte çalışır. Birkaç yıl sonra çalışanlarla birlikte 8-10 kişiye kadar çıkar. 1985 yılında ofset baskı yapılmaya başlanır. Neşet Öner, 1985 yılında, Matbaacılar Derneği'nin kurucularındandır. Kanun çıkınca Matbaacılar ve Kırtasiyeciler Odası adını aldı.

Zühdü Sivritepe

Zühdü Sivritepe'nin oğlu Özkan Sivritepe, babasının biyografisini yazıp gönderdi.

"Zühdü Sivritepe, 1931 yılında Yunanistan'ın İskeçe şehrinde doğmuştur. Babası tütün tüccarı Mustafa Bey, annesi Münire Hanım'dır. Lozan Barış Antlaşması sonrası mübadele yıllarını (1923-1930) takiben Yunanistan'daki

Zühdü Sivritepe

Türklerin yaşam koşullarının zorlaşması üzerine, 1934 yılında Türkiye'ye göç eden aile Bursa'ya yerleşmiştir. Aynı yıl çıkan Soyadı Kanunu'ndan sonra Sivritepe soyadını almıştır.

Zühdü Sivritepe, ilköğrenimini Bursa'da tamamladıktan sonra, askere gidene kadar Kadri ve Ahmet Yenil kardeşlerin matbaasında çalışmıştır. Balıkesir Susurluk'ta 1951 yılında askerliğe başlamıştır. Daha sonra Ankara Genel Kurmay Başkanlığı'nda matbaacı olarak askerliğine devam ederken, kendi isteği ile gönüllü olarak, Kore'deki Türk Tugayı'na katılmıştır. Kore Savaşı'nda ülkemizi temsil bulduğu sırada boynundan yaralanarak gazi unvanı almış, 1953 yılında ateşkes imzalandıktan sonra tekrar Bursa'ya dönmüştür. Aynı yıl Bursa'daki yerel gazetelerden Ekspres'te çalışmaya başlamıştır. Ekspres Gazetesi'nde başmürettip olarak çalışırken, 1959 yılında kendi matbaası olan Örnek Basımevi'ni kurmuştur. 1962 yılında eşi Saadet Hanım ile evlenmiştir. Emekliye ayrıldığı 2001 yılına kadar çok sayıda matbaacı yetiştirmiştir.

Sivil toplum faaliyetleri konusunda özverili çalışmalar yapan Zühdü Sivritepe, 1977-1984 yılları arasında kurucu heyette yer aldığı Kore'de Savaşanlar Derneği (KORSAVAŞ) Bursa Şubesi'nin, 1984-1989 yılları arasında Türkiye Muharip Gaziler Derneği Bursa Şubesi'nin Yönetim Kurulu Başkanlığı görevlerini yürütmüştür.

İki çocuk ve iki torun sahibi olan Zühdü Sivritepe, 25 Ocak 2021 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir."

Sivritepe Aile Mezarlığı

İpekli mendilini Bursa'da dokuyan

Sait Faik Abasıyanık

Yeşil Bursa, tarih boyunca sürgünler şehri olmuş, pek çok ünlü simaya ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı döneminin en önemli divan şairi Bâki, *Tercüman-ı Ahval* gazetesi başyazarı Agâh Efendi, şair, yazar ve gazeteci Süleyman Nazif, Aziz Nesin, Orhan Kemal, Nâzım Hikmet ve Sait Faik Abasıyanık bu isimlerden sadece birkaçı... Bura edebiyatçıların hassas ruhlarına ilham olur.

Çağdaş Türk hikâyeciliğinin öncülerinden Sait Faik Abasıyanık'ın okul yıllarında başlayan yazma sevdası, ölümüne dek devam etmiş, lise yıllarında sürgün olarak geldiği Bursa, yazdığı pek çok hikâyesine ilham olmuştur. "Sorumlu Avare", "Gözlemci Balıkçı", "Anadan Doğma Çevreci" gibi sıfatlarla anılan yazarı, doğumunun 116. doğum yılında saygı ve özlemlerle anıyoruz.

Abasızoğulları'ndan Mehmet Faik Bey ve Makbule Hanım'ın tek evlatları olarak 18 Kasım 1906 yılında Adapazarı'nda dünyaya gelen Mehmet Sait Faik, ailesinden her zaman sevgi gören, onların özeni ile büyüyen bir çocuktur. Babası Mehmet Faik Bey, 1910 yılında Tahrir Kâtibi

(kaymakamlıkta yazı işlerini yürüten görevli) vazifesi ile Karamürsel'e tayin edilir. Üç yıl için oğlu ve eşi ile bu kasabaya yerleşirler. Sait Faik'in deniz sevdası küçük yaşlarda Karamürsel'de deniz kıyısında yaşadıkları bu dönemde başlar. Aile, 1913 yılında tekrar Adapazarı'na döner. Sait Faik, ilköğrenimini şehirde yabancı diller eğitim verdiği için "Gâvur Mektebi" adı ile bilinen Rehber-i Terakki Okulu'nda görür. Ortaokula Adapazarı İdadisi'nde başlar. Yunan kuvvetlerinin Adapazarı'nı işgal etmesi üzerine eğitim hayatına ara vermek zorunda kalır. İşgal sona erene kadar Bolu'da yaşayan akrabalarının yanında ikâmet ederler. İşgalin sona ermesi üzerine yarım kalan eğitimini tamamlar.

Ailesi Sait Faik'in daha iyi bir eğitim görmesi için 1924 yılında İstanbul'a yerleşir ve Sait Faik, İstanbul Erkek Lisesi'nde okumaya başlar. Ne var ki 10. sınıfta Arapça öğretmenin sandalyesine iğne konulması olayı bütün sınıfın İstanbul dışındaki okullara sürgün edilmesi gibi ağır bir ceza ile sonuçlanır. Sait Faik bir röportajında "Ben 17 yaşındayken ailem İstanbul'a Şehzadebaşı'na yerleşti. İstanbul Erkek Lisesi'ne kaydoldum. 10'uncu sınıftayken,

1925-1926 yıllarında Sait Faik ve arkadaşları Bursa Lisesi'nde (Sait Faik Abasıyanık Müzesi Arşivi)

üzücü bir olay üzerine 41 kişilik sınıfımızın tamamını Bursa Lisesi'ne sürgün gönderdiler...” Sait Faik röportajında sınıfın tamamının Bursa Erkek Lisesi'ne sürgün edildiğinden bahsetse de sınıftan yalnızca 10 öğrenci Bursa Erkek Lisesi'ne kayıt olmuştur.

1959 tarihli *Hayat Mecmuası*'nda yayımlanan “İstanbul Lisesi'nin 75. Yıl Dönümü - Vekiller Okulu” başlıklı bir röportajda Sait Faik'in sınıf arkadaşları sürgün hikâyesini “Bir Çuvaldız Hikâyesi” başlığıyla şöyle anlatır:

“Beyazıt'taki İstanbul Sultanisi'nin 10'uncu sınıf 1. şubesinin kapısı açılmış, içeriye cüppeli, kavuklu, sakallı bir adam girmişti. Öğrenciler ayağa kalkmışlardı. Sakallı adam kürsüye doğru yürümüş, sandalyeye oturmuştu. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Hiddet içinde: “Ahlâksızlar” diye bağırması, dışarıya çıkmıştı. Öğrenciler şaşırılmışlardı. Bu muhterem zata, Arapça muallimi Seyit Salih Efendi'ye ne olmuştu böyle? Biraz sonra, sınıfın kapısı yeniden açılmış, Seyit Salih Efendi, okul müdürü, muavinleri ile içeriye girmişti. Müdür öğrencilere dönmüş: “Kim yaptı bunu?” demişti. Çocuklar birbirlerinin yüzüne bakmışlardı. Bir suç mu işlemişlerdi yoksa? Bu sırada, müdür muavinlerinden biri cebinden bir kâğıt çıkarmış, okumaya başlamıştı: ‘İstanbul Sultanisi'nin 10. sınıf 1. şubesi lağvedilmiştir. Kıymetli Arabi Muallimi Seyit Salih Efendi'nin sandalyesine çuvaldız batırmak ve hocalarını mutazarrır etmek suretiyle mektep adap ve haysiyetine mugayir hareketleri sabit olduğundan 43 kişinin mektepten tardına ve hiç bir okula kabul edilmemelerine karar verilmiştir. Bugün izinli bulunan Nedim Efendi ise affedilmiştir. Tard edilen talebeler şunlardır: Sıtkı Efendi, Sait Efendi, İhsan Sabri Efendi, Sırrı Efendi, Arif Efendi, Kâmrân Efendi, Asım Efendi...”

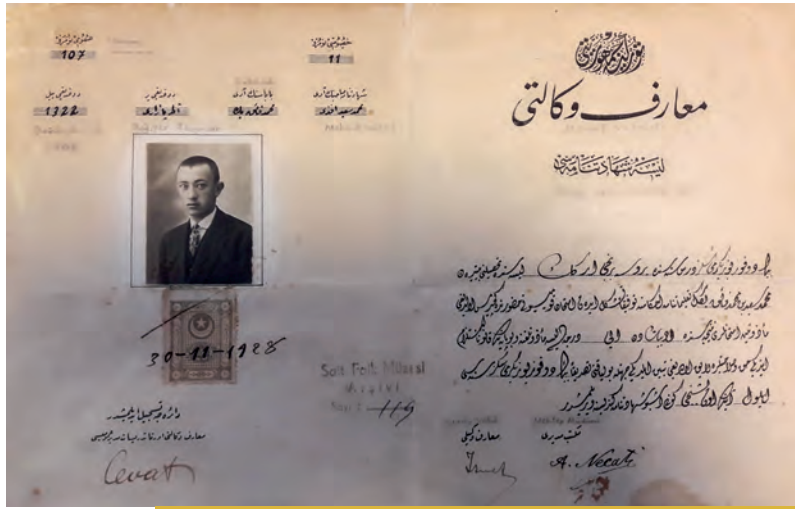

1927-28 yılı Bursa Lisesi öğretmenleri ve öğrencileri bir arada, ok işaretli Sait Faik, 1 numaralı kişi ise edebiyat hocası ve onu yazmaya teşvik eden Mustafa Mümtaz Bey (İhsan Futacı Koleksiyonu)

Tam 43 isim okunmuştu. Öğrenciler, çuvaldızı koyanı ellerine geçirseler, bir kaşık suda boğacaklardı. Ama bilmiyorlardı ki... İki gün sınıflarında hapsedildiler. Sıtkı Efendi nutuklar çekiyor, Sait Faik Efendi sululuklar yapıyor. Asım Neşet Efendi şiir yazıyordu. “Tardname” (Uzaklaştırma) isimli bu şiiri 43 kişi de ezberlemişti:

‘43 kişi birden bire mahkûm-u sefalet
Bir iğneye kurban gidecek bak ne fecaat
Salih hoca davacı ve Muhsin dahi şahit
Meclis mecma-ı erbab-ı hıyanet
Tevfik ve topal körle çolak ola âzâ
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adalet’

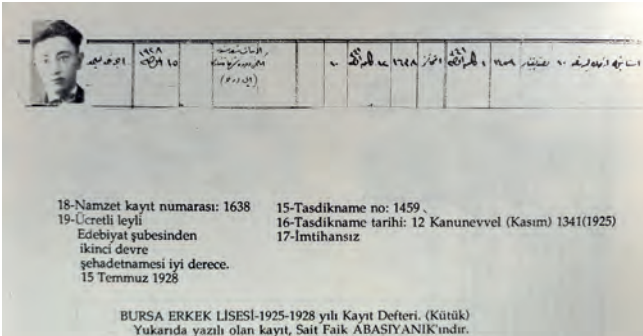
İkinci günün akşamı öğrenciler serbest bırakıldılar. Gazeteleri dolaştılar, İkbâl Kırâathanesi'nde toplantılar

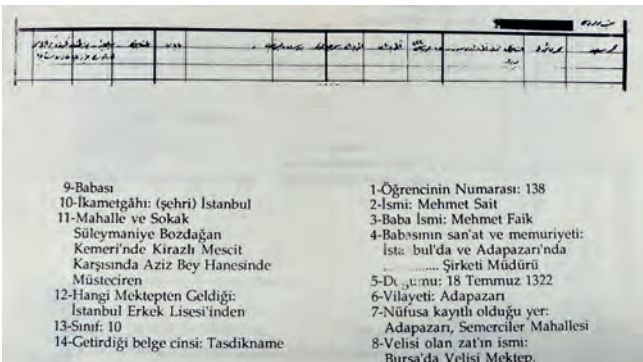
Sait Faik'in 1928 tarihli Bursa Lisesi diploması
(Sait Faik Abasıyanık Müzesi Arşivi)

Bursa Erkek Lisesi (Kerim Bayramoğlu Koleksiyonu)

Bursa Erkek Lisesi 1925-1928 tarihli kayıt defterinden

Bursa Erkek Lisesi 1925-1928 tarihli kayıt defterinden

yaptılar. Sokakta kalmışlardı. Çoğu yatılı öğrenciydi. İki, üç gün Darülaceze'de yatılılar. Bitlendiler. Sonunda Maarif, İstanbul dışında okumaları için izin verdi. Yıllarca İstanbul Lisesi'nde okuyan öğrenciler diplomalarını başka okullardan aldılar.”

1925 yılında İstanbul Erkek Lisesi'nden Bursa Erkek Lisesi'ne tasdikname ile 10 öğrenci gelir. Bu öğrenciler okulun kütük defterinde şöyle sıralanmıştır:

No:	Adı:	Baba Adı:
12	Mehmed İhsan	Eyüp Sabri
17	Osman Kamuran	Mehmed Emin Servet
27	Mustafa Ferudun	Hüseyin
49	Abdurrahman Osman	Nurettin Paşa
104	Ali Hayız	Mustafa
136	Adnan Sezai	Yahya Sezai
137	Ali Tayyar	Sabri
138	Mehmed Said (Abasıyanık)	Mehmed Faik
157	Ahmed Hamdi	Ali Rıza
190	Mehmed Haşim	Sadık

Sait Faik'in Bursa'da Dokuduğu “İpekli Mendil”i

Sait Faik, Bursa Lisesi'nde sakin tabiatlı ve çoğu zaman bahçede yalnız dolaşan bir genç olarak tanındı. İlkokuldan beri yazmaya eğilimi vardı fakat Bursa Lisesi'nde bu yeteneği belirgin bir şekilde ortaya çıktı. Edebiyat dersinde yazdığı “İpekli Mendil” isimli hikâyeyi değerlendiren edebiyat hocası Mustafa Mümtaz Bey, bu metni sınıfta yüksek sesle okur ve “İleride bunları yayınlayacaksın, daha dikkatli olmalısın!” diyerek onu uyarır. İleride çok başarılı bir yazar olacağını söyleyerek onu cesaretlendirir. Sait Faik o günleri şöyle anlatır: “Bursa Lisesi'nde 10. Sınıftaydım. Edebiyat hocamız bir vazife yazmamızı istedi. Ben ‘İpekli Mendil’ isimli bir hikâye yazıp verdim. Ertesi ders hoca bu hikâyemi bütün sınıfa okuttu. Meğerse hikâyeyi çok beğenmiş, sonra beni yanına çağırıp: Eğer böyle yazmaya devam edersen iyi hikâye yazabileceksin sen, demişti. İşte ilk bu şekilde yazmaya başladım...” Yine bir mülakatta esprili bir dille Bursa Lisesi'ndeki hocasına gönderme yapar: “Yarın bunları neşredeceksiniz, daha itinalı olmanız lazım.” Sen misin bunu yazan Mümtaz Bey? Hâlâ itinasız neşredip duruyorum. Mümtaz Bey'e bir kitap gönderemiyorum. Yarı nankör yarı korkaklığımдан.” demiştir.

Sait Faik'in Bursa Lisesi'nde yazdığı ilk hikâyesi “İpekli Mendil”de, bir ipekli imalathanesinden sevgilisi için mendil çalarken yakalanan, aynı olayı ikinci kez tekrarlayan bir Bursalı çocuğun acı sonu dile getirilir. Hikâye, 15 Nisan 1934 tarihli *Varlık* dergisinin 19. sayısında yayımlanır.

Ayrıca Bursa Erkek Lisesi'nde kaleme aldığı ikinci hikâyesi ise “Zemberek”tir. Hikâyede sınıfın tek saatine sahip olan Celil'in saatinin zembereğinin kırılması ve kendisine isim takılması konu edilir. Bu öyküde bir öğrenci psikolojisi ele alınmıştır.

Sait Faik'in Kitaplarında Bursa

Sait Faik, Bursa Erkek Lisesi'nden 15 Temmuz 1928 tarihinde, Edebiyat şubesinden iyi derece ile mezun olur. Mezun olduktan sonra da yazılarında ve öykülerinde Bursa'dan izler vardır.

“Bursa baharda güzeldir dedik. Sonbaharı anlattık. Oysa Bursa ilkbaharda bir başka güzeldir. Dağda kar çiçekleri,

Sait Faik Abasıyanık kitaplarından örnekler (Kerim Bayramoğlu Koleksiyonu)

Bursa Erkek Lisesi'nde Saït Faik Abasıyanık'ın da bulunduğu büstler (günümüzde okulun bahçesinde bulunmamaktadır)

Sait Faik Abasıyanık, hikâyelerinde esinlendiği insanlarla sohbet ederken

ovada şeftali çiçekleri. Gökyüzü yağmur bulutlarıyla kaplıdır. Güneş gülümser size, ılık esen lodos düşünceler evrenine götürür sizi." diyen Saït Faik, 09 Aralık 1929 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan "Uçurtmalar" isimli hikâyesinde Bursa'nın rüzgârından ilham alarak Emir Sultan, Yeşil ve Pınarbaşı'nda yükselen uçurtmaların rüzgârla dansını anlatır adeta:

"Rüzgâr çıktı. Bir çocuk başı gibi oynak, afacan bir rüzgâr. Etrafında güneş kadar temiz, ay kadar donuk bir sessizlik var.

Emir Sultan'da bir tek, Yeşil'de bir sürü, Pınarbaşı'nda yüzlerce ipleri görünmeyen uçurtmalar... Ovada Nilüfer ve taş köprüler, gök, kırık, titrek bulutlar içinde.

Hey, uzak, beyaz bulutlar gibi titrek, kırık göğüslü Bursa çocuğu! Rüzgâr çıktı; başın gibi oynak, afacan bir rüzgâr. Uçurtmanı çıkar. Uçurtmanın tam vaktidir.

Gök bahtiyar, rüzgâr kıskanç, güneş hasretle dolu; uçurtmalar birer çocuk ruhudur..."

13 Ocak 1930'da *Milliyet* gazetesinde yayımlanan "Yağma"

isimli hikâyesinde "Uçurtmalar" hikâyesinin bir devamı gibi karşımıza çıkar. "Yağma"da da uçurtmalar, Uludağ ve Pınarbaşı vardır:

"Yağma!..

Bu sesi, Pınarbaşı'nın harap suları, sekiz defa sizi geriye çevirirse çocuk gibi olmaz mısınız?..

Yağma...Yağma!.. Yağma!..

Ve bir uçurtma...

İpi kesilmiş bir uçurtma.

Minarelerin ve selvilerin arasında ipi kesilmiş, düşen bir uçurtmanın titreyişi, benim titreyişim gibidir.

Ben; uzakları, Uludağ eteklerini, Pınarbaşı'nı düşündüğüm zaman ipi kesilmiş, düşen bir uçurtma gibi titriyorum..."

9 Eylül 1930 tarihli *Hür* gazetede yayımlanan "Sıcak ve Dondurma" isimli hikâyesi içinde ise "... Dondurma, Bursa havlularının katmer katmer üzerine yerleştirildiği iptidai dondurma kutularından yenir..." derken. 1939 yılında yayımlanan "Sarnıç" isimli hikâyesinde Bursa Erkek Lisesi

vardır: "... Dağın eteğine beyaz minareleriyle sarılmış bu şehrin lisesi, zaman geçtikçe daha canlı, daha berrak hatıralarla bize döner, bizi tekrardan içine alır. Biz herhangi bir sınıftık. Herhangi bir son sınıf olduk. Ön avlusu, aynı zamanda burunları, kolları kırık heykellerle süslü, aynı müze bahçesi, ancak son sınıf talebeleriyle muallimlerin gezindiği bir yer olan liseyi, bir gün ardımıza dönüp bakmadan başkalarına bıraktık. Bir daha buraya ömrümüzün sonuna kadar talebe olarak giremeyeceğimizi bile bile. Bu müthiş bir şeydi! Biz ne kadar seviniyorduk..." Aynı hikâye kitabında İnkaya yolları da vardır:

"Bir tezgâhta tülbent dokuyan narin bir kıza âşık oldum. En çok zevki, kasabanın bayram yerlerinden, halkın tatil günleri serpildiği çayırlardan aldım. Kayalara, dağlara, baharın ve yabani kokuların rüzgârlarla beraber dolaştığı tepelere tırmanıp büyük çoban çocuklarıyla konuştum. Dert dinledim, İnkaya yolla-

Sait Faik ve annesi Makbule Hanım

Sait Faik ve annesi Makbule Hanım

rının rengini ezberledim. Gölge görmeyen yollar, benim gölgeyle doldu..." diyen Sait Faik'in 1952 yılı Aralık ayında yayımlanan "Son Kuşlar" isimli kitabında "Bursa'dan Cesur Bir İhtiyar Geldi" isimli hikâyesi mevcuttur. Sait Faik'in hikâyeciliği kadar şairliği de vardır. Şiire bakışını şu sözleriyle anlatır: "Şiir olmayan yerde insan sevgisi de olmaz. İnsanı insana ancak şiir sevdirebilir. Şiir, insanı insana yaklaştıran şeydir."

1953 yılında Yenilik Yayınları'ndan "Şimdi Sevişme Vakti" isimli ilk ve tek şiir kitabını yayımlar. Bu kitabında yer alan "Bursa'da Bir Kandil Gecesi" isimli şiiri şöyledir:

*"Başörtüsüz yüzünde bir Meryem Ana hâli
Soluk dudaklarından uçuk, akpak gülüyor
Pencerede kıvrandı bir dul kadın hayali*

*Bir dul kadın gördüm gözleri yaşlı
Ak dudaklarında garip türküler
Davudi sesler gelir*

*Bakın herkesler gelir
Benim yavrurum gelmedi*

*Bir dul kadın gördüm belki bin yaşlı
Derinden nefes aldım, yüreğim genişledi
Bu bir dul kadındı, gözleri yaşlı
Ejderhalar gezerdi belki bin başlı*

*Mahallenin içinde
Bir dul kadın türkü söyler kandil gecesi
Bu türküler yüreğime işledi.*

*Soluk dudaklarından uçtu akpak türküler
Bir dul kadın hayali kıvrandı pencerede"*

Yükseköğretim Hayatı

Bursa Lisesi'nden mezun olduktan sonra yükseköğrenimine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde başlar fakat ikinci sınıfta okuldan ayrılır. Babasının isteği üzerine iktisat eğitimi almak üzere Venedik üzerinden İsviçre'ye gider. Lozan'da kısa bir süre kalarak Fransa'nın Grenoble kentine geçer. Bu arada bir lisede yatılı olarak Fransızca eğitimi alır. Ardından üç dönem Grenoble Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne devam eder. Üç yıl burada yaşadıkdan sonra tekrar İstanbul'a döner. İstanbul'da Halıcıoğlu Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yapmaya başlar. Fakat derslere geç kalması ve sınıfta disiplin sağlayamamasından dolayı okuldan ayrılmak zorunda kalır. Çocukluğundan beri tüccar olmasını istediği babası Mehmet Faik Bey oğlunun adına toptancı dükkânı açar fakat 6 ay sonra rafları boşaltılmış bir şekilde babasına teslim eder. Uzun zamandır yazdığı hikâyelerini kitaplaştırmak ister. Her zaman destekçisi olan babasından yardım alarak 1936 yılında ilk kitabı *Semaver* yayımlanır. Kitap beklediği ilgiyi görmez fakat o yazmaya devam eder.

1938 yılında babası, Burgazada'da köşk satın alır. Sait Faik yaz aylarını burada geçirmeye başlar. 1939 yılında ikinci kitabı olan *Sarıncık* yayımlanır. Aynı yılın 29 Ekim'inde en büyük destekçisi babası Mehmet Faik Bey vefat eder. Artık en büyük destekçisi ve hayat arkadaşı annesi Makbule Hanım'dır. Üçüncü kitabı olan *Şahmerdan*'daki "Çelme" adlı hikâyesinden dolayı mahkemeye verilir. Ankara'da yapılan bir yargılama sonucunda beraat eder. Olumsuzluklar peşini bırakmaz. 1940 yılında *Medar-ı Maişet Motoru* adlı ilk romanı *Varlık* dergisinde, on dokuz bölüm olarak yayımlanır. Romanı kitap hâline getirmek ister fakat yayınevleri yanaşmaz. Annesi Makbule Hanım'ın desteği ile 1944 yılında basılan kitap, piyasaya çıktıktan kısa bir süre sonra Bakanlar Kurulu kararı ile toplatılır (1952 yılında *Bir Takım İnsanlar* ismi ile tekrar yayımlanır). Geçimini yazarak sağlamanın yollarını arar. Kısa bir süre *Haber* gazetesinde muhabirlik yapsa da eserlerinin sürekli takibe uğramasının getirdiği kırgınlıkla yazmaktan uzak geçirdiği bir döneme girer. Bu dönemde Burgaz Adası'na çekilir. Vakit geçirmek için balıkçılarla balığa çıkar, çok kez çamlıklara uzanır, oralarda uyur ya da sevdiklerini düşünür, yapacaklarını düşler, kitap okur, şiirler yazar. Seyrek de olsa İstanbul'a iner, Beyoğlu'nda dolaşır. Bu küskünlüğü uzun sürmez. Yazı hayatına yeniden dönüşünü "Haritada Bir Nokta" adlı hikâyesinin sonunda şöyle anlatır:

"Söz vermiştim kendi kendime: Yazı yazmak da bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakin ölümü; hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum

Sait Faik'e ilham veren ve yazarın "müze bahçesi" diye tanımladığı Bursa Erkek Lisesi'nin bahçesi

tütüncüye, kalem, kâğıt aldım. Oturdum. Adanın تنها yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm... Yazmasam deli olacaktım." Böylece yazı hayatına tekrar döner. 1948 yılında dördüncü kitabı *Lüzumsuz Adam* yayımlanır. Bundan sonra verimli bir yazı hayatı başlar. Yazı hayatına dönünce Ada'dan İstanbul'a döner, günlerini Beyoğlu'nda insanların arasında geçirir, İstiklal Caddesi'nde aşağı yukarı dolaşır, söylenenleri dinler, onlardan bir şeyler çıkarmaya çalışır, insanları inceler. Bu arada sağlık sorunları baş gösterir. Siroz hastalığına yakalanır. 1951 yılında tedavi görmek amacıyla Paris'e gittiği hâlde, tedavi olmadan İstanbul'a döner. Sait Faik, hastalığı sırasında yazarlık serüveninin en verimli dönemini yaşar. 1951-1952 yılları içinde, *Havada Bulut*, *Kumpanya*, *Havuz Başı* ve *Son Kuşlar* isimli kitaplarını yayımlar.

Büyük Bir Hayır Hayırsever

1953 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Mark Twain Derneği, modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı Sait Faik'e Onur Üyeliği verir. Atatürk'ten sonra bu üyeliğe layık görülen ikinci Türk olarak tarihe geçer. Aynı yıl şiirlerini *Şimdi Sevişme Vakti* isimli kitabında toplayarak yayımlar. 1954 yılında *Alemdağ'da Var Bir Yılan* isimli kitabı çıkar.

Ömrünün son günlerinde çeşitli edebiyat matinesine katılan Sait Faik Abasıyanık, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın teşvikiyle, 1954 yılında Darüşşafaka Lisesi'nde düzenlenen bir edebiyat matinesine katılır ve ortamdan çok etkilenir. Matineden sonra, o dönemde İstanbul'un Fatih semtinde bulunan Darüşşafaka'yı gezen Sait Faik, orada okuyan çocuklarla ilgilenir ve onları çok takdir eder. Eve döndüğünde annesi Makbule Abasıyanık'a mal varlıklarını, babası hayatta olmayan çocuklara çok güzel olanaklar sağladığını düşündüğü Darüşşafaka'ya bağışlamayı teklif eder. Makbule Hanım, yazarın ölümünden sonra, 8 Kasım 1954'te hazırladığı vasiyetinde mal varlıklarının çoğunu, yazarın eserlerinin telif haklarını Darüşşafaka Cemiyeti'ne

bırakır. Sait Faik, 5 Mayıs 1954 gününün akşamı Burgazada'daki evinde fenalaşır. Marmara Kliniği'ne kaldırılır ama tüm çabalar sonuçsuz kalır ve 11 Mayıs 1954 tarihinde, 48 yaşında hayata gözlerini yumar.

Sait Faik'in ölümünden sonra annesi, "Sait Faik Hikâye Ödülü" başlatır. Onun da 1963 yılında vefatından sonra bu ödülü Darüşşafaka Cemiyeti üstlenir ve yaşatmaya devam eder. Burgazada'daki ev, 22 Ağustos 1959'da Sait Faik Abasıyanık Müzesi olarak halka açılır.

Abasıyanık'ın Darüşşafaka Cemiyeti'ne olan katkılarıyla bugüne kadar, binlerce öğrencinin yıllık eğitim masrafları karşılanmış. Hâlen de Sait Faik'in eserlerinin gelirleri ile binlerce öğrenci eğitim görmeye devam ediyor.

Not: Burgazada Sait Faik Abasıyanık Müzesi'nden Gürkan Şakrak Bey'e ve Darüşşafaka Cemiyeti'nden Demet Eyi Hanım'a gösterdikleri ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Kaynakça

- Hayat Mecmuası*, 19 Haziran 1959, Sayı: 25 "İstanbul Lisesi'nin 75.Yıl Dönümü - Vekiller Okulu" Röportaj: Orhan Tahsin.
- Sait Faik ve Biz*, Bel Yayınları (Bursa Erkek Lisesi Yayınları 3) Aralık 1990.
- Sait Faik Abasıyanık, *Bütün Eserleri Açık Hava Oteli - Konuşmalar - Mektuplar*, Bilgi Yayınevi.
- 111. Yıl Antolojisi Erkek Lisesi*, Hazırlayan: Necla Çandağ, Bel Yayınları, 1994.
- Edebiyatçılarımız Konuşuyor*, Varlık Yayınları.
- Sait Faik Abasıyanık, *Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Varlık Yayınları, 1964.
- Sait Faik Abasıyanık, *Sarnıç*, YKY.
- Sait Faik Abasıyanık, *Şahmerdan*, YKY.
- Sait Faik Abasıyanık, *Son Kuşlar*, YKY.
- Olay Gazetesi*, *Bursa'da Yaşam* dergisi, Mayıs 2012, "Anılarla Eski Bursa" İhsan Futacı.

Türk Dünyası Kültür Başkenti Bursa

Bursa'nın 2022 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti olması hem Türk dünyası faaliyetleri için hem de Bursa şehrimiz için çok önemli bir adım oldu. Biz Avrasya Yazarlar Birliği olarak ilk kez 2012 yılında Kazakistan'ın başkenti Astana'nın Türk Dünyası Kültür Başkenti olduğu yıldan itibaren kültür başkentlerinde faaliyetler organize ederek bugüne geldik. Dolayısıyla Türk dünyası kültür başkenti uygulamalarının tarihini ve gelişimini bilen

teşkilatlardan birisi Avrasya Yazarlar Birliği'dir. Bursa 2022 Türk Dünyası Kültür Başkenti olduğu dönemde gerek bu faaliyeti Bursa'ya getiren Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve onun değerli başkanı Alınur Aktaş ve gerekse Valilik ve sayın valimiz Yakup Canbolat arasındaki uyum, TÜRKSOY ve diğer Türk dünyası teşkilatlarıyla kurulan başarılı çalışma zemini de Bursa'da yıl içerisinde Türk dünyasına yönelik pek çok önemli faaliyetin başarıyla yapılmasına imkân sağladı.

Zaten çok zengin bir tarih ve kültüre sahip olan Bursa'nın Türk dünyasında tanıtılmasına ve bu kültürün renklendirilmesine zemin hazırladı.

Bu faaliyetlere biz de imkân ölçüsünde gayret ettik fakat Bursa Türk dünyası kültür başkenti tarihinde bugünden geleceğe tesir edecek ve bir milat olarak değerlendirilecek önemli faaliyetlerden birisi, kanaatimce, UNESCO Türk cumhuriyetleri temsilcilerinin Bursa'da yaptıkları faaliyet olmuştur. Bu faaliyetle UNESCO'da bulunan Türk devletlerinin temsilcileri UNESCO bünyesinde Türk bloğu olarak hareket etme kararı aldılar, önceki yıllarda istişarelerle sürdürülen ortak hareketler, Bursa toplantısından sonra bir sözcünün ve dönem başkanının idaresinde uluslararası meşruiyeti altında başlamış çalışmalara dönüştü. UNESCO bünyesinde Türk devletleri temsilcilerinin tescil edilmiş bir grup ve blok olarak hareket etmeleri Türk dünyası ilişkileri tarihinde çok önemli merhaleyi ve modeli temsil etmektedir. Bu modelin Türk cumhuriyetlerinin üye oldukları diğer uluslararası teşkilatlarda da uygulanması için önemli bir örnek teşekkül etmiş oldu. Bu model, faaliyetin dönem başkanı ve sözcü tayiniyle uluslararası tescile Bursa toplantısından sonra başlıyor olması, dediğim gibi Türk dünyası ilişkilerinde bir milat olarak Bursa'nın anılması, Türk dünyası kültür başkentliği etkinliği olarak uzun yıllar yâd edilecek olması, bu yıl Bursa'da yapılan faaliyetlerin en önemlilerinden birisi, hatta en önemlisi olarak değerlendirmekteyim. Hemen bunun

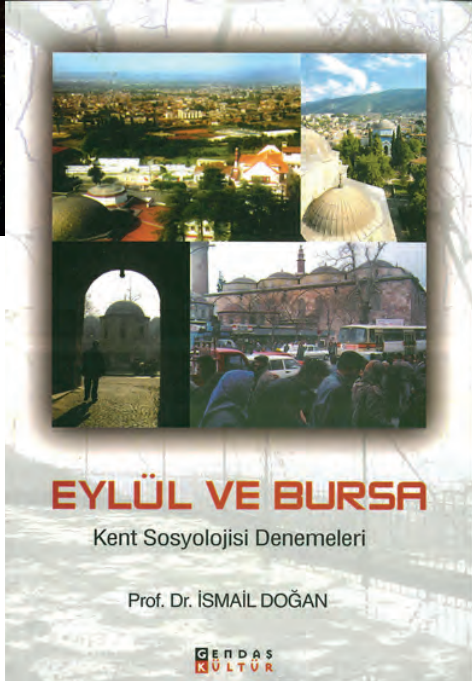
ardından UNESCO'da uluslararası Türk dili günü ilan edilmesi ve Türkçenin, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın bir organı olarak UNESCO bünyesinde kabul gören uluslararası diller arasına katılması, bu beraberliğin çok yakında bizlere sağlayacağı önemli meyvelerde de Bursa toplantısının izi, Bursa'nın hatırası olacaktır.

Elbette yazar teşkilatı olarak bizim için Bursa'da yapılan kitap fuarları da önemli etkinliklerdendi. Bizler de Türk dünyasından yayınladığımız kitapları ve bu kitapların yazar ve çevirmenlerini kitap fuarında okuyucularıyla buluşturarak, Bursa ile buluşturarak etkinliklere katkı vermeye gayret ettik.

Bursa'ya ve Türk dünyasına emeği geçen, Türk Dünyası Kültür Başkenti faaliyetlerinin organizatörlerinden başta Sayın Başkan ve Sayın Vali başta olmak üzere, TÜRKSOY Genel Sekreteri Sayın Sultan Raev ile ekibine ve tüm emeği geçenlere şükranlarımı sunuyorum.

“Eylül ve Bursa” ve Bir “Esinlenme Denemesi”

Bursa Günlüğü dergisinin yazı hakkında açıklamasıdır:

Bursa Günlüğü, hakemli ve akademik bir dergi olmayıp şehir kültürüne katkı sağlamak için yayımlanmaktadır. Bu doğrultuda; dergimizin 16. sayısında (Nisan-Mayıs-Haziran 2022) Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa'nın “Bursa’da Zaman, Mekân ve İnsan” başlıklı yazısı yer almıştır.

Adı geçen yazıya istinaden Prof. Dr. İsmail Doğan bize ulaşmış, yazının içeriğinde kaynak gösterilmeden kendi kitabından (Eylül ve Bursa -Kent Sosyolojisi Denemeleri-) alıntılar yapıldığını ve başka esinlenme durumlarını tespit ettiğini belirterek cevap hakkını kullanmak istediğini söylemiştir. Biz de dergi olarak gelen itirazı ve talebi değerlendirip, Prof. Dr. İsmail Doğan'a cevap hakkı doğduğuna inandığımız için yazıyı dergimizin bu sayısına ekliyoruz.

Bu inceleme "Bursa'da Zaman Mekân ve İnsan"¹ başlıklı makale hakkındaki tahlili ve eleştirel bir değerlendirme denemesidir. Haziran 2022'de *Bursa Günlüğü* dergisinde yayımlanan bahse konu makale, büyük ölçüde *Eylül ve Bursa* adlı kitabın ilgili konu ve bölümlerinin dipnotlarıyla birlikte uzun blok alıntı/kopya cümleler ve ardışık paragraflarla birlikte dercedilmesinden oluşturulmuştur. Söz konusu makale; biçim, içerik ve desenleme olarak söz konusu üslup deneyimi ile etik konusu hâline dönüşen karakteristiklere sahiptir.

Biçim ve Desenleme

Behçet Kemal Yeşilbursa bu makalesinin biçimsel desenlemesini *Eylül ve Bursa*'nın bölüm ve alt başlıkları üzerinden desenlemiştir. Makalenin alt başlıkları Çizelge-1'de yer almaktadır.

Çizelge-1

Makale Alt Başlıkları, Sayfa/Sütun Numarası	Kitap: Özgün Başlık ve Alt Başlıklar; Sayfa Numaraları
Bursa Ateşi, s. 57, sütun: 1	Bursa Ateşi, s. 57
Güzellerine Şehrengizler Yazılan Şehir, s. 58, sütun: 1	Güzellerine Şehrengizler Yazılan Şehir, s. 118
Siz Hangi Bursa'ya Aitsiniz? s. 58, sütun: 3	Siz Hangi Bursa'ya Aitsiniz? s. 54
Tanrı'nın Mekânı: Uludağ, s. 59, sütun: 1	Tanrı'nın Mekânı: Uludağ, s. 42
Bursa'nın Mevsimi Mayıs'tır, s. 60, sütun: 2	Bursa'nın Mevsimi Mayıs'tır, s. 65
Eylül ve Bursa, s. 61, sütun: 1	Eylül ve Bursa, s. 101

Ayrıca *Eylül ve Bursa* kitabının dikkatli bir okuyucusunun makalenin hemen başında yer alan "Bir Köy Çocuğunun Bursa Rüyası" ile "Bursa'yı Düşünüyorum" şeklindeki alt başlıklarının kitabın, "Eylül ve Bursa'yı takdimimdir", "Bursa'yı Yazmak ve Araştırmak" başlıklı metinlerden iktibasını fark edecektir.

İçerik Boyutu

Makale giriş işlevindeki uzun bir alıntı paragrafı müteakip "Bir Köy Çocuğunun Bursa Rüyası" alt başlığı altında kitabın "Eylül ve Bursa'yı Takdimimdir" başlıklı "Önsöz" metninin ilk paragrafı olduğu gibi kopyalanıyor.² Bunu takip eden 6 paragraf, bir iki cümle ve sözcük ilave ve çıkarmayla birlikte blok olarak alınıyor. Esas (özgün) ve kopya metin Çizelge-2 ve Çizelge-3'te izlenebilir.³

Çizelge-2

Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i> , s. 13	Makale: s. 54-55
Beride oturanlar için karşı taraf öte yakadır. "Ötâka" ise "öte yakanın" kısaltmasıdır. Berideki köylü kızı "ötâka"ya bakarak derinden bir iç geçirir ve hep şöyle düşünürmüş: "Bir gün öte yakaya gidersem bütün dünyayı görmüş gibi olacağım...". Bir kız çocuğunun köyünün koşa koşa tüketemediği çamurlu sokaklarından görebildiği tek yerdî ötâka. Aslında elbette bir de adı vardı öte yakanın. Ama ne fark ederdi? Öte yaka onun için gitme özlemi oluşturmuş tek farklı ve yabancı idi. Dünyasını tamamlayan ikinci ana parçaydı.	Beride yaşayanlar için karşı taraf öte yakadır. Beride yaşayan bir köy çocuğu öte yakaya bakarak derinden bir iç geçirir ve şöyle düşünürmüş: "Bir gün öte yakaya gidersem bütün dünyayı görmüş gibi olacağım...". Bir kız çocuğunun köyünün koşa koşa tüketemediği çamurlu sokaklarından görebildiği tek yerdî ötâka. Aslında elbette bir de adı vardı öte yakanın. Ama ne fark ederdi? Öte yaka onun için gitme özlemi oluşturmuş tek farklı ve yabancı idi. Dünyasını tamamlayan ikinci ana parçaydı.
Bu kız çocuğunun karşı köyün koruluğuna, dumanı tüten evlerine bakarak ötâkaya gitmeyi nasıl bir amaç haline getirmiş olduğu ortalama tahminlere sığmayacak kadar özgündür. İşte ben o özgünlüğün çocuğuyum. Bu batında beni Bursa'ya taşıyan işte bu özgünlüktür. Yoksul bir genç adamın peşine takan bir özgünlüktür bu.	Bu köy çocuğunun her gün ışıklarına, silüetine bakarak öte yakaya gitmeyi nasıl bir amaç getirmiş olduğu ortalama tahminlere sığmayacak kadar özgündür. İşte beride yaşayan o özgün köy çocuğu bendim. Öteki ise, hayallerimin, rüyalarımın, çocukluğumun şehri "yeşil Bursa" idi. Beni Bursa'ya taşıyan da işte bu özgünlüktü

Özgün metinde yer alan (Çizelge-2) yörenin karşı yakayı kısa ifadesi olarak kullandığı "ötâka" sözcüğünü açıklama cümlesine yazar kopya metinde gerek görmüyor. Doğrudan kendi öte yakasına geçiyor. Yine özgün metnin kız çocuğunun köydeki

¹ Behçet Kemal Yeşilbursa, "Bursa'da, Zaman, Mekân ve İnsan", *Bursa Günlüğü*, Sayı: 16, Nisan-Mayıs-Haziran 2022, s. 54-60.

² Behçet Kemal Yeşilbursa: 54-55.

³ İsmail Doğan, *Eylül ve Bursa*, Kent Sosyolojisi Yazıları, İstanbul: Gendaş 2004: 14.

özlem ve hayallerine gönderme yapan “Bu kız çocuğunun karşı köyün koruluğuna...” diye başlayan ifadesi kopya metinde “köy çocuğu” olarak değişiyor.

Çizelge-3

<p>Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i>, s. 13-14</p> <p>Bademli Köyü Bursa için ilk duraktı. İlkokul ikinci sınıfın ilk yarısına kadar hayatım bu köyde geçti. Öğretmenle (İlk öğretmenim Bilal Akbaş'ı saygı, minnet ve rahmetle anıyorum), okulla, asfaltla, egzoz kokusu ile bu köyde tanıştım. Köyün ardında Mudanya'nın, Mudanya'nın da denizin kıyısında olduğunu buradan öğrendim. Zengin zeytin ormanlarını, üzüm bağlarını, üzüm bağı olacak verimli kirizmeleri, tarımsal verimliliğin bolluk ve bereket olduğunu, zeytin ve şeftaliye dönüştüğünü bu köyde öğrendim. Bu köyden gidilen tek yer ise çocuk dünyamda “şehir”di. Bursa benim için hep şehir oldu. Şehre gitmek bütün köy çocuklarının düşüdü. Ama bu düşünüşümüz için bir ideale dönüştüren ise babam Mehmet Doğan'dı. Çocuklarını şehirde okutmanın babamın dilinde çocuklarını köyden kurtarma anlamına geldiğini yıllar sonra anlayacaktım. Babam muradına erdi ve bizi şehirde okuttu.</p>	<p>Makale: s. 55</p> <p>Dürdane köyü, Bursa için öteki idi. ilkokul hayatım çocukluğum bu köyde geçti. Okulla, öğretmenle, çamurla susuzlukla, yoksullukla bu köyde tanıştım. Köyün karşısında Bursa'nın, Uludağ'ın ardında ise Kurşunlu'nun, denizin olduğunu burada öğrendim. Zengin zeytin, incir, şeftali bahçelerinin, üzüm bağlarının varlığını, bolluk ve bereket olduğunu yine bu köyde öğrendim. Bu köyden gidilen yerini ise çocukluk dünyamda benim için bir rüya şehir olan Bursa idi. Bursa benim için hep rüya şehrim oldu. Bursa'ya gitmek bütün köy çocuklarının düşüdü. Ama bu düşünüş, bu rüyayı benim için bir ideale, bir gerçeğe dönüştüren ise rahmetli babam Necat Yeşilbursa'ydı. Çocuklarını şehirde okutmanın babamın dilinde çocuklarını köyden kurtarma anlamına geldiğini yıllar sonra anladım. Babam muradına erdi ve bizi şehirde okuttu, yani köyden kurtardı.</p>
--	--

Örneklerdeki alıntı ve dönüştürme yöntemi makalenin tümünde Çizelge-2'deki üslup üzerinde devam ediyor. Ancak burada kopyaya medar olan anlam üstünkörü bir alıntı ile mantığını ve ruhunu kaybediyor. Özgün metinde öte yaka kişinin karşısında olan yeri (köy veya şehir) imlerken, burada bulunduğu yeri (Dürdane köyü) kaşı tarafa göre (Bursa) öte olarak kabule dönüşen bir savrulma ortaya çıkıyor: “Dürdane köyü, Bursa için öteki idi. İlkokul hayatım çocukluğum bu köyde geçti” (Çizelge-3). *Muradına eren baba da elbette Mehmet Doğan değil de Murat Yeşilbursa olacaktır.*

Çizelge-4

<p>Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i>, s. 13</p> <p>Üniversiteye kadar Bursa'da yaşadım. Demirtaş Mahallesi'nin poğça kokan sokakları ve Arnavut kaldırımlarında korkak ve tedirgin köylü çocuğu olarak geçti çocukluğumun bir bölümü. Köylü dediler arkadaşlarım. <i>Köylü, köylü, köylü!</i> İlkokul öğretmenim Hasan Güney'i, bir de çocuk dünyamın çok özel duyarlıklarına oturmuş olan Meral ve Hanımşah'ı unutamam. Son ikisi sadece güzel çocuklar değil güzel ve pahalı giyinen kızlardı. Sanıyorum aramızdaki mesafelerin önemli boyutu bu simgesel ayrıntıda saklıydı. Hisar'a, Dibekli çıkmazındaki eve taşındığımızda çocukluğum şehrin tarihsel atmosferine eklenmişti. Çıkmaz Sokakları, dar ve girift yollarıyla Hisar, damarlarımdaki Bursa ateşinin kılcal kanalları yerine geçmişti sanki. Belki bu yüzden o yıllarda Türkiye'de Bursa'yı Bursa'da Hisar'ı çok seviyorum diyordum.</p> <p>Ama yıllar döndü dolaştı, üniversite yaşamı bu köy çocuğunu Ankara'ya çekti. Çocuğu şehre taşıyan babanın kehaneti bir kez daha gerçekleşti. “Ya oğul! sen buralarda kalır gidersin” diyen bu öngörü, bir insanın yaşamının daha çok “doğduğu yerde değil de doyduğu yerlerde gelişeceğini” de doğruluyordu. Öyle de oldu. Ankara Üniversitesinde okudum ve bu üniversitede Profesörlüğe yükseldim. Birçok şehirler gördüm. Ama bütün şehirlerde Bursa'dan izler ve motifler aradım.</p> <p>Bursa benim şehirlerimin anasıdır. Koynunda doğup büyüdüğüm bu şehri bunun için seviyorum.</p>	<p>Makale: s. 54-55</p> <p>Üniversiteye kadar Bursa'da yaşadım. Bursa'nın tahinli pide, cantık, simit kokan sokaklarında ve Arnavut kaldırımlarında korkak ve tedirgin bir köy çocuğu olarak geçti gençlik yıllarım. “Köylü!” dedi bazı arkadaşlarım ve öğretmenlerim. Sadece güzel çocuklar değil, güzel ve pahalı giyinen çocuklardı bazıları. Sanıyorum aramızdaki mesafelerin önemli boyutu da bu simgesel ayrıntıda saklıydı. O yıllarda gençliğim şehrin tarihsel atmosferine eklenmişti adeta. Çıkmaz sokakları, dar ve karmaşık yollarıyla Hisar, damarlarımdaki Bursa ateşinin kılcal kanalları yerine geçmişti sanki Belki geçmişimi arıyordum bu dar sokaklarda (...). Belki bu yüzden gençlik yıllarımda Türkiye'de Bursa'yı, Bursa'da Hisar'ı çok sevdim.</p> <p>Ama yıllar döndü dolaştı, üniversite yaşamı bu köy çocuğunu Ankara'ya çekti. Çocuğu şehre taşıyan babanın kehaneti bir kez daha gerçekleşti. “Ya oğul! sen buralarda kalır gidersin” diyen bu öngörü, bir insanın yaşamının daha çok “doğduğu yerde değil de doyduğu yerlerde gelişeceğini” de doğruluyordu. Öyle de oldu. Gazi Üniversitesinde lisans, Ankara Üniversitesinde yüksek lisans, Manchester Üniversitesinde doktora yaptım. Birçok üniversite ve birçok şehirler gördüm. Ama bütün şehirlerde Bursa'dan izler ve motifler aradım.</p> <p>(...)</p> <p>Bursa benim şehirlerimin anasıdır. Koynunda doğup büyüdüğüm bu şehri bunun için seviyorum.</p>
--	---

Bu metinde (Çizelge-4) ilkokul için Bademli köyünden Demirtaş Mahallesi, Demirtaş Paşa İlkokulu'na geldiğimde yeni bir sosyalleşme ortamı olarak yaşadıklarımı bir cümle ile anlatıyorum. Şehrin çocukları bu yeni arkadaşlarına "köylü" diyorlardı. Bu tirat da makalede aynen kullanılmıştır:

"Üniversiteye kadar Bursa'da yaşadım. Demirtaş Mahallesi'nin poğaçacı kokan sokakları ve Arnavut kaldırımlarında korkak ve tedirgin köylü çocuğu olarak geçti çocukluğumun bir bölümü. Köylü dediler arkadaşlarım. *Köylü, köylü, köylü!*"

Yazar bu metinde sadece adları geçen babam *Mehmet Doğan* ile ilkokul öğretmenim *Hasan Güney* ve ilkokul sınıf arkadaşım *Meral* ve *Hanımşah*'ın adlarını yazmayarak büyük bir özveride bulunuyor.

"İlkokul öğretmenim Hasan Güney'i, bir de çocuk dünyamın çok özel duyarlıklarına oturmuş olan *Meral* ve *Hanımşah*'ı unutamam. Son ikisi sadece güzel çocuklar değil, güzel ve pahalı giyinen kızlardı. Sanıyorum aramızdaki mesafelerin önemli boyutu bu simgesel ayrıntıda saklıydı."

Metindeki bu üslup bu kez çocukluk ve gençlik yıllarımdan bir kısmının geçtiği *Hisar* (Bursa) semtine de sirayet ediyor. Hakını yemeyelim bir zamanlar yolu *Hisar*'dan geçtiği anlaşılan yazar, asıl metnin (kitabın) duygusal *Hisar* temasına çökerek tıpkı bu metinde olduğu gibi ve sanki kendi duyguları ve değerlendirmesiymiş gibi döktürmektedir (Çizelge-4):

"O yıllarda gençliğim şehrin tarihsel atmosferine eklenmişti adeta. Çıkmaz sokakları, dar ve karmaşık yollarıyla *Hisar*, damarlarımdaki Bursa ateşinin kılcal kanalları yerine geçmişti sanki Belki geçmişimi arıyordum bu dar sokaklarda (...). Belki bu yüzden gençlik yıllarımda Türkiye'de Bursa'yı, Bursa'da *Hisar*'ı çok sevdim."

Metnin aslı şudur:

"*Hisar*'a, Dibekli çıkmazındaki eve taşındığımızda çocukluğum şehrin tarihsel atmosferine eklenmişti. Çıkmaz Sokakları, dar ve girift yollarıyla *Hisar*, damarlarımdaki Bursa ateşinin kılcal kanalları yerine geçmişti sanki. Belki bu yüzden o yıllarda Türkiye'de Bursa'yı Bursa'da *Hisar*'ı çok seviyorum diyordum."

Dönüştürülen metinde "çocukluğum" yerine "gençliğim" giriyor ve paragraf "Belki bu yüzden o yıllarda Türkiye'de Bursa'yı, Bursa'da *Hisar*'ı çok sevdim. Çünkü Bursa Osmanlı'nın, *Hisar* da Bursa'nın dibacesidir."⁴ ifadesiyle bitiyor.

Simbiyotik Sorti: "Babanın Hayali"

Ancak tam bu metinde yazar fâhiş bir müdahalede bulunarak üniversite öğrenciliğimin ilk yılında (Fakülte 1) Ankara'ya ziyaretime gelen babamın Maltepe'de gezerken geleceğimle ilgili öngörüsünü telepatik ve simbiyotik olarak(!) kendi yaşamına uyarlıyor. Bu o kadar absürd, bir o kadar da alegorik bir durumdur ki bir an "Yazarla ikimiz simbiyotik bir yaşama mı aitiz?" acaba diye düşündürmeden edemiyor. Rahmetli babamın ilk kez geldiği Ankara'nın bu hareketli caddesinde birlikte yürürken uzaklara bakarak "Ya oğul! Sen buralarda kalır gidersin." Öngörüsünü kitapta şöyle tamamlamıştım:

"Çocuğu şehre taşıyan babanın kehaneti bir kez daha gerçekleşti. 'Ya oğul! Sen buralarda kalır gidersin.' diyen bu öngörü, bir insanın yaşamının daha çok 'doğduğu yerde değil de doyduğu yerlerde gelişeceğini' de doğruluyordu."

Yazar *Behçet Kemal*, baba-oğul arasındaki bu mahrem diyaloga, babanın oğlunun gurbetteki geleceğine dönük bu öngörüsüne olanca cesâmetiyle çöküyor:

"Çocuğunu şehre taşıyan babanın kehaneti bir kez daha gerçekleşti. 'Ya oğul! Sen buralarda kalır gidersin.' diyen bu öngörü, bir insanın yaşamının daha çok "doğduğu yerde değil de doyduğu yerlerde gelişeceğini" de doğruluyordu..."⁵

Görüldüğü gibi bu kopyada baba imgelemi değerlendirme cümlesiyle birlikte aynen kopyalanıyor.

Makalenin Sorti Alanları

"Eylül ve Bursa'yı takdimimdir" başlıklı ön sözdeki bu kopyala-yapıştır eyleminden sonra makale, "Bursa'yı Düşünüyorum..." alt başlığı sonrasında diğerleri tamamen kitaptaki özgün başlıklardan oluşan ardışık ve cüretkâr sortilerle devam ediyor. Yazarın sorti alanları *Eylül ve Bursa* kitabında yer alan şu başlıklar ve altlarındaki açıklamalardır:

"*Bursa'yı Yazmak ve Araştırmak*", "*Bursa Retoriği: Doğal Bir Müzeyi Dünyaya Açmak ya da Uludağ'ı Yeniden Keşfetmek*", "*Siz Hangi Bursa'ya Aitsiniz?*", "*Bursa Ateşi ve Bursa Sendromu*", "*Bursa Ateşinin Bayan Gezinleri*", "*Hüdavendigâr Vilayetinde Kısmen Bir Cevelan ya da Bir İstanbul Hanımefendisinin Mudanya-Bursa Seyahati*".

Kitabın giriş bölümünde yer alan "Bursa'yı Yazmak ve Araştırmak" başlıklı metin içindeki dipnotlarda yer alan *Evliya Çelebi*, *İsmail Hami Danişmend*, *Mehmet Ziya*, *Ahmet Refik*, *Tuğçe Baran*, *Kamil Öztürk*, *Dilara Koçer*, *Falih Rıfki Atay*, *Jean Jacques Rousseau*, *Miss Julia Pardoe*, *Helmuth Von Moltke* alıntıları da bütünüyle ve olduğu gibi kopyalanmıştır. Aynı şekilde devam eden alt başlıkları işleyen metin ve açıklamalar da tüm dipnotlarıyla birlikte *Eylül ve Bursa*'dan muktebestir. *Mehmet Ziya*, *Ahmet Refik*, *Charles Texier*, *Jean Jacques Rousseau*, *Fatıma Fahrünnisa* gibi isimler Osmanlı Türkçesinden makale ve eserlerini günün Türkçesine aktardığım yazarlar olarak bir kısmını söz konusu yazar ve çalışmalardan ilk kez kendi çalışmalarımda kullandığım paragraf, atıf ve fragmanlardır.

⁴ Behçet Kemal: 55.

⁵ Behçet Kemal: 55.

Makalenin Alt Başlıkları

“Bursa’yı Düşünüyorum...”⁶

Eylül ve Bursa’nın “Bursa’yı Yazmak ve Araştırmak” başlıklı Giriş bölümüne oturan bölümün giriş cümlesi makalenin bu alt başlığına ilham vermiştir. Çizelge-5 bu bağlamdaki ayrıntıları göstermektedir:⁷

“Bursa Ateşi”ne kadar olan sayfa aralığındaki (55-57) bu metin, dipnotlarıyla birlikte olduğu gibi kopyalanmıştır. Bu uzun alıntıda yazar özgün metindeki bazı kelime ve ifadeleri eş anlamlılarıyla değiştirmiştir. Buna göre “özel-hususi”, “doğa-tabiati”, “yerleşim yeri- yerleşim birimi”, “şehir-kent” vs... Ancak bu sayfa aralığındaki asıl dikkat çekici durum özgün metnin dipnotlarıyla birlikte olduğu gibi devşirilmiş olmasıdır.

Çizelge-5

Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i> , s. 17-18-19	Makale: s. 55-56-57
<p>Çünkü ben, bir Bursalıyım. Nesnelere dünyasının ilk imgeleri, çocukluk ve gençlik yıllarımda düş ve düşünce motifleri Bursa’nın tarih ve tabiat sentezinin kesin ve kalıcı çizgileriyle örülmüştür. Bu yüzden her bir Bursalı gibi Bursa ve Bursa’daki değişimler umurumuzdadır.</p> <p>...</p> <p>Ama Bursa’nın bir kent olmaktan çıkarak bir sevgili imgesine dönüşmesi öyle pek anlaşılır ve örneğine sık rastlanır bir olay değildir. İşte bu ayrıcalık yalnızca Bursa ve Uludağ’a özgüdür.</p> <p>Edebiyat tarihçisi İsmail Hami Danişmend, bir Fransa seyahatinde Paris’teki <i>Lüksemburg Parkı</i>’nda dolaşırken, Türkçe konuşan yaşlı bir kadınla bir genç kıza rastlamıştır. Yaşlı kadın kıza teselli sözleri söylemekte, kız hep kadına: “- Bursa, Bursa, Bursa!” demektedir. <i>Evlîya Çelebi</i>’nin be-timlediği “<i>reng-i rûları humret üzre, kâmetleri mevzûn ve mukaffâ, geysûları mergûle mergûle</i>” eski Bursa dilberlerini anımsatan bu güzel kızın yalnız gözleriyle sözlerinde insanı ürküten bir tuhafılık vardır: Gözleri hep bir noktaya bakar gibi, yahut camlaşmış gibi donuk, sözleri hep aynı kelimenin tekrarıdır ibaret bir tekerleme. Yazar <i>Danişmend</i>, Paris’te duyduğu bu Türkçe konuşmanın verdiği dostlukla yaşlı kadından genç kızın derdini anlamıştır: Bursa’dan çikalı bir sene olan Bursalı kız, doktorların “nostalgie=dâ’ussıla / yurtsama” dedikleri hastalığa yakalanmıştır. Hastalığın seyri ilerledikçe hastanın gözünde Bursa şehirlikten çıkıp şahıslığa geçmiş; hayalinde “<i>Bursa</i>” isminde dağ gibi bir delikanlı peyda olmuş ve işte bu muhteşem gencin hasretiyle yanan kız, hiç durmadan, hep “- Bursa, Bursa, Bursa!” diye sevgilisini sayıklayıp duruyormuş.</p> <p><i>İ. H. Danişmend</i> bu trajik yurtsamanın Avrupa’da en çok İsviçrelielerde olduğunu belirtir. Çünkü Avrupa ülkeleri içinde coğrafyanın, tabiat güzelliğinin ve özellikle dağ güzelliğinin en belirgin olduğu bölge İsviçre’dir. Bu öykünün ardından yazar şu çarpıcı değerlendirmeyi yapar: “Paris’te Bursa’yı dağ gibi bir delikanlı şeklinde şahıslandıran hasta kız, eminim ki o muhayyel (imgesel) gencin ihtişamını Uludağ’ın azametinden almıştır.”⁸</p>	<p>Çünkü ben bir Bursalıyım. Bursa üzerine düşünmek bir şehri düşünmekten çok fazla bir şeydir. Bir insanı, bir kültürü, bir medeniyeti düşünmekten çok fazla bir şeydir belki. Belki bir cami avlusunu, bir çınar ağacını, belki de ovanın yeşilini, Uludağ’ın yeşilini düşünmektir biraz da. Nesnelere dünyasının ilk imgeleri, çocukluk ve gençlik yıllarımda düş ve düşünce motifleri Bursa’nın tarih ve tabiat sentezinin kesin ve kalıcı çizgileriyle örülmüştür. Bu yüzden her bir Bursalı gibi Bursa ve Bursa’daki değişimler umurumuzdadır.</p> <p>Ama Bursa’nın bir kent olmaktan çıkarak bir sevgili imgesine dönüşmesi öyle pek anlaşılır ve örneğine sık rastlanır bir olay değildir. İşte bu ayrıcalık yalnızca Bursa ve Uludağ’a özgüdür.</p> <p>Edebiyat tarihçisi İsmail Hami Danişmend, bir Fransa seyahatinde Paris’teki <i>Lüksemburg Parkı</i>’nda dolaşırken, Türkçe konuşan yaşlı bir kadınla bir genç kıza rastlamıştır. Yaşlı kadın kıza teselli sözleri söylemekte, kız hep kadına: “- Bursa, Bursa, Bursa!” demektedir. <i>Evlîya Çelebi</i>’nin be-timlediği “<i>reng-i rûları humret üzre, kâmetleri mevzûn ve mukaffâ, geysûları mergûle mergûle</i>” eski Bursa dilberlerini anımsatan bu güzel kızın yalnız gözleriyle sözlerinde insanı ürküten bir tuhafılık vardır: Gözleri hep bir noktaya bakar gibi, yahut camlaşmış gibi donuk, sözleri hep aynı kelimenin tekrarıdır ibaret bir tekerleme. Yazar <i>Danişmend</i>, Paris’te duyduğu bu Türkçe konuşmanın verdiği dostlukla yaşlı kadından genç kızın derdini anlamıştır: Bursa’dan çikalı bir sene olan Bursalı kız, doktorların “nostalgie=dâ’ussıla / yurtsama” dedikleri hastalığa yakalanmıştır. Hastalığın seyri ilerledikçe hastanın gözünde Bursa şehirlikten çıkıp şahıslığa geçmiş; hayalinde “<i>Bursa</i>” isminde dağ gibi bir delikanlı peyda olmuş ve işte bu muhteşem gencin hasretiyle yanan kız, hiç durmadan, hep “- Bursa, Bursa, Bursa!” diye sevgilisini sayıklayıp duruyormuş.</p> <p><i>İ. H. Danişmend</i> bu trajik yurtsamanın Avrupa’da en çok İsviçrelielerde olduğunu belirtir. Çünkü Avrupa ülkeleri içinde coğrafyanın, tabiat güzelliğinin ve özellikle dağ güzelliğinin en belirgin olduğu bölge İsviçre’dir. Bu öykünün ardından yazar şu çarpıcı değerlendirmeyi yapar: “Paris’te Bursa’yı dağ gibi bir delikanlı şeklinde şahıslandıran hasta kız, eminim ki o muhayyel (imgesel) gencin ihtişamını Uludağ’ın azametinden almıştır.”⁹</p>

⁶ Behçet Kemal: 55.

⁷ İsmail Doğan, “Giriş: Bursa’yı Yazmak ve Araştırmak”, *Eylül ve Bursa*, 2004: 17-20.

⁸ İ. H. Danişmend, “Bursalıların Bursacılığı”, *Türklük Mecmuası*, 1940, C. 2, S. 10, s. 229.

⁹ İ. H. Danişmend: 229.

Karşılaştırma çizelgesi (Çizelge-6) üsluptaki kasti son derece çarpıcı bir biçimde ortaya koyuyor. “Yıllar sonra...” ile başlayan ilk paragraf ile “Bir kente duyulan...” diye başlayan 2. paragraf alıntı yapmadan kopyalanıyor. Yazar bu kopyada genç hanım yazara yapılan özgün göndermeye sahip çıkıyor ve bunu -güya- İsmail Doğan’a yorumlatıyor. Oysa söz konusu kaynağa olan atıf da yorum da sadece *Eylül ve Bursa* yazarına aittir.

Aynı şekilde, “bir kente duyulan böyleleri sevgi ve aşk ve özlem...” ile başlayarak makalede “su ve yeşilliktir” ifadesi ile biten ardışık, uzun ardışık paragraflar dipnotlarıyla birlikte aynen kopyalanıyor.

Çizelge-6

Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i> , s. 18-19	Makale: s. 56, Sütun: 1-2-3
(...) Yıllar sonra genç bir kadın yazarımızın Danışmend’in bu değerlendirmesinden haberi var mıdır? Bilinmez. Ama yaptığı betimleme kent sevgisinin belirtilen örneğinde inanılmaz bir benzerlik ortaya koymaktadır. Yazar “ <i>Uludağ İtirafı</i> ” başlıklı yazısında Danışmend’in betimlediği Bursa tutkusıyla işte böyle buluşur: “Bahar geliyor galiba!!! Uludağ yolundan kıvrım kıvrım inerken nefis bir hava vardı. Her yer yemyeşil olmuş! Çimler çıkmış, ağaçlar bahar açmış, kuşlar cıvı cıvı... Ah dedim. İnsanın Bursa’da oturması ve dağ yolunda bir evi olması gerekir.. bu nasıl bir huzur, bu nasıl bir tazeliştir, bu nasıl bir güzelliştir böyle... Arnavutköy’den, Boğaz’dan vazgeçmem derken ben birden bir dağa aşık oldum.” ¹⁰	(...) Yıllar sonra genç bir kadın yazarımızın Danışmend’in bu değerlendirmesinden haberi var mıdır? Bilinmez. Ama yaptığı betimleme kent sevgisinin belirtilen örneğinde inanılmaz bir benzerlik ortaya koymaktadır. Yazar “ <i>Uludağ İtirafı</i> ” başlıklı yazısında Danışmend’in betimlediği Bursa tutkusuyla işte böyle buluşur: “Bahar geliyor galiba!!! Uludağ yolundan kıvrım kıvrım inerken nefis bir hava vardı. Her yer yemyeşil olmuş! Çimler çıkmış, ağaçlar bahar açmış, kuşlar cıvı cıvı... Ah dedim. İnsanın Bursa’da oturması ve dağ yolunda bir evi olması gerekir.. bu nasıl bir huzur, bu nasıl bir tazeliştir, bu nasıl bir güzelliştir böyle... Arnavutköy’den, Boğaz’dan vazgeçmem derken ben birden bir dağa aşık oldum.” ¹¹

“Bursa’yı Düşünüyorum...” alt aşığı altında ve derginin 55-56-57. sayfalarında 6 sütundan oluşan açıklamalar “Bu nedenle...” diye başlayan paragraflarda da aynı üslup devam etmektedir. Burada hemen görüleceği üzere yazar özgün metindeki “O nedenle” şeklindeki başlangıç ifadesi yerine “Bu nedenle” demeyi tercih etmiştir. Burada daha ilginç bir durum daha vardır. Özgün metnin açıklamalarındaki özne yani *Evliya Çelebi*, cümlelerin alakasız bir yerine kondurulmuştur. Ayrıca görüldüğü üzere “betimleme” yerine değerlendirme, “doğa” yerine “tabiat” kelimeleriyle de fark yaratılmaya çalışılmıştır (Bakınız: Çizelge-7)

Çizelge-7

Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i> , s. 19-21	Makale: s. 56-57
O nedenle Bursa için “ruhaniyetli şehir” ya da “velhasıl Bursa sudan ibarettir” değerlendirmeleriyle, tarih ve tabiat buluşmasının gerçek arka planına yapılan bu göndermeler ancak Evliya Çelebi gibi zarif bir duyarlılık tarafından teyit edilir, dile getirilirdi. Bir dostunun, “Kardeşim Evliya! Gel seninle yoldaş olup beş on gün için eski payitaht (başkent) olan Bursa şehrini görüp gezelim. Belki mahzun olan gönlümüz şad olur. Orada eski Osmanlı Padişahlarının mezarlarını ziyaret edelim. Hele Emir Sultan Hazretlerinin türbesine yüz sürüp gönlümüzü aydınlatalım.” ¹² Önerisi üzerine içine düştüğünü belirttiği “Bursa ateşi” ile 23 Nisan 1640’da (11 Nisan 1641) Bursa’ya giden Evliya Çelebi’nin Bursa ile ilgili gözlemlerinde tarih, tabiat ve insan ögesi ön plana çıkarılır. Bu üç öge, Evliya Çelebi’nin tarzıyla birlikte tüm başka gezginler için Bursa değerlendirmelerinin vazgeçilmez ölçütleridir. (...)	Bu nedenle Bursa için “ruhaniyetli şehir” ya da “velhasıl Bursa sudan ibarettir” betimlemeleriyle tarih ve tabiat buluşmasının gerçek arka planı Evliya Çelebi tarafından dile getirilmiştir. Bir dostunun, “Kardeşim Evliya! Gel seninle yoldaş olup beş on gün için eski payitaht (başkent) olan Bursa şehrini görüp gezelim. Belki mahzun olan gönlümüz şad olur. Orada eski Osmanlı Padişahlarının mezarlarını ziyaret edelim. Hele Emir Sultan Hazretlerinin türbesine yüz sürüp gönlümüzü aydınlatalım.” ¹³ Önerisi üzerine içine düştüğünü belirttiği “Bursa ateşi” ile 23 Nisan 1640’da (11 Nisan 1641) Bursa’ya giden Evliya Çelebi’nin Bursa ile ilgili gözlemlerinde tarih, tabiat ve insan ögesi ön plana çıkarılır. Bu üç öge, Evliya Çelebi’nin tarzıyla birlikte tüm başka gezginler için Bursa değerlendirmelerinin vazgeçilmez ölçütleridir. (...) Görüldüğü gibi Evliya Çelebi’nin Bursa gözlemlerinde tarih ve tabiat buluşturulmakta, bu iki ögenin şehri tanıma-

¹⁰ Tuğçe Baran, “Uludağ İtirafı”, *Vatan*, 02.03.2004, s. 6.

¹¹ Tuğçe Baran: 6.

¹² *Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nden Seçmeler*: 119.

¹³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nden Seçmeler*, 1971, s. 119.

Görüldüğü gibi Evliya Çelebi'nin Bursa gözlemlerinde tarih ve tabiat buluşturulmakta, bu iki ögenin şehri tanımadaki gerekliliği öne çıkarılmaktadır. Üstadın bu açıdan nihai değerlendirmesinde Bursa, "memleketi güzel, halkı sevimli, tarlaları çok, nimetleri fazla, suyu ve havası hoş, mamur (bayındır) büyük bir şehir" olarak betimlenir. "Şehrin sevimli insanları" imgelemiyse Evliya Çelebi tarih ve tabiat buluşmasının üçüncü ögesi olan "insan boyutu"na işaret eder.	daki gerekliliği öne çıkarılmaktadır. Üstadın bu açıdan nihai değerlendirmesinde Bursa, "memleketi güzel, halkı sevimli, tarlaları çok, nimetleri fazla, suyu ve havası hoş, mamur (bayındır) büyük bir şehir" olarak betimlenir. "Şehrin sevimli insanları" imgelemiyse Evliya Çelebi tarih ve tabiat buluşmasının üçüncü ögesi olan "insan boyutu"na işaret eder.
---	---

"Bursa Ateşi"

Bu başlık altındaki açıklamalar makalede 57.-58. sayfalarda 4 sütun olarak yer alıyor. Bursa gurbetçileri ile daha önce bu şehre hiç gelmeyenler ve fakat Bursa övgüsüne tanık olup da içinde Bursa'yı görme ve bu şehre gitme özlemini yürekten hissedenlerin psikolojisini çarpıcı bir biçimde anlatan bu ifade aksi kanıtlanıncaya kadar *Evliya Çelebi'*ye aittir. Bu durum *Eylül ve Bursa'*da şu şekilde takdim edilir:¹⁴

"Bursa'da doğup büyüyenlerle Bursa'nın havasını ve suyunu tadan insanlardaki kent duyarlılığını kim yadsıyabilir? Çünkü bu duyarlılık tıpkı Kudüs kent retorğinde olduğu gibi derin bir geleneğin üzerine oturmuştur. Bursa dışındakilere *Bursa ateşi* düşüren de işte bu boyuttur. *Evliya Çelebi'*nin tarihsel Bursa tanıklığı da böyle bir ateşin sonucudur. Ünlü Seyahatnamesinde içindeki kıvılcımların Bursa ateşine dönüştüğünü üstad şöyle açıklamaktadır:

'Kardeşim Evliya! Gel seninle yoldaş olup on beş gün için eski payitaht (başkent) olan Bursa şehrini görüp gezelim. Belki mahzûn olan gönlümüz şâd olur. Orada Osmanlı Padişahlarının mezarlarını ziyaret edelim. Hele Emir Sultan Hazretlerinin türbesine yüz sürüp gönlümüzü aydınlatalım' deyince, *içime bir ateş düştü*. Hemen kabul ettim..."

Evliya Çelebi'den mülhem olan bu ifade ilk kez gerek konu başlığı olarak *Eylül ve Bursa'*da, gerekse Bursa betimlemelerini içeren makale ve incelemelerle tarafımızdan kullanılmıştır. Behçet Kemal "Bursa Ateşi ve Bursa Sendromu" konu başlığındaki yazımızın uzun fragmanını olduğu gibi makalesinde "Bursa Ateşi" alt başlıklı metne yerleştirmiştir:¹⁵

Bu durum Çizelge-8 şöyle izlenebilir:

Çizelge-8

Kıtap: <i>Eylül ve Bursa</i> , s. 60	Makale: s. 57, Sütun: 1-2-3
<i>Evliya Çelebi'</i> nin Bursa ateşi bir kez yanmıştır ve onun araladığı bu kapıdan günümüze ışık tutacak yüzlerce Bursa sevdalısı girmiştir. Çünkü Bursa ateşi, Bursa dışındakileri bu kente çeken bir merak, bir tutku, bir özlemdir. Tarihin ve coğrafyanın yarattığı bu çekim alanının asıl büyüğü ancak gün batımı ile gün doğumunu aynı anda yaşayan kuzey kutbunun çekim alanı ile mukayese edilebilir. Ama oralarda salt dünyevî olanın büyüğüne kapılan insanlar, Bursa'da uhrevî olana da tanıklık etme ayrıcalığını yaşarlar. Dünyevî olanla uhrevî olanın bu kadar iç içe girdiği, servilerle sokakların serâpâ dansettiği bir başka kent var mıdır?	<i>Evliya Çelebi'</i> nin Bursa ateşi bir kez yanmıştır ve onun araladığı bu kapıdan günümüze ışık tutacak yüzlerce Bursa sevdalısı girmiştir. Çünkü Bursa ateşi, Bursa dışındakileri bu kente çeken bir merak, bir tutku, bir özlemdir. Tarihin ve coğrafyanın yarattığı bu çekim alanının asıl büyüğü Bursa'da dünyevi olanla uhrevî olanın iç içe girmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani Bursa'da zaman, mekan ve insan iç içe ve birbirinin tamamlayıcısıdır.

Yazarın bu fragmanda ufak tefek oynamalar yaparak anlamı kendi cümlelerine dönüştürme çabası son derece açıktır.

"Tarihin ve coğrafyanın yarattığı bu çekim alanının asıl büyüğü ancak gün batımı ile gün doğumunu aynı anda yaşayan kuzey kutbunun çekim alanı asıl büyüğü, Bursa'da dünyevi olanla uhrevî olanın iç içe girmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani Bursa'da zaman, mekân ve insanın iç içe ve birbirinin tamamlayıcısıdır."¹⁶

Görüldüğü üzere kopyalanan cümlelere paragrafın bütünlüğü bozulmama kaygısı içinde zorlayıcı bir cümle ekleniyor. Ama burada esas olan yazar bu paragrafta kendi konu başlığına ilişkin bir espri yakalıyor; bu zorlama cümle biraz da bundan kaynaklanıyor. Yani bu paragraf yazara "Bursa'da "Zaman, Mekân ve İnsan" ifadelerindeki bu makalenin konu başlığını da ilham ediyor. Daha sonra metin *Eylül ve Bursa'*nin diğer sayfalarındaki paragrafların aynı yöntemle alt alta getirilmeleriyle devam ediyor. Uzun cümlelerdeki bazı kelimeler atılıyor, bazı kelimeler de eş anlamlılarıyla değiştiriliyor ama kopyanın şekil ve içeriği bozulmuyor. Alıntının başlangıç cümlesi ile birlikte başlayan uzun paragraf bu girişimin en çarpıcı örneğidir.

¹⁴ Doğan: 60.

¹⁵ Doğan: 60; Behçet Kemal: 57.

¹⁶ Behçet Kemal: 57.

“Bursa ateşi, gerek yabancı gerekse yerli bayan gezginlerin çok önemli bir motivasyon imgesidir.”¹⁷ Burada “imgesidir” diye biten kopyaya yazarın ilavesi “... imgesi olmuştur” ifadesine dönüşüyor. Aynı şekilde Bursa ateşinin bayan gezgini olarak takdim edilen özgün metin, önünden arkasından kırılan ve ayıklanan kelimelerle olduğu gibi kopyalanıyor.

Özgün metnin *Miss Julla Pordoe*'nun gözlemleriyle desteklediği açıklamaları kendisi ilişkilendirmişçesine montajlayan yazar, ayrıca ironik bir biçimde Moltke'nin Bursa ve İstanbul'u mukayese eden alıntı paragrafı *Eylül ve Bursa*'daki özgün metin üzerinden sunmaktadır. İlgili özgün metin aynen şöyledir:¹⁸

“Ama herhalde Bursa ateşinin ilk Batılı bayan gezginlerinden *Miss Julia Pardoe*'nun şu sözlerini bütün bu gerekçelerin adeta bir bileşkesi (sentezi) gibi anlamak gerekir: ‘Doğuya yolculuk eden, Avrupa’da generallerle yemek yemekte bulunan, Asya’da beylerle pilav yiyen, sarayları gören, Boğaz’da bir kayıkla süzülüp geçen bir insan, Türkiye’nin her yöresini gördükten sonra Uludağ’ın doruğunda bir çubuk içmeden dönerse, yerlilerce, hiçbir şey görmemiş demektir.’ Bu sözlerde aynı zamanda Bursa için her zaman önemli bir gerekçe vardır ve gezginler için bu gerekçeler yeniden üretilir ve yeniden yorumlanır. *Bayan Julia*'nın Bursa ve Uludağ tanıklığı da aynen böyle olmuştur.”¹⁹

Kitaptaki bu özgün metni yazar şu şekilde düzenliyor:²⁰

“Mesela Bursa ateşinin ilk batılı gezginlerinden Julia Pardoe, hiç böyle güzel şehirden geçmemiştim diyerek şaşkınlığını ifşa edecektir. Bursa’nın doğadan yana, yeşilden yana olan ayrıcalığı Pardoe’nin belleğinde ve anılarındaki en kalıcı imgelerdir.” “Aslında bu durum...” diye başlayan bu uzun alıntı *Behçet Kemal Yeşil*’in bu makaleye özgü çok çarpıcı bir üslup ter-cihini ortaya koymaktadır. Makalenin tümünde görülebilen bu girişimlerde yazar özgün metnin bir kısmını atıf kullanmaksızın kullanırken birkaç cümleyi de özgün metne gönderme yapmak suretiyle sanki önceki paragraf ve cümleler kendine aitmiş izlenimi üzerinden kullanıyor. Bu şekilde “Bursa Ateşi” alt başlık altındaki açıklamaların yer aldığı tüm cümle ve paragraflar özgün metindeki kaynakça ve dipnotlarıyla birlikte aynen kopyalanıyor.²¹

“Güzellerine Şehrengizler Yazılan Şehir”

Özgün metnin bu alt başlığı da, “Güzelliklerine” ilavesi ile aynen kullanılmıştır.²² Özgün metnin dipnotlarıyla birlikte kalıp olarak iktibas alışkanlığı burada aynen devam ediyor.²³ Dahası özgün metnin alıntıları, takdim cümleleri kendine mal edilerek sunulmaktadır.

“Siz Hangi Bursa’ya Aitsiniz?”

Bursalılığının kentsel aidiyetini sosyolojik bir merakla oturtan bu soru cümlesi *Eylül ve Bursa*'nın özgün anlatısında yer bulan kavram ve düşünce ürünüdür. Mehmet Ziya ve Ahmet Refik gibi yazarlarla desteklenen bu alt başlık ve onun açılımını içeren metin de dipnotlarıyla birlikte aynısıyla kopyalanmıştır.²⁴

“Tanrı’nın Mekânı: Uludağ”

Özgün metinde Julia Pardoe’dan mülhem olarak alıntılanan bu alt başlık açıklamaları da dipnot ve değerlendirme cümleleriyle birlikte kopya bir metin durumundadır.²⁵ İlk kez Bursa’da Uludağ ile ilgili bir panel için hazırlanan bildiriye tarafımdan dile getirilen daha sonra da *Eylül ve Bursa*'da bölüm olarak sunduğum bu metin yazarın kopya referansı olarak burada da sorti alanına dönüşmüştür.²⁶ Özgün metnin referans aldığı yazar ve eserlerin takdim cümleleriyle birlikte derç edilmesi durumu burada da devam etmektedir.

Eylül ve Bursa kitabının “Doğal Bir Müzeyi Dünyaya Açmak ya da Uludağ’ı Yeniden Keşfetmek” başlıklı bölümünden devşirilen bu alt başlığın önemli bir kısmı da yine söz konusu bölümün “*Teferrüçgâhtan Uludağ’a*”²⁷ ile “*Bursa’nın Uludağ’a Benzeyen Ruh*”²⁸ başlıklı açıklamalarının kopyalarıyla oluşturulmuştur.

“Bursa’nın Mevsimi Mayıs’tır”

“Bursa’nın Mevsimi Mayıs’tır” başlığı yine özgün metnin tüm dipnotlarıyla birlikte olduğu gibi makalenin bu kısmına yerleştiriliyor.²⁹ İlginçlikler ve üstünkörü üslup özelliği burada da kendini gösteriyor. Şu alıntı bunun tipik bir örneğidir:

¹⁷ Doğan: 62; Behçet Kemal: 57.

¹⁸ Behçet Kemal: 57; Doğan 2004: 64.

¹⁹ Doğan: 63-64; Behçet Kemal: 57.

²⁰ Behçet Kemal: 57, sütun 2.

²¹ Behçet Kemal: 57-58.

²² Behçet Kemal: 58.

²³ Behçet Kemal: 58; Doğan: 118-119

²⁴ Behçet Kemal: 58-59; Doğan: 54, 22, 295.

²⁵ Behçet Kemal: 59; Doğan: 42.

²⁶ İsmail Doğan, “Doğal Bir Müzeyi Dünyaya Açmak ya da Uludağ’ı Yeniden Keşfetmek”, *Bursa Defteri*, Bursa, Mart 2003: 11-17; *Eylül ve Bursa*: 41-54.

²⁷ Doğan: 48

²⁸ Doğan: 49-50.

²⁹ Behçet Kemal: 60, 61; Doğan: 65.

“Fâtıma Fahrünnisâ'nın annesinin kendisi gibi genç bir bayan olan mahalle arkadaşı ile içine düşen Bursa ateşinin peşinde 1893 yılının Nisan ayında İstanbul'da vapura binip Mudanya yolu ile Bursa'ya yaptığı yolculuk son derece ilginç ve özgün gözlem ve değerlendirmeleri içermektedir.”³⁰

Yazar, özgün metnin (*Eylül ve Bursa*) bu takdim cümlesini Fatıma Fahrünnisa Hanım'ın seyahat anılarına atıf yapmaktadır. Böylelikle seyahatnamenin yazarı olan genç hanım gezgin kendisini takdim etmekte, kendi anılarını ilginç bulmaktadır(!). Akademiye acül olmak biraz da böyle bir şeydir.

Burada çok ilginç, mizahla da geçiştirilemeyecek bir üslup özelliği daha öne çıkıyor. Uludağ ve Bursa erguvanlarıyla ilgili bir dörtlükle tamamlanan açıklamalar ikonik olarak ters-yüz edilerek kullanılıyor ve üstelik farklı bir dipnotla da (Dipnot-36) başka bir kaynağa atfediliyor. Özgün metin aynen şöyledir:³¹

“Bahar, bu eteklerin tepelere doğru yükselen yamaçlarında kente ve çocuk dünyasına coşku katan yeşillikle ancak çok sonra ayırıldına varılan bir hayat iksirinin doyumsuz tablosunu üretti. Ve yine yıllar sonra bir şiir, işte bu tablonun çocuk dünyasındaki güçlü ve kalıcı imgeleriyle birleştiği için ağzımda pelesenk ettiğim, Liseli arkadaşlarımdan hatıra defterlerine yazmaktan doyumsuz bir tat aldığım bir dörtlük oluyordu. İşte o dörtlük:³²

Ne lale rengi ne dal yeşili

Ne bir tas şaraptır arzuladığım

Erguvan akşamlar misali içli

Bir garip ruhum var anlamadığım.

Bu dörtlüğün zihin dünyamda yakaladığı şey Bursa'da baharın en güçlü habercisi olan erguvan çiçekleridir. *Erguvanlar, Uludağ* eteklerinde ve özellikle de *kireç ocaklarından* yukarılara doğru çıkıldıkça Baharın ilk renkleri olarak yol kenarlarını süslerler. Tipik bir botanik simülasyonu olarak bir kaç hafta içinde de eflatun, mor ve pembe açan çiçekleri kaybolur.”

“*Eylül ve Bursa*”

Son alt başlık hem kitabın hem de ilgili bölümün alt başlığı olarak bu makalenin son paragraf başı olarak kullanılıyor. Burada artık özgün metnin mottosu da olduğu gibi kopyalanıyor.³³ Burada da diğer sayfa ve sütunlardaki üslup öne çıkıyor. Yani özgün metin çok uzun cümle ve paragraflar hâlinde aynen kopyalanarak araya bir-iki cümle ilavesiyle alıntılar uzatılıyor. Dahası özgün metin devam ettiği hâlde alıntı paragrafı hâlinde bırakılarak yazar kendi üretimi gibi uzayan alıntıyı kullanıyor. Bu da şöyle bir örnektir:

Çizelge-9

Kitap: <i>Eylül ve Bursa</i> , s.101	Makale: s. 61, Sütun: 1-2-3
Aynı zamanda bir veda menzildir Eylül. Sevgiliye Eylül çağrısı yapanlar kaçınılmaz Eylül gerçeğini yaşarlar. İlk kez Eylülde üşür sevgililer. Gönül çağrısına bir yanıt bulamayanların teselli buldukları tabiat bu ayda yavaş yavaş hüzzam şarkıların rengini almaya başlar. Güz, Eylülün duygusal ve melankolik yüzüdür. Hasret, ayrılık ve seveda ezgileri en çok güz günlerine yakışır, güz günlerinde yoğunlaşır.	Aynı zamanda bir veda menzildir Eylül. Sevgiliye Eylül çağrısı yapanlar kaçınılmaz Eylül gerçeğini yaşarlar. İlk kez Eylülde üşür sevgililer. Gönül çağrısına bir yanıt bulamayanların teselli buldukları tabiat bu ayda yavaş yavaş hüzzam şarkıların rengini almaya başlar. Güz, Eylülün duygusal ve melankolik yüzüdür. Hasret, ayrılık ve seveda ezgileri en çok güz günlerine yakışır, güz günlerinde yoğunlaşır.
Gecikmiş trenlerin yolcuları en çok bu istasyonda birbirlerine yakın hissederler kendilerini.	Gecikmiş trenlerin yolcuları en çok bu istasyonda birbirlerine yakın hissederler kendilerini.
“Güz gülleri gibiyiz/Hiç bahar yaşamadık/ Ya sevmeyi bilmedik/ Ya sevince geç kaldık.”	“Güz gülleri gibiyiz/Hiç bahar yaşamadık/ Ya sevmeyi bilmedik/ Ya sevince geç kaldık.”
Güz güllerini bu ortak düş kırıklığının simgesi haline getiren, Eylülü aynı zamanda yeni başlangıçlar için rötarlı bir tren yolculuğunun son istasyonu haline dönüştüren biraz da bu değil midir?	Güz güllerini bu ortak düş kırıklığının simgesi haline getiren, Eylülü aynı zamanda yeni başlangıçlar için rötarlı bir tren yolculuğunun son istasyonu haline dönüştüren biraz da bu değil midir?

Çizelgeden takip edileceği üzere yazar ilk paragraf için özgün kaynağa (*Eylül ve Bursa*) atıf yapıyor (Dipnot-38) fakat metin burada bitmiyor, “Gecikmiş trenlerin yolcuları...” cümlesiyle devam ediyor. İşte idame paragraf böylelikle atıf dışına bırakılarak yazarın uhdesinde kalıyor. Bununla bitmiyor tabii; akademik sortilerle çöktüğü *Eylül ve Bursa*, yazara bu makalenin

³⁰ Behçet Kemal: 60, sütun 2-3; Doğan: 60.

³¹ “Doğal Bir Müzeyi Dünyaya Açmak ya da Uludağ'ı Yeniden Keşfetmek”, *Eylül ve Bursa*, 2004: 41-42.

³² *Eylül ve Bursa*'da lise hatıra defterimde bir arkadaşımın hatıra yazısından alarak kullandığım bu dörtlük sosyal medyada bile atıf yapılarak kullanılmıştır: “Yakın zamanda bir dergide yazısına rastladığım Prof. Dr. İsmail Doğan hatıralarından bahisle paylaştığı hatıra defterinden bir alıntıyı da bu satırlara taşımadan olmazdı: “*Ne lale rengi, ne dal yeşili / Ne bir tas şaraptır arzuladığım / Erguvan akşamlar misali içli/ Bir garip ruhum var anlamadığım.*”, Bk: Murat Kotaman, “Bursa'da Erguvan Bayramı”, kotaman.com

³³ Behçet Kemal: 61; Doğan: 101-102.

bir finale ihtiyaç duyduğu düşüncesini ilham ediyor. Bu final cümlesine göre yazar “Eylülde doğmuştur, göbek adı Kurtuluş’tur, gayri resmi adı Mustafa Kemal, resmi adı Behçet Kemal, ama soyadı YEŞİL-BURSA’dır.”³⁴ Soyadına majiskül çekilen bu künye bilgilerinin ifşası ile birlikte makale önemli sonuçlarından birini de başarmış olmaktadır. Çünkü resmi ad ve gayri resmi ad kategorisi literatüre mütevazı bir katkı olsa gerektir.

Sonuç

“Bursa’da Zaman Mekân ve İnsan” başlıklı bu makale içerik, desenleme, dipnot ve kaynakça kullanımındaki zaaf ve sınırlıklarla etik dışı bir deneyim örneğine dönüşmüştür. Başkasına ait olan bir fikrin, bilgi ve imgesel gerçekliğin (hayallerin de denilebilir) kaynak gösterilmeden ya da ardışık cümle ve paragraflar hâlinde alıntılanmasının etik alanında terminolojik bir karşılığı vardır. Bu eylem “atıf yapmadan sözcükleri değiştirerek bir cümle yapısını kopyalamak”, “kaynak gösterilsin ya da gösterilmesin, kopyalanarak raporun büyük bir kısmını oluşturmak”, “bir başkasına ait çalışmayı kelimesi kelimesine kendininki gibi sunma”³⁵ şeklinde tanımlamalara sahiptir. *Behçet Kemal Yeşilbursa*’nın makalesi bu tanımların bağlamında yer almaktadır.

Yazarının öne çıkan üniversite kimliğinin yanı sıra kullanılan dipnotlarla birlikte biçimsel açıdan bu makale bir “deneme” ve kendi ifadesiyle “masum bir esinlenme” deneyimi olmayıp tam bir akademik sorti girişimidir. Yazar bu makalesinde *Eylül ve Bursa* adlı kitabın ilgili bölüm, sayfa ve fragmanlarını doğrudan ya da dolaylı olarak çalışmasına blok alıntılarla adapte etmiştir. Bu girişimin dikkat çeken hususları şunlardır:

Bu makale tüm desenlemesini *Eylül ve Bursa*’nın Bursa’yı eksen alan alt başlıkları, tahlil denemeleri, yorum ve değerlendirmeleriyle birlikte olduğu gibi almıştır.

Bu girişimde *Eylül ve Bursa*’nın ilgili bölüm ve sayfalarından kaynak gösterilmeksizin uzun ve blok alıntılar yapılmıştır. Birkaç cümleden birkaç paragrafa, sütuna ve sayfaya yönelen alıntılar bu şekilde “kopyala-yapıştır” izlenimi vermektedir. Buna karşılık dipnotla kaynağa yapılan alıntılar ise ne kadarının kaynağa ait olduğuna ilişkin fikir vermemektedir. Çünkü alıntıya esas olan cümle ya da paragraflar tırnak içinde gösterilmemektedir.

Eylül ve Bursa’da kullanılan kaynakları yazar kendisi görmüş, okumuş ve değerlendirmiş gibi kopyalamıştır. Burada ilginç olan husus bu kaynakların metinle ilişkisel açıklama ve takdim cümlelerinin de özgün metinlerden aynen kullanılmış olmasıdır.

Dergideki toplam sayfa sayısı 8 olan bu makalede yazarın kendisine ait olan ya da *Eylül ve Bursa*’ya ait olmayan iki paragraf bulunmaktadır: Biri giriş (başlangıçtaki) *Yelda Akıllıgöz*’e yapılan uzun paragraf atfı, diğer ise son paragrafta yazarın kendini takdim ettiği, bir diğer deyişle künye bilgilerine majiskül çektiği cümlelerdir.

Kaynakça

- ATAY, Falih Rifki: “Yeşil,” *Yeni Mecmua*, İstanbul, 339/1923, Sayı: 9-75, s. 161.
- BARAN, Tuğçe: “Uludağ İtirafları”, *Vatan gazetesi*, 02.03.2004, s. 6.
- Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları*, Hazırlayan: Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği Komitesi, Ankara: Türkiye Bilimleri Akademisi Yayınları, 2002.
- DANIŞMEND, İsmail Hami: “Bursahların Bursacılığı”, *Türklük Mecmuası*, 1940, C. 2, S. 10,
- DOĞAN, İsmail, “Doğal Bir Müzeyi Dünyaya Açmak ya da Uludağ’ı Yeniden Keşfetmek”, *Bursa Defteri*, Mart 2003: 11-17.
- DOĞAN, İsmail, “Universities as Practice Ground of Academic Ethics and Some Facts”, International Conference: *Global Trends in Higher Education and Cyprus*, Proceedings of the 2016, p. 35-48.
- DOĞAN, İsmail, *Bir İstanbul Hanımefendi’sinin Bursa Seyahati*, Ankara Pegem Akademi Yayınları 2016.
- DOĞAN, İsmail, *Eylül ve Bursa*, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2004.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler I*, İstanbul 1971.
- FATİMA Fahrünnisa: “Hüdâvendigâr Vilayetinde Kısmen Bir Cevelan”, *Hanımlara Mahsus Gazete*, İstanbul, 1895 (1311), Sayı: 42-58.
- KOÇER, Dilara: “Ne Yeşil Ne Mavi: Bursa Artık Yeşil Değil”, *Milliyet*, 24.08.1994.
- Mehmet Ziya: “Eski Bursa”, *Yeni Mecmua*, Sayı: 9-75, s. 169-172.
- ÖZTÜRK Kamil: “Bursa Hala Yeşil”, *Diriliş*, 3 Ağustos 1978, s. 1.
- PARDOE, Miss Julia, *18. Yüzyılda İstanbul*, İnkılap Kitabevi, Çev: Bedriye Şanda.
- REFİK Ahmet (Ahmet Refik): “Yeşil Bursa Payitaht İken”, *Yeni Mecmua*, Sayı: 9-75, s. 162-163.
- ROUSSEAU, Jean Jacques: *Emile Yahut Terbiyeye Dair*, İstanbul, 1945.
- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal, “Bursa’da, Zaman, Mekân ve İnsan”, *Bursa Günlüğü*, Sayı: 16, Nisan-Mayıs-Haziran 2022, s. 54-60.

³⁴ “11 Eylül Bursa’nın kurtuluşudur, özgürlüğüne kavuştuğu gündür 11 Eylül. Ve bir de benim doğum günüdür 11 Eylül. Bu nedenle göbek adım Kurtuluş, gayri resmi adım Mustafa Kemal, resmi adım ise Behçet Kemal. Ama soyadım YEŞİL-BURSA!” Behçet Kemal: 61.

³⁵ *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları*, TÜBA Yayınları 2002: 39.

Edebiyatın Elinden Tutulduğu Yer: **Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı**

Mahi olup deryanın saydam büyüyle deryayı bilme-
yenlere suyun ilmi öğretil-
di bir gün. Bu hikâye, bir
beytin değil, kumdan inci dokunan
bir idealin hikâyesi.

Yirmi beş genç, yirmi beş beyin,
yirmi beş mahi. Bambaşka toprak-
ların yoğurduğu yirmi beş şahsiyet.
Deryayı bilmese de yüzmeyi bilen
fakat bu enginlik seyrini amelden
öteye götüremeyen yirmi beş ede-
biyat neferi. Pırıl pırıl ama bulanık
bir sistemin ürünü olan her bir genç;
tabiatın, mavinin yani başlangıcın,
doğumu temsilen kurgulanmış top-
raktan bir mekânda bir hafta geçirdi.
Mesele ne öğrenildiğinden çok, ne
inşa edilmek istendiğiydi zannımca.
Hepsi kıymetli on dört hoca, bam-
başka üslup ve âlemlerle edebiyatın
gıcırdayan kapısını araladı. Hepsinin
ortak bir gayesi vardı ama: Hepsi

suyun şehrindeydi, hepsi suyun kenarında. Suyun ilmini aksettirmek iradesiyle sesleniyorlardı mahilere. Suyun şarkısını öğretiyorlardı.

Ne bildiğini bilmiyordu kimse ama ne bilmesi gerektiğini öğrendi her sabah, her öğle, her ikindi, her akşam. Nakış nakış zihinlere bir ağrı döşendi hocaları tarafından: Farkındalık ağrısı. Bilirsiniz, bir ağrı girmeyedursun insanın kafasından içeri. Ya susturulmak için bağırmalı yahut hazmetmek için derhâl sindirilmelidir. Bu farkındalık, tüm deryaların anahtarıydı. Mahilere deryanın ilminden öte pusula yoktur. Dolayısıyla evvela derya gösterildi, yüzgeçlerinden bir derya hazinesi süzdürüldü sonra. Burası, dendi, burası medeniyetin başladığı yerdir. Bunlar da sizlersiniz, medeniyetin varisleri. Her sabah, her akşam bembeyaz levhalara sevgiyle ve en önemlisi bir inançla sunuldu bu bilinç, bu öğreti. Her sabah, her akşam pası alınmış bir gayret çarkıyla kalktılar masalarından. Yüzmek de yetmiyordu şimdi, deryayı bilmek

de. Artık rota dâhilinde icra etmek gerekti tüm yüklenenleri. Mirası taşımak, ona sahip olmaktan ağırdır. Ama gençlere bu eli emanet etmek de pek ümitvar bir yaklaşım. Mirası taşımak, ona sahip olmaktan ağır, doğru. Fakat dağın kuvvetini bilen verebilir ancak bu hazineyi. Miras verildi, demek taşınılacaktı.

O el birliği ile keşfettirilmeye çalışılan sade bir okuma ve yazma kabiliyeti değil; bir milletin şuuru, belki de saklı kalan bir gençlik ölümü, sancı çeken ve kurtarılmak istenen yüzyıllık geçmişi ile bir yazma sahasıydı. Her şeyin ötesinde; nereye gideceğini bilmeyen, modern çağın koşularında küf beyazını seyretmiş yirmi beş gencin bir farkındalık lisaniyla elinden tutmaktı en esaslı gayeleri.

Bütünün parçalarına da sıkıştırılmış bir bütün gözüyle bakıp emek veren tüm hocaların, rehberlerin, açıcıların, temizlik sorumlularının, ilgililerin, hatta ve hatta kuğuların, kazların ve martıların evvela bu inşanın başmi-

marı başkanımızın her şeyden önce bir şeyi göstermek istediğini biliyoruz artık: Genç zihinler ölmüş değil, gençler başıboş ve vahim bir üslupla bahsedilmeye layık birer beden kurnutuları da değil. Gençler; gözlerinin içinden tutulacak keskin zekâ numuneleri ve eğer işlenirse bir milletin ve bir şuurun, kadim bir ihtişamın taşıyıcıları. Alnında bir miras gibi taşıdığı Türkiye bilinci nasıl duyurulabilir tüm dünyaya edebiyatsız? İşte her şeyin noktalandığı sayfadan nazireye başlıyoruz bu kamp sayesinde. Artık biliyoruz ki yeni bir gençlik inancı filizleniyor. Ve biliyoruz ki yalnız bir edebiyat ve yazı kampı değil, bize verilen bir pusulaydı. Bir hakikatin parçalarından ayrılıp bizi harekette tutmaya yarayan o farkındalık ağrısı ve bize olan inançlarla keşif güzergâhının samimi yolcularıyız şimdi.

Yirmi beş genç, yirmi beş beyin, yirmi beş mahi. Bambaşka toprakların yığdığı yirmi beş şahsiyet. Yüzmeyi bildiği kadar deryanın varlık bilgisine de vakıf olan yirmi beş genç, her şeyin başladığı yerden, bir su şehrinde ve kuruluşun göğsünden kalkıp sivriliyor kurşunlarını. Biliyoruz ki devir kılıçtan geçse de kalemin geçmiyor tesirli modası.

Emeği geçen kıymetli her bir şahsa, her bir hocamıza, her bir sorumluya ve Başkanımız Alınur Aktaş'a dostlarım adına, yani tüm derya mahisi adına, teşekkürlerimi bildiriyorum. Ellerimizi tutup bize inandığınız ve bir pusula armağan ettiğiniz için minnettarız. Suyun şehrinde selam olsun. Saygı ve sevgilerimle...

Bursa'da Edebiyat Zamanı

Deferimi açıp yedi gün boyunca tuttuğum notları okuyorum. Yazdığım her satırda bir hatıra canlanıyor zihnimde. Okuduğum her cümle beni Ekim'in ilk haftasına götürüyor. Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı'na. Yurdun dört bir yanından gelen on dört yazar-şair ve Bursa'nın farklı yerlerinden katılan yirmi beş edebiyatsever gencin bulunduğu yere. Sayfaları çeviriyorum ve Hakkı Özdemir hocamdan not aldığım şu cümleye denk geliyorum: "Zaferi kesin tek hükümdar zamandır." Zaman ki her şeyin ilacı, vesilesi, nasibi, kaderi... Akreple yelkovan birbirini kovalarken takvim 3 Ekim sabahı Karacaali Gençlik Kampı'nda durdu ve bize eşsiz bir hafta sundu.

Ekim güneşi ışınlarını saçarken masmavi denize, ördeklerle kazlar gezinirken yemyeşil bahçede, yirmi beş edebiyatsever genç, yedi günlük edebiyat serüveninin ilk dersini denizden gelen dalgalar eşliğinde başlattı. Edebiyatın olmazsa olmazı "Edebî Dil ve Üslûp" konusuyla Alâattin Karaca hocamızla açılış yaptık. Dili herkes iletişim aracı olarak kullanırken edebiyata gelince dil sanatsal bir kimliğe bürünüyor. Üslûpsa biraz daha ileriye gidip bir kişilik kazanıyor. Üslûp âdeta yazarın kimliğini ortaya koyuyor. Bu yüzden bir metni okurken yazarına bakmadan, yazdıklarından hareketle kimin olduğunu anlayabiliyoruz. Çünkü yazar diline bir şahsiyet kazandırmış oluyor. Bu tabii ki yazdıkça gelişen bir olgu. Peki, bir yazar, neden yazar, hiç düşündünüz mü? Bunun cevabını da günün ikinci konusu "Yazarın/Yazının Amacı Nedir?" başlığıyla Necmettin Turinay hocamız açıklıyor. Kişi "yazar" olmak için girişmez bu yola. Hele unvan, şöhret için hiç yazmaz. Bir

derdi olmalı evvela. O dert, içinde pişecek, yanacak ve dile teslim edecek kendini. Artık yoldaşı kalem, sırdaşı kâğıt olacak.

Günü yarılıyıp güneş turuncuya dönerken günün kitap tahlili ile devam ediyoruz edebiyat yolumuza. İlk kitabımız *Fahim Bey ve Biz*. Kahramanı “zaman” olan bir roman okudunuz mu hiç? İşte bu öyle bir roman. Zaman öyle iki hece beş karakter değil sadece, zira bunu kampın ikinci günü Tanpınar’ın eserinde “Bursa’da Zaman” bölümünde daha iyi görüyoruz. Zamanın içinde bir zaman vardır, akıp giden ama eskimeyen bir zaman... Kampın ikinci gününde edebiyata susayan bu gençlerin yardımına Mehmet Nuri Yardım hocamızı yetiştiriyor ve “Edebî Türler”i anlatırken sadece bilgi vermekle kalmıyor bize, kitabını imzalayıp kargolattırıyor İstanbul’dan. Kendisine çok teşekkür ediyoruz.

Her yazarın söylediği klâsik bir cümle vardır, “Herkes yazar olabilir.” diye. Evet, kendini yetiştiren, dilin bütün imkânlarını kullanabilen herkes yazar olabilir. Ancak önce elini taşın altına koymak gerek. Yani ilk adımı atmak, denemek gerek. A. Ali Ural hocamızın dediği gibi yazmaya heveslenen herkes önce deneme ile başlar. Öyle ya denemeden nasıl deneme olsun?! A. Ali Ural hocamızın “Deneme Nedir, Ne Değildir” konusuna değindikten sonra şiire yöneliyoruz. Bazılarının ruhu incedir, cümleden çok mısırda bulur kendini ve böyle başlar yazı hayatına. Kampın üçüncü gününde Hüseyin Akın hocamız “Şiir Nedir, Ne Değildir” başlığıyla sadece şiiri anlatmıyor, kendi sesinden bize şiir de okuyor. Kaç kişiye nasip olur ki şiiri şairinin sesinden dinlemek. Çok şükür biz nasiplenlerden olduk. Kulaklarımızın pasını da giderdiğimiz göre artık Ali Ayçil hocamızın hikâyesine geçebiliriz. “Hikâye Nedir, Ne Değildir” konusuyla hikâyeye değiniyoruz bu sefer. Bize anlatılan her şey hikâye midir? Kurgunun olması, belli bir olayın gerçekleşmesi, kahramanın, zamanın ve mekânın kurguya hizmet etmesi “Hikâye” demeye yeter mi? Edebiyatın en çok tartışılan konusuna parmak basalım o hâlde. Hikâyeyi romandan ayıran nedir? Hikâyeyi hikâye kılan nedir? Kısacası hikâye ile roman arasındaki fark nedir?

“Roman Nedir, Ne Değildir” konusuy- la kampın dördüncü gününde, yedi

gün boyunca bize hem hocalık hem ağabeylik eden Hakkı Özdemir hocamız konuya açıklık getiriyor. Ayrıca bir roman yazarı ve eleştirmen olarak Hakkı hocamızı çok kıymetli bilgilerini bizimle paylaşıyor. Bizler de romanın nasıl yazıldığını, yazarken kullanılan anlatım tekniklerini, kurgunun işleyişi vs. roman yazarından öğrenme fırsatına nail oluyoruz. Bunca konudan sonra feyz almamak, içimizde bir yazma kıvılcımının oluşmaması mümkün değil. Nitekim öyle de oluyor. Çoğu kampçı arkadaşım kalemine sarılıyor ve ortaya birbirinden güzel yazılar çıkıyor.

Yazar dediğin eleştirirken eleştiriye de açık olmalı. Yazı kadar yazan da eleştiriye tabiidir. Kampın beşinci gününde “Eleştiri Nedir, Ne Değildir” konusuyla Osman Özbahçe hocamız yazdıklarımızı eleştirirken bir yandan da eleştirinin ne olduğunu, eleştirinin nasıl yazıldığını anlatıyor.

Her şey ana bir kaynaktan oluşur, beslenir ve gelişir. Yani her şeyin bir merkezi vardır. Sedat Demir hocamız bizleri edebiyatın merkezine götürüyor ve bize “Edebiyatın Merkezi Ne(resi)dir?” konusunu anlatıyor. Edebiyat denince çoğumuzun aklına yetişkinler için yazılmış eserlerden oluşan edebiyat geliyor, oysa çocukların kendine has dünyaları olduğu gibi kendilerine ait edebiyatlarının da olması gerektiğini hatırlatıyor Abdullah Harmanlı hocamız. “Çocuk Edebiyatı Nedir, Ne Değildir” konusuyla bizi çocuk edebiyatıyla tanıştırtıyor, ardından yaptığı uygulamalı çalışmayla bizi çocukların dünyasına bir yolculuğa çıkarıyor. Her yol bir şey katıyor insana. Peki, bizim çıktığımız edebiyat yolu bize ne katacak? “Edebiyatın Faydası Nedir?” konusuyla kampın altıncı gününde Yunus Emre Özsaray hoca-

mız edebiyatın konuşulmayan faydalarına değiniyor ve bizi dergilerle başa bırakıyor. “Dergiciliğin Edebiyat İçin Önemi Nedir?” başlığıyla Selçuk Küpçük hocamızla dergiciliğin tarihine doğru bir yolculuğa çıkıyoruz. Bu yolculukta fark ettik ki aslında okumadan geçemiyoruz. Önümüze çıkan her şeyi okuyoruz. Peki, okumanın ne olduğunu biliyor muyuz? Kampın yedinci ve son gününde Celâl Fedai hocamız “Eleştirel Okuma Nedir?” konusuyla nasıl okumalı, eleştirel okumanın normal okumadan farkı nedir ve nasıl daha iyi bir okur olabileceğimizin yollarını öğretiyor. Kitapların dünyasına farklı bir pencereden bakmamızı sağlıyor. Ufkumuzu açıyor.

Zaman bizi Karacaali’de Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı’nda buluşturunca durdu dedim ama günler birbirini kovalamış farkına varmadan. Ne ara geldik son güne, yedi gün nasıl geçti anlamadık bile. Her şeyi güzelleştiren, hafızada güzel iz bırakan sonuçtur derler. Son gün sadece bizim değil, hocalarımızın da heyecanla beklediği değerli Beşir Ayvazoğlu hocamız teşekkür etti. “Yazarlık Mesleği ve Yazı Sanatı” hakkında tecrübelerini bizlerle paylaştı. Hocamız anlattıkça biz de onun geçtiği yolları hayal ediyor, yaşadıklarına şahit oluyorduk. Hocamızın şu cümlesini not etmişim defterime “Yazarlık, meslekten ziyade yaşama sanatıdır.” Şimdi daha iyi anlıyorum yazmak ile yaşamak arasındaki farkı. Yaşamın da yaşamının da bir sanat olduğunu. Yazmanın ilhamı hayatın kendisi olduğunu...

Kendi gök kubbemizde filiz açtığımız Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı’nın sonuna geldik. Bir hafta boyunca birbirinden değerli on dört isimle tanıştık, konuştuk; onların tecrübelerinden yararlandık; onlardan

nasihatler ve tavsiye kitaplar aldık; nihayetinde heybemizi bilgiyle doldurduk. Geriye dolu dolu geçen günleri taçlandırmak kaldı. Dolunay göğü süslerken katılım belgelerimizi aldık ve kampların olmazsa olması kamp ateşiyile rüya gibi bir haftanın kapanışını yaptık.

Bir hafta boyunca sürekli edebiyatla haşır neşir olmak, on dört farklı isimle, birbirinden değerli yazar ve şairle tanışmak unutulmaz bir deneyimdi. Yolumuza ışık tutan, bize rehber olan hocalarımıza ne kadar teşekkür etssek az. Tecrübelerinden istifade etmek apayrı bir deneyimdi. Bu kampta edindiğim deneyimi, arkadaşlıkları, tanıdığım değerli yazar ve şairlerimizi unutmamak vefa borcumdur. Bizlere bu imkânı tanıyan, bu güzel programın düzenlenmesinde emeği geçen herkese canı gönülden teşekkür ve takdirimi sunuyorum.

Kampa katılan diğer edebiyatsever arkadaşlarımız da tecrübelerini şöyle aktarıyor:

"BURSA EDEBİYAT VE YAZI KAMPI" büyük puntolarla yazılan ilanı gördüğümde işte aradığım fırsat demiştim. Geçtiğim yollarda iz bırakmayan silik adımlarım, körelmiş ideallerim, ıssızlaşsan fikirlerim vardı, ta ki bu serüvenin ışığı düşene kadar. En ücra köşeyi bile aydınlık kılan edebiyat ışığının şahsıma da ulaşmasını sağlayan herkese teşekkürü bir borç bilirim." Halil İbrahim Pekdemir.

"Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı ile doğa ve edebiyatla baş başa zaman geçirip münevver insanlar tanıma şansına eriştim. Unutamayacağım anılar kazandım. Düzenleyiciler, konuşmacılar, katılımcılar ve ulaşım

konaklamaya bu etkinlikte payı olan herkese teşekkürlerimi sunuyorum." Yasemin Akgün

"Uzun zamandır hiç bu kadar kendim olmamıştım. Belki de ben aynı karşımda duran deniz gibi tüm hüznümü eritip bağrımnda geri kalan her şeyi de kıyıya vurmuş ve sonunda dinmişim. Tanıdığım herkesten uzak bir yerde, duymak ve görmek istediklerimle beraber olduğum mekândaydım. Evde hissetmişim. Çok özel bir haftaydı." Bedriye Betül Çınar

"Henüz hayatın başlarında ve bu nedenle de öğrenmeye, istişareye ve eleştiriye gereksinim duyan gençler olarak katıldığımız Bursa Edebiyat Ve Yazı Kampı, bizlere 'neden', 'nasıl', 'ne zaman' ve 'kime' sorularının cevaplarını nasıl bulacağımızı çok kıymetli hocalarımızın tecrübeleri ve bilgileri ışığında biz edebiyatsever gençlere öğreterek yolumuzu aydınlattı." Ahmet Kalkan

"Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta..." diyerek menziline edebiyat olarak belirleyenlerin bir araya geldiği Bursa Edebiyat ve Yazı Kampı'nda

hayalimin ötesinde, her şey harikulade gelişti. Kamp boyunca bildiğimi sandığım birçok şeyin doğrusunu, yazma sanatının inceliklerini, bilinçli ve eleştirel okumanın önemini kavradım. Karacaali Gençlik Kampı'na gelmiş bulunan akademisyen, yazar, şair ve editörlerin donanımı sayesinde uzun zaman, içimde azalan yazma itiyadı ve öğrenme şevki günden güne arttı. Dilin imkânlarını genişletme, yeni söylem biçimlerinin yollarını bulma konusunda çok özel bir deneyim yaşadım." Edanur Kaya

"Çoğu insanın bu dünyada bir iz bırakma, derdini anlatma telaşesi vardır. Biz de onlardan birkaçıydık. Derdimizi, sevinçlerimizi kendimizden bir parça taşıyan izler bırakabileceğimizi düşündüğümüz bu yolda edebiyat bizim elimizden tuttu ve geçirdiğimiz bir haftalık kamp boyunca bu güzelliği daha da derinlemesine ustalarından dinleyip istifade ettik. Bizlere pek çok şey kattığını düşündüğüm bu kampta umarım herkes kendi kabını fazlasıyla doldurmuş bir şekilde hayatına devam edip bırakabilecek en güzel izleri bırakabilir." Merve Eta

Defterimin sayfalarını çevirmeye devam ediyorum ve bir cümle iliştiriyor gözüme "İnsanın içi boş olması gerek ki dolsun. Dolu bir şey dolamaz. Testi topraktan yapıldı ama onu işe yarar kılan içindeki boşluktur..." Bir sonraki sayfayı çeviriyorum ve boş bir sayfa açılıyor önümde. Son birkaç sayfası boş kalmış defterimin. Bu kamp burada bitmemeliydi, sayfalar bitene kadar sürmeliydi dercesine. Sanki bu sayfalar dolmadan kamp bitmez, tek-rarı olacak der gibi...

Edebiyatın Kıyısında Bir Hafta

Gençlik nereye gidiyor?" sorusu gençlik nimetinin ellerden uçup gittiği ilk andan itibaren sorulur durur. Bu peşin hükümlü soruyu cevaplandırmak için gençliğe doğru yüzümüzü çevirmeliyiz. Hatta zamanı ve mekânı daraltarak bir genç topluluğunu toplumun numunesi olarak incelemek mümkün. Sözü, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Gemlik'in Karacaali Mahallesi'nde gerçekleştirdiği Edebiyat ve Yazı Kampı'na getirmek istiyorum. 18-30 yaş arası gençlerin bir araya geldiği ve dış dünyanın çekiciliğine mesafeli bir iklimde; kültür, sanat ve edebiyatın konuşulduğu bu kampta, ben de arkadaşlarımla beraber verimli bir hafta geçirdim.

Kendilerine verilen isimleri ve yargıları reddeder görünen bizler, bu yedi gün içinde odalarımızdan çıkıp ayartıcı güzellikteki denizin yanından geçerek konferans salonuna ulaşıyorduk. Alanının uzmanları tarafından verilen ortalama dokuz saatlik dersler bizi yormak şöyle dursun dinlendiriyor ve daha fazlasını istemeye mecbur ediyordu. Ders aralarında da hocalarımızın etrafını sarıyor ve çi-

çeklerin etrafındaki arıların yaşadığı hazzı yaşıyorduk.

Alanın uzmanlarınca verilen seminerlerden kısaca bahsedelim. İlk gün Alâattin Karaca "Edebî Dil ve Üslûp", Necmettin Turinay "Yazarın ve Yazının Amacı nedir?" konularına eğildiler. Karaca; dilin kökenini sese, sesin kökenini ise nefese, dolayısıyla yaşamaya dayandırdı. Biz, edebiyat yolculuğunun ilk basamağındaki gençlere Konstantinos Kavafis'un "İlk Basamak" şiirinden ufuk açıcı ve ümit verici şu mısraları okudu: ilk basamaktaysan eğer / sevinç ve

gurur duymak gerek bundan." Necmettin Turinay ile Arif Nihat Asya'nın "San'at" şiirini inceledik. Turinay, hayatın amacının kendimizi üretmek olduğunu ve bir şey üretmemenin yok olmak olacağını ifade etti. Kitap tahlilinde Hakkı Özdemir ile *Fahim Bey ve Biz* kitabı ve kitabın asıl kahramanı "zaman" değerlendirildi.

İkinci gün Mehmet Nuri Yardım ile "Edebî Türler", A. Ali Ural ile "Deneme Nedir, Ne Değildir?" konuşuldu. Mehmet Nuri Yardım ile alfabetik bir biçimde edebî türleri inceleyerek örnekledik. A. Ali Ural, deneme

yazmanın kriterlerinden bahsederek bize edebiyatın bir ışık-gölge oyunu olduğunu izah etti. Kitap tahlilinde önceki konuların paralelinde deneme yazarı Cemil Meriç'in *Bu Ülke*'si incelendi. Hakkı Özdemir ile "Münzevi ve mütecessis bir fikir işçisi" olan Cemil Meriç'in Türk irfanına katkılarını konuştuk.

Üçüncü gün Hüseyin Akın ile "Şiir Nedir, Ne Değildir?", Ali Ayçıl ile "Hikâye Nedir, Ne Değildir?" soruları ile adı geçen türler incelendi. Şair Akın, şiirin kendisini yine şairane bir dil ile açıkladı: Şiir, anlatılamayanın anlatılmazlığını anlatmaktır. Şairin hayata alışmaması gerektiği çünkü alışkanlığın eşyaya bakışta körlük demek olduğu ve içimizde boşluk bırakmanın önemi, dersin diğer meseleleriydi. Ayçıl'ın sunumu yazmak üzerine üç soru ve bunların açıklanması üzerinedir. Bizi yazmanın üzerine düşündüren "Yazmak zorunda mıyım?", "Ne yazmalıyım?" ve "Nasıl yazmalıyım?" soruları, bu yolun başında olan hemen herkesi ilgilendiren sorulardır. Örnek hikâye ve anlatılarla yorgun anlatım ve klişeden kaçınmamız gerektiği çünkü anlatının "sahicilik ve samimiyet" olarak iki temel dayanağı olduğu konuşularak ders tamamlandı. Hakkı Özdemir hocamız ile Attila İlhan'ın *Hangi Batı* kitabını konuştuk. Türk aydınının Batılılaşmaya bakışının nasıl bir drama dönüştüğü ve bundan sıyrılmanın yolları üzerine fikir alışverişi yaptık.

Dördüncü gün Hakkı Özdemir ile "Roman Nedir, Ne Değildir?", Sedat Demir ile "Edebiyatın Merkezi Ne(-resi)dir?" konularına temas edildi. Özdemir, romanın genel özellikleri ve romanda kullanılan anlatım teknikleri üzerinde durdu. Metinlerde kullanılan birçok tekniği ve uygulamalarını inceledik. Demir ile edebiyatın kendisini tariflerken birlikte edebiyatın merkezi ne(-resi)dir sorusuna cevaplar aradık. Kitap tahlili bölümünde Tanpınar'ın *Beş Şehir*'ini inceledik. Ankara, Erzurum, Konya, İstanbul şehirlerinden de bahsetmekle birlikte üzerinde en çok durduğumuz şehir "Osmanlı tarihinin dibacesi" olan Bursa idi. Beşinci gün Osman Özbahçe "Eleştiri Nedir, Ne Değildir?", Abdullah Harmanlı ile "Çocuk Edebiyatı Nedir, Ne Değildir?" başlıklı seminerlere katıldık. Özbahçe, eleştirinin genel özelliklerini verdikten

sonra eleştirinin edebiyat ortamını canlı tutma yönünden bahsetti. Harmanlı, çocuk edebiyatı kaynakçası ve tarihi üzerinde durarak başladığı derste, çocuk edebiyatı metinlerinde kullanılan dil ve anlatımı daha iyi kavrayabilmemiz için uygulamalı metin tamamlamaları yaptırdı. Kitap tahlili dersimizde *Ruh Adam* eserini yabancılaşma ve postmodern anlatı teknikleri merceğinden inceledik.

Altıncı gün Yunus Emre Özsaray "Edebiyatın Faydası Nedir?" ve Selçuk Küpçük "Dergiciliğin Edebiyat İçin Önemi Nedir?" sorularına cevap verdiler. Özsaray, edebiyatın bireyin kendisine ve topluma olan faydasından bahsederek "kendini yapmak, yaparken eserini vermek ve mucizeyi beklemek" süreçlerine eğildi. Küpçük ise dergiciliği iki ana kola ayırıp kronolojik olarak sıraladıktan sonra edebiyat dergileri üzerine yaptığı geniş çalışmasını bizlerle paylaştı. Kitap tahlilinde *Memleket Hikâyeleri*'nde Anadolu gerçeği ve bu gerçeği bugün bile anlaşılır bir dille yazan Refik Halid'in gerçekçiliği üzerinde durduk.

Yedinci ve son gün Celâl Fedai "Eleştirel Okuma Nedir?" ve Beşir Ayvazoğlu "Yazarlık Mesleği ve Yazı Sanatı" seminerlerini verdiler. Fedai, kendi

eleştirel okuma sürecinden başlayarak eleştirel okumanın örnekleri ve öneminden bahsetti. Ayvazoğlu; biz, yolun başındaki gençlere tecrübelerinden, yazarlık mesleğinden ve yazının kendisinden söz etti. Sorularımıza içtenlikle cevap veren Ayvazoğlu'nun tekrarlayarak öğütlediği birkaç şey vardı: Yazmak, eksilterek yazmak ve daima okumak. Kitap tahlilinde kitabımızı *Kendi Gök Kubbemiz*'di. Bu derste Hakkı Özdemir hocamız ile kitap içinde yer alan şiirleri Yahya Kemal poetikasının ana hatları ile inceledik.

Yukarıda özetleyerek anlatmak zorunda kaldığım dersleri uzun uzun dinleme fırsatına sahip olduğumuz için ben ve arkadaşlarım çok şanslıydık. Konferans salonu bir mektebe dönüşmüş ve sınıfta uçuşan mısralar, satırlar arasında kaybolmuştuk. Hakkı hocamızın öğretmek noktasındaki iştiağı ve bizim mekândan taşan edebî sohbetlerimiz, tartışmalarımız ve fikir alışverişlerimiz bu kampı oldukça zenginleştirdi. Gecenin ilerleyen saatlerine kadar birbirimizin hikâyelerini, şiirlerini, yazılarını okuduk; bir arkadaşımızın kısa filmi izledik ve bunlar üzerine konuştuk. Zeytin ve denizin ezelden kardeş olduğu bu yerde, sahilde yürürken bile meskenler ve mezarlıklar hakkında fikir yürütüp "Gazi Çam" ağacının gölgesinde ecdadımıza rahmet okuduk.

Evet, yukarıda sorduğumuz soruyu tekrar edelim. Gençlik nereye gidiyor? Türk dili ve edebiyatı, hukuk, ilahiyat, konservatuar, iktisat, tıbbi dokümantasyon gibi birbirinden farklı alanda yer alan gençler arasında bir hafta geçirmiş biri olarak rahatlıkla söyleyebilirim ki gençlik kökünü mâziden alarak âtiye doğru emin adımlarla ilerliyor.

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

BURSA AVUCUNUN İÇİNDE!

"GoBursa" mobil uygulaması ile Bursa'nın tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleri, fotoğrafları ve bilgi içerikleriyle cep telefonunuzda, bir dokunuş yakınızdadır.

**Uygulamayı indirin, çantanızı hazırlayın,
Bursa'yı keşfe çıkın.**

Hemen indirmek için;

g°BURSA

BURSA

Türk Dünyası Kültür Başkenti

